ELEMENTA PHILOSOPHICA DE CIUE. AUCTORE THOM. HOBBES MALMESBURIENSI

Thomas Hobbes

Digitized by Google

15.5.191

15 G 5

Digitized by Google

S. Paolino

N.o 651 le.

Digitized by Google

Digitized by Google

ELEMENTA PHILOSOPHICA DE CIVE.

AUCTORE

T. HOM. HOBBES

MALMESBURIENSI.

EDITIO NOVA ACCURATIOR.

Juxta exemplar

AMSTERODAMI.

LAUSANNÆ,

Apud FRANCISCUM GRASSET.

MDCCLX.

Digitized by Google

Digitized by Google

EXCELLENTISSIMO
VIRO,
GUILIELMO,
COMITI
DEVONIÆ,
DOMINO MEO COLENDISSIMO.

POPULI Romani, memoriâ Tarquiniorum, & civitatis inſtituto, Regibus iniqui, vox erat (*Excellent. Domine*) prolata ore *Marci Catonis Cenſoris*, Reges omnes de genere eſſe beſtiarum rapacium. Ipſe autem Populus Romanus, qui per *Africanos*, *Aſiaticos*, *Macedonicos Achaicos*, cæteroſque à ſpoliatis

Digitized by Google

gentibus cognominatos cives, totum fere orbem terrarum diripuerat, qualis bellua erat? Non minus ergò quàm *Cato* ſapienter dixit *Pontius Teleſinus*. Is prælio ad *Portam Collinam* contra *Syllam* circumvolans ordines exercitus ſui; vociferatuſque, eruendam delendamque ipſam Romam, adjiciebat, nunquam defuturos Raptores Italicæ libertatis *Lupos*, niſi Sylva, in quam refugere ſolerent, eſſet excisa. Profectò utrumque verè dictum eſt, *Homo homini Deus*, & *Homo homini Lupus*. Illud, ſi concives inter ſe; Hoc, ſi civitates comparemus. Illic juſtitia, & caritate, virtutibus pacis, ad ſimilitudinem Dei acceditur; Hîc propter malorum pravitatem, recurrendum etiam bonis eſt, ſi ſe tueri volunt, ad virtutes Bellicas vim & dolum, id eſt, ad ferinam rapacitatem. Quam etſi homines pro convitio invicem ob-

objiciant, more innato, fact aſua in perſonis aliorum, tanquam in ſpeculo, ſiniſtra dextra; dextra ſiniſtra exiſtimantes; vitium tamen eſſe non ſinit profectum à neceſſitate conſervationis propriæ jus naturale. Quod autem *Catoni*, viro ſapientiæ celebratiſſimæ, Odium pro Judicio, Affectus pro Ratione imponere in tantum potuit, ut quod æquum in populo ſuo, idem Reges facere iniquum cenſeret, mirari fortaſſe alii poterunt: ego ſanè in ea opinione jam diu ſum, neque egregiam ſententiam unquam fuiſſe quæ placuit populo, neque ſapientiam vulgari majorem vulgo agnoſci poſſe; quippe quam vel non intelligunt, vel intelligentes æquant. Græcorum Romanorumque facta & dicta celebria, non Ratio, ſed magnitudo, & ſæpe illud ipſum lupinum, quod mutuo exprobrant Hiſtoriæ, commendavit, quæ unà cum publicis

Digitized by Google

actionibus actores per curſum ſeculorum devolvit qualeſcunque. Sapientia vera nihil aliud eſt quàm in omni materia veritatis ſcientia. Ea vero cùm à memoria rerum per appellationes certas & definitas excitata derivetur, non animi acris & repentini impetus, ſed Rationis rectæ, id eſt, Philoſophiæ opus eſt. Per hanc enim à rerum ſingularum contemplatione ad præcepta univerſalia via aperitur. Quot autem genera rerum ſunt, in quibus Ratio humana locum habet, in tot ramos ſe diffundit Philoſophia, diverſè tamen pro diverſitate ſubjectæ materiæ nominata. Nam quæ de figuris tractans, Geometria; de motu, Physica; de jure naturali, Moralis dicitur, tota Philosophia eſt: quemadmodum mare, quod hîc Britannicum, illic Atlanticum, aliàs Indicum, à ſingulis litoribus appellatum, totum tamen eſt Oceanus.

Digitized by Google

nus. Et Geometræ quidem provinciam ſuam egregiè adminiſtraverunt. Quicquid enim humanæ vitæ auxilii contingit à ſiderum obſervatione, à terrarum deſcriptione, à temporum notatione, à longinquis navigationibus; quicquid in ædificiis pulchrum, in propugnaculis validum, in machinis mirabile eſt; quicquid denique hodiernum tempus à priſca barbarie diſtinguit, totum ferè beneficium eſt *Geometriæ*. Nam quod *Phyſicæ* debemus, id debet *Phyſica* eidem *Geometriæ*. Si Philoſophi morales munere ſuo pari felicitate functi eſſent, non video, ad felicitatem ſuam in hac vita quid amplius contribuere humana induſtria poſſet. Cognita enim, pari certitudine, ratione actionum humanarum, qua cognoſcitur ratio magnitudinum in figuris, ambitio & avaritia, quarum potentia falſis vulgi circa *jus* & *injuriam* opinionibus innititur.

tur, inermes eſſent, frueretur que gens humana pace adeò conſtante ut non videatur (niſi de loco, creſcente ſcilicet hominum multitudine) unquam pugnandum eſſe. Nunc quod bellum gladiis vel calamis perpetuum eſt: quod non ſit juris & legum naturalium major ſcientia hodie quam olim: quod ſententiis Philoſophorum utraque pars ſuum jus tueatur: quod alii laudent, alii vituperent eandem actionem: quod idem nunc probet, quæ alio tempore damnat, & ſua facta in aliis aliter æſtimet: ſigna manifeſtiſſima ſunt, nihil profuiſſe ad ſcientiam veritatis quæ hactenus ſcripta ſunt à Philoſophis moralibus; placuiſſe verò, non illuminando animum, ſed venuſta & ſecunda affectibus oratione, opiniones temerè receptas confirmando. Huic ergo Philoſophiæ parti idem contigit quod viis publicis, quibus omnes ingrediuntur, euntque

que

Digitized by Google

que prorſum & retrorſum, alii animi cauſa inambulant, alii rixantur, ſed nihil ſeritur. Cujus rei unica hæc videtur eſſe ratio, quod nemo eorum qui materiam hanc tractarunt, commodo uſus ſit docendi principio. Non enim, ut in circulo, initium ſcientiæ arbitrio noſtro ſumi poteſt. Incipit in ipſis dubitandi tenebris filum quoddam rationis, cujus ductu evaditur in lucem clariſſimam; ibi principium docendi eſt; inde ad ſolvenda dubia converſo itinere lux referenda eſt. Quoties ergo ſcriptor filum illud, vel inſcitiâ deſerit, vel cupiditatibus abrumpit, non ſcientiæ, ſed errationum ſuarum veſtigia literis deſcribit. Quapropter, cùm cogitationes meas ad inquiſitionem juſtitiæ naturalis convertiſſem, admonitus ſum ab ipſa juſtitiæ appellatione, qua conſtans voluntas unicuique *Jus ſuum* tribuendi ſignificatur, quærendum prius eſſe,

Digitized by Google

unde eſſet quod quis rem aliquam *ſuam* potius quam *alienam* eſſe diceret. Quod cum non à natura, ſed à conſenſu hominum profectum conſtaret; (nam quæ natura in medium protulit, homines poſtea diſtribuerunt;) ducebar inde ad quæſtionem aliam, nimirum, cui bono, & qua neceſſitate coacti, cùm omnia eſſent omnium, voluerint potius ſua cuique eſſe propria. Videbam autem, ex comunitate rerum bellum, atque inde omne genus calamitatis, hominibus de earum uſu per vim certantibus, neceſſariò ſequuturum eſſe; id quod omnes natura fugiunt. Nactus ergo duo certiſſima naturæ humanæ poſtulata, unum cupiditatis naturalis, qua quiſque rerum communium uſum poſtulat ſibi proprium; alterum rationis naturalis, qua quiſque mortem violentam tanquam ſummum naturæ malum ſtudet evitare. Ab his principiis pactorum

Digitized by Google

torum & fidei conſervandæ neceſſitatem, atque inde virtutis moralis officiorumque civilium Elementa, in hac opella, evidentiſſima connexione videor mihi demonſtraſſe. Quod adjectum eſt de Regno Dei, eo conſilio factum eſt, ne quid inter dictata Dei per naturam, & legem Dei traditam in Scripturis, repugnantiæ eſſe videretur. Operam etiam diligentem per totum curſum orationis meæ dedi, ne quid de legibus cujuſcunque nationis civilibus dicerem, id eſt, ne ad litora accederem, tum ſcopulis, tum præſentibus procellis periculoſa. Quantum laboris diligentiæque in veritate inveſtiganda adhibitum ſit, ſcio. Quid effecerim, neſcio; nam inventa noſtra omnes præ amore minus rectè æſtimamus. Itaque libellum hunc cenſuræ tuæ quàm favori priùs offero, ut apud quem certiſſimis experimentis exploratum habeam, opi-

niones neque celebritate autorum, neque novitate ſua, neque ſpecie orationis, ſed firmitudine rationum favorabiles fieri. Si arrideat, id eſt, ſi nervoſus, ſi utilis, ſi non vulgaris ſit, tum demum eum tibi (*Excellentiſſime Domine*, *præſidium & decus meum*) humillimè dico dedicoque; ſin erraverim, teſtem tamen habes gratitudinis meæ quòd otium, beneficio tuo conceſſum, ad gratiam tuam promerendam uti voluerim. Te Deus Opt. Max. in ſtatione hac mortali civem optimum protegat, eâque peractâ, ſed longiſſimâ, civitatis cœleſtis gloriâ coronet.

Pariſiis Nov. 1. 1646.

Excellentiæ tuæ ſervus humillimus

THOMAS HOBBIUS.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO
AD
LECTORES.

QUæ res attentam Lectionem promiſſæ efficere maximè poſſe videntur, Rei tractandæ Dignitas, & Utilitas, tractandi recta Methodus, cauſa & conſilium in ſcribendo probum, ſcribentis denique Moderatio, eas, Lectores, vobis promitto, atque oculis aliquatenus ex hoc loco proſpiciendas exhibeo. Deſcribuntur hoc libello hominum officia, primò ut hominum, deinde ut civium, poſtremò ut Chriſtianorum. Quibus officiis cùm Juris naturalis gentiumque elementa, juſtitiæque origo & vis,

Digitized by Google

vis, tum etiam Religionis Chriſtianæ (quantum patitur inſtituti modus) eſſentia continetur.

Quod quidem doctrinæ genus (excepto quod ſpectat ad religionem Chriſtianam) ſapientum antiquiſſimi non niſi carminibus decoratum, vel Allegoriis adumbratum, quaſi imperii myſterium quoddam pulcherrimum & ſacroſanctum, ne privatorum hominum diſputationibus contaminaretur, poſteris tradendum eſſe cenſuere. Philoſophi interea alii cum generis humani commodo rerum figuras & motus, alii ſine incommodo rerum naturas & cauſſas contemplabantur. Temporibus autem quæ inſequuta ſunt, ſcientiam hanc civilem, etſi non penitus perſpectam, aliqua tamen ex parte in Reipublicæ regimine, tanquam per nubem pellucentem, primus adamaſſe dicitur Socrates, itàque coluiſſe, ut deſpectâ deſertâque omni aliâ Philoſophiæ parte, ſolam

Digitized by Google

ſolam hanc ingenio ſuo dignam judicaret. Poſt eum Plato, Ariſtoteles, Cicero, cæterique Philoſophi Græci, Latini, denique omnes omnium gentium non modo Philoſophi, ſed etiam otioſi, quaſi facilem, nullo ſtudio ambiendam, cujuſlibet ingenio naturali expoſitam & proſtitutam attrectaverunt attrectantque. Quodque ad dignitatem ejus præcipuè facit, illi qui eam ſe habere putant, vel eo loco ſunt, ut habere debeant, adeò ſibi in ejus ſpecie vehementer placent, ut reliquarum ſcientiarum ſtudioſos haberi & vocari ingenioſos, doctos, eruditos, quidlibet præter Prudentes, æquo animo ferant. Nam nomen hoc propter excellentiam peritiæ civilis ſibi ſolis deberi arbitrantur. Sive igitur ſcientiarum dignitas ex dignitate eorum ad quos pertinent, ſive ex numero eorum qui de ipſis ſcripſerunt, ſive ex judicio ſapientiſſimorum hominum.

Digitized by Google

minum æſtimanda eſt, digniſſima certe ſcientiarum hæc ipſa eſt, quæ ad Principes pertinet, homineſque in regendo genere humano occupatos; cujus etiam falſa ſpecie omnes ferè homines delectantur; & in qua Philoſophorum excellentiſſima ingenia maximè verſata ſunt. Ejuſdem Utilitatem, ſed rectè traditæ, id eſt, ex veris principiis evidenti nexu derivatæ, ſic optime perſpiciemus, ſi, quæ falſam ejus & loquacem ſpeciem humano generi conſequuntur, damna conſideraverimus. Nam in iis rebus quas ingenii exercendi cauſa ſpeculamur, ſi quis error irrepſerit, innoxius eſt, neque fit jactura niſi temporis tantùm. In iis verò quæ quiſque vivendi cauſa meditari debet, non modò ab errore, ſed etiam ab ignorantia, offenſiones, rixas, cædes oriri neceſſe eſt. Quanta ergo hæc damna ſunt, tanta eſt ab officiorum doctrina bene

tradita

tradita Utilitas. Quot Reges, eoſdemque viros bonos, error unus, poſſe Regem Tyrannum à ſubdito ſuo jure occidi, occidi fecit Error hic, poſſe Principem ſummum certis de cauſis à certis hominibus regno ſpoliari, quantum hominum jugulavit? Quantùm hominum interfecit doctrina hæc erronea, Reges ſummos multitudine ſuperiores non eſſe, ſed miniſtros ejus? Denique illa quot Rebellionum cauſa fuit, quæ docetur, Imperata Regum utrum juſta an injuſta ſint, cognitionem ad privatos homines pertinere, & priuſquam fiant, diſputari non modo jure poſſe, ſed etiam oportere? Præterea in communiter recepta Philoſophia morali alia ſunt multa non minus his periculoſa, quæ recitari non eſt opus. Puto, hæc proſpexiſſe veteres illos, qui Juſtitiæ ſcientiam fabulis contectam, quàm diſputationibus expoſitam eſſe maluerunt. Antequam

tequam enim quæſtiones illiuſmodi agitari cœperunt, Principes poteſtatem ſummam non poſtulabant, ſed exercebant. Imperium ſuum non argumentis, ſed hominum ſceleratorum quidem pœna, proborum verò defenſione tuebantur. Viciſſim cives Juſtitiam non ſermonibus hominum privatorum, ſed legibus civitatis metiebantur: nec diſputationibus, ſed vi Imperii in Pace continebantur. Imò poteſtatem ſummam ſive in uno homine, ſive in uno Concilio ea reſideret, tanquam divinitatem quandam viſibilem venerabantur. Itaque ambitioſis perditiſve hominibus ad evertendum civitatis ſtatum minimè, ut nunc, ſe adjungebant. Nam, ut eam rem, per quam conſervabantur ipſi conſervatam eſſe nollent, in animum inducere non poterant. Scilicet illorum temporum ſimplicitas tam doctam ſtultitiam non capiebat. Itaque pax erat & ſæculum

lum

Digitized by Google

lum aureum, quod non antè finem habuit, quam Saturno expulſo contra reges arma ferri poſſe doceri cœperat. Hæc, inquam, veteres non modo vidiſſe, ſed in una ſuarum fabularum aptiſſimè videntur ſignificaſſe. Dicunt enim, Ixionem, cum eſſet à Jove adhibitus in convivium, adamaſſe, atque ſollicitaſſe ipſam Junonem. Illi pro Dea, nubem in ejus ſpeciem formatam oblatam eſſe. Inde genitos eſſe Centauros, naturæ partim humanæ, partim equinæ, genus pugnax & inquietum. Id quod mutatis nominibus idem eſt ac ſi dixiſſent, Homines privatos, ad Concilia de ſumma Reipublicæ vocatos, Juſtitiam, Imperii ſummi ſororem & conjugem ſubjicere ſuæ ipſorum cognitioni cupere, cæterum falſam & inanem ejus ſpeciem quaſi nubem amplexantes, dogmata illa Philoſophorum moralium biformia, partim recta & ſpecioſa, partim bruta

Digitized by Google

bruta & ferina, rixarum omnium & cædium cauſas, genuiſſe. Cùm tales igitur opiniones quotidie oriantur, ſi quis diſcuſſerit nubes illas, rationibuſque firmiſſimis oſtenderit, Doctrinas de juſto & injuſto, bono & malo, præter leges in unaquaque civitate conſtitutas, autenticas eſſe nullas, & utrum aliqua actio juſta, vel injuſta, bona vel mala futura ſit, à nemine inquirendum eſſe, præterquam ab iis ad quos legum ſuarum interpretationem demandaverit, is certè non modo pacis viam regiam, ſed etiam ſeditionis opacas & tenebroſas ſemitas commonſtrabit; qua re utilius nihil excogitari poteſt.

Quod attinet ad Methodum, non orationis ordinem, quamquam conſpicuus ille ſit, ſolum ſufficere, ſed à civitatis materia incipiendum, deinde ad generationem & formam ejus, & juſtitiæ originem primam progrediendum eſſe exiſtimavi.

Digitized by Google

mavi. Nam ex quibus rebus quæque res conſtituitur, ex iiſdem etiam optimè cognoſcitur. Sicut enim in Horologio automato aliave machina paulo implicatiore, quod ſit cujuſque partis rotæque officium niſi diſſolvatur, partiumque materia, figura, motus, ſeorſim inſpiciatur, ſciri non poteſt: Ita in jure civitatis, civiumque officiis inveſtigandis opus eſt, non quidem ut diſſolvatur civitas, ſed tamen ut tanquam diſſoluta conſideretur, id eſt, ut, qualis ſit natura humana, quibus rebus ad civitatem compaginandam apta vel inepta ſit, & quomodo homines inter ſe componi debeant qui coaleſcere volunt, rectè intelligatur. Talem ergo Methodum ſecutus; Pono primo loco pro Principio omnibus per experientiam noto, quodque nemo eſt qui non confiteatur, nimirum, Ingenia hominum ejuſmodi eſſe à natura, ut, niſi metu potentiæ alicujus

Digitized by Google

alicujus communis coerceantur, fore ut ſibi invicem diffidant & ſeſe mutuò metuant, & ut propriis viribus ſinguli ſibi cavere cùm jure poſſint, tum neceſſariò velint. Objicieris fortaſſe, nonnullos hoc negare. Ita verò eſt: permulti enim negant. Numnam igitur, qui eoſdem idem & fateri & negare dico, mecum ipſe pugno? Minimè quidem ego, ſed illi qui, quod actionibus confitentur, id ipſum oratione negant. Videmus, civitates omnes, etiamſi cum vicinis pacem habeant, fines tamen ſuos præſidiis militum, urbes mœnibus, portis, vigiliis tueri. Quorſum hæc, ſi à vicinis nihil metuerent; Videmus etiam ipſis civitatibus, ubi leges ſunt & pœnæ in malos conſtitutæ, cives tamen ſingulares neque in itinere eſſe ſine telo ſui defendendi cauſa, neque dormitum ire niſi obſeratis non modo foribus contra concives, ſed etiam arcis capſu-

Digitized by Google

capſuliſque contra domeſticos. Poſſintne homines, ſibimet invicem omneſque omnibus diffidere ſeſe, apertius ſignificare? Quoniam autem omnes ſic faciunt, tam civitates quam homines, metum ſuum & diffidentiam mutuam confitentur. Inter diſputandum autem negant, hoc eſt, ſtudio contradicendi aliis, contradicunt ſibimet ipſis. Objectum porro à nonnullis eſt, quod admiſſo hoc principio, continuo ſequatur, Homines omnes non modò malos, (quod forte etſi durum, concedendum tamen eſt, cùm id clarè dictum videatur in Scripturis ſacris) ſed etiam (quod concedi ſine impietate non poteſt) naturâ malos eſſe. Illud verò, homines naturâ malos eſſe, ex hoc Principio non ſequitur. Nam etſi pauciores eſſent mali quam boni, quoniam tamen bonos à malis internoſcere non poſſumus, neceſſitas diffidendi, cavendi, anticipandi, ſubju-

ſubjugandi, quoquo modo ſe defendendi, incumbit perpetuo etiam bonis & modeſtis. Minus verò ſequitur, eos ipſos qui mali ſunt, ita factos eſſe à natura. Quamquam enim à natura, hoc eſt, ab ipſa nativitate, ex eo quod naſcantur, animalia hoc habeant, ut ſtatim omnia quæ ſibi placent, cupiant faciantque quantum poſſunt, ut quæ impendent mala, aut metu fugiant, aut ira repellant, non tamen ob eam cauſam mali cenſeri ſolent: nam affectus animi qui à natura animali proficiſcuntur, mali non ſunt ipſi, ſed actiones inde provenientes, malæ aliquando ſunt; nimirum quando & noxiæ ſunt, & contra officium. Infantes niſi omnia quæ cupiunt, dederis, plorant atque iraſcuntur, etiam parentes ipſos verberant, habentque à natura, ut ita faciant; attamen culpâ vacant, neque mali ſunt, primò quia nocere non poſſunt, deinde quia

rationis

Digitized by Google

rationis uſu carentes officiornm omnium immunes ſunt. Iidem ſi adulta ætate, acquiſitis viribus quibus nocere poſſunt, eadem facere pergant, tum verò mali & eſſe & appellari incipiunt. Ita ut vir malus idem ferè ſit, quod puer robuſtus, vel vir animo puerili, & malitia, idem quod defectus rationis ea ætate, qua per naturam, diſciplinâ atque damnorum experientiâ gubernatam, accidere hominibus ſolet. Niſi ergo homines ideo à natura factos, malos eſſe dixerimus, quod diſciplinam & uſum rationis à natura non habent, confitendum eſt, poſſe homines à natura cupiditatem, metum, iram, cæteroſque affectus habere animales, ut tamen mali facti à natura non ſint. Immoto igitur quod jeci fundamento, oſtendo primo, conditionem hominum extra ſocietatem civilem (quàm conditionem appellare liceat ſtatum naturæ) *aliam non eſſe quam bel-*

** *lum*

lum omnium contra omnes; atque in eo bello jus eſſe omnibus in omnia. Deinde homines omnes ex eo ſtatu miſero & odioſo, neceſſitate naturæ ſuæ, ſimul atque miſeriam illam intellexerint, exire velle. Id autem, niſi initis pactis à jure ſuo in omnia decedant, fieri non poſſe. Porro quæ ſit pactorum natura, quo modo jura ab alio in alium, ut pacta valida fiant, transferri debeant; item quæ jura & quibus, ad ſtabiliendam pacem neceſſario concedenda ſunt, id eſt, quæ ſint rationis dictamina ea quæ leges naturales *appellari propriè poſſunt, explico & confirmo. Atque hæc ſunt in ea parte libri quæ inſcribitur* Libertas.

His conſtitutis oſtendo, quid & quotuplex ſit, & quo modo fiat civitas, ſummumque civitatis Imperium; quæque à ſingulis hominibus civitatem conſtituturis jura in ſummum imperantem, ſive is unus homo

Digitized by Google

homo ſit, ſive unus hominum cœtus, ita neceſſariò transferenda ſint, ut niſi ſint tranſlata, civitas nulla fiat, & jus omnium in omnia, id eſt, jus belli maneat. Deinde civitatum diverſas ſpecies, Monarchiam, Ariſtocratiam, Democratiam, Dominium paternum, & Deſpoticum, diſtinguo; quomodo conſtituantur, doceo, & commoda incommodaque ſingulorum inter ſe comparo. Præterea quæ res civitatem deſtruant, & quæ ſint ſummum imperium adminiſtrantis officia, expono. Poſtremò legis & peccati naturas explico, & legem à conſilio, à pacto, à jure diſtinguo; quæ omnia ſub titulo Imperii *continentur.*

In parte ultima cui inſcribitur Religio, *ne jus illud quod in præcedentibus ſummos Imperantes in cives habere rationibus confirmaveram, Scripturis ſacris repugnare videretur; Oſtendo primo loco, non*

repugnare illud juri Divino, quatenus imperantibus imperat Deus per naturam, id eſt, per dictamina rationis naturalis. Secundo, idem non repugnare juri Divino, quatenus imperium habuit Deus in Judæos peculiare per pactum antiquum circumciſionis. Tertio, idem non repugnare juri Divino, quatenus Deus imperat in Chriſtianos per pactum baptiſmale, adeoque jus illud ſummorum Imperantium, ſive jus civitatis, cum Religione omnino non pugnare. Poſtremo, oſtendo quæ officia ad introitum in Regnum cœlorum requiruntur neceſſario; atque ex illis, Obedientiam quam à civibus ſingulis Chriſtianis Principi ſuo Chriſtiano deberi affirmaveram, Religioni Chriſtianæ repugnare non poſſe, ex Scripturæ ſacræ teſtimoniis, ſecundum receptam ab omnibus interpretationem, evidentiſſime demonſtro & concludo. Methodum

Digitized by Google

thodum vidiſtis ; cauſam jam & conſilium ſcribendi accipitote. Dabam operam Philoſophiæ animi cauſâ, ejuſque in omni genere Elementa prima congerebam, & in tres Sectiones digeſta paulatim conſcribebam, ita ut in prima, de corpore, proprietatibuſque ejus generalibus ; in ſecunda, de Homine & facultatibus affectibuſque ejus ſpeciatim ; in tertia, de Civitate, civiumque officiis ageretur. Itaque Sectio prima, Philoſophiam primam, & Phyſicæ elementa aliquot continet ; in ea Temporis, Loci, Cauſæ, Potentiæ, Relationis, Proportionis, Quantitatis, Figuræ, Motus, rationes computantur. Secunda circa imaginationem, memoriam, intellectum, ratiocinationem, appetitum, voluntatem, Bonum, Malum, Honeſtum, & Turpe, aliaque ejus generis occupatur. Tertia hæc quid agat, jam antè dictum eſt. Hæc dum compleo,

ordino, lentè moroſèque conſcribo (non enim diſſero ſed computo) accidit interea, patriam meam, ante annos aliquot quam bellum civile exardeſceret, quæſtionibus de jure Imperii, & debitâ civium obedientiâ, belli propinqui præcurſoribus, ferveſcere. Id quod partis hujus tertiæ, cæteris dilatis, maturandæ abſolvendæque cauſa fuit. Itaque factum eſt, ut quæ ordine ultima eſſet, tempore tamen prior prodierit; præſertim cum eam, principiis propriis, experientia cognitis, innixam, præcedentibus indigere non viderem.

Feci tamen non eo conſilio ut laudarer, (quanquam ſi feciſſem, excuſatione hac uti poſſem, niſi qui laudem amant, paucos eſſe qui laudabilia faciunt) ſed veſtri cauſa, Lectores, qui cum doctrinam quam affero, cognitam & perſpectam haberetis, ſperabam fore, ut aliqua incommoda in re familiari,

quo-

Digitized by Google

quoniam res humanæ ſine incommodo eſſe non poſſunt, æquo animo ferre, quàm Reipublicæ ſtatum conturbari malletis. Ut Juſtitiam earum rerum quas facere cogitatis, non ſermone vel conſilio privatorum, ſed legibus civitatis metientes, non amplius ſanguini veſtro ad ſuam potentiam ambitioſos homines abuti pateremini. Ut ſtatu præſente, etſi non optimo, vos ipſos frui, quam bello excitato, vobis interfectis, vel ætate conſumtis, alios homines alio ſeculo ſtatum habere reformatiorem, ſatius duceretis. Præterea qui Magiſtratui civili ſubditos ſeſe eſſe nolunt, onerumque publicorum immunes eſſe volunt, in civitate tamen eſſe, atque ab ea protegi à vi & injuriis poſtulant, ne illos, cives, ſed hoſtes exploratoreſque, eſſe putaretis, neque omnia, quæ illi pro Verbo Dei vel palam vel ſecreto proponunt, temerè recipe-

 retis.

retis. Apertius dicam. Si quis Concionator, vel Confeſſor, vel Caſuiſta, doctrinam hanc, ſummum Imperantem, imò quemlibet hominem, injuſſu ſummi Imperantis, jure à cive interfici, aut rebellionem, conjurationem, fœduſve quodlibet civium contra civitatem jure iniri poſſe, verbo Dei conſentaneam eſſe dixerit, illi ne crederetis, ſed nomen ejus denunciaretis. Hæc qui probat, is meum quoque in ſcribendo conſilium probum eſſe exiſtimabit.

Poſtremò per totam orationem meam modum talem conſervandum mihi propoſui, primò ne de Juſtitia ſingularium actionum quicquam determinarem, ſed legibus determinandum relinquerem. Deinde, ne quicquam differerem de cujuſcunque civitatis legibus ſpeciatim, id eſt, ne quæ ſint, ſed quid ſint leges, dicerem. Tertio, ne civitati Ariſtocraticæ, vel Democraticæ,

ticæ,

Digitized by Google

ticæ, minorem à civibus obedientiam deberi quàm Monarchicæ, exiſtimare viderer. Licèt enim Monarchiam cæteris Civitatis ſpeciebus Capite decimo commodiorem eſſe, argumentis aliquot ſuadere conatus ſim; (quam rem unam in hoc libro non demonſtratam, ſed probabiliter poſitam eſſe confiteor) omni tamen civitati poteſtatem ſummam & æqualem tribuendam eſſe, paſſim & expreſſe dico. Quartò, de doctrinis Theologorum, præterquam de illis quæ civium obedientiam tollunt, & civitatis ſtatum labefactant, ne quid in ullam partem diſputarem. Poſtremò, ne quid per imprudentiam ederem, quod edito opus non eſſet, id quod conſcripſeram, publici juris eſſe illico nolui: itaque exemplaria pauca privatim impreſſa, amicis diſtribuenda curavi ut ſententiis aliorum exploratis, ſi quæ erronea, dura, obſcurave eſſe viderentur, ea emendarem,

 molli-

mollirem atque explicarem.

Acerrimè verò reprehenſa hæc reperi, quod potentiam civilem immodicam fecerim, ſed ab Eccleſiaſticis; quod libertatem conſcientiæ abſtulerim, ſed à Sectariis; qnod ſummos Imperantes legibus civilibus exſolverim, ſed à Legiſtis. Horum itaque reprehenſionibus, ut qui rem ſuam agunt, niſi ut eos nodos fortius adſtringerem, non magnopere commovebar. Cæterum eorum cauſâ qui circa ipſa principia hæſerunt, nempe naturam hominum, jus naturæ, naturam pactorum, & generationem civitatis, quoniam non affectus, ſed ſenſus ſuos genuinos in reprehendendo ſequuti ſunt, annotationes quibuſdam in locis adjeci, quales diſſentientibus ſatisfacere poſſe judicavi. Denique, ne quemquam offenderem præter eos, quorum inceptis hæc repugnant, eoſque, quorum animi omni opinionum diſſenſione offendi

offendi ſolent, operam ubique diligenter dedi.

Quapropter, ſi aliqua inveneritis aut minus certa, aut magis quam neceſſe erat, acriter dicta, cùm non Partium, ſed Pacis ſtudio, & ab eo dicta ſint, cujus, propter patriæ præſentem calamitatem, dolori juſto aliquid condonari æquum eſt, ea ut æquo animo ferre dignemini, Lectores, oro poſtuloque.

Digitized by Google

Per-erudito ac per-amico Viro

SAMUELI SORBERIO,

PETRUS GASSENDUS S.

QUOD epiſtolium ad me Caleto vela mox facturus dediſti, accepi. Nihil opus fuit excuſare, quod vale coram non dixeris; nam præclarus noſter Martellus ſat declaravit, quàm improviſa diſcedendi occaſio fuerit, & quàm requiſieris me tamen, utcumque non adfuerim domi. Quod addis autem, potuiſſe te ante diſceſſum extorquere ab Eximio illo HOBBIO id exemplum libri de CIVE, cui ipſe manu propria marginales notas appoſuit, ut cùm iſthùc, ubi te voveo incolumem, perveneris, edi iteratò procures, id ſummopere delectavit. Videlicet tam pauca fuêre excuſa libri exemplaria, ut illa ſui ſitim potius fecerint, quàm expleverint; ſiquidem innumeros video, qui librum ardenter, ſed fruſtra requirant. Et liber certè eſt non vulgaris, dignuſque, qui omnium, qui altiora ſapiunt, manibus teratur; neque (ſi illa ſepoſuero, quæ Religionem, in qua ſumus ἑτερόδοξοι, adtinent) ſcriptorem agnoſ-

co,

co, qui argumentum ſcrutetur, quàm ille, profundius. Utinam verò cætera etiam, quæ ille verſavit, perinde extorſiſſes! Quippe & ex ipſis in lucem prolatis, ſummè beaſſes nationem totam philoſophantium ſolidè; cùm ego quidem neminem norim, qui ſit inter philoſophandum magis à præjudiciis liber, quique penitius quicquid rerum ediſſeruerit, introſpiciat. Enimvero tu virum ſatis noſtri; fruſtraque foret, ſi quid præterea in commendationem ejus adderetur. Vale, & amicos optimos ſaluta, imprimiſque Curcellium, Heerebordium, Bornium, & alios Pariſiis, IV. Kal. Mai. CIↃ IↃC XLVI.

Digitized by Google

Eruditiſſimo Viro

D. SAMUELI SORBERIO

Doctori Medico S. D.

MARINUS MERSENNUS M.

EN audio, doctiſſime SORBERI, tecum illud egregium opus de CIVE, incomparabilis viri D. HOBBII, te Hagam Comitis, hoc eſt, ingentem theſaurum literarium tuliſſe, novis auctum cogitationibus, quæ ſingulis difficultatibus ſatisfacientes, planum iter exhibeant. Vide igitur, ut quis egregius Typographus librum illum aureum, gemmis auctum & ornatum, in lucem edat, neque diutius patiaris eum à nobis deſiderari. Sed autorem pro viribus urgeas, ne totum corpus philoſophicum, quod mente premit, & calamo explicat, deinceps arcâ, (nobis fatali) concludat, ne tandem nos ad autoritatem regiam provocare cogat, quâ ipſius arcam invidam effringamus. Quantâ autem voluptate à nobis afficieris, quando videris nobilem illam Philo-

Digitized by Google

Philoſophiam, non minus quàm Euclidis Elementa demonſtrari! Quàm libenter illi tuæ Epochæ, & *Scopticis* næniis renuntiaturus es, cùm dogmaticam firmiſſimis innixam fulcris fateri cogêris! Vale. Ubi verò D. Rivetum; ubi Hugenium mirabilem virum videris, millies eos meo nomine ſalutes velim, meque tui credas memorem & obſequentem. Aureliæ, XXV. April. CIↃ IↃ CXLVI.

VITA

Digitized by Google

V I T A

THOMÆ HOBBII.

» THOMAS HOBBES natus eſt
» die 5. April. an. 1588. Mal-
» mesburiæ in agro Wiltonien Litteris
» Latinis & Græcis initiatus, Magiſtro
» *Rob. Latimero*, annum agens decimum
» quartum miſſus eſt Oxonium, ubi per
» quinquennium manſit, operam impen-
» dens ſtudio Logicæ & Phyſicæ Ari-
» ſtotelicæ, eodemque ætatis anno *Euri-*
» *pidis* Medeam in Latinos verſus red-
» didit.

» Annum agens viceſimum, Oxonio
» relicto, recepit ſe in domum D. *Gu-*
» *lielmi Cavendiſh*, Baronis *de Hard-*
» *wich*, & paulò poſt Comitis *Devoniæ*,
» cujus filio primogenito ſibi ferè coæ-
» taneo ſervivit, placuitque tum filio,
» tum patri, temperans, ſedulus, hila-
» ris. Anno 1618 cum Domino ſuo in
» Urbe perpetuò ferè degens, quod
» didicerat Græcæ & Latinæ linguæ,
» magnâ ex parte amiſerat. Deinde per
» Galliam & Italiam peregrinantem
» Dominum ſequutus, gentium illarum

„ Linguas

Digitized by Google

» Linguas eòuſque didicit, ut intelligere
» eas mediocriter potuerit. Interea Græ-
» cam & Latinam paulatim perire ſibi
» ſentiens, Philoſophiam autem Logi-
» camque (in quibus præclarè profe-
» ciſſe ſe arbitrabatur) viris prudenti-
» bus deriſui eſſe videns, abjectâ vanâ
» illâ Logicâ & Philoſophiâ, quantum
» temporis habuit vacui, impendere de-
» crevit Linguis Græcæ & Latinæ.
» Itaque cùm in Angliam reverſus eſ-
» ſet, Hiſtoricos & Poëtas (adhibitis
» Grammaticorum celebrium Com-
» mentariis) verſavit diligenter; non
» ut floridè, ſed ut Latinè poſſet ſcri-
» bere, & vim verborum cogitatis
» congruentem invenire; itàque verba
» diſponere, ut lectio perſpicua & fa-
» cilis eſſet. Inter Hiſtoricos Græcos
» *Thucydidem* præ cæteris dilexit, quem
» in ſermonem Anglicum non ſine lau-
» de converſum, circa an. 1628, (a)
» in publicum edidit, eo fine, ut inep-
» tiæ Democraticorum Athenienſium
» concivibus ſuis patefierent. Eo anno
» Comes *Devoniæ*, cui jam viginti an-
„ nos

(a) Ita poſt *Woodium* Autor ejus Vitæ *pag.* 15. licèt in Catalogo Operum *pag.* 122. prima notetur Editio *Lond.* 1634. prout apud *Niceronium* & alios.

Digitized by Google

„nos addictus fuerat, diem obiit, pa-
„tre ejus biennio ante defuncto. Se-
„quenti anno 1629, ætatis 40, roga-
„tus à Nob. Viro *Gervaſio Clifton*, ut
„filium ſuum in Galliam comitaretur,
„accepit conditionem. In peregrinati-
„one illâ inſpicere cœpit in Elementa
„*Euclidis*; & delectatus methodo illi-
„us, non tam ob theoremata illa, quam
„ob artem ratiocinandi diligentiſſimè
„perlegit. Anno 1631. revocatus eſt
„in familiam Comitiſſæ *Devoniæ*, ut
„filium ſuum annos tredecim natum in
„litteris inſtrueret, quem etiam circiter
„triennio poſt comitatus eſt in Galliam
„& Italiam, ſtudiorum ejus & itine-
„rum rector. Dum moraretur Pariſiis
„principia Scientiæ Naturalis inveſti-
„gare cœpit, ſuaque cogitata cum Rev.
„P. *Marino Merſenno* Ord. Minimorum,
„in omni genere Philoſophiæ verſa-
„tiſſimo, viroque optimo communica-
„bat. Anno 1637. cum Patrono ſuo in
„Angliam rediit, & apud illum man-
„ſit, unde de rebus naturalibus com-
„mercia cum *Merſenno* per litteras
„continuavit. Convocato autem 3.
„Nov. 1640. Parlamento, cùm ex iis
„quæ in illo conſulta videret, Bellum
„Civile ingruere, & tantum non adeſ-
„ſe ſentiens, retulit ſe rurſus in Gal-
„liam,

Digitized by Google

»liam, ſcientiarum ſtudio Pariſiis tu-»tiùs vacaturus cum *Merſenno*, *Gaſſen-»do*, aliiſque viris, propter eruditio-»nem & vim in ratiocinando celeber-»rimis. Ibidem libellum ſcripſit *de Ci-»ve*, edięditque anno 1646 (*b*), quo »tempore prævalentibus Parlamentari-»is multi eorum, qui partes Regias »ſequuti erant, (& in illis Princeps »*Walliæ*) Pariſios confluxerunt. Statu-»erat circa idem tempus migrare in »Occitaniam, & jam quæ ſibi neceſſa-»ria erant, præmiſerat; ſed commen-»datus Principi ut Elementa Mathe-»matica illi prælegeret, ſubſtitit Lute-»tiæ. Quod in iſto munere reliquum »temporis habuit, conſumpſit in ſcri-»bendo opere notiſſimo ſub titulo *Le-»viathan*, quem in Anglia edendum ,, curavit, Pariſiis adhuc degens, anno ,, 1651. ætat. 63. Hujus cùm aliquot ,, exemplaria in Galliam tranſmiſſa fuiſ-,, ſent, ubi Theologi quidam Angli ,, doctrinas quaſdam in eo contentas, ,, tum ut hæreticas, tum ut partibus ,, Regiis adverſas criminati ſunt, in ,, tantum, ut domò Regiâ prohibîtus ,, fuerit, quo factum eſt, ut protectio-

,, ne

(*b*) Non 1642. ut mendosè legitur in ejus Vitâ *pag.* 119. licèt *pag.* 17. rectè 1646.

Digitized by Google

„ ne Regiâ deſtitutus, metuenſque ne
„ à Clericis Romanis, quos præcipuè
„ læſerat, malè tractaretur, in Angli-
„ am refugere coactus ſit. Stantem in-
„ ter amicos quaſi in æquilibrio, fece-
„ runt illi ne ob doctrinam opprimere-
„ tur; hi, ne augeretur. Itaque fortu-
„ nâ tenui, famâ doctrinæ ingenti, in
„ Patroni ſui Comitis *Devoniæ* hoſpitio
„ per cæterum vitæ tempus perpetuò
„ delituit, ſtudio vacans Geometriæ &
„ Philoſophiæ Naturalis, ediditque
„ jam ſenex librum *de Corpore*, conti-
„ nentem fundamenta Logicæ, Geo-
„ metriæ, Phyſicæ, (tum ſublunaris,
„ tum cæleſtis).

„ Carolo II. anno 1660 in Regiam
„ dignitatem reſtituto, *Hobbius*, qui
„ ejus partes pro virili ſemper ſuſtinu-
„ erat, incredibili gaudio affectus eſt.
„ Itaque relicto rure, Londinum advo-
„ lavit, ubi quod tantoperè expetierat,
„ caſus inopinatus ipſi ultrò detulit.
„ Rex enim ædes Sariſburienſes, in
„ quibus tunc cum patrono moratus eſt
„ *Hobbius*, curru prætervectus, illum
„ forte conſpicatus, ad ſe accerſi juſſit,
„ manum oſculandam præbuit, de va-
„ letudine ac rebus ſuis ſciſcitari di-
„ gnatus eſt; ipſo interim favorem Re-
„ gium, cultu obſequia excipiente.

„ Sub

Digitized by Google

„Sub illud tempus, Regiis auſpi-„ciis, fundata eſt Societas *Regia* Lon-„dinenſis promovendæ Philoſophiæ „Naturalis causâ, de cujus inſtituto „honorificè ſenſit *Hobbus*, ita ut ve-„ram Philoſophiam relictis Academiis „Londinum tranſmigraſſe affirmaret, „illud tamen improbare viſus eſt; „quod de generali Motûs doctrinâ „excolendâ minùs ſolliciti, *Proletariis* „*Experimentorum minutiis* ſe addice-„rent nimis. Tunc verò Mathemati-„cæ ulteriùs promovendæ ſtudium im-„penſè intendit; Geometriam ab ipſis „fundamentis reſtituere aggreſſus.

„Anno 1664 ab amico quodam, qui „πολιτικώτατος ejus ingenium expoli-„endis Reipublicæ Legibus ſummè ac-„commodatum judicavit, ad Legum „Anglicanarum ſtudium impulſus eſt; „cauſatus licet jam ætatem grandiorem, „& materiæ tam incultæ, tantiſque dif-„ficultatibus implexæ, vix ſuffectu-„ram. Uſque adeo tamen perſpicaciſ-„ſimæ mentis acies rerum interiora pe-„netravit, ut *de Legibus Anglicanis* „Commentarium ſcriberet, doctiſſimis „JCtis in pretio habitum, quem re-„liquit MStum.

„Anno 1669 *Coſmus Mediceus* Etru-„riæ Princeps, tanti Philoſophi famâ

„per-

Digitized by Google

„ permotus, illum ſæpiùs convenire „ dignatus eſt, & inſignem ſcientiam „ quamplurimùm admiratus, Iconem „ ejus & univerſos libros inter rariſſi- „ ma Bibliothecæ Mediceæ κειμήλια „ reponendos, domum ſecum repor- „ tavit.

„ Tunc etiam in Academiis aliquan- „ tum obtinere cœpit Philoſophia *Hob- „ biana*, & Juventus Academica in „ publicis ſcholarum velitationibus „ opiniones *Hobbianas* haud raro de- „ fendere ſolita eſt. Inter alios *Daniel „ Scargil* Artium Baccalaureus, vir „ fervidi & præcocis ingenii, ac vitæ „ paulò ſolutioris, Theſes quaſdam in- „ cautiùs forſan, & nimiâ cum acri- „ moniâ propugnavit. Theologi verò „ illum pro ſenatu Academico graviſ- „ ſimorum criminum poſtulabant; qua- „ re ſummâ cum vehementiâ increpi- „ tus, Magiſtratûs Academici autho- „ ritate carceri incluſus eſt; poſtea gra- „ du privatus, ſodalitate exutus, Aca- „ demiâ expulſus, priùs tamen ſummâ „ cum ignominiâ coactus eſt pro Con- „ cione in Templo publico, Theſes „ ſuas ad Stygem damnare; eaſque er- „ ga ſummum Numen impias, omni- „ que humanæ Societati pernicioſiſſi- „ mas pronunciare. *Hobbius* autem no-

„ minis

Digitized by Google

„ minis ſui exiſtimationem læſam facilè ſentiens, dogmatis ſuis tum in „ ſegniorem ſenſum detortis, tum etiam cum opprobrio damnatis, ipſoque „ tanquam Atheorum Anteſignano publicè deſcripto, per litteras ad amicos graviter conqueſtus eſt, ſed incaſſum, cùm id temporis vindicias „ ſuas publico dare ipſi liberum non „ eſſet.

„ Anno 1670 *Antonius à Wood* Hiſtoriam & Antiquitates Univerſit. „ Oxonienſis Anglico ſermone in lucem „ edidit; quod eximium opus placuit „ ſummis viris ut exterorum in gratiam „ Latio donaretur, ſtudioſis nonnullis „ ad hanc operam delectis, qui tamen „ Authori in cogitatis ſuis vertendis „ non fecerunt ſatis. Inter hos *Joannes* „ *Fellus* Oxonienſis tum Decanus (poſtea Epiſcopus) quum & operis vertendi, & typorum ſumptûs maximam „ partem ſuſtentaret, multa ab Authoris „ mente aliena paſſim interſeruit, multa immutavit; quod factum incredibili dolore *Woodium* affecit, qui contaminatam Hiſtoriæ fidem graviſſimè „ conqueſtus nihil interim remedii impetravit. Inter alia autem deformatum eſt Elogium *Hobbianum*, detractis quæ ab Authore adſcriptæ ſunt

„ laudi-

„ laudibus, earumque in locum vitu-„ periis ſubſtitutis. Quæ cùm ita eſſent, „ *Woodius* rem ægrè ferens, veniam ſo-„ lummodo obtinere potuit, *Hobbium* „ de eo quod factum erat, certiorem „ faciendi, ne in libro ſub nomine ſuo „ prodeunte, *Hobbius* ſe notatum ſen-„ tiens, in ipſum poſtea durius animad-„ verteret. *Hobbius* verò injuriâ affec-„ tus, ſeſe debito laudis præconio ſpo-„ liatum, & inſignem nomini ſuo inu-„ ſtam contumeliam non diſſimulavit. „ Itaque ad Regem detulit querimo-„ niam, à quo ipſi libera contra ad-„ verſarios ſuos defenſio relicta eſt. „ Quare Epiſtolam Apologeticam ad „ *Woodium* datam, circa Comitia Oxo-„ nienſia an. 1674. publicavit, quam „ cùm legiſſet Editor, *Woodium* acri-„ bus compellavit verbis, tanquam ma-„ lâ fide ſecum agentem, qui ipſo inſ-„ cio clanculam rerum notitiam *Hob-„ bio* ſuggeſſerat, quin & acerbiori ſer-„ mone *in Hobbium* invectus eſt, adjec-„ tâ ad calcem Operis *Woodiani* Epiſ-„ tolâ ad Lectorem, ut publicâ etiam „ reprehenſione *Hobbium* corriperet.

„ *Hobbius* autem tum conſcientiâ „ propriâ, tum Doctorum teſtimoniis „ ſatis fretus, cum Decano contentio-„ nis funem ducere recuſavit, alterio-

„ re

Digitized by Google

„re reſponſo dedignatus. Suſpicandi „tamen anſam arripuerunt nonnulli, „*Hobbium* à Decano tam duriter habi-„tum, eò minùs in libro *de Bello Ci-„vili Anglicano* ſuam de doctrinâ & „regimine Academico ſententiam diſ-„ſimulaſſe.

„Menſe Junio anni 1674. Londi-„num reliquit, cum animo nunquam „revertendi, quibus hactenus ſe oblec-„taverat ſtudiis, quoad vita ſuppete-„ret, vacaturus. Summo cæteroquin „ingenii vigore & ſenſibus integris ad „obitum uſque in Philoſophiâ & Ma-„theſi ſe aſſiduò exercitavit, & quod „magis mirum, Poëſin exercuit, quà „propriis animi conceptibus exprimen-„dis, quà aliorum transferendis.

„Anno 1678. prodiit ejus Dialogus „*de Bello Civili Anglicano*, ipſo mini-„mè conſcio, quam in rem ſcripſit ad „Librarium, ei ſignificans non potuiſ-„ſe facultatem imprimendi à Rege „impetrare.

„Circa medium Oct. An. 1679. uri-„næ ſuppreſſione correptus eſt, quâ „ſenſim ingraveſcente è vivis exceſſit „die 4. Decemb. ætat. 91. (*c*). Con-

*** „ditus

(c) Malè 94. in *Bibl. Juris imperantium* p. 71. ubi perperam natus dicitur anno 1585. pro 1588.

„ditus fuit juxta tumulum Comitiſſæ „*Devoniæ*, ſub nigro marmore, cujus „inſcriptio ſolummodo patriam, tem- „pus natale & emortuale præ ſe fert.

„Nunc autem operæ pretium vide- „tur, nonnulla paulò ſpecialius deſcri- „bere, quæ ad corporis habitum, præ- „cipuè verò ejus animi mores, & in- „genii ſtudia attinent, cognitu forſan „haud ingrata.

„Temperamento præditus erat ſan- „guineo-melancholico, ad virtutis & „ſapientiæ excellentiam maximè pro- „prio. Primis annis invaletudinarius „fuit, ſed progreſſu ætatis & circa „annum 40. valetudine uſus eſt ſatis „confirmata. Cœlibatum tenuit, tan- „quam Philoſophiæ ſtudiis maxime „commodum.

„Quoad ingenium & mores, de „Religione primò dicendum. Deum „autem agnovit, eumque rerum om- „nium originem, intra anguſtos ta- „men humanæ rationis cancellos nul- „latenus circumſcribendum. Quare „(*inquit Autor ejus vitæ*) fortiter „calumniati ſunt, qui ipſum Atheiſ- „mi reum detulerunt; quod inde „forſitan profectum quia ſcholaſti- „corum aliorumque iſto de grege mo- „rem rejecerat, qui otioſi in Muſæis „ſuis

„ſuis ſedentes, juxta imbecillem inge-
„nii ſui captum, Naturæ Divinæ in-
„comperta affingunt attributa. Nec
„minus falsò à nonnullis inſimulatus
„eſt, tanquam ſolitudinem fugeret,
„ſpectra metuens & phantaſmata, va-
„na ſtultorum terriculamenta, quæ
„Philoſophiæ ſuæ lumine diſſipaverat.
„Non injuriâ tamen forte ſubveritus
„eſt, ne ab illis ad plures mitteretur,
„quorum commodis adverſatus, ipſo-
„rum artificia ac verſutias publico
„apertè conſpiciendas præbuiſſet. Re-
„ligionem Chriſtianam, quatenus in
„Eccleſiâ Anglicanâ, reſectis ſuperſti-
„tionis ineptiis, Regni legibus ſtabi-
„litur, ex animo amplexus eſt; quam
„etiam contra Pontificiorum ſimul &
„Sectariorum inſultus ſtrenuè propu-
„gnavit. Controverſias quidem Theo-
„logicas maximè averſatus eſt. Quic-
„quid autem ad pietatis exercitia aut
„bonos mores conferret, plurimi fe-
„cit. Sanctius illi & reverentius vi-
„ſum, *de Deo credere quàm ſcire.* Sa-
„cerdotes interim inculpare ſolitus
„eſt, qui Chriſtianam Religionem ab-
„ſolutam ac ſimplicem vel ſuperſtitio-
„ne macularent, vel inanibus inter-
„dum profanis ſpeculationibus impli-
„carent.

Digitized by Google

Hæc compendioſè ex Vitâ Hobbii partim per ſe ipſum, & reliqua per R. B. conſcripta, cum Elencho Authorum qui pro & contra ipſum ſcripſêre, & Catalogo Librorum per eundem editorum & ſcriptorum, *quæ edita eſt* Carolop. 1681. *& recuſa apud Batavos* 1682. 12°. *Hanc Vitam Anglicâ linguâ conſcriptam* à Jo. Alberico (*vulgò* Aubrey,) *qui intimam cum* Hobbio *amicitiam coluit*, *Latinitate donavit* Richardus Blackburnius, *non* Rad. Bathurſtius (d), *ut aliqui crediderunt* (e).

Sed ut pauca de hiſce Hobbii *Elementis adjiciam* (*cætera enim ejus ſcripta recenſere non eſt animus*) *notabimus tantummodo primùm prodiiſſe Lat.* Pariſ. 1642. 4°. *cujus pauca excudi fecit exemplaria ; at non multò poſt illud opus recenſuit*, *& auxit*, *quo in ſtatu recuſus eſt* Amſt. 1647. 12°. *apud Elzevirium*,

(d) Vid. *Acta Erud.* An. 1722. p. 551. ubi de *Alberici* Miſcellaneis Anglicè editis.

(e) Inter hos Cl. *Struvius*, *Kortholtus*, aliique, ut obſervavit *Jo. Chriſt. Colerus* in Analectis ad *Struvii* Notitiam Rei Litter. p. 173. Vid. *Acta Erud.* An. 1723. p. 375. Eundem poſtea ſecutus eſt errorem Autor *Biblioth. Juris Imperantium*, Norib. 1727. 4. p. 70.

Digitized by Google

virium, curis Sorberii. *Notantur & aliæ* 1657. 1669. 1673. *in* 8°. *rurſus ibidem, apud Blavium* 1696. 12°. *atque inter ejus* Opera Philoſophica, *ibidem* 1668. in 4°. *denique Halæ* 1704. 12°. Sorberius *Gallicè eundem vertit, ediditque hoc titulo :* Elemens Philoſophiques du Citoyen. Traité de Politique, ou les fondemens de la Societé Civile découverts par Thomas Hobbes, & traduits en François par un de ſes amis. *Amſt. Blaeu* 1649. *in* 8°. *Extat etiam Gallicè* la Politique de Hobbes *Pariſ.* 1660. 8°. chez Gras. *Anglicè lucem vidit Londini* 1651. 8°.

JUDICIA.

DE HOBBII DOCTRINA.

„*Thomas Hobbes* in Operibus ſuis ad „*Civilem Scientiam* ſpectantibus plurima habet quantivis pretii, & nemo, „cui rerum ejuſmodi eſt intellectus, „negaverit, tam profundè ipſum *Societatis Humanæ* & *Civilis* compagem „rimatum fuiſſe, ut pauci priorum „cum ipſo heic comparari queant. Et „quà à vero aberrat, occaſionem tamen ad talia meditanda ſuggerit,

„ quæ fortaſſe aliàs nemini in mentem
„ veniſſent......... Neque rarò contin-
„ gere videas, ut ab illis maximo cum
„ ſupercilio condemnetur, à quibus
„ minimè lectus fuit aut intellectus.
„ *Sam. Puffendorf.* de Jure Nat. &
„ Gentium, in Præf. ad Lect.

„ Neque parùm nos debere profite-
„ mur *Thomæ Hobbes*, cujus Hypothe-
„ ſis in libro *de Cive*, etſi quid profa-
„ ni ſapiat, tamen cætera ſatis arguta
„ & ſana. *Puffendorf.* Præf. in Elem.
„ Juriſpr. Univerſ.

» Liber *de Cive* certè eſt non vulga-
» ris, dignuſque, qui omnium, qui al-
» tiora ſapiunt, manibus teratur; ne-
» que (ſi illa ſepoſuero, quæ Religio-
» nem, in quâ ſumus ἑτερόδοξοι, adti-
» nent) ſcriptorem agnoſco, qui argu-
» mentum ſcrutetur, quàm ille, pro-
» fundiùs. *Petrus Gaſſendus* in Epiſt.
» ad *Sam. Sorberium.*

» *Thomas Hobbes* magnam ingenii
» profunditatem oſtendit, ut etiam in-
» ter poſtremorum horum ſeculorum
» Epicureos audaciſſimus eſt, eorum-
» que in omnibus principia, nequaquam
» ſibi temperans, ſectatur. *Rapini* Ani-
» madv. in vet. & novam Philoſ. Sect.
» 18.

„ Si

Digitized by Google

„ Si dicendum quod res eſt, neque-
„ dum famæ & exiſtimationi *Hobbianæ*
„ ſatisfactum eſt; & omnino operæ
„ pretium foret, ejuſdem ſaniora, li-
„ cèt forſan primo intuitu paradoxa
„ dogmata, ulteriùs vindicatum ire,
„ ne cum exoſo *Hobbii* nomine, cuncta
„ ejus, ſive bona, ſive mala ſint, proſ-
„ cripta cupiamus. *Biblioth. Juris impe-*
„ *rantium* p. 76.

„ Qui enim ipſi ab aliis tribuitur
„ Atheiſmus, ad ea pertinet, quæ vul-
„ gò quidem, ſed & perperam & fal-
„ sò ipſi affinguntur. Suo etiam loco
„ relinquimus, quantum tribuerit Phi-
„ loſophiæ Epicureorum, quam *Gaſſen-*
„ *di* amicitiâ ductus, in Moralibus,
„ ſicut ille in Phyſicis, ſecutus dici-
„ tur......... Ab his itaque ſi diſcedas
„ nævis, qui hominem fuiſſe *Hobbium*
„ arguunt, non poteris non immortali
„ eum laude dignum prædicare. Sine
„ eo enim nunquam *Puffendorfium* in
„ tanto famæ atque honoris, Naturæ
„ autem Jura in tanto, quo nunc ſunt,
„ perfectionis faſtigio conſpexiſſemus.
„ *Idem* p. 79.

„ Plura de *Hobbio* judicia legas apud
„ *Thom. Pope Blount* in Cenſura celebr.
„ Author. p. 1043. & *Morhof.* Poly-
„ hiſt. Litter. De ejus verò ſcriptis

Digitized by Google

„ præcipuè agunt Niceronius, *Mémoi-*
„ *res pour l'Hiſt. des Hommes Illuſtres*
„ Tom. 4. ex Vitâ jam citatâ & *Woo-*
„ *dio.* Conſuli etiam meretur *Biblioth.*
„ *Juris imperantium*, ubi diſtinctè agi-
„ tur de *Hobbii* Adverſariis ac Defen-
„ ſoribus. Videndi etiam ſunt *Bælius*
„ & *Moreri* in Diction. *Lipenius* in
„ Biblioth. Jurid. & Philoſ.

ELE-

Digitized by Google

ELEMENTA PHILOSOPHICA DE CIVE.

LIBERTAS.

CAPUT. I.

De ſtatu hominum extra Societatem civilem.

I. *Introductio.* II. Societatis civilis *initium eſſe à mutuo metu.* III. *Homines naturâ æquales inter ſe eſſe.* IV. *Unde naſcitur mutuò ſe lædendi voluntas.* V. *Diſcordia à comparatione ingeniorum.* VI. *Ab appetitu plurium ad eandem rem.* VII. *Definitio* juris. VIII. *Jus ad finem, dat Jus ad media neceſſaria.* IX. *Jure naturali, unumquemque judicem eſſe mediorum ad ſui conſervationem.* X. Jure naturali *omnia eſſe omnium.* XI. *Jus omnium ad omnia inutile eſſe.* XII. *Statum hominum extra Societatem bellum eſſe.* Belli *&* Pacis *definitiones.* XIII. *Bellum conſervationi hominum adverſum eſſe.* XIV. *Jure naturali licere cuique, alium in ſua poteſtate exſiſtentem cogere ad cautionem præſtandam futuræ obedientiæ.* XV. Naturam *dictare, quærendam eſſe* pacem.

I. NAturæ humanæ facultates ad quatuor genera reduci poſſunt, Vim corpoream, Experientiam, *Introductio.*

 Ratio-

Digitized by Google

Rationem, Affectum. Ab his ſequentis doctrinæ initium capientes dicemus primo loco, quid animi habeant homines illis facultatibus præditi, alteri adverſus alteros: & an, & qua facultate, apti nati ſint ad ſocietatem, & ad conſervandum ſe adverſus mutuam vim: deinde progredientes, quid conſilii in eam rem neceſſariò capiendum fuit, & quæ ſint ſocietatis ſive Pacis humanæ conditiones, hoc eſt, mutato tantum nomine, quæ ſint *naturæ leges* fundamentales, oſtendemus.

Societatis civilis initium eſſe à mutuo metu. *Annot.* pag. 9.

II. Eorum qui de Rebus publicis aliquid conſcripſerunt, maxima pars vel ſupponunt, vel petunt, vel poſtulant, Hominem eſſe animal (*a*) aptum natum ad Societatem, Græci dicunt ζῶον πολιτικὸν, eoque fundamento ita ſuperædificant doctrinam civilem, tanquam ſi ad conſervationem pacis, & totius generis humani regimen, nihil aliud opus eſſet, quam ut homines in pacta & conditiones quaſdam, quas ipſi jam tum leges appellant, conſentirent. Quod Axioma, quamquam à plurimis receptum, falſum tamen; errorque à nimis levi naturæ humanæ contemplatione profectus eſt. Cauſas enim, quibus homines congregantur, & ſocietate mutuâ gaudent, penitus inſpectantibus

bus

Digitized by Google

bus, facile conſtabit, non ideo id fieri, quod aliter fieri naturâ non poſſit, ſed ex accidente. Nam ſi homo hominem amaret naturaliter, id eſt, ut hominem; nulla ratio reddi poſſet, quare unuſquiſque unumquemque non æque amaret, ut æquè hominem; aut cur eos frequentaret potius, in quorum ſocietate ipſi potiùs quàm aliis defertur honor & utilitas. Non ſocios igitur, ſed ab illis honore vel commodo affici, naturâ quærimus; hæc primariò, illos ſecundariò appetimus. Quo autem conſilio homines congregentur, ex iis cognoſcitur quæ faciunt congregati. Si coëant enim commercii causâ, unuſquiſque non ſocium, ſed rem ſuam colit. Si officii causâ, naſcitur forenſis quædam amicitia, plus habens mutui metûs quàm amoris; unde factio aliquando naſcitur, ſed benevolentia nunquam. Si animi & hilaritatis causâ; ſolet maximè perplacere ſibi unuſquiſque iis rebus, quæ riſum excitant, unde poſſit, (prout eſt natura ridiculi) comparatione turpitudinis vel infirmitatis alienæ, ipſe ſibimet commendatior evadere. Etiamſi autem hoc innocuum aliquando & ſine offensâ fit, manifeſtum tamen eſt, delectari eos non priùs ſocietate quàm gloriâ

ſuâ. Cæterùm plerumque in hujuſmodi congreſſibus læduntur abſentes, eorum tota vita, dicta, facta, examinantur, & dicteriis traducuutur; neque parcitur ipſiſmet confabulantibus, quin idem patiantur ſimul atque è conſeſſu exierint; adeò ut non abſurdum fuerit conſilium ejus, qui à ſcena confabulantium exire noviſſimus ſolebat. Atque hæ veræ ſunt deliciæ ſocietatis, ad quas naturâ, id eſt, ab affectibus omni animanti inſitis ferimur, donec nocumentis vel præceptis fiat (quod in multis nunquam fit) ut appetitus præſentium memoriâ præteritorum retundatur: ſine quibus plurimorum hominum in materiâ hac facundiſſimorum, frigida & jejuna eſt oratio. Quod ſi accidat conſidentes hiſtoriolas narrare, unus autem eorum de ſe aliquam proferat, unuſquiſque cæterorum cupidiſſimè quoque de ſe loquitur: ſi unus mirabile aliquod narret, cæteri miracula, ſi habent, referunt; ſi non habent, fingunt. Denique ut loquar de iis qui profitentur præ cæteris ſapere, ſi Philoſophiæ gratia coëatur, quot homines, tot ſunt qui cæteros docent, nempe tot volunt Magiſtri haberi; alioqui ſocios non modo, ut

Digitized by Google

ut alii, non ſe amant mutuò, ſed odio proſequuntur. Clarum adeò eſt experientiâ omnibus, qui res humanas paulo attentiùs conſiderant, quod congreſſus omnis ſpontaneus vel egeſtate mutuâ conciliatur, vel captandâ gloriâ: unde referre ſtudent congredientes vel commodum aliquod, vel illud εὐδοκιμεῖν, exiſtimationem & honorem apud ſocios. Idem quoque ratione colligitur ex ipſis definitionibus *Voluntatis*, *Boni*, *Honoris*, *Utilis*. Cùm enim ſocietas voluntariò contrahatur, in omni ſocietate quæritur voluntatis Objectum, hoc eſt, id quod videtur unicuique congredientium Bonum ſibi. Quicquid autem videtur Bonum, jucundum eſt, pertinetque ad organa, vel ad animum. Animi autem voluptas omnis, vel gloria eſt, (ſive bene opinari de ſe ipſo) vel ad gloriam ultimò refertur; cætera ſenſualia ſunt, vel ad ſenſuale conducentia, quæ omnia commodorum nomine comprehendi poſſunt. Omnis igitur ſocietas vel commodi cauſa, vel gloriæ, hoc eſt, ſui, non ſociorum amore contrahitur. Gloriæ autem ſtudio nulla iniri neque multorum hominum, neque multi temporis, ſocietas poteſt; propterea quod glo-

gloriatio, ſicut & honor, ſi omnibus adſit, nulli adeſt; quippe quæ comparatione & præcellentiâ conſtant: neque ut quis cauſam gloriandi in ſe habeat, adjumentum ullum accedit ex aliorum ſocietate. Tanti enim quiſque eſt, quantum ſine aliorum ope ipſe poteſt. Quamquam autem commoda hujus vitæ augeri mutuâ ope poſſunt, cum tamen id fieri multo magis dominio poſſit quàm ſocietate aliorum, nemini dubium eſſe debet, quin avidius ferentur homines natura ſua, ſi metus abeſſet, ad dominationem, quàm ad ſocietatem. Statuendum igitur eſt, originem magnarum & diuturnarum ſocietatum non à mutua hominum benevolentia, ſed à mutuo (*b*) metu exſtitiſſe.

ANNOTATIONES.

Annot. ad *pag.* 3. (*a*) Aptum natum] *Cùm Societatem inter homines actu jam conſtitutam; cùm extra Societatem vivere neminem; cùm appetere congreſſum & colloquia mutua omnes videamus; mira quædam videri poteſt ſtupiditas in ipſo doctrinæ civilis limine, hujuſmodi offendiculum legentibus opponere:* Hominem

Digitized by Google

minem ad Societatem aptum natum non eſſe. *Itaque explicatius dicendum eſt : Verum quidem eſſe, homini per naturam, ſive quatenus eſt homo, id eſt, ſtatim atque eſt natus, ſolitudinem perpetuam moleſtam eſſe. Nam infantes ad vivendum, adulti ad bene vivendum aliorum ope indigent. Itaque homines alterum alterius congreſſum natura cogente appetere non nego. Societates autem civiles non ſunt meri congreſſus, ſed Fœdera, quibus faciendis fides & pacta neceſſaria ſunt. Horum, ab infantibus quidem & indoctis, Vis; ab iis autem qui damnorum à defectu Societatis inexperti ſunt, Utilitas ignoratur : unde fit ut illi, quia quid ſit Societas non intelligunt, eam inire non poſſint ; hi quia neſciunt quid prodeſt, non curent. Manifeſtum ergo eſt, omnes homines (cum ſint nati infantes) ad ſocietatem ineptos natos eſſe : permultos etiam (fortaſſe plurimos) vel morbo animi, vel defectu diſciplinæ, per omnem vitam ineptos manere. Habent tamen illi tam infantes quàm adulti naturam humanam. Ad Societatem ergo homo aptus, non naturâ, ſed diſciplinâ factus eſt. Porro tametſi ea conditione natus eſſet homo ut ſocietatem appe-*

Annot.

Annot. *appeteret, non ſequitur eundem ita natum eſſe ut ſocietati ineundæ ſit idoneus. Alia res eſt appetere, alia capacem eſſe. Appetunt enim illi, qui tamen conditiones æquas, ſine quibus ſocietas eſſe non poteſt, accipere per ſuperbiam non dignantur.*

Annot. ad pag. 9. (*b*) A mutuo metu]. *Objectum eſt, Tantum abeſſe, ut homines in ſocietatem civilem coaleſcere propter metum poſſent, ut ſi mutuo ſe metuiſſent, ne conſpectum quidem mutuum ferre potuiſſent. Sentiunt, opinor, nihil aliud eſſe metuere, præterquam perterreri. Ego ea voce futuri mali proſpectum quemlibet comprehendo. Neque ſolam fugam, ſed etiam diffidere, ſuſpicari, cavere, ne metuant providere, metuentium eſſe judico. Qui dormitum eunt, fores claudunt; qui iter facit, cum telo eſt, quia metuunt latrones. Civitates fines ſuos præſidiis, urbes mœnibus, tueri ſolent, metu vicinarum civitatum, etiam fortiſſimi exercitus, comparatique ad pugnam, de pace tamen colloquia habent aliquando, metuentes vim mutuam, & ne vincantur. Per metum eſt quod homines ſibi cavent : fugâ quidem & latebris, ſi caveri aliter poſſe non putant : ſæpiſſime verò armis atque inſtrumen-*

Digitized by Google

mentis defenſionis, quo fit, ut prodire audentes, alter alterius cognoſcere ingenium poſſit. Tunc autem, ſive pugnant, ex victoriâ: ſive conſentiunt, ex conſenſione civitas naſci ſolet.

III. Cauſa metûs mutui conſiſtit, partim in naturali hominum æqualitate, partim in mutua lædendi voluntate. Ex quo fit, ut neque ab aliis expectare, neque nobiſmet ipſis ſecuritatem præſtare valeamus. Si ſpectemus enim maturos homines, atque animadvertamus, quam fragilis ſit compages humani corporis: (quo ruente, corruit omnis ejus vis, robur, & ſapientia) quamque facile ſit infirmiſſimo cuique robuſtiorem occidere, non eſt quod quis viribus fidens ſuperiorem ſe aliis factum putet à natura. Æquales ſunt, qui æqualia contra ſe invicem poſſunt. At qui maxima poſſunt, nimirum occidere, æqualia poſſunt. Sunt igitur omnes homines naturâ inter ſe æquales. Inæqualitas quæ nunc eſt, à lege civili introducta eſt.

Homines naturâ æquales eſſe inter ſe;

IV. Voluntas lædendi omnibus quidem ineſt in ſtatu naturæ, ſed non ab eadem cauſa, neque æquè culpanda. Alius enim ſecundum æqualitatem naturalem permittit cæteris eadem omnia,

Unde naſcitur mutuo ſe lædendi voluntas.

quæ

quæ ſibi : (quod modeſti hominis eſt, & vires ſuas rectè æſtimantis.) Alius ſuperiorem ſe aliis exiſtimans, omnia licere ſibi ſoli vult, & præ cæteris honorem ſibi arrogat; (quod ingenii ferocis eſt.) Huic igitur voluntas lædendi eſt ab inani gloria & falſa virium æſtimatione; Illi ex neceſſitate res ſuas & libertatem contra hunc defendendi.

Diſcordia à comparatione ingeniorum.

V. Præterea cum maximum ſit certamen ingeniorum, neceſſe eſt oriri ex ea contentione maximas diſcordias. Etenim non modo contrà contendere, ſed etiam hoc ipſum non conſentire, odioſum eſt. Nam non conſentire alicui in re aliqua, eſt eum erroris in ea re tacitè accuſare, ſicut in valde multis diſſentire, idem eſt, atque pro ſtulto eum habere; quod ex eo apparere poteſt, quòd nulla acriùs gerantur bella quàm inter ejuſdem religionis ſectas, & ejuſdem reipublicæ factiones, ubi certamen eſt vel de doctrinis, vel de prudentia politica. Cumque omnis animi voluptas omniſque alacritas in eo ſita ſit, quod quis habeat, quibuſcum conferens ſe poſſit magnificè conſentire de ſe ipſo; impoſſibile eſt quin odium & contemtum mutuum oſtendant aliquando vel riſu, vel verbis,

vel

Digitized by Google

vel geſtu, vel aliquo ſigno; qua quidem nulla major animi eſt moleſtia, neque ex qua lædendi libido major oriri ſolet.

Ab appetitu plurium ad eandem rem.

VI. Frequentiſſima autem cauſa, quare homines ſe mutuò lædere cupiunt, ex eo naſcitur, quod multi ſimul eandem rem appetant, quâ tamen ſæpiſſime neque frui communiter, nec eam dividere poſſunt; unde ſequitur, fortiori dandam eſſe: quis autem fortior ſit, pugnâ judicandum eſt.

Definitio Juris & Jure facti.

VII. Inter tot pericula igitur, quæ quotidie à cupiditate huminum naturali unicuique eorum intenduntur, cavere ſibi adeo vituperandum non eſt, ut aliter velle facere non poſſimus. Fertur enim unuſquiſque ad appetitionem ejus quod ſibi bonum, & ad fugam ejus quod ſibi malum eſt, maximè autem maximi malorum naturalium, quæ eſt mors; idque neceſſitate quadam naturæ non minore, quam quâ fertur lapis deorſum. Non igitur abſurdum neque reprehendendum, neque contra rectam rationem eſt, ſi quis omnem operam det, ut à morte & doloribus proprium corpus & membra defendat conſervetque. Quod autem contra

Digitized by Google

contra rectam rationem non eſt, id juſtè & *Jure* factum omnes dicunt. Neque enim *Juris* nomine aliud ſignificatur quàm libertas, quàm quiſque habet facultatibus naturalibus ſecundum rectam rationem utendi. Itaque *Juris* naturalis fundamentum primum eſt, ut *quiſque vitam & membra ſua, quantum poteſt, tueatur.*

Jus ad finem, dat jus ad media neceſſaria.

VIII. Quoniam autem *jus* ad finem fruſtra habet cui *jus* ad media neceſſaria denegatur, conſequens eſt, cùm unuſquiſque ſe conſervandi *jus* habeat, ut unuſquiſque *jus* etiam habeat *utendi omnibus mediis, & agendi omnem actionem, ſine qua conſervare ſe non poteſt.*

Jure naturali unumquemque judicem eſſe mediorum ad ſui conſervationem.

IX. Utrum autem media quibus uſurus quiſpiam eſt, & actio quam acturus eſt, ad conſervationem vitæ vel membrorum ſuorum neceſſaria ſint nec ne, *ipſe* jure naturali *judex eſt.* Si enim contra rectam rationem ſit, ut de proprio periculo ipſe judicem, judicet alius. Quoniam ergo alius judicat de iis rebus quæ ad me ſpectant, eâdem ratione, quia æquales naturâ ſumus, judicabo ego de iis rebus quæ ad ipſum ſpectant. Itaque rectæ rationis, hoc eſt, juris naturalis eſt, ut ego de illius judicem ſententiâ, ſcilicet an ad con-

Digitized by Google

conſervationem meam conducat, nec ne.

X. Natura dedit *unicuique jus in omnia.* (Hoc eſt, in ſtatu (*c*) merè naturali, ſive antequàm homines ullis pactis ſeſe invicem obſtrinxiſſent, unicuique licebat facere quæcunque & in quoſcunque licebat, & poſſidere, uti, frui omnibus quæ volebat & poterat.) Quoniam enim, quæcunque quis voluerit, ideò bona ſibi videntur quia ea vult, poſſuntque vel conducere ad ſui conſervationem, vel ſaltem conducere videri: (judicem autem au verè conducant nec ne, præcedente articulo ipſum conſtituimus, ita ut habenda ſint pro neceſſariis, quæ ipſe talia judicat:) & per articulum 7. *jure naturæ* fiunt & habentur, quæ neceſſariò conducunt ad tuitionem propriæ vitæ & membrorum: ſequitur, omnia habere & facere in ſtatu naturæ omnibus licere. Et hoc eſt quod vulgo dicitur, *Natura dedit omnia omnibus.* Ex quo etiam intelligitur, in ſtatu naturæ Menſuram *juris* eſſe Utilitatem.

Jure naturali omnia eſſe omnium. pag. 19.

(*c*) In ſtatu merè naturali, &c.] *Hoc ita intelligendum eſt, quod quis fecerit in ſtatu mere naturali, id injurium homini quidem nemini eſſe. Non quod in tali ſtatu peccare in Deum, aut Leges Natu-*

Annot. pag. 18.

Annot. *Naturales violare impoſſibile ſit: Nam injuſtitia erga homines ſupponit Leges Humanas, quales in ſtatu naturali nullæ ſunt. Propoſitionis autem ſic intellectæ veritas ex articulis immediate præcedentibus Lectori memori ſatis demonſtrata eſt. Sed quia in quibuſdam caſibus concluſionis duritas, præmiſſarum memoriam expellit, contrahere argumentum volo, unoque intuitu occulis conſpiciendum ſubjicere. Unicuique jus eſt ſe conſervandi, per Art. 7. Eidem ergo jus eſt omnibus uti mediis ad eum finem neceſſariis, per Art. 8. Media autem neceſſaria ſunt, quæ ipſe talia eſſe judicabit, per Art. 9. Eidem ergo jus eſt omnia facere & poſſidere, quæ ipſe ad ſui conſervationem neceſſaria eſſe judicabit. Ipſius ergo facientis judicio id quod fit, jure fit, vel injuria; itaque jure fit. Verum ergo eſt in ſtatu mere naturali, &c. Quod ſi quis ad ſui conſervationem pertinere prætendit, quod ne ipſe quidem pertinere putat, peccare poteſt contra Leges Naturales; ut capite tertio fuse explicatum eſt. Objectum eſt à quibuſdam: Si filius patrem interfecerit, utrum patri injuriam non fecerit. Reſpondi; Filium in ſtatu naturali intelligi non poſſe, ut qui ſimul atque natus eſt, in poteſtate & ſub imperio eſt ejus cui debet conſervationem ſui:*

Digitized by Google

ſui: ſcilicet, Matris, vel Patris, vel ejus qui præbet ipſi alimenta; ut capite nono demonſtratum eſt.

XI. Minime autem utile hominibus fuit, quod hujuſmodi habuerit *in omnia jus* commune. Nam effectus ejus *juris* idem penè eſt, ac ſi nullum omnino *jus* exſtiterit. Quamquam enim quis de re omni poterat dicere, *hoc meum eſt*; frui tamen eâ non poterat propter vicinum, qui æquali *jure* & æquali vi prætendebat idem eſſe ſuum.

Jus omnium ad omnia inutile eſſe.

XII. Ad naturalem hominum proclivitatem ad ſe mutuo laceſſendum, quam ab affectibus, præſertim vero ab inani ſui æſtimatione derivant, ſi addas jam jus omnium in omnia, quo alter *jure* invadit, alter jure reſiſtit, atque ex quo oriuntur omnium adverſus omnes perpetuæ ſuſpiciones & ſtudium, & quam difficile ſit præcavere hoſtes parvo numero & apparatu, cum animo nos prævertendi opprimendique invadentes, negari non poteſt, quin ſtatus hominum naturalis antequam in ſocietatem coiretur, Bellum fuerit; neque hoc ſimpliciter, ſed bellum omnium in omnes. BELLUM enim quid eſt, præter tempus illud in quo voluntas certandi per vim verbis factiſve

Statum hominum extra ſocietatem bellum eſſe.

Belli & Pacis definitiones.

Digitized by Google

ve ſatis declaratur? Tempus reliquum PAX vocatur.

Bellum conſervationi hominum adverſum eſſe.

XIII. Sempiternum autem *Bellum* quam parum idonea res ſit ad conſervationem vel humani generis, vel uniuſcujuſcunque hominis, facile judicatur. At ſua natura ſempiternum eſt, quod præ certantium æqualitate victoriâ nullâ poteſt finiri; in eo enim ipſis victoribus periculum ſemper adeò imminet, ut pro miraculo haberi debeat, ſi quis, quamquam fortiſſimus, annis & ſenectute conficiendus ſit. Exemplum huic rei ſæculum præſens Americanos exhibet; ſæcula antiqua cæteras gentes, nunc quidem civiles florenteſque, tunc verò paucos, feros, brevis ævi, pauperes, fœdos, omni eo vitæ ſolatio atque ornatu carentes, quem *pax* & ſocietas miniſtrare ſolent. Quicumque igitur manendum in eo ſtatu cenſuerit, in quo omnia liceant omnibus, contradicit ſibimet ipſi. Nam unuſquiſque naturali neceſſitate bonum ſibi appetit, neque eſt quiſquam qui *bellum* iſtud omnium contra omnes, quod tali ſtatui naturaliter adhæret, ſibi exiſtimat eſſe bonum. Atque ita evenit, ut mutuo metu, è tali ſtatu exeundum & quærendos ſocios putemus; ut ſi *bellum* habendum ſit, non

ſit

Digitized by Google

ſit tamen contra omnes, nec ſine auxiliis.

XIV. Quæruntur ſocii vel vi, vel conſenſu: vi, quando pugna victor victum ſervire ſibi cogit metu mortis, vel vinculis inditis; conſenſu, quando ſocietas initur mutuæ opis cauſa, conſentiente utraque parte ſine vi. Poteſt autem victor victum, vel fortior debiliorem (ut ſanus & robuſtus infirmum, vel maturus infantem) ad præſtandam cautionem futuræ obedientiæ, ni velit potius mori, *jure* cogere. Cum enim *jus* protegendi noſmetipſos noſtro arbitrio à periculo noſtro, atque periculum ab æqualitate profectum ſit, magis rationi conſentaneum eſt, certiuſque ad conſervationem noſtram, utendo præſenti commodo comparare nobis ipſis ſecuritatem quæſitam, accepta cautione, quam cum adoleverint, convaluerint, & è noſtra poteſtate ſe receperint, eandem dubio certamine poſtea repetere conari. Contràque, abſurdius cogitari nihil poteſt, quàm ut quem debilem in poteſtate tenes, eum amittendo, fortem ſimul & hoſtem facias. Ex quo intelligitur etiam, tanquam corollarium, in ſtatu hominum naturali, *potentiam certam & irreſiſtibilem, jus conferre regendi, impe-*

Jure naturali, licere cuique alium in ſua poteſtate exiſtentem cogere ad cautionem præſtandam futuræ obedientiæ.

randique in eos, qui reſiſtere non poſſunt; adeo ut omnipotentiæ, ab eâ cauſâ, omnium rerum agendarum jus eſſentialiter & immediatè adhæreat.

Naturam dictare, quærendam eſſe pacem. XV. Propter tamen æqualitatem illam virium, cæterarumque facultatum humanarum hominibus in ſtatu naturæ, hoc eſt, in ſtatu *belli* conſtitutis, conſervatio ſui diuturna exſpectari non poteſt. *Quare quærendam eſſe pacem, quatenus habendæ ejus ſpes aliqua affulſerit: ubi haberi ea non poteſt, quærenda eſſe belli auxilia, rectæ rationis dictamen eſt*; hoc eſt, *lex Naturæ*, ut proximè oſtendetur.

CAPUT II.

De lege Naturæ circa contractus.

I. Legem naturalem *non eſſe conſenſum hominum, ſed* dictamen rationis. II. Legem naturæ *fundamentalem eſſe*, Quærendam eſſe Pacem, ſi haberi poteſt; ſi haberi non poteſt, defenſionem. III. Lex naturæ *ſpecialis prima*, Jus in omnia non eſſe retinendum. IV. *Quid ſit jus relinquere, quid transferre.* V. *Ad translationem Juris neceſſariam eſſe voluntatem acceptantis.* VI. *Verba non transferunt* Jus, *niſi de præſenti.* VII. *Verba de futuro, ſi alia ſigna voluntа-*

Digitized by Google

luntatis adſint, *valere ad Jus* transferendum. VIII. *In libera donatione*, *Verbis de futuro Jus non* tranſit. IX. *Definitio* Contractus & Pacti. X. *In Pactis* tranſit *Jus per verba de futuro*. XI. Pacta *mutuæ fidei*, *in ſtatu naturæ fruſtra* & *invalida ſunt*; *in civitate non item*. XII. Paciſci *cum belluis neminem poſſe*; *neque cum Deo*, *ſine revelatione*. XIII. *Neque Deo vovere*. XIV. Pacta *ultra ſummum conatum non obligant*. XV. *Quibus modis* Pactis *liberemur*. XVI. Promiſſa *metu mortis extorta in ſtatu naturæ valida eſſe*. XVII. Pactum *poſterius priori contradictorium*, *invalidum eſt*. XVIII. Pactum *de non reſiſtendo inferenti damnum corpori*, *invalidum eſt*. XIX. Pactum *de ſe accuſando invalidum eſt*. XX. Juris-jurandi *definitio*. XXI. Jus-jurandum *concipiendum eſſe ea formula*, *qua utitur is qui accipit*. XXII. Jus-jurandum *nihil ſuperaddit obligationi*, *quæ eſt ex* Pacto. XXIII. Juramentum *non exigendum*, *niſi ubi pactorum violatio vel latere poteſt*, *vel non poteſt puniri niſi à Deo*.

Legem Naturalem non eſſe conſenſum hominum, ſed dictamen rationis.

I. DE definitione *legis Naturalis* non conſentiunt autores; qui eâ voce frequentiſſimè tamen in ſcriptis ſuis uſi ſunt. Methodus ſcilicet qua incipitur à definitionibus & excluſione æquivoci, propria eorum eſt qui locum contra diſputandi non relinquunt. Cæterorum ſi quis quid factum dicat contra legem naturalem, ex eo probat alius, quòd contra conſenſum factum

ſit omnium, vel ſapientiſſimum, vel eruditiſſimum gentium. Quis autem de ſapientiâ, eruditione, & moribus omnium gentium judicabit, id minime docet. Alius, quod factum ſit contra conſenſum totius generis humani. Quæ definitio nullo modo recipienda eſt; alioquin enim impoſſibile eſſet cuiquam, exceptis infantibus, & mente captis, contra talem legem peccare. Nam voce illâ *genus Humanum* comprehendunt certè omnes homines ratione actu utentes. Illi igitur contra eam vel non faciunt, vel faciunt non conſentientes, ideòque excuſandi ſunt. Naturæ autem leges ab eorum conſenſu recipere, qui eas violant ſæpiùs quàm obſervant, ſane iniquum eſt. Præterea homines eadem in aliis damnant, in ſe ipſis probant; contrà publicè laudant, quod ſecretò ſpernunt, & conſuetudine audiendi, non propria ſpeculatione ſententiam ferunt, conſentiuntque odio, metu, ſpe, amore, vel aliqua alia animi perturbatione magis, quàm ratione. Ideòque non raro accidit totos populos ſummo conſenſu & contentione ea agere, quæ ſcriptores illi contra *legem* eſſe *naturalem* libentiſſimè confitentur. Sed cum concedant omnes, *jure* fieri, quod non ſit contra

Digitized by Google

contra rectam Rationem, *injuriâ* factum cenſere debemus, quod rectæ rationi repugnat, (hoc eſt, quod contradicit alicui veritati à veris principiis rectè ratiocinando collectæ). Quod autem *injuria* factum eſt, contra *legem* aliquam fieri dicimus. Eſt igitur *lex* quædam *recta Ratio*, quæ (cum non minùs ſit pars naturæ humanæ, quàm quælibet alia facultas vel affectus animi) naturalis quoque dicitur. Eſt igitur *lex naturalis*, ut eam definiam, Dictamen rectæ (*a*) rationis circa ea, quæ agenda vel omittenda ſunt ad vitæ membrorumque conſervationem, quantum fieri poteſt, diuturnam.

ANNOTATIONES.

(*a*) Rectæ rationis.] *Per Rectam rationem in ſtatu hominum naturali, intelligo, non ut multi Facultatem infallibilem, ſed ratiocinandi actum, id eſt, Ratiocinationem uniuſcujuſque propriam, & veram circa actiones ſuas, quæ in utilitatem, vel damnum cæterorum hominum redundare poſſint. Propriam dico, quia quamquam in Civitate, ipſius Civitatis ratio* [*hoc eſt, Lex civilis*] *à ſingulis civibus pro recta habenda ſit; tamen extra Civitatem, ubi rectam rationem a fal-* Annot.

Digitized by Google

Annot. *ſa dignoſcere niſi comparatione factâ cum ſua nemo poteſt, ſua cujuſque ratio non modo propriarum, quæ ſuo periculo fiunt, regulâ, ſed etiam in ſuis rebus pro rationis alienæ menſurâ cenſenda eſt. Veram dico, id eſt, ex veris principiis recte compoſitis concludentem. Propterea quod in ratiocinatione falſâ, ſive in ſtultitia hominum officia ſua erga cæteros homines ad conſervationem propriam neceſſaria non videntium, omnis conſiſtit Legum Naturalium violatio. Principia autem rectæ Ratiocinationis circa ejuſmodi officia, ea ſunt quæ Capitis primi articulis 2, 3, 4, 5, 6, & 7. explicata ſunt.*

Legem naturæ fundamentalem eſſe. Quærendam eſſe pacem, ſi haberi poteſt: ſi haberi non poteſt, defenſionem.

II. Prima autem & fundamentalis *lex naturæ eſt, quærendam eſſe pacem, ubi haberi poteſt; ubi non poteſt, quærenda eſſe belli auxilia.* Oſtendimus enim articulo ultimo præcedentis capitis, præceptum hoc dictamen eſſe rectæ rationis. Eſſe autem dictamina rectæ rationis leges naturales, id proximè ſupra definitum eſt. Prima autem eſt, quia cæteræ ſunt ab hac derivatæ, præcipiuntque vias vel pacis vel defenſionis acquirendæ.

Lex naturæ ſpecialis prima: Jus in omnia non

III. *Legum* autem *Naturalium* à fundamentali illâ derivatarum una eſt, *Jus omnium in omnia retinendum non eſſe, ſed jura quædam transferenda, vel relinquen-*

quenda eſſe. Nam ſi retineret unuſquiſque ſuum *jus in omnia*, neceſſe eſt ſequi ut *jure* alii invaderent, alii defenderent; (quiſque enim & corpus ſuum, & ea quæ corpori tuendo neceſſaria ſunt, neceſſitate naturæ conatur defendere.) *Bellum* ergo ſequeretur. Facit itaque contra rationes pacis, hoc eſt, contra *legem naturæ*, ſi quis de *jure* ſuo *in omnia* non decedat. *eſſe retinendum.*

IV. *Decedere* autem *de jure* ſuo dicitur, qui juri ſuo vel ſimpliciter renunciat, vel in alium transfert. *Simpliciter renunciat*, qui ſigno vel ſignis idoneis declarat, velle ſe non licitum ſibi amplius fore certum aliquid facere, quod *jure* anteà feciſſe poterat. *Transfert* autem in alterum, qui ſigno vel ſignis idoneis illi alteri, id *juris* volenti ab eo accipere, declarat velle ſe, non licitum ſibi amplius fore ipſi reſiſtere certum aliquid agenti, prout ei reſiſtere *jure* antea poterat. *Juris* autem *translationem* in ſolâ non reſiſtentia conſiſtere, ex eo intelligitur, quod ante *juris translationem*, is in quem transfertur, jus habebat jam tum in omnia; unde novum *jus* dare non potuit, ſed juſta transferentis reſiſtentia, propter quam *jure* ſuo alter frui non potuit, extinguitur. Quicunque igitur *Quid ſit decedere de jure ſuo: quid, illud transferre.*

Digitized by Google

jus acquirit in ſtatu hominum naturali, id agit tantum ut ſecurè & ſine juſtâ moleſtiâ *jure* ſuo *primævo* frui poſſit. Exempli cauſâ, ſi quis fundum ſuum alteri vel venum vel dono dederit, ſibi ſoli *jus* in eum fundum, non aliis item, adimit.

Ad tranſlationem juris neceſſariam eſſe voluntatem acceptantis.

V. Requiritur autem ad *juris tranſlationem* voluntas non modo transferentis, ſed etiam acceptantis. Si utravis abſit, *jus* manet. Non enim ſi quod meum eſt accipere recuſanti dare voluerim, propterea ſimpliciter juri meo renunciavi, ſive ad quemlibet id tranſtuli. Nam cauſa propter quam uni dare volui, in eo uno eſt, in cæteris non item.

Verba non transferunt niſi de præſenti.

VI. Voluntatis autem in jure vel relinquendo, vel transferendo, ſi ſigna nulla alia exſtiterint præter verba, verba ea *de præſenti* vel *præterito* eſſe oportet. Nam ſi *de futuro* ſint, nihil transferunt. Qui enim, exempli cauſâ, de futuro ſic dicit, *cras dabo*, apertè ſignificat ſe non dediſſe. Toto itaque hodie jus immotum eſt, manetque etiam craſtino die, niſi interea actu dederit. Quod enim meum eſt, meum manet, niſi poſt dederim. Quod ſi *de præſenti* loquar, puta hoc modo, *do*, vel *dedi*, habendum cras, illis verbis ſignificatur,

Digitized by Google

catur, me *dediſſe*, & *jus* habendi *cras*, tranſtuliſſe *hodie*.

VII. Verumtamen, quoniam verba ſola ad voluntatis declarationem ſigna ſufficientia non ſunt verba de futuro, ſi alia adſint ſigna voluntatis, valere poſſunt, tanquam dicta eſſent de præſenti. Siquidem enim propter alia ſigna conſtiterit, ipſum de futuro loquentem velle valere verba ſua ad perfectam *juris ſui translationem*, valere debent. Dependet enim *juris translatio*, non à verbis; ſed, ut dictum eſt articulo 4 hujus capitis, à declaratione voluntatis.

Verba de futuro, ſi alia ſigna voluntatis adſint, valere ad jus transferendum.

VIII. Si quis jus aliquod ſuum ad alterum transferat, neque id faciat propter bonum mutuo acceptum, vel propter pactum; ejuſmodi tranſlatio DONUM vocatur, ſive *Donatio libera*. In donatione autem liberâ, obligant ea verba ſola, quæ *de præſenti* ſunt, vel *de præterito*. Nam ſi *de futuro* ſint, non obligant *ut verba*, propter rationem articulo proximè ſuperiore adductam. Oportet igitur ut ab aliis ſignis voluntatis naſcatur obligatio. Quoniam autem quicquid fit *voluntariò*, propter *bonum* aliquod fit *volentis*, nullum ſignum voluntatis dandi aſſignari poteſt, præter aliquod *bonum* ta-

In libera donatione, verbis de futuro ius non tranſit.

Digitized by Google

li donatione acquiſitum, vel acquirendum. Supponitur autem, nullum tale *bonum* acquiſitum eſſe, neque pactum exſiſtere; quia ſic non eſſet *donatio libera*. Reſtat igitur ut *bonum mutuum* ſine pacto exſpectandum ſit. Signum autem nullum dari poteſt, quare is qui verbis de futuro uſus eſt, adverſus eum qui ad mutuum beneficium non teneretur, ſic vellet verba ejus intelligi, ut obligaretur ipſe. Neque rationis eſt, ut qui aliis facilè bene volunt, omni promiſſo præſentem affectum teſtante obligentur. Et propterea promiſſor talis deliberare intelligendus eſt, & mutare affectum poſſe; quemadmodum & is cui promittitur, mutare meritum poteſt. Qui deliberat autem, eà tenus liber eſt; neque donaſſe dicitur. Quodſi promittat ſæpe, donet autem raro, levitatis condemnari debet, nec vocari Donans, ſed *Doſon*.

Definitio contractus & pacti.

IX. Duorum autem, vel plurium *jura* ſua mutuò *transferentium* actio vocatur CONTRACTUS. In omni autem contractu, vel uterque ſtatim præſtat id de quo contractum eſt, ita ut alter alteri nihil concedat; vel alter præſtat, alteri creditur; vel neuter præſtat. Ubi uterque ſtatim præſtat, ibi

con-

Digitized by Google

contractus ſimul ac præſtitum eſt, finitur. Ubi verò vel alteri vel utrique creditur, ibi is cui creditur, promittit ſe præſtiturum poſtea, appellaturque hujuſmodi promiſſum PACTUM.

X. *Pactum* autem quod fit ab eo, cui creditur, cum eo qui jam præſtitit, etiam ſi promiſſio facta ſit verbis de futuro, non minus futuri temporis *jus* transfert, quam ſi facta eſſet verbis de præſenti vel præterito. Præſtatio enim ſignum manifeſtiſſimum eſt, eum qui præſtitit, ita intellexiſſe orationem alterius cui credebat, tanquam volentis præſtare condicto tempore; eoque ſigno cognovit is, ſic ſe intelligi; quod quia non correxit, voluit fieri. *Promiſſa* igitur quæ fiunt propter *bonum* acceptum (quæ & pacta ſunt) ſigna ſunt voluntatis, hoc eſt, ultimi actûs deliberandi, quo libertas non præſtandi tollitur, & per conſequens ſunt obligatoria. Ubi enim libertas deſinit, ibi incipit obligatio.

In pactis tranſit jus per verba de futuro.

XI. Pacta autem quæ fiunt in contractu ubi fides mutua eſt, neutro quicquam ſtatim præſtante, in ſtatu naturæ, ſi juſtus ex utravis parte metus (*b*) oriatur, ſunt invalida. Nam qui prior præſtat, propter pravum ingenium maximæ partis hominum, com-

Pacta mutuæ fidei, in ſtatu naturæ, fruſtra & invalida ſunt, in ci-

vitate non item. modo ſuo jure & injuriâ juxtà ſtudentium, cupidini ſe prodit illius quocum contrahit. Rationis enim non eſt, ut aliquis præſtet prior, ſi veriſimile non ſit, alterum eſſe præſtitutum pòſt. Quod utrum veriſimile ſit necne, is qui metuit, judicabit : ut oſtenſum eſt capite præcedente, articulo 9. Hæc, inquam, ita ſe habent, in ſtatu naturali. Cæterum in ſtatu civili, ubi eſt qui utrumque cogere poteſt, is qui per contractum prior eſt ad præſtandum, prior præſtare debet; quoniam cùm alter cogi poteſt, ceſſat ratio, propter quam, ne non præſtaret, metuebat.

Annot. pag. 84.

Annot. ad p. 83. (*b*) Oriatur, &c.] *Nam niſi cauſa metus nova exſiſtat, ex facto, vel alio ſigno voluntatis non præſtandi à parte alterâ, metus juſtus cenſeri non poteſt. Cauſa enim quæ impedire non poterat, quin paciſceretur, impedire non debet, quin pactum præſtet.*

Paciſci cum belluis neminem poſſe: neque cum Deo, ſine revelatione. XII. Ex eo autem, quod in omni *donatione*, & *pactis* omnibus, requiritur acceptatio *juris* quod transfertur, ſequitur *paciſci* neminem poſſe cum eo, qui acceptationem illam non ſignificat. Neque igitur paciſci cum belluis, neque jus ullum illis tribuere aut aufer-

re

Digitized by Google

re poſſumus, propter defectum ſermonis & intellectus. Neque *pacta* inire quiſquam cum divinâ majeſtate poteſt, neque illi *voto* obligari, niſi quatenus viſum illi eſt per ſcripturas ſacras ſubſtituere ſibi aliquos homines, qui authoritatem habeant, *vota* & *pacta* ejuſmodi expendi & acceptandi, tanquam illius vicem gerentes.

Neque Deo vovere.

XIII. Qui igitur in ſtatu naturæ conſtituti ſunt, ubi nullâ tenentur lege civili, (niſi illis certiſſima revelatione voluntas Dei, *votum* vel *pactum* ſuum accipientis, cognita ſit,) fruſtra vovent. Siquidem enim id quod *vovent*, contra legem naturæ ſit, non tenentur *voto*; quia illicitum præſtare tenetur nemo; ſi verò id quod vovent, lege aliquâ naturæ præceptum ſit, *non voto*, ſed ipſâ tenentur *lege*; ſin liberum ante *votum* ſit, facere vel non facere, libertas manet; propterea quod, ut obligemur *voto*, requiritur voluntas obligantis apertè ſignificata, quæ in caſu propoſito ſupponitur non haberi. *Obligantem* autem voco illum, cui aliquis tenetur vel obligatur: *obligatum* verò eum, qui tenetur.

Pacta ultra ſummum co-

XIV. Pacta fiunt de actionibus illis ſolis, quæ cadunt ſub deliberationem. Pactio enim non fit ſine voluntate

natum non obligant. tate paciſcentis. Voluntas autem ultimus actus eſt deliberantis. *Sunt ergo de poſſibilibus tantùm, & futuris.* Nemo igitur *pacto* ſuo obligat ſe ad impoſſibile. Quoniam autem paciſcimur ſæpiſſimè eas res, quæ poſſibiles tum videntur cum promittimus, quas tamen pòſt conſtat eſſe impoſſibiles, non ideo omni obligatione liberamur. Ratio cujus rei ea eſt, quod is qui futurum incertum promittit, beneficium præſens ea lege accipit ut mutuum reddat. Voluntas enim ejus qui præſens beneficium præſtat, pro objecto ſimpliciter habet *bonum ſibi*, quanti erat res promiſſa; ipſam autem rem non ſimpliciter, ſed ſi fieri poteſt. Verum ſi accidat neque id poſſibile eſſe, præſtandum eſt quantum præſtari poteſt. Obligant igitur *pacta* non ad ipſam rem pactam, ſed ad ſummum cognatum: hoc enim ſolùm, non res ipſæ, in noſtra poteſtate ſunt.

Quibus modis pactis liberemur. XV. *Pactis* liberamur duabus rebus, vel ſi præſtitum, vel ſi condonatum ſit. Si præſtitum; quia ultra id nos non obligavimus. Si condonatum; quia is cui obligamur, condonando intelligitur facere, ut *jus* à nobis in eum tranſlatum, ad nos denuo redeat: eſt enim condonatio, *donatio*, hoc eſt, per

Digitized by Google

per articulum 4. capitis hujus, juris tranſlatio ad eum cui donatio facta eſt.

XVI. Quæri ſolet, An *pacta* ea quæ metu extorquentur, obligatoria ſint necne. Exempli cauſa, ſi ad vitam à latrone redimendam, *pactus* ei fuero; traditurum me illi mille aureos poſtero die, neque facturum quicquam quo comprehenſus in jus duci poſſit, utrum tenear necne. Quamquam autem aliquando *pactum* ejnſmodi invalidum cenſeri debeat, non tamen eo nomine invalidum erit, quod à metu proceſſerit; propterea quod inde ſequeretur, *pacta* ea, quibus in vitam civilem homines congregantur, & leges condunt, invalida eſſe: (procedit enim à metu mutuæ cædis, quòd alter alterius regimini ſe ſubmittat:) neque cum ratione eum facere, qui captivo *paciſcenti* pretium redemtionis ſuæ fidem adhibet. Univerſaliter verum eſt, obligare pacta, quando acceptum eſt bonum, & promittere, & id quod promittitur, licitum eſt. Licitum autem eſt & ad redimendam vitam promittere, & de meo dare quicquid voluero cuiquam, etiam latroni. Obligamur ergo pactis, à metu profectis, niſi lex civilis aliqua prohibeat, per quam id quod promittitur, fiat illicitum.

Promiſſa metu mortis extorta, in ſtatu naturæ valida non eſſe.

XVII.

Digitized by Google

Pactum poſterius priori contradictorium, invalidum eſt.

XVII. Qui uni facturum ſe vel omiſſurum aliquid pactus ante fuerit, & poſtea alteri paciſcitur contrarium, facit, ut *pactum* non prius, ſed poſterius illicitum ſit. Nam qui prioribus *pactis jus* ſuum in alterum tranſtulerat, faciendi vel non faciendi *jus* non amplius habet. Quare poſterioribus *pactis* jus nullum transfert; & quod promiſſum eſt, ſine jure promiſſum eſt. Tenetur igitur prioribus tantum *pactis*; quæ violare eſt illicitum.

Pactum de non reſiſtendo inferenti damnum corporis, invalidum eſt.

XVIII. Mortem, vel vulnera, vel aliud damnum corporis inferenti nemo *pactis* ſuis quibuſcunque obligatur non reſiſtere. Eſt enim in unoquoque gradus quidam timiditatis ſummus, per quem, malum quod infertur, apprehendit ut maximum, ideoque neceſſitate naturali quantum poteſt, fugit, intelligiturque aliter facere non poſſe. Ad talem gradum metûs cùm perventum fuerit, non eſt expectandum, quin vel fugâ, vel pugnâ ſibi conſulat. Cum igitur nemo teneatur ad impoſſibile, illi quibus *mors* (quod maximum naturæ malum eſt,) vel quibus vulnera, aut alia corporis damna inferuntur, nec ad ea ferenda conſtantes ſatis ſunt, ea ferre non obligantur. Præterea, ei qui pacto tenetur, creditur: (pacto-

Digitized by Google

(pactorum enim vinculum ſola fides eſt:) qui verò ad ſupplicium ducuntur, ſive capitale, ſive capitali mitius, conſtringuntur vinculis, vel ſatellitibus cuſtodiuntur. Quod ſignum certiſſimum eſt, non videri illos pactis ad non reſiſtendum ſatis obligatos eſſe. Aliud eſt, ſi ſic paciſcor : Niſi fecero conſtituta die, interfice. Aliud, ſi ſic, Niſi fecero, interficienti non reſiſtam. Primo modo, paciſcuntur omnes, ſi opus eſt; opus autem eſt aliquando : ſecundo modo nemo, nec unquam opus eſt. Nam in ſtatu merè naturali, ſi occidere cupis, jus habes ex ipſo ſtatu; ita ut opus non ſit prius credere, ut fallentem poſt interficias. In ſtatu verò civili, ubi jus vitæ & necis, omniſque pœnæ corporalis penes civitatem eſt, illud ipſum jus interficiendi privato concedi non poteſt. Neque ipſi civitati opus eſt, ut aliquem puniat, poſtulare pacto, ut patientiam præſtet, ſed tantum, ne quiſquam defendat alios. Si in ſtatu naturæ, velut inter duas civitates, fieret pactum de interficiendo ni fecerit, intelligitur præceſſiſſe aliud pactum de non interficiendo ante præſtitutum diem. Itaque eo die ſi præſtitum non ſit, redit jus belli, hoc eſt, ſtatus hoſtilis, in quo omnia

Digitized by Google

nia licent, ideoque etiam reſiſtere. Poſtremo, pacto non reſiſtendi obligamur, duorum malorum præſentium eligere illud quod majus videbitur. Nam mors certa majus malum eſt, quàm pugna. Sed duorum malorum impoſſibile eſt non eligere minus. Tali ergo pacto teneremur ad impoſſibile, quod naturæ pactorum repugnat.

Pactum de ſe accuſando invalidum eſt. XIX. Similiter neque tenetur quiſquam pactis ullis ad ſe accuſandum, vel alium cujus damnatione vita ſibi acerba futura eſt. Itaque neque pater in filium, neque conjux in conjugem, neque filius in patrem, neque quiſquam in eum ſine quo ali non poteſt, teſtimonium dicere obligatur: fruſtra enim eſt teſtimonium, quòd à natura corrumpi præſumitur. Quamvis autem pacto ad ſe accuſandum aliquis non teneatur, in quæſtione tamen publica ad reſpondendum cruciatu cogi poteſt. Reſponſiones autem illæ facti teſtimonium non ſunt, ſed inveſtigandi veritatis adjumenta. Ita ut ſive verum ſive falſum cruciatus reſpondeat, ſive non omnino reſpondeat, jure faciat.

Jurisjurandi definitio. XX. *Jusjurandum* oratio eſt promiſſioni adjecta, qua ſignificat promiſſor, niſi præſtiterit, renunciare ſeſe miſericor-

Digitized by Google

cordiæ divinæ. Quæ definitio ex ipſis colligitur verbis, quibus eſſentia *jurisjurandi* continetur, nimirum, *Ita me adjuvet Deus*, vel aliis æquipollentibus, ut apud Romanos : *Tu Jupiter macta eum qui feſellerit, ut ego hanc macto porcam.* Neque obſtat, quod *Jusjurandum* non ſolum promiſſorium, ſed aliquando affirmatorium dici poſſit : nam qui affirmationem *juramento* confirmat, promittit ſe vera reſpondere. Quamquam autem quibuſdam in locis moris erat ſubditis, per Reges ſuos jurare, id ex eo natum eſt quòd Reges illi divinos ſibi honores haberi volebant. Nam *Jusjurandum* ideò introductum eſt, ut major metus violandæ fidei, quàm is quo homines (quos facta noſtra latere poſſunt) timemus, divinæ potentiæ conſideratione atque religione incuteretur.

Jusjurandum concipiendum eſſe ea formula, qua utitur is qui accipit.

XXI. Ex quo ſequitur, *Jusjurandum* concipi debere ea formula, qua utitur is qui accipit. Fruſtra enim adigitur aliquis ad *Jusjurandum* per Deum quem non credit, ideòque neque metuit. Etſi enim lumine naturali ſciri poſſit Deum eſſe, nemo tamen per illum ſe jurare arbitratur alia formula, vel alio nomine, quàm quod ſuæ ipſius, hoc eſt (ut exiſtimat is qui jurat) veræ

Digitized by Google

veræ religionis præceptis continetur.

Juſjurandum nihil ſuperaddit obligationi quæ eſt ex pacto.

XXII. Ex allata *Juris-jurandi* definitione intelligi poteſt, *pactum* nudum non minus obligare, quàm in quod juravimus. *Pactum* enim eſt, quo adſtringimur; *juramentum* ad punitionem divinam attinet, quam provocare ineptum eſſet, ſi pacti violatio non eſſet per ſe illicita. Illicita autem non eſſet, niſi *pactum* eſſet obligatorium. Præterea qui renunciat miſericordiæ divinæ, non obligat ſe ad pœnam: quia ſemper licitum eſt, pœnam utcumque provocatam deprecari, atque divina, ſi concedatur, frui indulgentia. Effectus ergo *juramenti* is ſolus eſt, ut hominibus natura pronis ad violationem datæ fidei major Juratis cauſa ſit metuendi.

Juramentum non exigendum, niſi ubi pactorum violatio vel latere poteſt, vel non poteſt puniri niſi à Deo.

XXIII. *Juramentum* exigere, ubi neque violatio pactorum, ſi qua fiat, latere poteſt, neque ei cui fit ſponſio, deeſt poteſtas pœnas exigendi, eſt facere amplius aliquid quàm ad ſui defenſionem ſit neceſſe; ſignificatque animum cupiendi non tam ut ſibi bene, quam ut illi male ſit. *Juramentum* enim ex formula jurandi, pertinet ad iram Dei provocandam, hoc eſt, *omnipotentis* in eos qui fidem ideo violant, quia potentia ſua pœnam humanam effuge-

Digitized by Google

effugere ſe poſſe ſentiunt, & *omniſcii* in eos qui fidem violare ideò ſolent, quia oculos hominum latere ſe poſſe ſperant.

CAPUT. III.

De Legibus Naturæ reliquis.

I. *Lex naturæ ſecunda.* Pactis ſtandum. II. *Fides cum omnibus ſervanda ſine exceptione.* III. Injuria *quid.* IV. *Injuria ei ſoli fieri poteſt, quocum contrahimus.* V. Juſtitiæ *diſtinctio in juſtitiam* hominum *&* actionum. VI. *Diſtinctio juſtitiæ in* commutativam *&* diſtributivam *examinata.* VII. *Volenti non fit injuria.* VIII. *Lex naturæ tertia*, de ingratitudine. IX. *Lex naturæ quarta*, ut quiſque ſe præſtet commodum. X. *Lex naturæ quinta*, de miſericordia. XI. *Lex naturæ ſexta*, quod pœnæ futurum tantum ſpectant. XII. *Lex naturæ ſeptima*, contra contumeliam. XIII. *Lex naturæ octava*, contra Superbiam. XIV. *Lex naturæ nona*, de modeſtia. XV. *Lex naturæ decima*, de Æquitate, *ſive contra acceptionem perſonarum.* XVI. *Lex naturæ undecima*, de habendis in communi. XVII. *Lex naturæ duodecima*, de ſorte dividendis. XVIII. *Lex naturæ decima tertia*, de primogenita & prima occupatione. XIX. *Lex naturæ decima quarta*, de incolumitate mediatorum pacis. XX. *Lex naturæ decima quinta*, de conſtituendo arbitro. XXI. *Lex naturæ*

Digitized by Google

turæ decima ſexta, neminem eſſe arbitrum cauſæ ſuæ. XXII. *Lex naturæ decima ſeptima*, Arbitros debere eſſe ſine ſpe præmii ab iis referendi quorum cauſa judicatur. XXIII. *Lex naturæ decima octava*, de teſtibus. XXIV. *Lex naturæ decima nona*, nullum cum arbitro pactum fieri. XXV. *Lex naturæ vigeſima*, contra crapulam, & ea quæ rationis uſum impediunt. XXVI. *Regula per quam ſtatim cognoſci poteſt, an, quod facturi ſumus, ſit contra legem naturæ, nec ne.* XXVII. *Leges naturæ obligant in foro interno tantum.* XXVIII. *Violantur leges naturæ quandoque, facto legibus conſentaneo.* XXIX. *Leges naturæ ſunt immutabiles.* XXX. *Qui leges naturæ conatur implere, juſtus eſt.* XXXI. *Lex naturalis eadem cum morali.* XXXII. *Unde fiat, quod quæ dicta ſunt de lege naturali, non ſint eadem quæ traduntur à Philoſophis circa virtutes.* XXXIII. *Lex naturalis non eſt, propriè loquendo, lex, niſi quatenus traditur in ſcriptura ſacra.*

Lex naturæ ſecunda, Pactis ſtandum.

I. LEgum naturalium derivatarum altera eſt, *Pactis ſtandum eſſe*, ſive fidem obſervandam. Oſtenſum enim eſt capite præcedente, Legem naturæ præcipere tanquam rem conciliandæ paci neceſſariam, unumquemque *jura* quædam ſua mutuò transferre, atque hoc vocari *pactum*, quoties futurum ſit quod transfertur. Hoc autem ad pacem conciliandam conducibile eſt, quatenus quæ paciſcimur facienda vel omit-

Digitized by Google

omittenda, ea re ipſa facimus vel omittimus; fruſtraque eſſent pacta, niſi illis ſtaretur. Quoniam ergo *Pactis ſtare*, ſive *fidem ſervare*, neceſſarium eſt ad pacem conciliandam, erit per articulum 2. cap. 2. præceptum *legis naturalis*.

Fides cum omnibus ſervanda ſine exceptione.

II. Neque perſonarum quibuſcum paciſcimur ulla datur hac in re exceptio, puta, ſi illi fidem cum aliis nec ſervent, nec ſervandam putent, aut aliud quodlibet habeant vitium. Nam qui paciſcitur, eo quod paciſcitur, fruſtraneam eam eſſe actionem negat. Et contra rationem eſt, ſcientem fruſtra facere. Idem ſi præſtandum pactum non putet, eo quod ſic putat, pactionem eandem fruſtraneam eſſe affirmat. Qui ergo paciſcitur cum eo, quocum fidem ſervare ſe teneri non putat, ſimul *pactionem* eſſe rem fruſtraneam, & non fruſtraneam, quod eſt abſurdum. Cum omni igitur homine, vel ſervanda eſt fides, vel non paciſcendum, hoc eſt, vel declaratum bellum, vel certa & fida habenda eſt Pax.

Injuria quid.

III. *Pacti* violatio, ſicut & dati repetitio, (quæ ſemper ſita eſt in aliqua actione, vel omiſſione) vocatur INJURIA. Actio autem illa vel omiſſio, *injuria* dicitur; ut idem ſignificent *injuria* & actio vel omiſſio *injuſta*, atque utraque

Digitized by Google

que idem quod pacti vel *fidei violatio*. Videturque *injuriæ* nomen inde actioni vel omiſſioni tribui, quia *ſine jure* eſt, utpote quod ab eo qui agit vel omittit tranſlatum antea in alium fuerat. Et eſt ſimilitudo quædam inter id, quod in vita communi vocatur *injuria*; & id, quod in ſcholis ſolet appellari *Abſurdum*. Quemadmodum enim is qui argumentis cogitur ad negationem aſſertionis quam prius ſuſtinuerat, dicitur redigi ad *abſurdum*: eodem modo is qui præ animi impotentia facit vel omittit id, quod ſe non facturum, vel non omiſſurum *pacto ſuo* ante promiſerat, *injuriam* facit: neque minùs in contradictionem incidit, quam qui in ſcholis reducitur ad abſurdum. Nam futuram actionem paciſcendo, vult fieri; non faciendo, vult non fieri: quod eſt velle fieri & non fieri idem eodem tempore; quæ contradictio eſt. Eſt itaque *injuria*, *abſurditas* quædam in converſatione, ſicut *abſurditas injuria* quædam eſt in diſputatione.

Injuria ei ſoli fieri poteſt, quocum contrahimus. pag. 97.

IV. Ex his ſequitur, injuriam (*a*) nemini fieri poſſe, niſi ei quocum inter *pactum*, ſive cui aliquid dono datum eſt, vel cui *pacto* aliquid eſt promiſſum. Ideoque *damnum* & *injuria* ſæpiſſime disjunguntur. Nam ſi dominus ſervo,

Digitized by Google

ſervo, qui obedientiam ſibi *pactus* eſt, imperet, ut pecuniam tertio numeret, vel beneficium conferat; is ſi non faciat, damnum quidem tertio, injuriam autem domino ſoli facit. Sic quoque in civitate, ſi quis alicui noceat, quocum nihil pactus eſt, *damnum* ei infert cui malum; *injuriam* ſoli illi, qui totius civitatis poteſtatem habet. Etenim ſi is damnum recipit, injuriam expoſtularet, is qui fecit, ſic diceret, quid tu mihi? quare facerem ego tuo potius quàm meo libitu, ſiquidem, quin tu tuo, non meo arbitratu facias, non impedio? in qua oratione, ubi nulla interceſſerunt *pacta*, non video, quid ſit quod poſſit reprehendi.

(*a*) Injuriam nemini, &c.] *Injuſtitiæ nomen ſignificat relative ad legem, Injuriæ tum ad legem, tum ad Perſonam certam. Nam injuſtum, omnibus injuſtum eſt; Injuria verò poteſt eſſe, nec tamen mihi vel illi, ſed alii; & quandoque nemini privato, ſed civitati tantum; etiam nec homini cuiquam nec civitati, ſed ſoli Deo. Nam pacto, & juris translatione, fit, ut injuria in hunc vel illum fieri dicatur. Hinc eſt, (quod in omni civitate fieri videmus) quæ privati homines inter ſe verbo vel ſcripto contrahunt, exigi vel remitti arbitrio obli-* *Annot. ad* p. *96.*

Digitized by Google

gantis. Damna verò quæ inferuntur contra leges civitatis, ut furtum, homicidium & ſimilia, non ad voluntatem ejus cui damnum eſt illatum, ſed arbitrio civitatis, id eſt, juxta leges conſtitutas vindicari. Itaque injuria in hunc, niſi poſt juris in hunc tranſlationem exſiſtere non poteſt.

Juſtitiæ diſtinctio in juſtitiam hominum, & actionum.

V. Nomina hæc, *Juſtum*, & *Injuſtum*, ſicut & *Juſtitia* & *Injuſtitia*, æquivoca ſunt: aliud enim ſignificant cùm Perſonis, aliud cùm Actionibus tribuuntur. Cùm actionibus tribuuntur, idem ſignificat *Juſtum*, quod *Injuriâ*. Ille autem qui fecit *Juſtum* aliquid, ideo *Inſons*, non *Juſtus* dicitur: eum autem qui fecit aliquid *Injuſtum*, non ideo *injuſtum*, ſed *ſontem* dicimus. Quando verò de perſonis uſurpantur, *eſſe juſtum* ſignificat idem quod juſtè faciendo delectari, juſtitiæ ſtudere, vel conari facere in omni re id quod juſtum eſt. Et *eſſe injuſtum*, eſt negligere juſtitiam, vel eam non pacto ſuo, ſed præſenti commodo menſurandam exiſtimare. Ita ut alia ſit animi, inſtituti, ſive hominis, alia unius actionis vel omiſſionis *juſtitia* & *injuſtitia*; poſſintque hominis *juſti* actiones innumeræ *injuſtæ*, & *injuſti juſtæ* eſſe. *Juſtus* autem homo dicendus eſt, qui juſta facit

cit propter præceptum Legis; injuſta non niſi per infirmitatem; *Injuſtus* qui juſta facit propter pœnam legi adjunctam; injuſta per animi iniquitatem.

VI. Juſtitia actionum diſtingui vulgò ſolet in duas ſpecies, *commutativam* & *diſtributivam;* quarum priorem ſitam eſſe ajunt in proportione Arithmeticâ, poſteriorem in Geometricâ. Illamque verſari in permutatione, venditione, emtione, mutatione, mutui redditione, locatione, conductione, cæteriſque, ſi qui ſunt, actibus inter ſe contrahentium; ubi ſi æquale pro æquali reddatur, naſci inquiunt *juſtitiam commutativam.* Hanc verò circa dignitatem, & merita hominum, ita ut ſi cuique tribuatur παρὰ τὴν ἀξίαν, majus ei qui dignior, minus ei qui minus dignus, idque proportionatè, oriatur *juſtitia diſtributiva.* Agnoſco hìc diſtinctionem quandam æqualitatis: nempe ut una ſit æqualitas ſimpliciter, veluti quando comparantur inter ſe duæ res æqualis pretii, ut libra argenti, cum 12 unciis ejuſdem argenti: altera æqualitas ſecundum quid, ut cùm centum hominibus diſtribuendæ ſint mille libræ, ſexcentæ dentur ſexaginta hominibus, & quadringentæ quadraginta; ubi non eſt æqualitas inter

Diſtinctio juſtitiæ in commutativam & diſtributivam examinatur.

Digitized by Google

ter 600 & 400; ſed cùm eandem contingit æqualitatem eſſe inter numerum eorum quibus diſtribuuntur, unuſquiſque eorum æqualem partem auferet; unde dicitur, æqualitas eadem res eſt cum proportione Geometrica. Sed quid hæc ad juſtitiam? nam neque ſi res noſtras vendamus quanti poſſumus, injuria ulla fit emptori qui id voluit, & petiit; neque ſi de meo diſtribuero plus merenti minus, modo id dedero quod pactus ſum, neutri fit injuria. Id quod teſtatur ipſe Servator noſter Chriſtus Deus in Evangelio. Non igitur eſt ea juſtitiæ diſtinctio, ſed æqualitatis. Negari tamen fortè non poteſt quin juſtitia ſit æqualitas aliqua; nimirum quæ in eo tantum ſita ſit, ut cum æquales naturâ omnes ſimus, alter non arroget ſibi plus *juris*, quàm alteri concedat, niſi id *juris* ſibi pactis acquiſitum ſit. Atque hæc contra diſtinctionem illam *juſtitiæ*, quamquam ab omnibus penè receptam, dicta ſint: ne quis *injuriam* aliud eſſe putet, quàm fidei, ſive pactorum violationem; prout ſupra definitum eſt.

Volenti non fit injuria. VII. Vetus eſt, *volenti non fit injuria.* Veritatem tamen dicti liceat ex principiis noſtris derivare. Factum enim ſit id, quod quis injurium ſibi putet

Digitized by Google

putet volenti: ergo, volente eo, fit id quod per pactum non licuit. Sed volente eo fieri, id quod *pacto* non licebat, pactum *ipſum* (per articulum 15. capitis præcedentis) fit irritum; *jus* ergo faciendi redit; fit igitur *jure*; quare *injuria* non eſt.

Lex naturæ tertia, de ingratitudine.

VIII. Legis *naturalis* præceptum tertium eſt, *Ne eum qui fiducia tui tibi prior beneficerit, eam ob rem, deteriore conditione eſſe patiaris, ſive ne accipiat quiſquam beneficium, niſi animo nitendi ne dantem dati merito pœniteat.* Nam abſque hoc, contra rationem fecerit, ſi quis quod periturum videt beneficium, prior contulerit; atque eo modo omnis ſublata erit inter homines beneficentia & fiducia, unaque omnis benevolentia; neque eſſet inter eos quidquam mutuæ opis, nec ullum gratiæ conciliandæ initium. Ex quo ſtatus belli neceſſario manſurus eſt, contra *Legem naturæ fundamentalem.* Quoniam verò Legis hujus violatio, non eſt fidei ſive pactorum violatio: (ſupponitur enim nulla inter eos interceſſiſſe pacta:) ideo neque *injuria* nominari ſolet; ſed, quia reſpiciunt ſe mutuo *beneficium* & *gratia*, INGRATITUDO appellatur.

Lex naturæ quarta, ut

IX. Quartum præceptum naturæ eſt, *ut unuſquiſque ſe cæteris commodum*

Digitized by Google

quiſque ſe præſtet commodum. *præſtet*. Quod ut rectè intelligatur, animadvertere oportet, eſſe in hominibus ad ſocietatem ineundam, diverſitatem ingeniorum ortam à diverſitate affectuum, haud diſſimilem illi quæ reperitur in lapidibus ad ædificandum comportatis à diverſitate materiæ & figuræ. Nam ut lapis qui præ figura aſpera & anguloſa, plus loci cæteris aufert quàm ipſe implet, neque præ materiæ duritie comprimi vel ſecari facilè poteſt, nec compaginari ædificium ſinit, tanquam *incommodus* abjicitur: ita homo qui præ ingenii aſperitate, retentis ſuperfluis ſibi, neceſſaria aliis adimit, neque præ affectuum contumacia corrigi poteſt, cæteris *incommodus* moleſtuſque dici ſolet. Quoniam jam unuſquiſque non *jure* modo, ſed etiam *neceſſitate naturali* totis viribus in id incumbere ſupponitur, ut neceſſaria ad ſui conſervationem conſequatur; ſi quis velit pro ſuperfluis contrà contendere, illius culpâ orietur bellum: propterea quòd illi ſoli nulla certandi incumbebat neceſſitas. Facit ergo contra *legem naturæ fundamentalem*. Unde ſequitur, (quod oſtendendum erat) præceptum naturæ eſſe, ut unuſquique ſe cæteris præſtet commodum. Qui verò *Legem*

hanc

Digitized by Google

hanc violat, *incommodus* & moleſtus dici poteſt. Cicero tamen *commodo* opponit *inhumanum*, tanquam ad hanc ipſam legem adſpectans.

X. Legis naturæ quintum præceptum eſt, *oportere alterum alteri, ſumta cautione futuri temporis, præteriti veniam, petenti & pœnitenti, concedere. Venia* (præteriti) ſive remiſſio offenſæ, nihil aliud eſt quàm illi, qui cùm laceſſerit ad *bellum*, facti pœnitens *pacem* orat, *pax* conceſſa. *Pax* autem *conceſſa* non pœnitenti, hoc eſt, animum hoſtilem retinenti, vel futuri temporis cautionem non danti, hoc eſt, non pacem, ſed opportunitatem captanti, non eſt *pax*, ſed *metus*: neque igitur à natura præcipitur. Cæterum qui pœnitenti & de futuro cautionem adhibenti, nolit ignoſcere, ei pax ipſa non placet; quod eſt contra *legem naturalem*.

Lex naturæ quinta, de miſericordia.

XI. Sextum *Legis naturalis* præceptum eſt, *In ultione*, ſive *Pœnis*, *ſpectandum eſſe, non malum præteritum, ſed bonum futurum*: Hoc eſt, infligere pœnam nullo alio fine licitum eſſe, niſi ut ipſe qui peccavit, corrigatur, vel alii ſupplicio ejus moniti fiant meliores. Hoc autem ex eo primùm confirmatur, quod unuſquiſque *lege naturali* teneatur alteri ignoſcere; modo

Lex naturæ ſexta, quod pœnæ ſuturum tantum ſpectant.

cautum prius ſit de futuro tempore, ut articulo præcedente oſtenſum eſt. Præterea, quia *ultio*, quatenus ſolum præteritum conſideratur, nihil aliud eſt præter triumphum, & gloriam animi, quæ ad nullum finem dirigitur; (nam præteritum tantùm contemplatur, finis autem futura res eſt:) quodque ad nullum finem dirigitur, *Vanum* eſt: Ultio, ut quæ futurum non ſpectat, à vana gloria proficiſcitur, ideòque præter rationem eſt. At lædere alium præter rationem, introducit bellum, & eſt contra *legem naturæ fundamentalem*. Eſt igitur *legis naturæ* præceptum, In ultione non eſſe reſpiciendum, ſed proſpiciendum. Violatio autem Legis hujus, CRUDELITAS ſolet appellari.

Lex naturæ ſeptima, contra contumeliam.

XII. Quoniam autem ſigna omnia odii & contemtionis, ad rixam & pugnam maximè omnium provocant, adeo ut plerique vitam, nedum pacem amittere, quàm contumeliam pati malint; ſequitur ſeptimo loco, *lege naturali* præſcriptum eſſe, *ne quis vel factis, vel verbis, vel vultu, vel riſu, alteri oſtendat ſe illum vel odiſſe, vel contemnere*. Cujus legis violatio CONTUMELIA nominatur. Quamquam autem nihil frequentius ſit, quàm potentiam erga minus potentes, & nominatim

tim judicum adverſus reos ſcommata atque opprobria, quæ neque ad rei crimen, neque ad judicis pertinent officium; hujuſmodi tamen homines contra *legem* faciunt *naturalem*, & pro *contumelioſis* habendi ſunt.

Lex naturæ octava, contra ſuperbiam.

XIII. Quæſtio uter duorum hominum dignior ſit, non ad ſtatum naturæ, ſed ad ſtatum civilem pertinet. Oſtenſum enim antea eſt, Cap. I. articulo 3. naturâ omnes homines æquales inter ſe eſſe, ideoque inæqualitatem quæ nunc eſt, puta à divitiis, à nobilitate generis, profectam eſſe *à lege civili.* Scio, *Ariſtotelem*, libro primo Politicorum, tanquam fundamentum totius ſcientiæ politicæ affirmare, hominum alios à natura factos eſſe dignos qui imperent, alios qui ſerviant, tanquam Dominus & ſervus non conſenſu hominum, ſed aptitudine, hoc eſt, ſcientia vel inſcitia naturali diſtinguerentur. Quod fundamentum non modo contra rationem (ut oſtenſum eſt ſupra) ſed etiam contra experientiam eſt. Nam neque penè quiſquam ingenio ita ſtupido eſt, ut non rectius arbitretur ſibimet ſe, quam aliis regendum tradere. Neque ſi contendant inter ſe ſapientiores, & robuſtiores, ſunt illi his ſemper aut ſæpe ſuperiores.

Digitized by Google

Sive igitur natura homines æquales inter ſe ſint, agnoſcenda eſt æqualitas; ſive inæquales, quia certaturi ſunt de imperio, neceſſarium eſt ad *pacem conſequendam, ut pro æqualibus habeantur*, & propterea legis naturalis octavo loco præceptum eſt, *Ut unuſquiſque naturâ unicuique æqualis habeatur.* Cui legi contraria eſt SUPERBIA.

Lex naturæ nona, de modeſtia.

XIV. Sicut neceſſarium erat ad uniuſcujuſque conſervationem, ut de quibuſdam *juribus* ſuis cederet; ita non minus neceſſarium eſt ad eamdem conſervationem, ut *jura* quædam retineat, nimirum *Jus* corporis tuendi, *jus* fruendi aëre libero, aqua, & cæteris omnibus vitæ neceſſariis. Cum igitur à *pacem* ineuntibus multa *jura* retineantur communia, multa etiam acquirantur propria, dictamen *legis naturalis* nonum oritur, nempe *ut quæcumque jura unuſquiſque ſibimet ipſi poſtulat, eadem etiam unicuique concedat cæterorum.* Alioquin æqualitatem præcedente articulo agnitam fruſtraneam facit. Quid enim aliud eſt æqualitatem perſonarum agnoſcere in ſocietate ineunda, quàm æqualia ipſis tribuere, quos alioqui ſocietatem inire ratio nulla exigit? *Æqualia* autem *æqualibus*, idem eſt quod *proportionalibus* tribuere. Vocatur obſervatio hujus

Digitized by Google

hujus legis *Modeſtia*; violatio autem πλεονεξία: violantes latinis *immodici* & *immodeſti* nuncupantur.

Lex naturæ decima, de Æquitate, ſive contra acceptionem perſonarum.

XV. Decimo loco, imperatur *lege naturali*, *Ut unuſquique in jure aliis diſtribuendo utrique parti æqualem ſe præbeat.* Lege præcedente prohibitum eſt, ne nobis plus juris per naturam arrogemus, quàm cæteris concedimus. Poſſumus minus, ſi volumus; etenim id aliquando *moleſtiæ* eſt. Sed ſi quando *Jus* aliis diſtribuendum à nobis ſit, prohibemur hac lege, ne uni plus vel minus indulgeamus quàm alteri. Nam qui uni præ altero indulgendo naturalem æqualitatem non obſervat, facit in eum qui poſthabitus eſt *contumeliam*. Eſt autem ſupra oſtenſum, *contumeliam* eſſe contra *leges naturales*. Præcepti hujus obſervatio ÆQUITAS, violatio *acceptio perſonarum*, Græcis uno vocabulo προσωποληψία appellatur.

Lex naturæ undecima, de habendis in communi.

XVI. Ex *lege* præcedente colligitur undecima, *Quæ dividi non poſſunt communiter (ſi fieri poteſt) utenda eſſe, idque (ſi quantitas rei permittat) quantum quiſque velit. Sin quantitas rei non permittat, tum profinitò, & proportionatè ad numerum utentium.* Aliter enim nullo modo ſervari poteſt æqualitas illa, quam præcedente articulo à lege

naturali imperatam eſſe demonſtravimus.

Lex naturæ duodecima, de ſorte dividendis.

XVII. Item; ſi neque dividi, neque communiter haberi poteſt, *lege naturali* inſtitutum eſt (quod ſit præceptum duodecimum) *ut ejus rei uſus vel alternus ſit, vel uni tantùm ſorte adjudicandus, utque in alterno uſu ſorte quoque, quis ad utendum prior ſit, judicetur*. Nam hic quoque æqualitas ſpectanda eſt, alia autem inveniri præter ſortem non poteſt.

Lex naturæ decima tertia, de Primogenitura, & Prima occupatione.

XVIII. Sors autem duplex eſt: vel *arbitraria*, vel *naturalis*. Arbitraria illa eſt, quæ fit conſenſu contendentium. Et ſita eſt in caſu mero, & fortè, quod ajunt, fortunâ. Naturalis eſt, *Primogenitura*, (Græce κληρονομία, quaſi ſorte tributum) & *Prima occupatio*. Itaque quæ neque dividi, neque communiter haberi poſſunt, cedunt Primo occupanti; item Primogenito, ea quæ patris fuerunt, niſi pater ipſe *Jus* illud tranſtulerit priùs. Sit igitur ea *lex naturæ* decima tertia.

Lex naturæ decima quarta, de Incolumitate mediatorum pacis.

XIX. Legis naturalis decimum quartum præceptum eſt, *Pacis Mediatoribus præſtandam eſſe Incolumitatem*. Ratio enim quæ jubet finem, jubet etiam media neceſſaria. Primum autem rationis dictamen, *Pax* eſt, cætera ſunt ad

ad *Pacem* media, ſine quibus *Pax* eſſe non poteſt, ſed nec ſine Mediatione *Pax*, nec ſine Incolumitate mediatio haberi poteſt; Eſt ergo dictamen rationis, hoc eſt, *lex naturæ*, *Pacis* mediatoribus præſtandam eſſe incolumitatem.

XX. Porrò, quoniam, etſi homines in omnes has, &c, ſi quæ aliæ ſunt, *naturæ leges* conſentirent, eaſque ſtuderent obſervare, dubia tamen, & controverſiæ quotidie orientur, de legum harum ad facta applicatione: nimirum an quod *factum* ſit, ſit contra *legem* necne, (quæ quæſtio juris dicitur:) ex quibus ſequetur pugna inter partes, utrimque ſe læſos eſſe exiſtimantes. Ad *Pacis* igitur conſervationem (quia aliud in hoc caſu remedium æquum excogitari non poteſt) neceſſarium eſt, ut ambo diſſidentes in tertium aliquem conſentiant, cujus ſententiæ de re controverſa ſtatutos eſſe, *pactis mutuis* ſe obligent. Atque is in quem ſic conſenſum eſt, *Arbiter* vocatur. Eſt igitur *legis naturalis* præceptum decimum quintum, *Oportere utrumque, de jure inter ſe diſceptantium, ſubmittere ſe alicujus tertii arbitrio.* *Lex naturæ decima quinta, de conſtituendo Arbitro.*

XXI. Ex eo autem quòd *Arbiter* ſive *Judex* à diſceptantibus electus ſit ad *Lex naturæ decima ſexta, Ne-*

minem eſſe arbitrum cauſæ ſuæ. ad determinandum controverſiam, colligitur, oportere Arbitrum non eſſe unum ex ipſis diſceptantibus. Nam unuſquiſque præſumitur, *bonum ſibi* naturaliter, *Juſtum* propter *pacem* tantùm, & per accidens quærere; ideòque non poſſe æqualitatem illam, à *lege naturali* præceptam, tam accuratè obſervare quàm faceret tertius. Continetur itaque in *lege naturæ* decimo ſexto loco, *neminem judicem vel Arbitrum eſſe debere ſuæ ipſius cauſæ.*

Lex naturæ decima ſeptima, Arbiros debere eſſe ſine ſpe præmii ab iis referendi, quorum cauſa judicatur.

XXII. Ex eodem ſequitur decimo ſeptimo loco, *Neminem arbitrum eſſe oportere, cui commodi vel gloriæ ſpes aliqua apparet major ex victoriâ unius partis, quàm alterius.* Par enim ratio militat hic, atque in lege præcedente.

Lex naturæ decima octava, de Teſtibus.

XXIII. Quando verò de ipſo facto controverſiâ oritur, nempe an factum ſit necne, quod factum eſſe dicitur, *legis naturalis* eſt (per articulum 15.) ut Arbiter æquè utrique, id eſt (quia contradictoria affirmant) neutri credat. Tertio igitur, vel tertio & quarto, vel pluribus credere oportet; ut de facto, quoties aliis ſignis ſciri non poteſt, ſententiam ferat. *Lex* igitur decima octava naturalis, *arbitris & judicibus* facti injungit, *ut ubi ſigna certa facti non apparent, ibi ſecundum teſtes,*

qui

Digitized by Google

utrique parti videntur æqui, ſententiam regant.

XXIV. Ex ſupra adducta *arbitri* definitione intelligi porrò poteſt, *nullum pactum vel promiſſum intercedere, inter ipſum & partes quorum arbiter conſtitutus eſt, cujus vi teneatur in gratiam alterutrius partis pronunciare; neque cujus vi teneatur, ad id pronunciandum, quod æquum eſt, vel æquum eſſe cenſeat.* Obligatur quidem *arbiter* ſententiam illam ferre, quam cenſet eſſe æquam per *legem naturæ*, quæ recenſetur articulo 15. Cujus legis obligationi nihil eſt quod addi poſſit ex pacto. Fruſtra igitur eſſet pactum tale. Præterea ſi ſententiam iniquam ferens, æquam eam eſſe contenderet, niſi pactum tale invalidum ſit, maneret controverſia poſt ſententiam latam; quod eſt contra *Arbitri conſtitutionem*, qui ab eis ita electus eſt, ut invicem obligaverint ſe pro ratâ habere ſententiam, quam ille pronunciaverit. *Arbitrium* ergo *lex naturæ* liberum jubet eſſe id, quod fit ſecundum præceptum ejus decimum nonum. *Lex naturæ decima nona. Nullum cum arbitro pactum fieri.*

XXV. Porrò quandoquidem *leges naturæ* nihil aliud ſunt, præter dictata rectæ rationis, ita ut niſi quis rectè ratiocinandi facultatem conſervare conetur, *Lex naturæ vigeſima contra crapulam, &*

ea quæ rationis uſum impediunt. tur, Leges naturæ obſervare non poſſit, manifeſtum eſt eum qui volens ſcienſque ea fecerit, quibus facultas rationalis deſtruatur vel labefactetur, volentem ſcientemque Legem naturæ violare. Nihil enim intereſt, utrum præter officium faciat quis, an id faciat volens, quo minus officium implere poſſit. Ratiocinandi autem facultatem deſtruunt vel labefactant homines qui faciunt ea, quibus mens de ſtatu ſuo naturali deturbatur, id quod manifeſtiſſime contingit *Ebriis & crapulâ gravatis*. Peccatur ergo viceſimo loco contra legem naturalem *Ebrietate*.

Regula per quam, ſtatim cognoſci poteſt, an quod facturi ſumus, ſit contra legem naturæ, necne. XXVI Dicet fortaſſe aliquis, qui viderit præcedentia *præcepta naturalia* artificio quodam ab unico rationis, nos ad noſtri conſervationem & incolumitatem hortantis, dictamine derivata, adeo difficilem eſſe deductionem harum legum, ut exſpectandum non ſit, eas vulgo cognitas fore; neque ideo obligare. Etenim leges niſi cognitæ, non obligant, immò non ſunt leges. Huic reſpondeo, verum eſſe, *ſpem*, *metum*, *iram*, *ambitionem*, *avaritiam*, *gloriam inanem*, & cæteras perturbationes animi impedire, ne quis leges naturæ pro eo tempore quo paſſiones

iſtæ

Digitized by Google

iſtæ prævalent, cognoſcere poſſit. Cæterum nemo eſt, qui non aliquando ſedato animo eſt. Eo igitur tempore nihil illi quamquam indocto & rudi, ſcitu eſt facilius; unicâ ſcilicet hac regulâ, ut cùm dubitet, id quod facturus in alterum ſit, *jure* facturus ſit *naturali*, necne, putet ſe eſſe in illius alterius loco. Ibi ſtatim perturbationes illæ, quæ inſtigabant ad faciendum, tanquam tranſlatæ in alteram trutinæ lancem, à faciendo dehortabuntur. Atque hæc regula non modo facilis, ſed etiam dudum celebrata his verbis eſt, *Quod tibi fieri non vis; alteri ne feceris.*

Leges naturæ obligant in foro interno tantùm.

XXVII. Quoniam autem plerique homines, præ iniquo præſentis commodi appetitu, prædictas leges quantumvis agnitas obſervare minimè apti ſunt; ſi forte aliqui, cæteris modeſtiores, illam æquitatem commoditatemque, quam ratio dictat, exercerent, cæteris non idem facientibus, nihil minùs quam rationem ſectarentur. Neque enim pacem, ſed certum & maturius exitium ſibi compararent, cederentque obſervantes non obſervantibus in prædam. Non eſt igitur exiſtimandum, natura, hoc eſt, ratione obligari homines ad exercitium (*c*) earum om-

Digitized by Google

omnium, in eo ſtatu hominum, in quo non exercentur ab aliis. Interea tamen obligamur ad animum eas obſervandi, quandocumque ad finem ad quem ordinantur, earum obſervatio conducere videbitur. Ideoque concludendum eſt, legem naturæ ſemper & ubique obligare in *Foro interno*, ſive *conſcientia*, non ſemper *in foro externo* : ſed tum ſolummodo, cum ſecurè id fieri poſſit.

Annot. ad p.113. (*c*) Exercitium earum omnium, &c.] *Imò inter has Leges aliqua ſunt, quorum in ſtatu naturali omiſſio, (modo id Pacis, vel ſui conſervandi cauſâ fiat.) Legis naturalis adimpletio potiùs videtur, quàm violatio. Nam qui omnia facit contra omnia facientes, eripitque rapientibus, æquum facit. Contra autem, id facere quod in pace modus eſt & modeſti hominis, in bello ignavia eſt, & ſui proditio. Sunt autem leges aliquæ naturales, quorum ne in bello quidem exercitium deſinit. Nam quid ebrietas, quidve crudelitas (id eſt, vindicta quæ futurum bonum non reſpicit) ad pacem vel conſervationem cujuſquam hominis conferre poſſit, non intelligo. Breviter, in ſtatu naturæ, Juſtum & Injuſtum non ex actionibus, ſed ex conſilio & conſcientia agentium æſtimandum eſt. Quod neceſſariò, quod ſtudio pacis, quod ſui conſervandi cauſâ fit, rectè fit.*

Digitized by Google

ſit. Alioquin omne damnum homini illatum, Legis naturalis violatio atque in Deum injuria eſt.

XXVIII. Quæ verò leges conſcientiam obligant, violari poſſunt facto, non ſolum iis contrario, ſed & conſentaneo: ſiquidem qui facit, contrarium putet. Quamquam enim actio ipſa ſecundum leges ſit, conſcientia tamen contra eſt. *Violantur leges naturæ quandoque, facto legibus conſentaneo.*

XXIX. *Leges naturæ immutabiles & æternæ* ſunt; quod vetant, nunquam licitum eſſe poteſt: quod jubent, nunquam illicitum. Numquam enim *ſuperbia*, *ingratitudo*, *pactorum violatio*, (ſive *injuria*) *inhumanitas*, *contumelia* licitæ, nec contrariæ his virtutes illicitæ erunt, quatenus pro animi diſpoſitionibus intelliguntur, hoc eſt, quatenus *in foro conſcientiæ* ſpectantur, ubi ſolùm obligant, & ſunt leges. Actiones tamen ita diverſificari poſſunt circumſtantiis, & lege civili, ut quæ uno tempore æquæ, alio iniquæ; & quæ uno tempore cum ratione, alio contra rationem ſint. Ratio tamen eadem neque finem mutat, quæ eſt *pax* & *defenſio*, neque media; nempe animi virtutes eas, quas ſupra declaravimus, quæque nullâ vel conſuetudine vel lege civili abrogari poſſunt. *Leges naturæ ſunt immutabiles.*

XXX. Patet ex hactenus dictis, quàm *Qui leges naturæ*

Digitized by Google

conatur implere, juſtus eſt. quàm faciles obſervatu ſint *naturæ leges*, quippe quæ conatum ſolum (ſed verum & conſtantem) requirunt, quem qui præſtiterit, eum rectè poſſumus JUSTUM appellare. Nam qui toto conatu ad id tendit, ut omnes actiones ſuæ ſint ſecundùm *præcepta naturæ*, clarè oſtendit, animum ſe habere leges eas omnes adimplendi, quod eſt omne id ad quod obligamur à natura rationali. Qui verò totum id præſtitit, ad quod obligatus erat, *juſtus* eſt.

Lex naturalis eadem cum morali. XXXI. *Legem naturalem* eamdem eſſe cum *lege morali*, conſentiunt omnes ſcriptores. Id quare ſit verum, videamus. Sciendum igitur eſt, *bonum* & *malum* nomina eſſe rebus impoſita ad ſignificandum appetitum, vel averſionem eorum à quibus ſic nominantur. Appetitus autem hominum pro diverſis eorum temperamentis, conſuetudinibus, opinionibuſque, diverſi ſunt; ut videre eſt in iis rebus quas ſenſu percipimus, puta guſtu, tactu, olfactu: ſed multo magis in iis rebus quæ pertinent ad actiones vitæ communes, ubi quod hic *laudat*, id eſt, appellat *bonum*, alter *vituperat* ut *malum*; immò ſæpiſſime idem homo diverſis temporibus idem & *laudat* & *culpat*. Hæc dum faciunt, neceſſe eſt oriri diſcordiam

Digitized by Google

diam & pugnas. Sunt igitur tamdiu ſtatu belli, quàm *bonum* & *malum* præ appetituum præſentium diverſitate, diverſis menſuris metiuntur. Hunc ſtatum facile omnes, dum in eo ſunt, agnoſcunt eſſe malum; & per conſequens, *pacem* eſſe *bonam*. Qui igitur de bono præſenti convenire non poterant, conveniunt de futuro; quod quidem opus rationis eſt, nam *præſentia* ſenſibus, *futura* non niſi Ratione percipiuntur. Præcipiente ratione pacem eſſe bonam, ſequitur eadem ratione, omnia media ad pacem neceſſaria bona eſſe, ideòque *modeſtiam*, *æquitatem*, *miſericordiam*, (quas demonſtravimus ad pacem eſſe neceſſarias) *bonos* eſſe *mores*, ſive habitus, hoc eſt, *virtutes*. *Lex* ergo eo ipſo, quod præcipit media ad pacem, præcipit *bonos mores*, ſive *virtutes*. Vocatur ergo *moralis*.

Unde fiat, quod quæ dicta ſunt de lege naturali non ſint eadem quæ traduntur à Philoſophis circa virtutes.

XXXII. Quia verò homines exuere non poſſunt appetitum illum irrationalem, quo bona præſentia (quibus, arctâ conſequentiâ, multa adhærent improviſa mala) præ futuris appetunt, factum eſt, ut quanquam conſentiant omnes in laude dictarum virtutum, tamen diſſentiant adhuc de earum naturâ, in quo nempe unaquæque earum conſiſtat. Quoties enim cuiquam diſpli-

Digitized by Google

diſplicet aliena bona actio, ei actioni imponitur nomen alicujus vitii vicini; ſimiliter nequitiæ quæ placent, ad virtutem aliquam referuntur. Unde evenit, eandem actionem ab his laudari & virtutem appellari, ab illis culpari & vitio verti. Neque huic rei remedii quicquam à Philoſophis hactenus inventum eſt. Cùm enim non obſervarent, bonitatem actionum in eo ſitam eſſe, quod in ordine ad pacem; malitiam in eo, quod in ordine ad diſcordiam eſſent: *moralem Philoſophiam* condiderunt, à *morali lege* alienam, & ſibi non conſtantem. Voluerunt enim, naturam *virtutum* in *mediocritate* quadam inter duo *extrema* ſitam eſſe, vitia verò in ipſis *extremitatibus*: quod eſt apertè falſum, nam audere, laudatur, & nomine *fortitudinis* pro virtute habetur, quamquam extremum ſit, ſi cauſa approbatur. Quantitas item rei quæ dono datur, ſive magna, ſive parva, ſive media ſit, non facit *liberalitatem*, ſed donandi cauſa. Neque *injuſtitia* eſt, ſi cui de meo plus dedero quàm debitum eſt. Sunt igitur *leges naturales* ſumma Philoſophiæ *moralis*: cujus præcepta hoc loco ea tantum tradidi, quæ pertinent ad conſervationem noſtram, contra pericula quæ

à

Digitized by Google

à diſcordiâ oriuntur. Sunt autem alia præcepta naturæ rationalis, ex quibus aliæ naſcuntur virtutes, nam & *Temperantia* præceptum rationis eſt, quia intemperantia tendit ad morbos & interitum. Item fortitudo, hoc eſt, facultas valde reſiſtendi in periculis præſentibus, quæque difficilius declinantur quàm ſuperantur; quia medium eſt ad conſervationem illius qui reſiſtit.

Lex naturalis non eſt propriè loquendo lex, niſi quatenus traditur in Scriptura ſacra.

XXXIII. *Naturæ* autem quas vocamus *leges*, cùm nihil aliud ſint, quàm concluſiones quædam ratione intellectæ, de agendis & omittendis; lex autem, propriè atque accuratè loquendo, ſit oratio ejus qui aliquid fieri vel non fieri aliis jure imperat: non ſunt illæ propriè loquendo leges, quatenus à naturâ procedunt. Quatenus tamen eædem à Deo in ſcripturis ſacris latæ ſunt, ut videbimus capite ſequente, Legum nomine propriiſſimè appellantur. Eſt enim *ſcriptura ſacra* in omnia maximo jure imperantis Dei oratio.

CAP.

CAPUT IV.

Quod lex naturalis eſt lex divina.

Lex naturalis & moralis, eſt lex divina.

I. QUæ *Naturalis*, & *Moralis*, eadem & *Divina lex* appellari ſolet. Nec immeritò, tum quia *ratio*, quæ eſt ipſa *lex naturæ*, immediatè à Deo unicuique pro ſuarum actionum Regula tributa eſt, tum quia vivendi præcepta quæ inde derivantur, eadem ſunt quæ à divina Majeſtate, pro *legibus Regni cœleſtis*, per Dominum noſtrum *Jeſum Chriſtum*, & per ſanctos *Prophetas*, & *Apoſtolos* promulgata ſunt. Quæ igitur de *lege naturali* ratiocinando ſuprà intellecta ſunt, ea hoc capite ex ſcripturâ ſacrâ confirmare conabimur.

Id quod generatim confirmatur ex ſcriptura.

II. In primis autem ea loca indicabimus, in quibus legem divinam in recta ratione ſitam eſſe declaratur. Pſalm. 36. 30, 31. *Os juſti meditabitur ſapientiam, & lingua ejus loquetur juſtitiam. Lex Dei in corde ipſius.* Jerem. 31. 33. *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.* Pſalm. 18. 8. *Lex Domini*

Digitized by Google

mini immaculata, convertens animam. Verſ. 9. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Deut. 30. 11. *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum,* &c. Verſ. 14. *Sed juxta te eſt ſermo valde, in ore tuo, & in corde tuo.* Pſalm. 118. v. 34. *Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam.* Verſ. 105. *Lucerna pedibus meis tuum Verbum, & lumen ſemitis meis.* Prov. 9. 20. *Scientia ſanctorum, prudentia.* Joan. 1. 1. ipſe Legis promulgator *Chriſtus* appellatur λόγος. Verſ. 9. vocatur idem *Chriſtus lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum.* Quæ omnia, deſcriptiones ſunt *rectæ rationis*, cujus dictamina *leges* eſſe *naturales*, antè oſtenſum eſt.

Specia-tim, reſpectu legis naturæ fundamentalis, de quærenda pace.

III. Quod autem ea, quam poſuimus pro *naturæ lege fundamentali*, nempe *quærendam eſſe pacem*, ſit etiam ſumma *legis divinæ*, ex his locis manifeſtum erit. Rom. 3. 17. *Juſtitia* (quæ eſt ſumma legis,) vocatur *via ad pacem*. Pſalm. 84. verſ. 11. *Juſtitia & Pax oſculatæ ſunt.* Matth. 5. 9. *Beati Pacifici, quia filii Dei vocabuntur.* Et poſtquam ſanctus Paulus ad Hebr. Cap. 6. verſu ultimo, *Chriſtum* (legis de qua agitur, legiſlatorem) dixerat

Digitized by Google

eſſe, *ſecundum ordinem Melchiſedec Pontificem in æternum*, addit Capite ſequenti, verſu primo, *Hic Melchiſedec erat Rex Salem, Sacerdos Dei ſummi*, &c. Verſ. 2. *Primum quidem qui interpretatur Rex juſtitiæ; deinde autem & Rex Salem, quod eſt Rex pacis.* Ex quo conſtat, *Chriſtum Regem* in regno ſuo *juſtitiam* cum *pace* colligare. Pſalm. 33. 15. *Diverte à malo, & fac bonum; inquire Pacem, & perſequere eam.* Iſaiæ 9. 6. 7. *Parvulus enim eſt natus nobis, & filius datus eſt nobis; & factus eſt principatus ſuper humerum ejus, & vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſeculi, Princeps Pacis.* Iſai. 52. 7. *Quam pulchri ſuper montes pedes prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis ſalutem, dicentis Sion, Regnabit Deus tuus.* Luc. 2. 14. in nativitate *Chriſti* vox laudantium Deum & dicentium, *Gloria Deo in altiſſimis, & in terrâ Pax hominibus bonæ voluntatis.* Et Iſai. 53. 6. vocatur Evangelium, *diſciplina pacis.* Iſai. 59. 8. vocatur *juſtitia*, via pacis. *Viam pacis neſcierunt, & non eſt judicium in greſſibus eorum.* Michæas 5. 5. loquens de *Meſſia*, ſic ait, *Stabit & paſcet in fortitudine Domini, &c. quia magnificatur uſque ad terminos terræ, & erit*

Digitized by Google

erit iſte Pax. Prov. 3. 1. *Fili mi, ne obliviſcaris legis meæ; & præcepta mea cor tuum cuſtodiat; longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi.*

IV. Quod attinet ad legem primam, de *communitate omnium rerum abolendâ*, ſive de introductione *Mei* & *Tui*, habemus primum, quam adverſa ſit paci communitas illa, ex verbis *Abrahami* ad *Lotum*, Gen. 13. 8. *Ne quæſo ſit jurgium inter me & te, & inter paſtores meos & paſtores tuos. Ecce univerſa terra eſt coram te, recede à me obſecro.* Et legem de diſtinctione *Noſtri* & *Alieni*, confirmant omnia illa Scripturæ ſacræ loca, quibus invaſio in alienum prohibetur, ut, *Non occides, non furaberis, non mæchaberis.* Supponunt enim, *Jus omnium in omnia ſublatum eſſe.*

Item primæ legis naturalis, de communitate omnium rerum abolendâ.

V. Eadem præcepta ſtabiliunt legem naturalem ſecundam de ſervanda fide. Quid enim aliud eſt, *Non invades in alienum*, quam *non invades in id, quod pacto tuo tuum eſſe deſit?* Expreſſe autem, Pſalm. 14. verſ. 5. quærenti, *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo?* reſponſum eſt, *qui jurat proximo ſuo, & non decipit.* Et Proverb. 6. 1. *Fili mi, ſi ſponderis pro amico tuo, laqueatus es verbis oris tui.*

Item ſecundæ legis naturalis, de ſervandam fide.

Item tertiæ legis naturalis, de gratitudine.

VI. Tertiam *legem*, de *gratitudine*, aſſerunt hæc loca. Deut. 25. 4. *Non obturabis os bovis triturantis.* Id quod ſanctus Paulus 1. Cor. 9. 9. de hominibus dictum interpretatur, non de bobus tantum. Prov. 17. 13. *Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum à domo ejus.* Et Deut. 20. 10. 11. *Si quando acceſſeris ad expugnandam civitatem, offeras ei primum pacem : ſi receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea eſt, ſalvabitur, & ſerviet tibi ſub tributo.* Prov. 3. 29. *Ne moliaris amico tuo malum, cùm ille in te habeat fiduciam.*

Item quartæ legis naturalis, de exhibendo ſe commodo.

VII. Quartæ de *exhibendo ſe commodo*, conformia ſunt divina præcepta hæc. Exod. 23. 4. 5. *Si occurreris bovi inimici tui aut aſino erranti, reduc ad eum. Si videris aſinum odientis te jacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis cum eo.* verſ. 9. *Peregrino moleſtus non eris.* Prov. 3. 30. *Ne contendas adverſus hominem fruſtra, cùm ipſe tibi nihil mali fecerit.* Prov. 12. 26. *Qui negligit damnum propter amicum, Juſtus eſt.* 15. 18. *Vir iracundus provocat rixas; qui patiens eſt, mitigat ſuſcitatas.* Proverb. 18. 24. *Vir amabilis ad ſocietatem, magis amicus erit quàm frater.* Idem confirmatur Luc. 10. Parabo-

Digitized by Google

rabola Samaritani, qui Judæi à latronibus vulneratí miſertus eſt. Et præcepto *Chriſti*, Matth. 5. 39. *Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.*

VIII. Quæ legem quintam probant, inter infinita alia loca hæc ſunt: Matth. 9. 15. *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis peccata veſtra: ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec Pater dimittet vobis peccata veſtra*, &c. Matth. 18. 21. *Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? uſque ſepties?* Dicit illi Jeſus: *Non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties*; hoc eſt, toties quoties.

Item quintæ legis naturalis, de miſericordia.

IX. Ad ſextam legem confirmandam pertinent omnia ea loca, quæ jubent fieri *miſericordiam*. Qualia ſunt: Matth. 5. 7. *Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Levit. 19. v. 18. *Non quæras ultionem, neque memor eris injuriæ civium tuorum.* Sunt autem, qui hanc legem non modo non confirmatam, ſed & infirmatam ſcripturis putant, ex eo quod impiis poſt mortem, ubi nullus emendationi, neque exemplo locus eſt, pœna tamen maneat æterna. Solvunt objectionem hanc aliqui, dicendo, Deum

Item ſextæ legis naturalis; quod pœnæ futurum tantum ſpectent.

Digitized by Google

nullâ obſtrictum lege omnia referre ad gloriam ſuam, ſed homini non licere idem facere. Quaſi Deus gloriam quæreret, hoc eſt, placeret ſibi, in morte peccatoris! Rectius reſpondetur, inſtitutionem pœnæ æternæ fuiſſe ante peccatum, & reſpexiſſe hoc tantum, ut metuerent homines peccare in futurum.

Item ſeptimæ legis naturalis, contra contumeliam.

X. Septimam comprobant verba Chriſti, Matth. 5. 22. *Ego autem dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio; qui autem dixerit, Fatue, reus erit Gehennæ ignis.* Prov. 10. verſ. 18. *Qui profert contumeliam, inſipiens eſt.* Proverb. 14. 21. *Qui deſpicit proximum ſuum, peccat.* 15. 1. *Sermo durus ſuſcitat furorem.* 12. 10. *Ejice deriſorem; & exibit cum eo jurgium, ceſſabuntque cauſæ, & contumeliæ.*

Item octavæ legis naturalis, contra ſuperbiam.

XI. Legem octavam de agnoſcenda æqualitate naturæ, hoc eſt, de *humilitate*, ſtabiliunt hæc loca Matth. 5. 3. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum* Proverb. 6. 16. 19. *Sex ſunt quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima ejus: Oculos ſublimes*, &c. Proverb. 16. 5. *Abominatio Domini eſt omnis arrogans: etiamſi manus ad manum fuerit, non eſt innocens.*

Prov.

Digitized by Google

Prov. 11. verſ. 2. *Ubi fuerit ſuperbia, ibi erit & contumelia; ubi autem eſt humilitas, ibi & ſapientia.* Item Iſai. 40. 1. (*Ubi adventus* Meſſiæ annunciatur, pro præparatione ad regnum ejus) vox clamantis in deſerto, hæc eſt: *Parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri. Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur.* Quod abſque dubio non ad montes, ſed ad homines refertur.

XII. *Æquitas* autem, quam poſuimus nono loco, eſſe *legem naturæ*, quâ unicuique præcipitur cæteris eadem jura permittere, quæ ſibi permitti cupit, quæque cæteras omnes leges in ſe complectitur, eadem eſt quam & Moſes ponit Levit. 19. 18. *Diliges amicum tuum ſicut te ipſum*: & *Servator* noſter, ſummam ait eſſe *Legis moralis*, Matth. 22. verſ. 36. *Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Jeſus: Diliges Dominum Deum tuum, &c. hoc eſt maximum & primum mandatum; ſecundum autem ſimile eſt huic, Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum, in his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ.* Diligere autem proximum ſicut ſe ipſum, nihil aliud eſt, quam ei omnia permittere quæ nobiſmet ipſis permittenda eſſe poſtulamus.

Item nonæ legis naturalis de modeſtia.

Digitized by Google

Item decimæ legis naturalis, contra acceptionem perſonarum.

XIII. Lege decima vetatur *acceptio perſonarum*; quemadmodum etiam locis ſequentibus. Matth. 5. 45. *Ut ſitis filii Patris veſtri, qui facit Solem ſuum oriri ſuper juſtos & injuſtos.* Coloſſ. 3. 11. *Non eſt Gentilis & Judæus, Barbarus & Scytha, ſervus & liber; ſed omnia, & in omnibus Chriſtus.* Actor. 10. 34. *In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus.* 2. Paralip. 19. 7. *Non eſt apud Dominum noſtrum iniquitas, neque acceptio perſonarum.* Eccleſiaſtic. 35. 16. *Dominus judex eſt, non apud illum gloria perſonæ.* Rom. 2. 11. *Non enim acceptio perſonarum apud Deum eſt.*

Item undecimæ legis naturalis, de habendis communiter, quæ dividi non poſſunt.

XIV. Undecima lex, quæ jubet *communiter habenda eſſe quæ dividi non poſſunt*, neſcio an expreſsè habeatur in ſacris ſcripturis, necne; praxis autem paſſim occurrit in communi uſu puteorum, viarum, fluminum, rerum ſacrarum, &c. aliter enim fieri non poterat, ut homines viverent.

Item duodecimæ legis naturalis, de ſorte dividendis.

XV. Loco duodecimo *legem naturæ* eſſe diximus, ea quæ neque dividi, neque communiter poſſideri poſſunt, ſorte tribuenda eſſe; id quod cum exemplo *Moſis* confirmatur, qui ex præcepto Dei, Num. 34. partes terræ promiſſionis tribubus *ſorte* poſſidendas dedit:

Digitized by Google

dedit : tùm Actor. I. exemplo *Apoſtolorum*, qui in numerum ſuum, (ſic præfati, *Tu Domine oſtende, quem elegeris*, &c.) *Matthiam* præ *Juſto*, *ſorte* adſcripſerunt. Idem colligitur ex Prov. 16. 33. *Sortes mittuntur.* Et, quæ decima tertia eſt lex, ſucceſſio debebatur *Eſavo*, ſcilicet Primo-genito *Iſaaci*, ne ipſe eam (Geneſ. 25. 43.) vendidiſſet, vel pater aliter ſtatueret.

Item decimæ quintæ legis naturalis, de conſtituendo arbitro.

XVI. Sanctus Paulus, ſcribens ad Corinthios, Epiſt. I. Cap. 6. corripit illius civitatis Chriſtianos, quod judiciis forenſibus apud judices infideles (ſuos hoſtes) inter ſe contenderent. Delictum eſſe inquiens, quod non malint injuriam accipere & fraudem pati. Eſt enim illud contra legem illam, qua jubemur *mutuo commodi eſſe.* Sed ſi accidat controverſiam eſſe de rebus neceſſariis, quid faciendum eſt? Itaque Apoſtolus verſ. 5. ſic loquitur : *Ad verecundiam veſtram dico. Sic non eſt inter vos ſapiens quiſquam, qui poteſt judicare inter fratres ſuos ?* Confirmat igitur illis verbis legem naturæ, quam numeravimus decimam quintam, nimirum ubi controverſiæ vitari non poſſunt, conſtituendum eſſe ex conſenſu partium aliquem arbitrum, eumque tertium, ita ut (quæ eſt lex decima

Digitized by Google

ſexta) neuter litigantium judex ſit in cauſâ propriâ.

Item decimæ ſeptimæ legis naturalis, Arbitros præmium pro ſententia accipere non debere.

XVII. Quod autem *judex* ſive *arbiter* præmium pro ſententiâ accipere non debeat, (quæ lex decima ſeptima eſt) conſtat. Exod. 23. 8. *Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubvertunt verba juſtorum.* Et Eccleſiaſtic. 20. 31. *Xenia & dona excæcant oculos judicum.* Ex quo ſequitur, neque obligari eum parti uni magis, quàm alteri; quæ eſt lex decima nona: confirmaturque etiam Deuter. 1. 17. *Nulla erit diſtantia perſonarum; ita parvum audietis ut magnum;* & omnibus eis locis, quæ adicta ſunt contra perſonarum acceptionem.

Item decimæ octavæ legis naturalis, de Teſtibus.

XVIII. Quod in judicio *Facti*, *teſtes* adhibendi ſint, (quæ eſt lex decima octava) non modò confirmat ſcriptura, ſed requirit plures. Deuter. 17. 6. *In ore duorum aut trium teſtium peribit, qui interficietur.* Idem repetitur Deuter. 19. 15.

Item vigeſimæ legis naturalis, contra Ebrietatem.

XIX. Ebrietas, quam ideò inter violationes *Legis naturalis* ultimo loco numeravimus, quia rectæ rationis uſum impedit, prohibetur in ſcripturis ſacris etiam propter eandem. Proverb. 20. 1. *Luxurioſa res vinum, & tumultuoſa Ebrietas; quicunque his delectatur,* *non*

Digitized by Google

non erit ſapiens. & Cap. 31. verſ. 4. & 5. *Noli regibus dare vinum, ne forte bibant, & obliviſcantur judiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis.* Ut autem ſciamus malitiam hujus vitii conſiſtere formaliter, non in quantitate vini quod bibitur, ſed in eo quod judicium & rationem labefactet, ſequitur proximo verſu, *Date ſiceram mœrentibus, & vinum his qui amaro ſunt animo. Bibant & obliviſcantur egeſtatis ſuæ, & doloris ſui non recordentur amplius.* Eadem ratione in prohibenda *Ebrietate* utitur *Chriſtus*, Lucæ Cap. 21. verſ. 34. *Attendite autem vobis, ne forte graventur corda veſtra in crapula & ebrietate.*

XX. Quod diximus ſuperiore capite, *legem naturæ eſſe æternam*, probatur ex Matth. 5. 18. *Amen dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, jota unum, aut apex unus, non præteribit, à lege.* Pſal. 118. 160. *in æternum omnia judicia juſtitiæ tuæ.* *Item reſpectu ejus quod dictum eſt, Legem naturæ eſſe æternam.*

XXI. Diximus quoque, *naturæ Leges* pertinere ad *conſcientiam*; hoc eſt, *Juſtum eſſe* qui omni conatu eas implere nititur. Et quamquam quis omnes actiones fecerit tales (quod attinet ad externam obedientiam) quales lex jubet, ſed non ob legem ipſam, ſed *Item, Leges naturæ pertinere ad conſcientiam.*

propter pœnam adjunctam, vel gloriæ cauſâ; tamen eum *injuſtum* eſſe. Utrumque confirmatur ſcripturis ſacris. Primum, Iſai. 55. 7. *Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & revertatur ad Dominum, & miſerebitur ejus.* Ezech. 18. 31. *Projicite à vobis omnes prævaricationes veſtras, in quibus prævaricati eſtis, & facite vobis cor novum, & quare moriemini, domus Iſraël?* Ex quibus, & ſimilibus locis, ſatis intelligi poteſt, non puniturum Deum facta eorum, quorum cor rectum eſt. Secundum, ex Iſaiæ cap. 29. verſu 13. *Et dixit Dominus, eò quod appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis glorificat me, cor autem ejus longe eſt à me, ideo ecce addam, &c.* Matth. 5. 20. *Dico enim vobis, niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Et in ſequentibus explicat Servator noſter, mandata Dei violari, non factis modo, ſed etiam voluntate. Scribæ enim & Phariſæi externis factis obſervabant legem quàm maximè; ſed gloriæ tantum cauſa, alter eandem violaturi. Occurrunt præterea innumera paſſim ſcripturæ ſacræ loca, quibus manifeſtiſſimè dicitur, Deum voluntatem

Digitized by Google

tem accipere pro facto; idque tam in bonis, quàm in malis actionibus.

XXII. Quod lex naturæ facilis obſervatu ſit, declarat *Chriſtus*, Matth. 11. v. 28, 29, 30. *Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Tollite jugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde; & invenietis requiem animabus veſtris. Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve.*

Item Leges naturæ faciles eſſe obſervatu.

XXIII. Regula denique illa, quâ dignoſcere unumquemque poſſe dixi, utrum id quod facturus ſit, contra legem naturæ ſit, necne, nempe, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, totidem penè verbis enunciatur à noſtro Servatore, Matth. 6. 12. *Omnia ergo, quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.*

Denique reſpectu regulæ per quam ſtatim cognoſci poteſt, an aliquid ſit contra legem naturæ, necne.

XXIV. Sicut *lex naturæ* omnis *divina* eſt; ita *lex Chriſti* è converſo (quæ tota explicatur Matthæi capitibus 5, 6, 7.) tota quoque (excepto uno mandato de non ducendâ eâ quæ propter fornicationem eſt dimiſſa, quod pro divinæ legis poſitivæ explicatione adduxit Chriſtus, contra Judæos, qui *legem Moſaicam* non rectè interpretabantur:) naturæ doctrina eſt. Tota, dixi, lex Chriſti in dictis capitibus explicatur, non tota Chriſti doctrina. Nam

Chriſti lex, eſt naturæ lex.

Digitized by Google

Nam doctrinæ Chriſtianæ pars eſt *Fides*, quæ ſub *Legis* nomine non comprehenditur. Leges enim feruntur de *actionibus* quæ voluntatem ſequuntur noſtram, non de *opinionibus*, neque de *fide*; quæ extra poteſtatem noſtram exſiſtentes, voluntatem noſtram non ſequuntur.

CAPUT. V.

De cauſis & generatione Civitatis.

I. Leges naturales *non ſufficere ad Pacis conſervationem.* II. Leges naturæ *ſilere.* III. *Securitatem vivendi ſecundum* leges naturæ *conſiſtere in concordiâ multorum.* IV. Concordiam *multorum non eſſe ſatis conſtantem ad Pacem diuturnam.* V. *Cui brutorum quorundam animantium regimen ſolâ ſiet concordiâ; hominum non item.* VI. *Requiri ad Pacem hominum, non modo* conſenſionem, *ſed etiam* unionem. VII. *Quid ſit* unio. VIII. *In* unione, *Jus omnium in* unum *transfertur.* IX. *Quid ſit* civitas. X. *Quid ſit* perſona civilis. XI. *Quid ſit* ſummum habere imperium, & *quid* ſubditus. XII. *Duo genera civitatum,* naturale *&* inſtitutum.

Leges naturales non ſufficere, ad

I. MAnifeſtum eſt per ſe, actiones hominum à voluntate, voluntatem à ſpe & metu proficiſci, adeo

Digitized by Google

adeo ut quoties *Bonum majus*, vel *Malum minus* videtur à violatione Legum ſibi proventurum, quàm ab obſervatione, volentes violant. Spes igitur unicuique ſecuritatis conſervationiſque ſuæ in eo ſita eſt, ut viribus artibuſque propriis, proximum ſuum, vel palàm, vel ex inſidiis præoccupare poſſit. Ex quo intelligitur, *leges naturales* non ſtatim, ut cognitæ ſunt, ſecuritatem cuiquam præſtare ipſas obſervandi: & proinde, quamdiu cautio ab invaſione aliorum non habeatur, cavendi ſibi quibuſcunque modis voluerit, unicuique manere *Jus* primævum, hoc eſt, *Jus in omnia*, ſive *Jus belli*; ſufficitque ad impletionem *legis naturalis*, ut quis paratus animo ſit ad pacem habendam, ubi haberi poteſt. *Pacis conſervationem.*

II. Tritum eſt, *inter arma ſilere leges*; & verum eſt, non modo de *legibus civilibus*, ſed etiam *de lege naturali*, ſi non ad animum, ſed ad actiones referatur, per Cap. 3. Arric. 27. & bellum tale intelligatur, ut ſit omnium contra omnes, qualis eſt *ſtatus naturæ meræ*, quamquam in bello nationis contra nationem modus quidam cuſtodiri ſolebat. Ideòque priſcis temporibus vitæ inſtitutum, & quaſi œconomia *Lex naturæ in ſtatu naturæ ſilere.*

quæ-

Digitized by Google

quædam erat, quam vocabant ληϛρικλευῦ, *Rapto vivere*; quæ neque contra legem naturæ erat, rebus ſic ſtantibus, neque ſine gloriâ illis qui eam fortiter, nec crudeliter exercebant. Mos erat illis, cætera rapientibus, & vitæ parcere, & à bobus aratoribus, omnique inſtrumento agriculturæ abſtinere. Quod tamen non ita eſt accipiendum, tanquam ad id adſtrigerentur lege naturæ, ſed quod gloriæ ſuæ conſulerent, & ne nimiâ crudelitate, metûs arguerentur.

Securitatem vivendi ſecundum leges naturæ, conſiſtere in concordia multorum.

III. Cum ergo ad pacem conſervandam neceſſarium ſit *legis naturalis* exercitium; & ad *legis naturalis* exercitium neceſſaria ſit *ſecuritas*, conſiderandum eſt quid ſit quod talem ſecuritatem præſtare poſſit. Ad hanc rem excogitari aliud non poteſt, præterquam ut unuſquiſque auxilia idonea ſibi comparet, quibus invaſio alterius in alterum adeò periculoſa reddatur, ut ſatius ſibi eſſe uterque putet, manus cohibere quàm conſerere. Primum autem manifeſtum eſt, quod duorum vel trium conſenſio ſecuritatem talem minimè præſtare poſſit, propterea quòd additio ex altera parte unius, vel paucorum hominum, ſufficit ad certam & indubitatam victoriam, datque animum adverſario ad aggre-

Digitized by Google

aggrediendum. Neceſſarium itaque eſt ad ſecuritatem quam quærimus obtinendam, ut numerus eorum qui in mutuam opem conſpirant, tantus ſit, ut paucorum hominum ad hoſtes acceſſio non ſit ipſis conſpicui momenti ad victoriam.

Concordiam multorum non eſſe ſatis conſtantem ad pacem diuturnam.

IV. Deinde, quantuſcumque ſit numerus eorum qui ad ſe defendendum coëunt, ſi tamen non conſentiant inter ſe optima ratione quâ id fieri debeat, ſed unuſquiſque ſuo modo ſuis viribus utatur, nihil efficietur; propterea quod diſtracti ſententiis, impedimento invicem erunt; aut ſi in unam actionem ſpe victoriæ, vel prædæ, vel vindictæ, ſatis conſentiant, poſtea tamen diverſitate ingeniorum conſiliorumque, vel ſimulatione & invidiâ, quibus naturaliter homines inter ſe contendunt, ita divellentur, ut neque mutuam opem conferre, neque pacem inter ſe habere velint, niſi communi aliquo metu coërceantur. Ex quo ſequitur, *conſenſionem* plurium, (qnæ conſiſtit in eo tantum, quod actiones ſuas, omnes ad eundem finem, & *bonum commune* dirigant) hoc eſt, ſocietatem mutui tantum auxilii, non præſtare conſentientibus, ſive ſociis, ſecuritatem quam quærimus, exercendi inter ſe ipſos *le-*

ges

Digitized by Google

ges naturæ ſupra dictas; ſed oportere amplius quiddam fieri, ut qui ſemel ad pacem, & mutuum auxilium, cauſâ *communis boni* conſenſerint, ne poſtea, cum *bonum* ſuum aliquod *privatum* à *communi* diſcrepaverit, iterum diſſentiant, metu prohibeantur.

Cur brutorum quorundam animantium regimen ſolâ ſtet concordiâ; hominum non item.

V. Numerat Ariſtoteles inter animalia, quæ Politica appellat, non modo *Hominem*, ſed etiam multa alia, ut *Formicam*, *Apem*, &c. quæ, quanquam ratione deſtituantur, per quam pacta facere, & ſubmitere ſe regimini poſſint, nihilominuns, conſentiendo, id eſt, eadem cupiendo, & eadem fugiendo, ita actiones ſuas dirigunt ad finem communem, ut cœtus eorum nullis ſeditionibus ſint obnoxii. Non ſunt tamen cœtus eorum *civitates*, neque ideò ipſa animalia *politica* dicenda ſunt; quippe quorum regimen conſenſio tantùm eſt; ſive multæ voluntates ad unum objectum; non (ut in civitate opus eſt) una voluntas. Verum eſt, in creaturis illis ſolo ſenſu & appetitu viventibus *conſenſionem* animorum ita eſſe durabilem, ut nullâ aliâ re opus ſit ad eam, & (ex conſequenti) ad pacem inter ſe conſervandam, præterquam naturali eorum appetitu. In hominibus autem aliter res

Digitized by Google

ſe habet. Nam primò inter homines certamen eſt honoris & dignitatis: inter beſtias non eſt: unde *odium* & *invidia*, ex quibus naſcitur ſeditio & bellum, inter homines eſt, inter illas non eſt. Secundò, appetitus naturalis apum & ſimilium creaturarum conformes ſunt, & feruntur ad bonum commune, quod inter illas non differt à privato: homini autem nihil penè pro bono habetur, in quo non ſit poſſeſſori aliquid præcipui & eximii præ eo quod poſſident cæteri. Tertio, animantia quæ rationem non habent, nullum defectum vident, vel videre ſe putant, in adminiſtratione ſuarum rerumpublicarum: ſed in multitudine hominum plurimi ſunt qui præ cæteris ſapere exiſtimantes, conantur res novare; & diverſi novatores, innovant diverſis modis: id quod eſt diſtractio, & bellum civile. Quartò, animantia bruta, utcumque poſſint vocis ſuæ uſum aliquem habere, ad ſignificandum inter ſe affectus ſuos; carent tamen illâ verborum arte, quæ neceſſariò requiritur ad perturbationes animi concitandas, nimirum, qua' Bonum, melius; Malum, pejus repræſentatur animo, quàm revera eſt: hominis autem lingua tuba quædam belli eſt & ſedi-

Digitized by Google

ſeditionis; diciturque *Pericles* ſuis quondam orationibus, tonuiſſe, fulgurâſſe, & confudiſſe totam *Græciam*. Quintò, non diſtinguunt illa *injuriam* à *damno*. Inde accidit, ut dum bene ipſis ſit, ſocios non culpent. Homines autem maximè reipublicæ moleſti ſunt, quibus maximè licet eſſe otioſi : non enim antè certare de dignitate publica ſolent, quam in certamine contra famem & frigus victoriam reportaverint. Poſtremò, conſenſio creaturarum illarum brutarum naturalis eſt; hominum pactitia tantùm, hoc eſt, artificioſa eſt, non igitur mirandum eſt, ſi hominibus ad vivendum in pace aliquid amplius opus ſit. *Conſenſio* itaque, ſive *ſocietas* contracta ſine poteſtate aliquâ communi, per quam metu pœnæ ſinguli regantur, non ſufficit ad ſecuritatem, quæ requiritur ad exercitium *juſtitiæ naturalis*.

Requiri ad Pacem hominum non modò conſenſionem, ſed etiam unionem.

VI. Quoniam igitur *conſpiratio* plurium voluntatum ad eundem finem non ſufficit ad conſervationem pacis, & defenſionem ſtabilem, requiritur ut circa ea quæ ad pacem & defenſionem ſunt neceſſaria, *una* omnium ſit *voluntas*. Hoc autem fieri non poteſt, niſi unuſquiſque *voluntatem* ſuam, alterius *unius*, nimirum unius *Hominis*, vel

vel unius *Concilii voluntati* ita ſubjiciat, ut pro *voluntate* omnium & ſingulorum habendum ſit, quicquid de iis rebus, quæ neceſſariæ ſunt ad pacem communem, ille *voluerit*. CONCILIUM autem voco, cœtum plurium hominum deliberantium de eo quod agendum, vel non agendum eſt; ad commune omnium bonum.

VII. *Voluntatem* hæc *ſubmiſſio* omnium illorum, *unius hominis voluntati*, vel *unius Concilii*, tunc fit, quando unuſquiſque eorum unicuique cæterorum ſe pacto obligat ad non reſiſtendum *voluntati* illius *hominis*, vel illius *Concilii* cui ſe ſubmiſerit, id eſt, ne uſum opum & virium ſuarum (quoniam jus ſe ipſum contra vim defendendi retinere intelligitur) contra alios quoſcumque illi deneget. Vocaturque UNIO. *Voluntas* autem *Concilii*, ea intelligitur eſſe, quæ eſt *voluntas majoris partis* eorum hominum, ex quibus Concilium conſiſtit. *Quid ſit unio.*

VIII. Quamquam autem *voluntas* non ſit ipſa voluntaria, ſed tantum actionum voluntarium principium, (non enim volumus velle, ſed *facere*) ideoque minimè cadat ſub deliberationem & pacta; tamen qui ſubjicit *voluntatem* ſuam alterius voluntati, transfert in *In unione, jus omnium in unum transfertur.*

Digitized by Google

in illum alterum *Jus virium* & *facultatum* ſuarum : ut cum cæteri idem fecerint, habeat is cui ſubmittitur, tantas vires, ut terrore earum, ſingulorum voluntates ad unitatem & concordiam poſſit confirmare.

Quid ſit civitas. IX. *Unio* autem ſic facta, appellatur *civitas*, ſive *ſocietas civilis*, atque etiam *perſona civilis* : nam cum *una* ſit omnium *voluntas*, pro *unâ perſonâ* habenda eſt; & nomine *uno* ab omnibus hominibus particularibus diſtinguenda & dignoſcenda, habens jura ſua, & res ſibi proprias. Ita ut neque civis aliquis, neque omnes ſimul, (ſi excipiamus eum cujus voluntas ſit pro voluntate omnium) pro *civitate cenſenda* ſit. CIVITAS ergo (ut eam definiamus) eſt *perſona una*, cujus *voluntas*, ex pactis plurium hominum, pro *voluntate* habenda eſt ipſorum omnium; ut ſingulorum viribus & facultatibus uti poſſit, ad pacem & defenſionem communem.

Quid ſit perſona civilis. X. Quanquam autem *civitas* omnis *perſona civilis* ſit; non tamen, è converſo, omnis *perſona civilis* eſt *civitas* : fieri enim poteſt ut cives plures, permittente civitate ſuâ, coëant in *unam perſonam*, certamen rerum agendarum causâ. Hæ jam *perſonæ civiles* erunt, ut

Digitized by Google

ut ſodalitates mercatorum, & conventus alii quamplurimi, *civitates* tamen non ſunt, quia non ſubjecerunt ſe voluntati conventus ſimpliciter, & in omnibus, ſed in certis rebus à civitate determinatis; atque ita ut cuilibet eorum contra ipſum *Corpus ſodalitatis*, contendere judicio licitum ſit apud alios; quod *civi* contra *civitatem* licitum non eſt. Hujuſmodi igitur *ſocietates* ſunt *perſonæ civiles*, *civitati* ſubordinatæ.

Quid ſit ſummum habere imperium, & quid ſubditus.

XI. In omni civitate, *Homo* ille, vel *Concilium* illud, cujus voluntati ſinguli voluntatem ſuam (ita ut dictum) ſubjecerunt, SUMMAM POTESTATEM, ſive SUMMUM IMPERIUM, ſive DOMINIUM habere dicitur. Quæ *Poteſtas* & *Jus imperandi* in eo conſiſtit, quod unuſquiſque civium omnem ſuam vim & potentiam, in illum *hominem*, vel *Concilium* tranſtulit. Quod feciſſe, (quia vim ſuam in alium transferre naturali modo nemo poteſt) nihil aliud eſt, quàm de jure ſuo reſiſtendi deceſſiſſe. *Civium* unuſquiſque, ſicut etiam omnis *perſona civilis ſubordinata*, ejus qui *Summum imperium* habet, SUBDITUS appellatur.

Duo genera civitatum, naturale &

XII. Ex ante dictis ſatis oſtenſum eſt, quo modo, & quibus gradibus *multæ perſonæ naturales* in *unam perſonam*

Digitized by Google

inſtituti-vum. *nam civilem*, quam *civitatem* appellavimus, ſtudio ſeſe conſervandi, mutuo metu coaluere. Cæterùm qui ſe ſubjiciunt alteri propter metum, vel ipſi quem metuunt ſe ſubjiciunt, vel alicui alii, cui confidunt, ut ab eo protegantur. Priore modo faciunt bello victi, ne occidantur; poſteriore, nondum victi, ne vincantur. Prior modus initium habet à *potentiâ naturali*, & dici poteſt civitatis *origo naturalis*; poſterior à *conſilio* & *conſtitutione* coëuntium, quæ *origo ex inſtituto* eſt. Hinc eſt quod duo ſint genera *civitatum*: alterum *naturale*, quale eſt *Paternum* & *Deſpoticum*; alterum *inſtitutivum*, quod & *politicum* dici poteſt. In primo *Dominus* acquirit ſibi *cives* ſua voluntate; in altero *cives* arbitrio ſuo imponunt ſibimet ipſis *Dominium*, ſive is ſit *unus homo*, ſive *unus cœtus* hominum, cum *ſummo imperio*. Dicemus autem primo loco de *civitate inſtitutiva*, deinde de *naturali*.

*****
***
**

CAP.

Digitized by Google

CAPUT VI.

De jure ejus, ſive Concilii, ſive Hominis unius, qui in civitate cum ſumma poteſtate eſt.

I. *Multitudini extra civitatem non poteſt attribui Jus aliquod, neque actio aliqua, in quam non ſigillatim conſenſerunt.* II. *Initium civitatis eſt Jus majoris numeri conſentientis.* III. *Unumquemque Jus retinere protegendi ſe arbitrio proprio, quamdiu ſecuritati ſuæ non ſit proſpectum.* IV. Poteſtatem coactivam *neceſſariam eſſe ad ſecuritatem.* V. *Quid ſit* Gladius Juſtitiæ. VI. Gladium Juſtitiæ *penes eum eſſe qui habet* ſummum imperium. VII. Gladium belli *penes eundem eſſe.* VIII. Judicia *penes eundem eſſe.* IX. Legiſlationem *penes eundem eſſe.* X. Magiſtratuum & Miniſtrorum *civitatis nominationem penes eundem eſſe.* XI. Doctrinarum examinationem *penes eundem eſſe.* XII. *Quicquid is fecerit,* impune *eſſe.* XIII. *Eidem à civibus* imperium abſolutum conceſſum eſſe : quantaque ei debeatur obedientia. XIV. *Eundem* legibus *civitatis* non teneri. XV. *Nemini proprium eſſe quicquam contra illum qui habet* ſummum imperium. XVI. *Quid ſit* furtum, homicidium, adulterium & injuria, *cognoſci ex* legibus civilibus. XVII. *Opinio eorum qui civitatem conſtituere vellent, ubi non eſſet quiſquam cum* potentiâ abſolutâ. XVIII. *Notæ* Imperii ſummi. XIX. *Si*

Si conferatur civitas *cum* homine, *is qui habet* ſummum Imperium, *eſt ad* civitatem *in ea ratione, in qua eſt anima humana ad ipſum hominem.* XX. Summum Imperium *non poſſe jure diſſolvi conſenſu eorum, quorum pactis eſt conſtitutum.*

Multitudini extra civitatem non poteſt attribui jus aliquod, neque actio aliqua, in quam non ſigillàtim conſenſerunt.

I. Conſideranda inprimis eſt ipſa hominum (coëuntium in unam civitatem ſuo ipſorum arbitrio) *Multitudo* (*) quid ſit; nimirum quòd non ſit *unum* aliquid, ſed plures homines, quorum unuſquiſque ſuam habet ſibi voluntatem, & ſuum circa omnia proponenda judicium. Et ſiquidem per contractus particulares ſinguli ſuum ſibi habeant *Jus* & *proprietatem*, ut alter *hoc*, alter *illud* dicat eſſe *ſuum*, nihil erit de quo tota multitudo, ut *perſona* à ſingulo quoniam diſtincta, poſſit rectè dicere, hoc *meum* eſt, magis quam *alienum*. Neque eſt actio ulla, quæ multitudini attribui debet, ut *ſua*; ſed (ſi omnes vel plures conſenſerint) actio non erit, ſed tot actiones, quot homines. Quamquam enim in magnâ aliquâ ſeditione vulgo dici ſoleat *populum* illius civitatis cepiſſe arma; verum tamen eſt de illis ſolis qui in armis ſunt, vel qui iis conſentiunt. *Civitas* enim, quæ *una perſona* eſt, capere arma in ſe ipſam non poteſt. Quicquid

igitur

Digitized by Google

igitur à multitudine factum eſt, intelligendum eſt factum eſſe ab unoquoque eorum ex quibus illa conflatur. Atque is qui in multitudine illa exſiſtens, tamen iis quæ facta ſunt non conſenſerit, neque opem tulerit, non fuiſſe cenſendus eſt. Præterea in multitudine nondum in unam perſonam, eo modo quo dictum eſt, coalitâ, manet ille *naturæ ſtatus*, in quo *omnia omnium ſunt*; neque locum habet illud *meum* & *tuum*; quod vocatur *dominium*, & *proprietas*; propterea quod nondum exſtat ſecuritas illa, quam ſuprà ad exercitium *legum naturalium* requiri oſtendimus.

(*) Multitudo, &c.] *Doctrina de Civitatis in cives poteſtate, tota ferè dependet à cognitione differentiæ, quæ eſt inter multitudinem hominum quæ regit; & eam quæ regitur. Ea enim civitatis natura eſt, ut civium multitudo ſive aggregatum, non modo imperet, ſed etiam imperanti ſubjiciatur; ſed alio atque alio ſenſu. Quam differentiam in primo hoc Articulo ſatis explicatam eſſe credideram. Verum, ex multorum contra ea quæ ſequuntur objectionibus, aliter eſſe ſentio. Itaque uberioris explicationis causâ pauca hæc adjicere viſum eſt.* Annot. ad p. 146.

Digitized by Google

Annot. *Multitudo, quia vox collectiva eſt, ſignificare intelligitur res plures, ut hominum multitudo idem ſit quod multi homines. Vox eadem quia numeri eſt ſingularis, unam rem ſignificat, nempe unam multitudinem. At neutro modo intelligitur multitudo habere unam voluntatem à natura datam, ſed alius aliam. Neque ergo attribuenda illi eſt una actio, quæcunque ea ſit. Itaque promittere, paciſci, jus acquirere, jus transferre, facere, habere, poſſidere, & ſimilia, multitudo non poteſt, niſi ſigillatim ſive viritim, ut ſint promiſſa, pacta, jura, actiones, tot quot ſunt homines. Quapropter multitudo, perſona naturalis non eſt. Cæterum eadem multitudo, ſi viritim paciſcantur, fore ut unius alicujus hominis voluntas, vel majoris partis ipſorum voluntates conſentaneæ, pro voluntate omnium habeantur, tunc perſona una fit: voluntate enim prædita eſt, ideoque actiones facere poteſt voluntarias, quales ſunt, imperare, leges condere, jus acquirere & transferre, & cætera; & populus ſæpius quam multitudo dicitur. Diſtinguendum itaque ſic eſt; Per Populum vel multitudinem, quoties ipſam aliquid velle, imperare, vel facere dicimus, intelligitur civitas quæ imperat, vult & agit per voluntatem unius hominis,*

Digitized by Google

nis, vel per voluntates plurium hominum conſentaneas : quod niſi in conventis fieri nequit. Quoties autem à multitudine hominum, ſive magna ſive parva, aliquid fieri dicitur ſine voluntate illius hominis vel conventus; id factum eſſe à populo ſubdito, id eſt, à multis ſimul civibus ſingularibus, neque ex una voluntate, ſed ex pluribus provenire plurium hominum; qui cives ſunt, & ſubditi, civitas non ſunt. Annot.

II. Conſiderandum deinde eſt, unumquemque ex multitudine (quo conſtituendæ civitatis principium fiat) debere conſentire cum cæteris, ut in iis rebus quæ à quopiam in cœtu proponentur, pro voluntate omnium habeatur id, quod voluerit eorum major pars. Alio enim modo multitudinis hominum, quorum ingenia & vota inter ſe tam variè differunt, nulla omnino erit voluntas. Quod ſi quis nolit conſentire, cæteri ſine eo civitatem nihilominus inter ſe conſtituent. Ex quo fiet ut civitas in diſſentientem Jus ſuum primævum retineat, hoc eſt, *jus belli*, ut in hoſtem. *Initium civitatis eſt jus majoris numeri conſentientis.*

III. Quoniam autem capite præcedente, articulo 6, requiri ad ſecuritatem hominum diximus, non modo con- *Unumquemque jus retineri prote-*

Digitized by Google

gendi ſe arbitrio proprio, quamdiu ſecuritati ejus non eſt proſpectum.

conſenſionem, ſed etiam ſubjectionem voluntatum, circa eas res quæ ad Pacem & Defenſionem ſunt neceſſariæ; & in ea *unione*, ſive *ſubjectione*, conſiſtere naturam *civitatis*; videndum hoc loco eſt, ex iis rebus quæ in cœtu hominum (quorum voluntates omnes in majoris partis voluntate continentur) proponi, diſcuti, & ſtatui poſſunt, quænam res ad Pacem, & defenſionem communem ſint neceſſariæ. Inprimis autem *paci neceſſarium* eſt, ut unuſquiſque in tantum protegatur contra cæterorum violentiam, ut poſſit ſecure vivere, hoc eſt, ne habeat cauſam juſtam metuendi à cæteris, quamdiu ipſe alios injuriâ nullâ affecerit. Tutos quidem reddere homines à mutuis damnis, ita ut lædi, vel occidi injuriâ non poſſint, impoſſibile eſt; neque ergo cadit in deliberationem. Sed ne ſit metuendi cauſa juſta, proſpici poteſt. Securitas enim Finis eſt, propter quem homines ſe ſubjiciunt aliis: quæ ſi non habeatur, nemo intelligitur ſe aliis ſubjeciſſe, aut jus ſe arbitrio ſuo defendendi amiſiſſe. Neque antè intelligendus eſt quiſquam ſe obſtrinxiſſe ad quicquam, vel jus ſuum in omnia reliquiſſe, quàm ſecuritati ejus ſit proſpectum.

IV.

Digitized by Google

IV. Ad ſecuritatem hanc non ſufficit, ut unuſquiſque eorum qui in civitatem coalituri ſunt, cum cæteris paciſcatur, vel verbis, vel ſcripto, de *non occidendo*, *non furando*, & ſimilibus Legibus obſervandis. Manifeſta enim omnibus eſt ingenii humani pravitas, & experientiâ nimis cognitum, quàm parùm, amotâ pœnâ, conſcientiâ promiſſorum homines in officio contineantur. Securitati itaque, non *pactis*, ſed *pœnis* providendum eſt. Tunc autem ſatis proviſum eſt, cùm pœnæ tantæ in ſingulas injurias conſtituuntur, ut apertè majus malum ſit feciſſe, quàm non feciſſe. Omnes enim homines neceſſitate naturæ id eligunt, quod *ſibimet ipſis apparenter bonum* eſt. *Poteſtatem coactivam neceſſariam eſſe ad ſecuritatem.*

V. Jus autem pœnas ſumendi tunc intelligitur datum eſſe alicui, quando unuſquiſque paciſcitur, ſe non auxiliaturum eſſe ei qui pœnas daturus eſt. Vocabo autem *Jus* hoc *Gladium juſtitiæ*. Hujuſmodi autem pacta ſatis plerumque obſervant homines, niſi ubi ipſi vel illorum proximi puniendi ſunt. *Quid ſit gladius juſtitiæ.*

VI. Quoniam ergo ad ſecuritatem ſingulorum, atque adeò ad pacem communem *neceſſarium* eſt, ut *Jus* utendi *gladio* ad pœnas, in aliquem *hominem* vel *concilium*, transferatur; is *homo*, vel *Gladium juſtitiæ penes qui habet imperium ſummum.*

vel illud *concilium*, neceſſariò intelligitur *ſummum* in civitate *imperium* jure habere. Qui enim pœnas ſuo arbitrio jure ſumit, jure omnes cogit ad omnia, quæ ipſe vult; quo imperium majus excogitari nullum poteſt.

Gladium belli penes eundem eſſe.

VII. Fruſtra autem pacem inter ſe colunt, qui ſe contra externos tueri non poſſunt; neque poſſibile eſt iis ſe tutari contra externos, quorum vires unitæ non ſint: ideoque *neceſſarium* eſt ad ſingulorum conſervationem, ut ſit *Concilium* aliquod *unum*, vel *homo unus* qui jus habeat armandi, congregandi, & uniendi tot cives in omni periculo, vel occaſione, quot pro incerto numero & viribus hoſtium ad communem defenſionem opus erit; rurſuſque cum hoſtibus quoties expediet pacem faciendi. Intelligendum ergo eſt, ſingulos cives, in *unum* vel *hominem* vel *concilium*, totum hoc *Jus belli* & *pacis* tranſtuliſſe: Atque jus hoc (quod *Gladium belli* appellare poſſumus) eſſe ejuſdem *hominis* vel *concilii*, cujus eſt *Gladius juſtitiæ*. Nemo enim ad arma & ad belli ſumtus cives poteſt jure cogere, niſi qui jure punire eum poteſt qui non obedierit. *Summo* itaque *Imperio* uterque *Gladius*, tam *belli* quam *juſti-*

Digitized by Google

juſtitiæ, ex ipſa civitatis conſtitutione & eſſentialiter adhæret.

VIII. Quoniam autem *jus gladii* nihil aliud eſt, quam jure poſſe, ſuo arbitrio, gladio uti; ſequitur, *Arbitrium* ſive *judicium* de recto ejus uſu ad eundem pertinere. Si enim *poteſtas judicandi* penes unum eſſet, & poteſtas exſequendi penes alterum, nihil efficeretur: fruſtra enim judicaret, qui mandata exſequi non poſſet; aut ſi exſequatur per jus alterius, non ipſe *jus gladii* habere dicitur, ſed alter, cujus ille miniſter tantum eſt. Omne igitur *judicium* in *civitate* eſt illius qui *Gladios* habet, hoc eſt, ejus cujus eſt *imperium ſummum*.

Judicia penes eundem eſſe.

IX. Porrò, cum non minus, imò multò magis ad pacem conducat, prævenire ne rixæ oriantur, quam ortas compeſcere: controverſiæ autem omnes naſcantur ex eo, quod differunt inter ſe opiniones hominum de *meo* & *tuo*; *juſto* & *injuſto*, *utili* & *inutili*, *bono* & *malo*, *honeſto* & *inhoneſto*, & ſimilibus, quæ quiſque proprio æſtimat judicio: ejuſdem *Summi imperii* eſt, communes omnibus exhibere regulas, ſive menſuras, & publicè eas declarare, quibus unuſquiſque ſciat quid *ſuum*, quid *alienum*, quid *juſtum*, quid

Legiſlationem penes eundem eſſe.

injuſtum, quid *honeſtum*, quid *inhoneſtum*, quid *bonum*, quid *malum*, appellandum ſit: hoc eſt ſummatim, quid *agendum* & quid *fugiendum* ſit in vita communi. Regulæ autem, ſive menſuræ illæ, vocari ſolent *leges civiles* ſive *leges civitatis*, ut quæ ejus qui *ſummum* in civitate *imperium* obtinet, ſunt *mandata*. Et LEGES CIVILES (ut eas definiamus) nihil aliud ſunt, quam qui in civitate *ſummâ poteſtate* præditus eſt, de civium futuris actionibus mandata.

Magiſtratuum & miniſtrorum civitatis nominationem penes eundem eſſe.

X. Præterea cum civitatis negotia, *belli*, & *pacis*, ab *uno homine*, *vel concilio uno*, abſque *miniſtris & magiſtratibus ſubordinatis* omnia adminiſtrari, impoſſibile ſit; pertineatque ad pacem & defenſionem, ut quibus de controverſiis juſtè judicare, vicinorum conſilia pervidere, bella prudenter gerere, utilitati civitatis undiquaque proſpicere incumbit, rectè ſuis officiis fungantur, rationi conſentaneum eſt, ut ab eo dependeant, & eligantur, qui habet *ſummum imperium* tam in *bello*, quàm in *pace*.

Doctrinarum examinationem penes eundem eſſe.

XI. Manifeſtum quoque eſt, actiones omnes voluntarias initium habere & neceſſariò dependere à voluntate; voluntatem autem faciendi vel non facien-

ciendi dependere ab opinione *boni* vel *mali*, *præmii* vel *pœnæ*, quam ſibi quiſque conceperit ex facto vel omiſſo ſequuturam eſſe; ita ut actiones omnium à ſuis cujuſque opinionibus regantur. Quare illatione neceſſaria & evidenti intelligitur, pacis communis intereſſe plurimùm, ut nullæ opiniones vel doctrinæ civibus proponantur, quibus putent, vel ſe jure non poſſe *legibus* civitatis, hoc eſt, mandatis illius *hominis*, vel *concilii*, cui *ſummum* civitatis *imperium* commiſſum eſt, obtemperare; vel licitum ſibi eſſe ei reſiſtere; vel majorem pœnam manere ſibi neganti, quàm præſtanti obſequium. Si enim unus imperet aliquid facere ſub pœna mortis naturalis, alius vetet ſub pœnâ mortis æternæ, uterque jure; ſequetur, non tantùm cives, etſi innocentes, puniri jure poſſe, ſed penitus diſſolvi civitatem. Neque enim ſervire quiſquam duobus dominis poteſt, neque is cui obediendum eſſe credimus metu damnationis, minùs dominus eſt, quàm is cui obeditur metu mortis temporalis, ſed potius magis: Sequitur ergo, illum *unum* ſive *hominem*, ſive *curiam*, cui commiſſum eſt à civitate *ſummum imperium*, hoc quoque habere juris, ut (*) & judicet

 quæ

Digitized by Google

quæ opiniones & doctrinæ paci inimicæ ſunt, & vetet né doceantur.

Annot. ad p. 155. (*) Et judicet quæ opiniones, &c.] *Dogma fere nullum eſt, neque circa cultum Dei, neque circa ſcientias humanas, unde diſſenſiones, deinde diſcordiæ, convitia, & paulatim bellum oriri non poſſit. Neque accidit hoc propter Dogmatis falſitatem, ſed propter ingenium hominum, qui ſapientes ſibi viſi, idem videri volunt omnibus. Verùm hujuſmodi diſſenſiones quamquam impediri non poſſunt, ne oriantur, attamen ne impediant pacem publicam, Imperii ſummi exercitio coërceri poſſunt. De opinionibus itaque iſtiuſmodi loquutus hoc loco non ſum. Sunt doctrinæ quædam, quibus imbuti cives obedientiam civitati negari, & contra Principes ſummos ſummaſque poteſtates pugnari, idque jure poſſe, imò oportere, arbitrantur. Quales ſunt quæ ſive directè & apertè, ſive obſcurius per conſequentiam, hominibus aliis præter eos quibus imperium ſummum traditum eſt, obedientiam poſtulant. Spectare hoc ad poteſtatem, quam in aliena civitate Eccleſiæ Romanæ Principi multi attribuunt, & ad poteſtatem etiam quam alicubi extra Eccleſiam Romanam Epiſcopi in civitate ſua ſibi poſtulant; denique ad liberta-*

Digitized by Google

bertatem quam prætextu Religionis ſumunt ſibi etiam cives infimi, non diſſimulo. Nam quod bellum civile in orbe Chriſtiano unquam exſtitit, quod ab hac radice ortum aut alitum non fuerit? Doctrinarum igitur judicium, utrum obedientiæ civili repugnent necne, & ſiquidem repugnent, poteſtatem prohibendi ne doceantur, imperio civili hic attribuo. Nam cum nemo ſit, qui earum rerum quæ ad pacem & defenſionem civitatis pertinent, judicium civitati non concedat, & manifeſtum ſit, opiniones quales jam recitavi, pertinere ad pacem civitatis, ſequitur neceſſariò, opinionum examen, an tales ſint nec ne, ad civitatem, id eſt, ad eum penes quem eſt ſummum Civitatis imperium, referri oportere. Annot.

XII. Poſtremò, ex eo quod civium unuſquiſque voluntatem ſuam voluntati ejus ſubjecit, qui *ſummum* in civitate *imperium* habet, ita ut viribus propriis contra eum uti non poſſit; ſequitur manifeſtè, impunè debere eſſe, quicquid ab eo factum erit. Nam ut punire naturaliter eum nemo poteſt, qui ſatis virium non habet; ita neque jure punire, qui ſatis virium non habet. *Quicquid is fecerit, impune eſſe.*

XIII. Ex his quæ dicta jam ſunt, mani- *Eidem a civibus*

Digitized by Google

imperium abſolutum conceſſum eſſe quantaque ei debeat.ur obedientia.

manifeſtiſſimum eſt, in omni civitate perfectâ (hoc eſt, ubi nulli civium *Jus* eſt, viribus ſuis ad propriam conſervationem ſuo arbitrio utendi, ſive ubi *gladii privati jus* excluditur) eſſe *ſummum* in aliquo *Imperium*, quo majus ab hominibus jure conferri non poteſt, ſive quo majus nemo mortalium habere poteſt in ſe ipſum. Imperium autem quo majus ab hominibus in hominem transferri non poteſt, vocamus (†) ABSOLUTUM. Quicunque enim voluntatem ſuam ita voluntati civitatis ſubjecit, ut quidlibet poſſit *impunè facere*, *leges condere*, *lites judicare*, *pœnas ſumere*, *viribus* & *opibus* omnium ſuo arbitrio uti, atque hæc omnia jure; ſanè imperium ei maximum quod concedi poteſt, conceſſit. Idem experientiâ per omnes civitates quæ ſunt, vel fuerunt unquam, confirmari poteſt. Quamquam enim quandoque dubitetur, *quis homo*, vel *quod concilium*, *ſummum* in civitate *imperium* habeat, exſiſtit tamen ſemper & exercetur tale imperium, niſi tempore ſeditionis & belli civilis, & tunc duo fiunt *ſumma imperia* ex uno. Seditioſi verò qui contra abſolutam potentiam differere ſolent, non tam tollere eam, quàm in alios transferre ſatagunt. Sublatâ enim hâc potentiâ, unà

Digitized by Google

unà tollitur civitas, & redit confuſio omnium rerum. Cum jure abſoluto ſummi Imperantis, tanta connectitur civium obedientia, quanta ad civitatis regimen neceſſario requiritur, id eſt, tanta ut jus illud fruſtra non ſit concuſſum. Hujuſmodi autem obedientiam, licet ea aliquibus de cauſis aliquando negari jure poſſit, quia tamen præſtari major non poteſt, SIMPLICEM vocabimus. Naſcitur autem ad eam præſtandam obligatio non immediatè ex eo pacto, in quo jus noſtrum omne ad civitatem tranſtulimus; ſed mediatè, nempe ex eo quod ſine obedientia jus Imperii fruſtra eſſet, & per conſequens omnino conſtituta civitas non fuiſſet. Aliud enim eſt, ſi dico, Jus tibi do quidlibet imperandi; aliud, ſi dico, Faciam quicquid imperabis. Poteſtque tale eſſe mandatum, ut interfici malim quàm facere. Siquidem ergo teneri nemo poteſt, ut velit interfici, multo minus tenetur ad id quod morte eſt gravius. Si jubeat ergo interficere me ipſum, non teneor. Nam etſi negavero, nec jus imperii fruſtra eſt, cum alii haberi poſſint qui id facere juſſi non recuſabunt, neque id recuſo quod facere pactus ſum. Similiter ſi is qui ſummum habet Imperium,

rium, ſe ipſum, imperantem dico, interficere alicui imperet, non tenetur: quia intelligi non poteſt, ut id pactus fuerit. Neque parentem, ſive is innocens, ſive nocens ſit, & jure condemnatus; cùm & alii ſint qui id facere juſſi volunt, & filius mori quàm vivere infamis atque exoſus malit. Multi alii caſus ſunt, in quibus, cùm mandata aliis quidem factu inhoneſta ſunt, aliis autem non ſunt, obedientia ab his præſtari, ab illis negari jure poteſt: atque id ſalvo jure, quod Imperanti conceſſum eſt abſolutum. Nam illi in nullo caſu, eos qui obedientiam negabunt, interficiendi jus adimitur. Cæterum qui ſic interficiunt, etſi jure conceſſo ab eo qui habet, tamen eo jure aliter atque recta ratio poſtulat utentes, peccant contra leges naturales, id eſt, contra Deum.

Annot. ad p. 158. (†) ABSOLUTUM.] *Imperium abſolutum ſtatus popularis apertè ſibi poſtulat: nec repugnant cives. Nam in conventu multorum hominum civitatis faciem agnoſcunt, & conſilio res geri intelligunt etiam imperiti. Civitas tamen non minus eſt Monarchia, quam Democratia, habentque Reges abſoluti Conſiliarios ſuos, à quibus moneri & imperia ſua in rebus omni-*

Digitized by Google

omnibus majoris momenti expendi quidem, etſi non revocari, volunt. Sed civitatem in perſona Regis contineri, minus manifeſtum eſt pleriſque. Itaque contra imperium abſolutum objiciunt primò, quod ſi quiſquam tali jure eſſet, civium conditio miſera eſſet. Sic enim cogitant, rapiet, ſpoliabit, occidet. Et tantum non jam ſpoliatum & occiſum ſe quiſque putat. Quare autem faceret? non quia poteſt; nam niſi vult, non faciet. An in unius vel paucorum gratiam cæteros omnes ſpoliare vult? Primò etſi jure, id eſt, ſine injuriâ ſibi illatâ, non tamen juſtè, id eſt, ſine violatione legum naturalium & injuriâ in Deum faciet. Itaque à jure-jurando Principum ſecuritas ſubditis oritur nonnulla. Deinde ſi juſtè id facere poſſet, vel ſi jus-jurandum nihili penderet, ratio quare ſpoliare cives ſuos vellet, cùm id ſibi bonum non ſit, nulla apparet. Quin princeps aliquando inique faciendi animum habere poſſit, negandum non eſt. Sed fac te dediſſe ei imperium non abſolutum, ſed quantum ad te ipſum ab injuriis aliorum defendendum ſatis ſit, quod ut des ſi ſalvus eſſe vis, neceſſe eſt; nonne eadem omnia ſunt timenda? Nam qui ſatis habet virium ad omnes protegendos, ſatis quoque habet ad omnes opprimendos. Nihil ergo hic duri eſt, præter- Annot.

Digitized by Google

Annot. *terquam quod res humanæ ſine incommodo aliquo eſſe non poſſunt. Atque hoc ipſum incommodum à civibus, non ab imperio eſt. Nam ſi homines propriis ſingulorum imperiis regere ſe poſſent, hoc eſt, vivere ſecundum leges naturales, opus omnino civitate non eſſet, neque communi imperio coërceri.*

Objiciunt ſecundò, imperium in orbe Chriſtianno abſolutum nullum eſſe. Quod certè non eſt verum. Nam omnes Monarchiæ, omneſque alii ſtatus civitatum tales ſunt. Quamquam enim illi qui ſummum imperium habent, non omnia faciunt quæ vellent, & quæ civitati utilia eſſe ſciunt, cauſa ejus rei non eſt defectus juris, ſed conſideratio civium, qui privatæ rei attenti, & earum rerum, quæ ad publicum ſpectant, ignari, ad officium quandoque ſine periculo civitatis cogi non poſſunt. Itaque Principes ab exercitio juris ſui abſtinent aliquando, prudenterque de re aliquid, de jure autem nihil remittunt.

Eundem legibus civitatis non teneri.

XIV. Neque ſibi dare aliquid quiſquam poteſt, quia jam habere ſupponitur quod dare ſibi poteſt; neque ſibi obligari. Nam cùm idem eſſet *obligatus*, & *obligans*, obligans autem obligatum poſſit liberare, fruſtra eſſet ſibi obli-

Digitized by Google

obligari, quia liberare ſe ipſum poteſt arbitratu ſuo; & qui hoc poteſt, jam actu liber eſt. Ex quo conſtat, *legibus civilibus* non teneri ipſam civitatem. Nam leges civiles ſunt leges civitatis; quibus ſi obligaretur, ipſa obligaretur ſibi. Neque obligari poteſt civitas civi. Quoniam enim hic illam, ſi voluerit, poteſt obligatione liberare, & vult quoties ipſa vult, (quia civis cujuſque voluntas in omnibus rebus, comprehenditur in voluntate civitatis) libera eſt civitas quando vult, hoc eſt, actu jam libera eſt. *Concilii* autem, ſive *hominis* cui *ſummum imperium* commiſſum eſt, voluntas, eſt voluntas civitatis. Complectitur ergo voluntates ſingulorum civium: neque igitur tenetur is, cui *ſummum imperium* commiſſum eſt, *legibus civilibus*; hoc enim eſt obligari ſibi, neque cuiquam civium.

Nemini proprium eſſe quicquam contra illum qui habet ſummum imperium.

XV. Quoniam autem, ut ſupra oſtenſum eſt, ante conſtitutionem civitatis *omnia omnium* ſunt, neque eſt quod quis ita *ſuum* eſſe dicat, quod non alius quilibet idem eodem jure vendicet pro *ſuo*, (ubi enim omnia *communia* ſunt, nihil cuiquam *proprium* eſſe poteſt) ſequitur, *proprietatem* initium ſumpſiſſe (*a*) cum ipſis civitatibus, atque eſſe id cuique *proprium*, quod ſibi retine-

re

Digitized by Google

re poteſt per leges, & potentiam totius civitatis, hoc eſt, per eum cui *ſummum* ejus *imperium* delatum eſt. Ex quo intelligitur, ſingulos cives *ſuum* ſibi *proprium* habere, in quod nemo concivium ſuorum jus habet, quia iiſdem legibus tenentur; non autem proprium ita habere quicquam, in quod non habeat jus ille qui habet *imperium ſummum*, cujus mandata ſunt ipſæ leges, cujus voluntate voluntas ſingulorum continetur, & qui à ſingulis conſtituitur judex ſupremus. Quamquam autem multa ſint, quæ civitas civibus permittit, ideoque aliquando contra habentem *ſummum imperium* lege agi poſſit: actio tamen ea non eſt *juris civilis*, ſed *æquitatis naturalis*; neque agitur de eo (*b*) quod jure *poſſit* is, qui *ſummum imperium* habet, ſed de eo quod *voluit*; ideòque ipſe erit judex, tanquam ſi cognitâ æquitate, non poſſet inique judicare.

Annot. ad p. 163. (*a*) Proprietatem initium ſumpſiſſe cum civitatibus, &c.] *Quod ab aliquibus objectum eſt, bonorum proprietatem etiam ante conſtitutas civitates in partibus familiarum exſtitiſſe, id, quoniam familiam civitatem parvam eſſe dixeram, fruſtra objectum eſt. Nam filii-*

fami-

Digitized by Google

familias, proprietatem rerum ſuarum à patre conceſſam habent, diſtinctam quidem à cæteris filiis ejuſdem familiæ, ſed non à proprietate ipſius patris. Patres verò diverſarum familiarum, qui nec patri nec domino communi ſubjiciuntur, jus commune in omnia habent.

(*b*) Neque agitur de eo quod jure poſſit, &c.] *Quoties actio legis civi contra ſummum Imperantem, id eſt, contra civitatem conceditur; ea actione non quæritur, an civitas rem de qua agitur, poſſidere jure poſſit, ſed an legibus ante latis eam poſſidere voluerit. Eſt enim lex ſummi Imperantis voluntas declarata. Cùm itaque pecuniam duobus nominibus civitas à cive petere poſſit, nimirum ut tributum, vel ut debitum, in priore caſu actio legis non conceditur: nam quæri non poteſt: an civitas tributi exigendi jus habeat: in ſecundo conceditur, propterea quod nihil vult auferre civitas à cive per calliditatem; & tamen, ſi opus eſt, omnia aperte. Itaque quod reprehendit quidam hunc locum, dicens, facile, ex hac doctrina, eſſe principibus ære alieno ſe liberare, ineptè reprehendit.* Annot. ad p. 164.

XVI. *Furtum, Homicidium, Adulte-* *Quid ſit furtum,*

Digitized by Google

homicidium, adulterium, & injuria, cognoſci ex legibus civilibus.

terium, atque *injuriæ* omnes legibus naturæ prohibentur. Cæterum quid in cive *furtum*, quid *homicidium*, quid *adulterium*, quid denique *injuria* appellandum ſit, id non *naturali*, ſed *civili lege* determinandum eſt. Non enim omnis ablatio rei, quam alter poſſidet, ſed rei *alienæ* tantum, *furtum* eſt. Quid autem *noſtrum* eſt, quid *alienum*, *legis civilis* quæſtio eſt. Similiter non omnis occiſio hominis *Homicidium* eſt, ſed ejus tantùm quem occidêre vetat *lex civilis*; neque omnis concubitus *adulterium* eſt, ſed is tantùm quem *leges civiles* prohibent. Denique promiſſi violatio *injuria* eſt, ubi ipſum promiſſum licitum eſt; ubi verò *jus* non eſt paciſcendi, ibi nullum *jus* tranſit; ideòque nulla ſequitur *injuria*, ut dictum eſt capite 2. artic. 17. Quæ autem paciſci poſſumus, & quæ non poſſumus, *à lege civili* pendent. Rectè igitur ſanxit civitas *Lacedæmoniorum*, impune fore adoleſcentibus, ſi quaſdam res ita aliis auferrent, ut non deprehenderentur: nihil enim aliud erat, quàm legem facere, ut *ſuum*, non *alienum* eſſet, quod ſic acquireretur. Rectè item ibique occiditur, quem bello vel neceſſitate propriæ defenſionis occidimus. Similiter qui concubi-

Digitized by Google

tus in una civitate *matrimonium* eſt, in aliâ *adulterium* judicabitur, & è converſo. Item ea pacta quæ faciunt *matrimonium* in uno cive, non idem faciunt in alio, quamquam ejuſdem civitatis; propterea quod qui prohibetur à civitate, (hoc eſt, ab eo vel *Homine* vel *Concilio*, cujus eſt *ſummum* in civitate *Imperium*) quidpiam paciſci, non habet jus paciſcendi. Neque ergo pactum ejus validum eſt; non fit ergo *matrimonium*. Ejus autem pactum, qui minimè prohibebatur, ideo validum eſt, & *matrimonium*. Neque addit quibuſcunque pactis illicitis validitatem ullam, quòd facta fuerint cum jure-jurando, (*) aut Sacramento. Nihil enim addunt hæc pactorum firmitati, ut dictum ſupra eſt cap. 2. articulo 22. Quid igitur *Furtum*, quid *Homicidium*, quid *Adulterium*, & in univerſum, quid ſit *injuria*, cognoſcitur ex *lege civili*, hoc eſt, ex mandatis ejus qui in civitate cum *ſummo imperio* eſt.

(*) Quod facta fuerint cum jure-jurando aut Sacramento, &c.] *Utrum Matrimonium Sacramentum ſit, (quo ſenſu ea vox à Theologis uſurpatur) an non ſit, non eſt hujus inſtituti diſputare.* Annot.

Tan-

Digitized by Google

Annot. *Tantùm dico, viri & mulieris ad cohabitationem contractum legitimum, id eſt, lege civili conceſſum, ſive Sacramentum idem ſit, ſive non ſit, certè eſſe matrimonium legitimum. Cohabitationem autem qualem aut inter quos civitas fieri prohibet, matrimonium non eſſe, cum ſit de eſſentia matrimonii, ut ſit contractus legitimus. Matrimonia fuerunt legitima permultis in locis, ut apud Judæos, Græcos, Romanos, quæ tamen ſolvi poterant, apud eos autem qui non permittunt hujuſmodi contractus, niſi ea lege ut nunquam diſſolvantur, matrimonium ſolvi quidem non poteſt; & ratio eſt quod civitas illud ſolubile fieri vetuit, non quod matrimonium ſit Sacramentum. Itaque circa matrimonium nuptiarum cerimonias, quæ in Templo peragendæ ſunt, peragere, conjugibus benedicere, vel, ſi ita dicendum eſt, eos conſecrare, ad Eccleſiaſticos fortaſſe ſolos pertinebit; cætera omnia, nempe qui, quando, quibus pactis matrimonia fiant, penes leges civitatis ſunt.*

Opinio eorum qui civitatem conſtituere vellent,

XVII. Adeò durum maximæ parti hominum videtur eſſe *ſummum* hoc *imperium* & *potentia abſoluta*, ut ipſa etiam nomina oderint. Id quod accidit maximè per inſcitiam *humanæ naturæ*

Digitized by Google

turæ & *legum naturalium*, partim autem etiam per eorum culpam, qui cùm in tali imperio conſtituti ſint, poteſtate ſua ad propriam libidinem abutuntur. Ut fugiant igitur hujuſmodi *ſummam poteſtatem*, quidam eorum civitatem ſatis rectè conſtitutam volunt, ſi illi qui cives futuri ſunt, coëuntes, de certis articulis propoſitis & in cœtu agitatis probatiſque conſentiant, jubeantque eos obſervari, pœnaſque præſcriptas de iis ſumendas eſſe qui eos violaverint. Ad quam rem, atque etiam ad propulſationem externorum hoſtium, præſcribunt reditum certum & limitatum, ea lege, ut ſi non ſufficiat, redeundum ſit ad novam cœtus conventionem. Quis non videt in civitate ſic conſtitutâ, cœtum illum qui hæc præſcripſit, habuiſſe *poteſtatem abſolutam?* ſi manet igitur *cœtus*, vel de tempore in tempus ad certum diem & locum conventus celebret, erit perpetua *potentia* illa. Sin penitùs ſe diſſolvant, vel unà diſſolvitur civitas, atque ita revertuntur ad *ſtatum belli*, vel relinquitur alicubi poteſtas puniendi eos qui leges tranſgredientur, quicunque demum & quotcunque illi fuerint; quod fieri non poteſt ſine *poteſtate abſolutâ*. Nam qui *jure* tantum ſibi

ubi non eſſet quiſquam cum potentia abſoluta.

F

Digitized by Google

bi conceſſum virium habet, ut poſſit quotlibet cives pœnis coërcere, habet potentiam tantam, ut à civibus major contribui non poſſit.

Notæ Imperii ſummi.

XVIII. Manifeſtum eſt igitur, eſſe in omni civitate aliquem *hominem unum*, vel *concilium* ſive *curiam unam*, quæ potentiam in cives ſingulos jure habet tantam, quantam extra civitatem unuſquiſque habet in ſe ipſum: id eſt, *ſummam* ſive *abſolutam*, viribus civitatis, neque ullâ aliâ re limitandam. Si enim poteſtas ejus limitaretur, neceſſe eſt, ut id fiat à majori poteſtate: oportet enim eum qui limites præſcribit, majorem potentiam habere, quam is qui limitibus cohibetur. Potentia itaque illa cohibens, vel ſine limite eſt, vel iterum cohibetur ab aliâ majori; & ſic tandem devenietur ad poteſtatem, ſine alio limite præter eum qui terminus ultimus eſt virium civium ſimul omnium. Eadem dicitur quoque *imperium ſummum*, & ſiquidem *concilio* id commiſſum ſit, vocatur illud *concilium ſupremum*; ſi verò homini uni datum ſit, vocatur ille homo, *ſupremus* civitatis *Dominus*. *Imperii* autem *ſummi* notæ ſunt hæ, *leges condere*, *&* *abrogare*; *Bellum* & *pacem* decernere, *controverſias* omnes per ſe, vel per *ju*-

dices

dices à ſe conſtitutos *cognoſcere*, & *dijudicare; Magiſtratus; Miniſtros*, *Conſiliarios* omnes eligere. Denique ſi quis ſit qui unam quamcunque actionem jure agere poteſt, quæ nulli civi, neque civibus, præterquam ipſi ſoli licita eſt, is *ſummum imperium* in civitate obtinet. Nam ea quæ fieri neque à cive ullo, neque à pluribus civibus jure poſſunt, civitas ſola poteſt facere. Is igitur qui ea facit, jure utitur civitatis, quod eſt *imperium ſummum*.

XIX. Qui civitatem & cives cum homine & membris ejus comparare ſolent, dicunt penè omnes, eum qui *ſummum imperium* obtinet in civitate, eſſe ad civitatem totam id quod caput eſt ad totum hominem. Cæterum ex antedictis apparet, eum qui tali imperio præditus eſt, (ſive *Homo* ſit, ſive *curia*) habere ad civitatem, rationem non capitis, ſed animæ. Nam anima eſt, per quam homo habet voluntatem, hoc eſt, poteſt velle & nolle. Ita per eum qui *ſummum* habet *imperium*, & non aliter, voluntatem habet, & poteſt velle & nolle civitas. Cum capite conferendus potiùs eſt cœtus conſiliariorum, ſive conſiliarius unus, cujus ſolius conſilio (ſi alicujus ſolius) is qui habet *ſummum imperium*

Si conferatur civitas cum homine, is qui habet ſummum imperium, eſt ad civitatem in ea ratione, in qua eſt anima humana ad ipſum hominem.

Per cap. 6. art. 1.

Digitized by Google

in regendâ civitate, in rebus maximi momenti utitur. Capitis enim officium conſulere eſt, ſicut animæ imperare.

Summum imperium non poſſe jure diſſolvi conſenſu eorum, quorùm pactis eſt conſtitutum.

XX. Siquidem *imperium ſummum*, vi pactorum, quæ cives ſive ſubditi inter ſe ſinguli cum ſingulis mutuò ineunt, conſtitutum ſit; pacta autem omnia, ut à voluntate contrahentium vim ſuam ſortiuntur, ita conſenſu eorundem vim ſuam perdant, & diſſolvantur? inferet forte aliquis, *ſummum imperium* conſenſu omnium ſimul ſubditorum poſſe tolli. Quod etſi verum eſſet, non video tamen quid periculi inde *ſummis imperantibus* oriri *jure* poſſet. Quoniam enim ſupponitur, unumquemque unicuique ſe obligaſſe, ſi quilibet unus civium id fieri nolit, cæteri omnes utcunque conſenſerint, tenebuntur. Nec poteſt quiſquam eorum ſine *injuriâ* facere, quod pacto mecum inito non facere ſe obligavit. Non eſt autem putandum, accidere unquam, ut omnes ſimul cives, ne uno quidem excepto, contra *ſummum imperium* conſentiant. Non ergo periculum eſt *ſummis imperantibus*, ne *jure* poſſit autoritate ſua ſpoliari. Si tamen concederetur, jus eorum dependere à ſolo pacto, quod unuſquiſque init cum unoquoque ſuo concive, facilè accide-

re

Digitized by Google

re poſſet ut imperio ſpoliarentur, prætextu *juris*. Subditis enim ſive convocatis imperio civitatis, ſive ſeditioſè concurrentibus, plurimi arbitrantur conſenſum omnium contineri in conſenſu majoris partis. Quod quidem falſum eſt. Non enim à natura eſt, quod conſenſus majoris partis habeatur pro conſenſu omnium, neque verum eſt in tumultibus; ſed procedit ab inſtitutione civili, & verum eſt tunc tantum, quando is *homo* vel *curia* illa quæ ſummum habet imperium, cives convocans, propter numerum magnum electis eſſe vult poteſtatem loquendi pro eligentibus, & loquentium majorem partem, circa eas res quæ ab eo diſcutiendæ proponuntur, haberi pro omnibus. Non autem intelligitur is qui habet *ſummum imperium*, convocaſſe cives ad diſputandum de ipſius jure, niſi pertæſus rerum, diſertis verbis, imperium abjiciat. Quoniam autem plurimi, per inſcitiam, pro conſenſu civitatis habent, non modo conſenſum majoris partis civium, ſed etiam valde paucorum, ſi ſecum ſentiant, poſſet iis videri, *imperium ſummum* jure abrogari modò id fiat in magno aliquo conventu civium per ſuffragia majoris numeri. Sed quamquam im-

Digitized by Google

perium, per pacta ſingulorum cum ſingulis conſtituatur, non tamen ab ea ſola obligatione dependet imperii jus. Accedit obligatio erga habentem imperium. Civis enim unuſquiſque cum unoquoque paciſcens, ſic dicit, *ego jus meum transfero in hunc, ut tu tuum transferas in eundem.* Unde jus quod unuſquiſque habebat utendi viribus ſuis ad proprium beneficium, totum tranſlatum eſt in aliquem hominem vel concilium ad beneficium commune. Itaque intercedentibus pactis, quibus ſingulis ſinguli obligantur, & juris donatione, quam ratam habere obligantur imperanti, duplici obligatione civium munitur imperium, ea quæ eſt ad concives, & ea quæ eſt ad imperantem. Non ergo cives quotcunque fuerint, ſine conſenſu etiam ipſius imperantis, eum ſpoliare imperio jure poſſunt.

CAPUT VII.

De tribus Civitatum ſpeciebus, Democratiâ, Ariſtocratiâ, Monarchiâ.

I. *Civitatis tres eſſe tantum ſpecies*, Democratiam, Ariſtocratiam, Monarchiam. II. Oligar-

garchiam *non eſſe ſtatum civitatis diverſum ab* Ariſtocratiâ, *neque* Anarchiam *eſſe ſtatum omnino.* III. Tyrannidem *non eſſe ſtatum civitatis diverſum à legitimâ* Monarchiâ. IV. *Non dari ſtatum civitatis* mixtum *ex ſpeciebus dictis.* V. Democratiam, *niſi certa tempora & loca conveniendi conſtituantur, diſſolvi.* VI. *In* Democratiâ, *temporum conveniendi intervalla oportet eſſe parva, vel* ſummi imperii *uſum pro intervallis* uni *alicui eſſe concedendum.* VII. *In* Democratiâ *ſinguli cum ſingulis obedituros ſe* populo *paciſcuntur,* Populus *ipſe nemine obligatur.* VIII. Ariſtocratia *quibus actibus conſtituta.* IX. *In* Ariſtocratiâ, Optimates *nihil paciſcuntur; neque civi cuiquam, aut toti* populo *obligantur.* X. Optimatibus *neceſſaria eſt conditio conventuum.* XI. Monarchia *quibus actibus conſtituta.* XII. Monarchia *nemini ob receptum imperium pactis obligatur.* XIII. Monarchia *ſemper in potentiâ eſt ad exercendum omnes actus qui ad Imperium requiruntur.* XIV. *Quid genus peccati, & quorum hominum ſit, quando civitas adverſus cives, vel cives adverſus civitatem officio ſuo non funguntur.* XV. Monarcha *factus ſine temporis limitatione, poteſt ſucceſſorem ſuum eligere.* XVI. *De* Monarchis ad tempus. XVII. Monarchia, *retento jure Imperii, non intelligitur ullo promiſſo tranſtuliſſe jus in media ad Imperium neceſſaria.* XVIII. *Quibus modis civis ſubjectione liberetur.*

I. DIctum jam eſt de *civitate per inſtitutionem* in genere. Dicen- *Civitatis tres tantum eſſe*

ſpecies: Democratiam, Ariſtocratiam, Monarchiam.

cendum eſt de ejus ſpeciebus. Differentia autem civitatum ſumitur à differentiâ perſonarum, quibus commiſſum eſt *ſummum Imperium.* Committitur autem *ſummum Imperium*, vel *uni homini*, vel *Concilio* ſive *curiæ uni* multorum hominum. Rurſus *Concilium multorum hominum*, vel eſt omnium civium, (ita ut quilibet eorum jus habeat ſuffragii, poſſitque intereſſe rebus diſcutiendis, ſi voluerit) vel partis tantum eſt. Unde tres naſcuntur civitatis ſpecies. Una ubi *ſummum imperium* eſt penes *Concilium*, in quo quilibet civis jus habet ſuffragii, & vocatur DEMOCRATIA. Altera, ubi *ſummum imperium* penes *Concilium* eſt, in quo non omnes, ſed certa aliqua pars ſuffragium habet; & dicitur ARISTOCRATIA. Tertia, ubi ſummum imperium penes *unum* eſt, & appellatur MONARCHIA. In primâ, is qui rerum potitur, δῆμος, POPULUS. In ſecundâ, OPTIMATES. In tertiâ, MONARCHA nominatur.

Oligarchiam non eſſe ſtatum civitatis diverſum ab Ariſtocratia, ne-

II. Quod autem introduxerunt antiqui rerum Politicarum ſcriptores tres alias ſpecies his oppoſitas, nempe *Democratiæ Anarchiam*, ſive confuſionem; *Ariſtocratiæ Oligarchiam*, hoc eſt, imperium paucorum; *Monarchiæ Tyrannidem*,

Digitized by Google

dem, non ſunt illæ tres aliæ ſpecies civitatis, ſed tria nomina diverſa, quæ illis indidêre ii, quibus vel regimen, vel regentes diſplicuerunt. Solent enim homines per nomina, non res tantum, ſed & proprios *affectus*, puta *amorem*, *odium*, *iram*, &c. unà ſignificare; ex quo fit, ut quod ab altero *Democratia*, idem ab altero *Anarchia*; quod his *Ariſtocratia*, illis *Oligarchia*, ſoleat nominari; & quem alius *Regem*, alius *Tyrannum* eſſe dictitet. Ita ut his nominibus non deſignentur *diverſæ ſpecies* civitatis, ſed civium *diverſæ ſententiæ* de imperante. Primùm autem quis non videt, *Anarchiam* opponi æquè omnibus dictis ſpeciebus? ſignificat enim ea vox, nullum omnino regimen eſſe, hoc eſt, ne civitatem quidem eſſe. Quomodo autem fieri poteſt, ut *non-civitas* ſit *civitatis* ſpecies? Deinde, quæ differentia eſt inter *Oligarchiam*, qua ſignificatur imperium *paucorum* vel *magnatum*, & *Ariſtocratiam*, quæ eſt imperium *optimatum* ſive *meliorum*, præterquam quòd homines inter ſe ita differunt, ut non eadem omnibus bona ſint; quo fit ut qui aliis *optimi*, aliis *peſſimi* videantur. *que Anarchiam eſſe ſtatum omnino.*

III. Quod autem *regnum* & *Tyrannis* non ſint diverſæ ſpecies civitatis, haud *Tyrannidem non eſſe ſtatum*

civitatis diverſum à legitima Monarchia.

haud facile perſuadebitur propter affectus hominum, qui etſi civitatem *uni* ſubjectam eſſe mallent quàm *pluribus*, non tamen rectè eam gubernari putant, niſi gubernetur ad arbitrium ſuum. Sed quid differat *Rex* à *Tyranno*, ratione inveſtigandum eſt, non affectu. Primùm autem non in eo differunt, quod major ſit potentia hujus quam illius; quia *ſummo imperio* majus dari non poteſt. Neque quod alter potentiam habeat præſcriptam, alter non, Cujus enim potentia præſcripta eſt, non eſt *Rex*, ſed *ſubditus* præſcribentis. Deinde neque modo acquirendi differunt; ſi quidem enim in civitate *Democraticâ*, vel *Ariſtocraticâ*, *ſummum imperium* civis aliquis vi occuparet, habito civium conſenſu, legitimus fit *Monarcha*; eo conſenſu non habito, *hoſtis* eſt, non *Tyrannus*. Differunt ergo ſolo imperii exercitio, ut *rex* ſit qui rectè regit, *Tyrannus* qui aliter. Huc igitur res redit, ut cives *Regem* legitime in *ſummo imperio* conſtitutum, ſi imperium ipſis rectè videbitur exercere, tum *Regem*, aliter *Tyrannum* appellandum cenſeant. Non ſunt igitur diverſi civitatis ſtatus *Regnum* & *Tyrannis*, ſed eidem *Monarchæ* nomen *Regis* pro honore, *Tyranni* pro convicio

Digitized by Google

cio datur. Quæ autem paſſim contra *Tyrannos* dicta in libris reperiuntur, originem à Græcis & Romanis ſcriptoribus traxerunt, qui partim à *populo*, partim ab *optimatibus* regebantur, ideòque non modo *Tyrannos*, ſed etiam *Reges* exoſi ſunt.

Non dari ſtatum civitatis mixtum ex ſpeciebus dictis.

IV. Sunt qui neceſſarium quidem eſſe putant, ut *ſummum imperium* alicubi in civitate exſiſtat; ſed ſi illud penes *unum* eſſet, ſive *hominem* ſive *Concilium*, ſequeretur, inquiunt, cives omnes eſſe ſervos. Hanc conditionem fugientes, poſſe eſſe ſtatum quendam civitatis arbitrantur, *mixtum* ex dictis tribus ſpeciebus, diverſum tamen à ſingulis, quam *mixtam* vocant *Monarchiam, vel mixtam Ariſtocratiam*, vel *mixtam Democratiam*, prout aliqua trium ſpecierum præ cæteris emineat. Exempli cauſa, ſi nominatio Magiſtratuum, & Arbitrium belli & pacis, penes *Regem* eſſet, judicia apud *Magnates*, pecuniarum contributio penes *populum*, & legum ferendarum potentia penes *omnes* ſimul: hujuſmodi ſtatum vocarent *Monarchiam mixtam*. Quodſi fieri poſſet, ut hujuſmodi ſtatus exſiſteret, nihilo magis civium libertati conſultum eſſet. Quamdiu enim omnes conſentiunt inter ſe, ſubjectio ſingulorum civium tanta eſt, ut major

eſſe non poſſit; ſed ſi diſſentiant, bellum civile reducitur, & jus *Gladii privati*, quod eſt omni ſubjectione pejus. Sed fieri hujuſmodi *imperii ſummi* (*a*) diviſionem non poſſe, ſatis demonſtratum eſt capite præcedente, articulis 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12.

Annot. (*a*) Sed fieri hujuſmodi ſummi Imperii diviſionem non poſſe, &c.] *Imperium dividi non oportere, plerique dicunt; ſed temperari, & limite aliquo contineri volunt. Ita ſane æquum eſt, ſed illi tum cùm temperari & limitari dicunt, ſi dividi intelligunt, inepte diſtinguunt. Vellem quidem ego, non modo Reges, ſed etiam cœtus illos qui ſunt cum imperio ſummo, velle temperare ſibi à maleficio, cogitanteſque de officiis ſuis, intra legum naturalium & divinarum limites ſe ipſos continere. At illi qui ſic diſtinguunt, ſummos imperantes ab aliis limitari & coerceri volunt: quod quia fieri non poteſt, quin illi limitatores poteſtatis partem aliquam qua id facere poſſint, habere debeant, dividitur Imperium, non temperatur.*

Democratiam, niſi certa V. Videamus jam in unaquaque civitatis ſpecie conſtituendâ, quid faciant conſtituentes. Qui coïerunt ad civitatem

tem erigendam, penè eo ipſo quod coïerunt, *Democratia* ſunt. Nam ex eo quod volentes convenerunt, intelliguntur obligati ad id, quod conſenſu majoris partis decernetur. Id quod quamdiu conventus durat, vel in certos dies & loca differtur, *Democratia* eſt. Nam conventus is, cujus voluntas eſt voluntas omnium civium, *ſummum imperium* habet. Et quia in conventu hoc, ſupponitur, unumquemque habere jus ſuffragii: ſequitur eam eſſe *Democratiam*, per definitionem traditam articulo 1. capitis hujus. Quod ſi diſcedant, ſolvaturque conventus, neque quicquam antè conſtitutum ſit de tempore & loco ſe denuò congregandi, redit res ad *Anarchiam*, & ſtatum illum in quo erat, antequam conveniſſent, hoc eſt, ad ſtatum belli omnium contra omnes. *Populus* igitur *ſummum Imperium* non amplius retinet, quam dies & locus certus, cognitus & conſtitutus palam ſit, ad quem convenire quicunque volent, poſſint. Niſi enim id cognitum & ſtatutum ſit, poſſunt vel diverſis temporibus & locis, hoc eſt, in factiones, vel non omninò convenire. Neque eſt amplius Δῆμον, id eſt, *Populus*, ſed multitudo diſſoluta, cui nulla neque *actio* neque

tempora & loca conveniendi conſtituuntur, diſſolvi.

neque *jus* attribui poteſt. Duæ igitur res conſtituunt *Democratiam*, quarum una (nempe condictio perpetua conventuum) Δῆμον, altera (quæ eſt pluralitas ſuffragiorum) τὸ κράτος ſive poteſtatem conſtituit.

In Democratia, temporum conveniendi intervalla oportet eſſe parva, vel ſummi imperii uſum pro intervallis uni alicui eſſe concedendum.

VI. Præterea, non ſufficit *Populo* ad *ſummum imperium* retinendum, ut tempora & loca certa conveniendi cognita ſint, niſi etiam vel temporum intervalla minus inter ſe diſtent, quam ut interea quicquam poſſit intervenire, quo (propter defectum *ſummi imperii*) civitas in diſcrimen adducatur, vel ſaltem uſum ſummi Imperii alicui homini *uni*, vel concilio *uni* pro tempore intermedio concedant. Hoc enim niſi fiat, non ſatis cautum eſt defenſioni, & paci ſingulorum. Neque igitur civitas dicenda erit; quippe in quà propter defectum ſecuritatis redit unicuique jus ſe ipſum proprio arbitratu defendendi.

In Democratia ſinguli cum ſingulis obedituros ſe populo paciſcuntur; populus

VII. *Democratia* non conſtituitur per acta ſingulorum cum *Populo*, ſed mutuis pactis ſingulorum cum ſingulis cæteris. Primum autem ex eo patet, quod prius debent in omni pacto exſiſtere perſonæ paciſcentes, quam ipſum pactum; ſed ante conſtitutionem civitatis, *Populus* non exſtitit, ut quæ non erat

erat perſona aliqua, ſed multitudo perſonarum ſingularium; non potuit igitur inter *populum* & *civem* pactum ullum intercedere. Poſtquam autem civitas conſtituta eſt, civis cum *Populo* paciſcitur, fruſtra eſt; quia *Populus* voluntate ſuâ voluntatem civis illius (cui ſupponitur obligari) complectitur, ideoque liberare ſe poteſt arbitrio ſuo; & per conſequens, jam actu liber eſt. Secundum autem, quod ſinguli cum ſingulis paciſcuntur, ex eo inferri opteſt, quod fruſtra eſſet conſtituta civitas, ſi cives nullis obſtringerentur pactis, ad facienda omittendaque ea quæ civitas facere & omittere imperaret. Quoniam ergo pacta talia intercedere in civitate conſtituendâ intelliguntur ut neceſſaria, nulla autem, ut jam oſtenſum eſt, intercedant inter *civem* & *populum*; ſequitur fieri ea inter cives ſingulos: ſcilicet ut unuſquiſque civium paciſcatur voluntatem ſuam ſe ſubjecturum eſſe voluntati majoris partis, eâ lege, ut reliqui quoque idem faciant; tanquam ſi unuſquiſque ſic diceret, *ego jus meum ad populum transfero, in tuam gratiam; ut tu tuum, in gratiam meam, transferas ad eundem.*

Ipſe nemini obligatur.

VIII. *Ariſtocratia* ſive *curia optimatum* cum ſummo imperio, originem habet

Ariſtocratia quibus acti-

bus conſtituta. habet à *Democratia*, quæ jus ſuum in illam transfert. Ubi intelligendum eſt, certos homines nominibus, vel genere, vel aliquâ aliâ notâ ab aliis dignoſcendos proponi ad *populum*, & pluralitate ſuffragiorum eligi, in electos autem transferri jus omne totius *populi*, ſive civitatis, ita ut quod jure *populus* prius poterat, id nunc jure poſſit *curia* electorum *optimatum*. Quo facto patet, populum, ut perſonam unam, *ſummo imperio* ad hos translato, non amplius exſiſtere.

In Ariſtocratia, optimates nihil paciſcuntur, neque civi cuiquam aut toti populo obligantur.

IX. Sicut in *Democratiâ populus*, ita in *Ariſtocratiâ curia optimatum* omni obligatione libera eſt. Quoniam enim cives non paciſcentes cum populo, ſed mutuis inter ſe pactis tenebantur ad omnia quæ *populus* faceret, tenebantur inde ad factum *populi*, transferentis jus civitatis in *Optimates*. Neque enim *curia Optimatum* potuit, quamquam electa à populo, ad quicquam ab eo obligari; nam eâ erectâ *populus* ſimul diſſolvitur, ut proximè ſupra dictum eſt, peritque ratio illa quam habebat ut *Perſona*. Quare perit quoque unà & diſſolvitur, quæ facta erat ad *perſonam* obligatio.

Optimatibus neceſſaria eſt

X. Hæc quoque cum *Democratiâ* communia habet *Ariſtocratia*. Primùm quod

quod ſine conſtitutione certorum temporum, & locorum, ad quæ *curia optimatum* poſſit convenire, non amplius ſit *curia*, neque perſona una, ſed diſſoluta multitudo, ſine ſummo imperio. Secundum, quod tempora conventuum longis intervallis, ſalvo ſummo imperio, niſi uſus ejus in unum aliquem hominem transferatur, non poſſit disjungi. Rationes autem quare hoc contingit, eædem ſunt, quas adduximus articulo quinto. *condictio conventuum.*

XI. Ut *Ariſtocratia*, ita quoque *Monarchia* à poteſtate *populi* derivatur, ſcilicet *jus* ſuum, hoc eſt, *ſummum imperium*, in *unum hominem* transferentis. Hic quoque intelligendum eſt, *unum* certum *hominem*, nomine, vel aliâ notâ à cæteris omnibus dignoſcendum, proponi, atque in eum jus omne *populi* pluralitate ſuffragiorum tranſferri; ita ut quicquid potuerat *populus*, antequam eligeretur, id omne poſtea jure poſſit facere electus. Quod cum factum eſt, *populus* non amplius eſt *perſona* una, ſed diſſoluta multitudo, quippe quæ una erat virtute tantùm *ſummi imperii*, quod jam à ſe in hunc tranſtulerunt. *Monarchia quibus actibus conſtituta.*

XII. Neque ergo Monarcha ullis ſe pactis cuiquam ob receptum imperium *Monarcha nemini ob re-*

Digitized by Google

ceptum imperium pactis obligatur.

rium obſtringit. Recepit enim imperium à *populo*; ſed ut proxime ſupra oſtenſum eſt, *populus* ſtatim atque id factum eſt, *perſona* eſſe deſinit; pereunte autem *perſonâ*, perit omnis ad *perſonam* obligatio. Tenentur itaque cives ad obedientiam *Monarchæ* præſtandam, pactis illis tantum, quibus mutuo ſe obligaverant ad ea omnia quæ *populus* cenſeret, facienda, hoc eſt ad obediendum *Monarchæ*, ſi à *populo* conſtitueretur.

Monarchia ſemper in potentia proxima eſt ad exercendum omnes actus, qui ad imperium requiruntur.

XIII. Differt autem *Monarchia*, tum ab *Ariſtocratia*, tum à *Democratia* in hoc, quod hîc ut deliberari & decerni, hoc eſt, ut imperium actu exerceri poſſit, temporibus quibuſdam & locis condictis opus eſt; illic omni tempore & loco deliberatur & decernitur. *Populo* enim, ut & *optimatibus*, quia non ſunt *unum naturale*, congreſſu opus eſt. Monarcha, qui unus natura eſt, ſemper in potentiâ proximâ eſt ad actus imperii exercendos.

Quod genus peccati, & quorum hominum ſit, quando civitas adverſus cives, vel

XIV. Quoniam oſtenſum eſt ſupra, articulis 7. 9. 12. eos qui *ſummum* in civitate *imperium* adepti ſunt, nullis cuiquam pactis obligari; ſequitur, eoſdem nullam civibus poſſe facere *injuriam*. *Injuria* enim, per definitionem ſupra allatam capite tertio, articulo tertio

Digitized by Google

tio, nihil aliud eſt quam pactorum violatio, ideòque ubi nulla pacta præcedunt, ibi nulla ſequi poteſt *injuria*. Poteſt tamen & *populus*, & *curia Optimatum* & *Monarcha*, multis modis peccare contra cæteras leges naturales, ut *crudelitate*, *iniquitate*, *contumeliâ*, aliiſque vitiis, quæ ſub hac ſtrictâ & & accurata *injuriæ* ſignificatione non veniunt. Cæterum civis ſi obedientiam ſummo imperio non præſtiterit, *injurius* & in cæteros concives omnes etiam propriè loquendo dicetur; propterea quod unuſquiſque cum unoquoque pactus eſt obedientiam præſtare, atque etiam in *ſummum imperantem*; quod jus quod ei dederant, ſine conſenſu ejus reſumunt. Et in *populo* quidem, vel *curiâ Optimatum*, ſi quid decretum ſit contra *legem* aliquam *naturalem*, non peccat ipſa civitas, hoc eſt, perſona civilis, ſed cives illi quorum ſuffragiis decretum eſt. Peccatum enim ſequitur voluntatem naturalem, & expreſſam, non politicam, quæ artificioſa eſt; quia ſi hoc eſſet, peccarent & illi quibus decretum diſplicuit. In *Monarchiâ* autem, *Monarcha* ſi quid decreverit contra *leges naturales*, ipſe peccat: quia in ipſo voluntas civilis eadem eſt cum naturali.

cives adverſus civitatem officio ſuo non funguntur.

XV.

Digitized by Google

Monarcha factus ſine temporis limitatione, poteſt ſucceſſorem ſuum eligere.

XV. Populus qui *Monarcham* facturus eſt, poteſt ei ſummum imperium tradere, vel ſimpliciter ſine temporis limitatione, vel pro tempore certo & determinato. Si ſimpliciter, intelligitur ita eſſe imperium ejus cui traditur, ſicut erat *populi* qui tradidit. Quâ igitur ratione *populus jure* Monarcham *illum* facere poteſt; ita ut *Monarchæ* cui ſimpliciter traditum eſt imperium, competat *jus* non modo *poſſeſſionis*, ſed etiam *ſucceſſionis*, ut poſſit ſuo arbitrio declarare ſucceſſorem ſuum.

De Monarchis ad tempus.

XVI. Quod ſi imperium pro tempore determinato tantum traditum ſit, alia præter ipſam traditionem ſpectanda ſunt. Primum, utrum *populus* cum in eum imperium contulerit, reliquerit ſibi *jus* ad tempora & loca præfinita coëundi, necne. Secundum, ſi reliquerit ſibi poteſtatem illam, utrum reliquerit ſibi poteſtatem conveniendi antequam tempus illud exſpiraret, quod *Monarcha* ad habendum imperium ſummum præſcripſerat. Tertium, utrum, convocari voluerit ad arbitrium *Monarchæ* illius temporarii, & non aliter. Supponamus jam, *populum* tradidiſſe *ſummum imperium* alicui uni homini, habendum pro tempore tantum vitæ ſuæ; quod cum feciſſet, putemus primo,

Digitized by Google

primo, è cœtu unumquemque ita diſceſſiſſe, ut de loco, ubi (poſt mortem ejus) ad novam electionem congregarentur, nihil omnino ordinatum ſit. In hoc caſu manifeſtum eſt, per articulum quintum hujus capitis, *populum* non eſſe amplius *perſonam*, ſed multitudinem diſſolutam, quorum cuilibet cum quibuslibet convenire diverſo tempore & loco quo libuerit, vel imperium ſibi rapere ſi potuerit, æquo jure, nimirum naturali, licitum eſt. Quicunque igitur *Monarcha* tali conditione imperium habet, tenetur *lege naturali*, quæ habetur capite tertio, articulo octavo *de non reddendo malum pro bono*, cavere ne per mortem ſuam civitas diſſolvatur, nimirum vel ſtatuendo diem & locum certum, quo cives qui voluerint, convenire poſſint, vel ſucceſſorem ipſe nominando, prout ſibi ad civium communem utilitatem conducere videbitur. Is igitur qui *ſummam poteſtatem* pro tempore vitæ accepit, eo modo quo dictum eſt, abſolutè eam habet, & poteſt diſponere de ſucceſſione. Secundo, ſi ponatur *populus* ab electione *Monarchæ temporarii* ita diſceſſiſſe, ut decretum prius factum ſit de conveniendo ad diem & locum certum poſt mortem ejus, tunc mor-

mortuo Monarcha, conſolidatur imperium in *populo*, nullo novo actu civium, ſed jure priore. Toto enim medio tempore, *ſummum imperium* (ut *Dominium*) in *populo* erat, *uſus* autem ſive *exercitium* ejus tantum in *Monarchâ temporario*, ut *uſufructuario*. Quod ſi *populus* electo *Monarchâ temporario* ita diſceſſerit è curia, ut tempora & loca certa conveniendi habiturus ſit, durante termino illi præſcripto, (quemadmodum apud populum Romanum facti ſunt olim *Dictatores*) non habendus eſt talis pro *Monarcha*, ſed primo populi miniſtro; poteſtque *populus*, ſi videbitur, eum adminiſtratione ſua privare, etiam ante tempus, ut fecit populus Romanus, qui *Minutio* Magiſtro Equitum æqualem dedit poteſtatem cum *Quinto Fabio Maximo*, quem antè fecerat *Dictatorem*. Ratio cujus rei ea eſt quod cogitari non poteſt, eum ſive hominem, ſive cœtum, qui in potentiâ proximâ & immediatâ eſt ad agendum, ita imperium retinere, ut non poſſit actu imperare. Imperium enim nihil aliud eſt, quam jus imperandi quoties per naturam poſſibile eſt. Poſtremò, ſi *populus*, declarato *Monarchâ temporario*, ita diſcedat à curia, ut injuſſu declarati non ſit licitum iterum

rum

Digitized by Google

rum convenire, intelligitur populus ſtatim diſſolvi; imperiumque ejus eſſe abſolutè, qui ſic declaratur: propterea quod non eſt in poteſtate civium, ut civitas renaſcatur, niſi velit is qui imperium ſolus habet. Neque refert quod potuerit promittere, ſe cives certis temporibus convocaturum, cum non exſtet jam, niſi arbitrio ejus, *perſona* cui promiſſum eſt. Quæ diximus de quatuor prædictis caſibus *populi*, *Monarcham temporarium* eligentis, plenius explicabuntur, per comparationem cum *Monarcha abſoluto*, cui nullus apparet hæres. *Populus* enim *Dominus* civium talis eſt, ut hæredem, niſi quem nominat ipſe, habere non poſſit. Præterea, intervalla inter tempora conventus civium, comparari poſſunt ad tempora dormiendi in *Monarchâ*. Utrobique enim *actus* imperandi ceſſant, *potentia* retinetur. Denique ita diſſolvi conventum, ut non poſſit iterum convenire, mors populi eſt: ſicut ita dormire, ut nunquam vigilare poſſit, mors hominis eſt. Quemadmodum igitur Rex cui hæres ullus eſt, dormiturus ita ut nunquam poſſit expergiſcere, hoc eſt moriturus, ſi tradit alicui ſummum imperium exercendum donec evigilaverit, tradit ei quoque *populus*, qui

Monar-

Digitized by Google

Monarcham temporarium eligens ſimul aufert ſibi poteſtatem conveniendi, tradit ipſi dominum civitatis. Porrò, ut rex qui dormiturus in tempus aliquod, ſummum imperium alii dat adminiſtrandum, idem expergefactus recipit; ſic *populus*, *Monarcha temporario electo*, retinens jus coëundi ad certum diem & locum, eo die recipit imperium ſuum. Et ſicut rex qui imperium adminiſtrandum alii dedit, ipſo interea evigilante, poteſt idem revocare quando vult; ita populus qui per tempus *Monarchæ temporario* præſcriptum jure convenit: poteſt eundem imperio, ſi velit, ſpoliare. Denique rex qui imperium adminiſtrandum alii tradit dum ipſe dormit, nec evigilare poteſt, niſi is, cui traditum eſt voluerit, unà perdidit imperium cum vita; ſic *populus*, qui *Monarchæ temporario* imperium commiſit, ita ut injuſſu ejus non poſſit iterum convenire, penitùs diſſolutus eſt, manetque imperium penes electum.

Monarcha, retento jure imperii, non intelligitur ullo promiſſo tranſlu-

XVII. *Monarcha* ſi quid *promiſerit* civi, vel pluribus ſimul civibus, propter quod per conſequens, ſummum Imperium exerceri non poteſt, *Promiſſum* illud, ſive *Pactum* juratò vel injurato factum, irritum eſt. *Pactum* enim eſt juris tranſlatio, quæ per ea

quæ

quæ capite ſecundo, articulo 4. dicta ſunt, requirit ſigna idonea voluntatis in transferente. Qui verò ſufficienter ſignificat voluntatem retinendi finem, ſufficienter declarat, ſe non decedere de jure ad media ad eum finem neceſſaria. Jam vero qui promiſit aliquod neceſſarium ad *ſummum imperium* ipſum tamen *imperium* retinet, ſatis idonea ſigna dat, ſe non aliter promiſiſſe, niſi quatenus *ſummum imperium* ſine eo retineri poteſt. Quandocunque igitur apparuerit, id quod promiſſum eſt, præſtari non poſſe, ſalvo *ſummo imperio*, promiſſum pro non promiſſo, id eſt, invalidum cenſeri debet. *liſſe jus in media ad imperium neceſſaria.*

XVIII. Videmus quo modo cives naturâ dictante obligarunt ſe mutuis pactis ad obediendum *ſummo imperio.* Videndum porrò eſt, quibus modis fieri poteſt, ut obedientiæ hujuſmodi vinculis liberentur. Primò autem id fit *abdicatione*, id eſt, ſi quis *jus imperii* non in alium transfert, ſed abjicit, ſive derelinquit: nam quod abjicitur, in medium æquè omnibus rapiendum projicitur: unde iterum jure naturali unuſquiſque civium ſuæ conſervationi ſuo providere arbitrio poteſt. Secundò, ſi civitas venerit in poteſtatem hoſtium, ita ut reſiſti eis non poſſit, intelligitur *Quibus modis civis ſubjectione liberatur.*

 is

Digitized by Google

is qui priùs *ſummam* habebat *poteſtatem* eam jam amiſiſſe. Cives enim cùm omnem conatum fecerint, ne in manus hoſtium venirent, pacta quæ inierunt ſinguli cum ſingulis de obedientiâ præſtandâ adimplerunt. Et quæ promiſerint poſtea victi, necis vitandæ causâ, ea quoque ut præſtent, omni conatu laborandum eſt. Tertio, in *Monarchiâ* (nam δῆμος & *Curia optimatum* deficere non poſſunt) ſi ſucceſſor nullus omnino appareat, omnes cives obligationibus ſuis liberantur. Nemo enim teneri intelligitur, qui, cui tenetur, neſcit; quia præſtatio in tali caſu eſſet impoſſibilis. Atque his tribus modis à ſubjectione civili, in libertatem omnium ad omnia, hoc eſt, naturalem & belluinam, (nam ſtatus naturæ ad ſtatum civilem, hoc eſt, libertas ad ſubjectionem, eam habet proportionem, quam cupiditas ad rationem, vel bellua ad Hominem) ſimul ſe recipiunt cuncti cives. Præterea vero, ſinguli cives liberari ſubjectione jure poſſunt, voluntate ejus, penes quem ſummum eſt imperium; nimirum ſi ſolum verterint: quod duobus modis accidere poteſt; vel permiſſione, ut ſi quis veniâ impetratâ aliò volens habitatum abit; vel juſſu, ut *Exſul*. Utroque caſu, liber erit

Digitized by Google

erit legibus prioris civitatis, propterea quod obſtringitur legibus poſterioris.

CAPUT VIII.

De jure Dominorum in ſervos.

I. Dominus *&* ſervus *quid ſint.* II. *Diſtinctio* ſervorum *in eos qui fide habitâ, libertate fruuntur naturali, & Ergaſtulos ſive eos qui carcere vel compedibus vincti ſerviunt.* III. *Obligatio* ſervi *naſcitur ex conceſſâ ei à* Domino *libertate corporis.* IV. Servi *vincti* Dominis *non tenentur pacto.* V. Servi *non habent proprietatem in bonis contra* Dominum. VI. Dominus ſervum *poteſt vendere, vel teſtamento alienare.* VII. Dominus *in* ſervum *injurius eſſe non poteſt.* VIII. Dominus Domini *eſt* Dominus ſervorum. IX. *Quibus modis* ſervi *liberantur.* X. *Dominium in beſtias juris naturalis eſt.*

I. DUobus capitibus proximè ſuperioribus dictum eſt de *civitate inſtitutivâ*, nempe quæ multorum conſenſione, qui ſe invicem pactis & fide mutuò data obſtrinxerunt, inita eſt. Sequuntur jam quæ dicenda ſunt de *civitate naturali*; quæ & *Acquiſita* dici poteſt, quippe quæ acquiritur potentiâ & viribus naturalibus. Scien- *Dominus & ſervus quid ſint.*

Digitized by Google

dum autem in primis eſt, quibus modis jus *Dominii* acquiri poteſt in *perſonas* hominum. Ubi tale jus acquiſitum eſt, ibi *parvum* quoddam *regnum* eſt. *Regem* enim eſſe nihil aliud eſt quàm *Dominium* habere in *perſonas* multas, atque adeò *familia magna*, *regnum*; & *regnum parvum*, *familia* eſt. Ut redeamus iterum in ſtatum naturalem, conſideremuſque homines tanquam ſi eſſent jamjam ſubito è terrâ (fungorum more) exorti & adulti, ſine omni unius ad alterum obligatione, tres tantùm modi ſunt, quibus alter in alterius *perſonam Dominium* habere poteſt. Quorum primus eſt, ſi volentes (pacis & mutuæ defenſionis causà (in ditionem & *Dominium* alicujus hominis, vel cœtus hominum, ipſi ſeſe pactis mutuis inter ſe initis tradiderint. Atque de hoc modo dictum jam eſt. Secundus modus eſt, ſi quis bello captus, vel victus, aut viribus diffidens (ut mortem declinet) victori vel fortiori promittit, ſe ei *ſerviturum*, hoc eſt, omnia facturum quæ imperabit. In quo contractu bonum quidem quod victus, vel viribus inferior accipit, eſt vitæ condonatio, quæ jure belli in ſtatu hominum naturali tolli poterat: bonum autem quod promittit, miniſterium

Digitized by Google

um & obedientia eſt. Hujus ergo promiſſi vi debetur à victo victori miniſterium, & obedientia abſoluta, quantum fieri poteſt, niſi quæ repugnet legibus divinis. Nam qui mandatis cujuſquam obedire, antè obligatur, quàm quid imperaturus ſit ſciat, tenetur ad omnia mandata ſimpliciter, & ſine reſtrictione. Jam qui ſic tenetur, SERVUS, is cui tenetur, DOMINUS appellatur. Tertiò, acquiritur jus in perſonam per generationem; de quo acquiſitionis modo dicetur capite ſequenti.

Diſtinctio ſervorum in eos qui fide habitâ, libertate fruuntur naturali, & ergaſtulos ſive eos qui carcere vel compedibus vincti ſerviunt.

II. Non omnis bello captus, cujus vitæ parcitum eſt, paciſci cum domino intelligitur: quia non omni ita creditur, ut relinquatur ei tantum libertatis naturalis, ut vel aufugere, vel miniſterium detrectare, vel machinari *Domino* malum aut damnum aliquod, ſi cupiat, poſſit. Et ſerviunt quidem hi, ſed intra ergaſtula, vel compedibus vincti, ideoque vocabantur non modo *ſervi* communi nomine, ſed etiam peculiari appellatione *ergaſtuli*; ſicut & hodie diverſa ſignificant, *un ſerviteur*, & *un ſerf*, vel *un eſclave*.

Obligatio ſervi naſcitur ex conceſſa ei à do-

III. Obligatio igitur *ſervi*, adverſus *Dominum*, non naſcitur ex ſimplici vitæ condonatione, ſed ex eo quod non vinctum eum, vel incarceratum

mino libertate corporis. teneat. Obligatio enim ex pacto oritur, pactum autem niſi fide habitâ nullum eſt, ut patet ex cap. 2. articulo 9. ubi definitur, Pactum eſſe promiſſum ejus cui creditur. Cum beneficio ergo vitæ condonatæ conjuncta eſt fiducia, qua *Dominus* eum in libertate corporali relinquit, ita ut niſi interveniſſent obligatio, & vincula pactitia, non modo aufugere, ſed etiam *Dominum* conſervatorem vitæ ejus vitâ ſpoliare poſſit.

Servi vincti dominis non tenentur pacto. IV. *Servi* itaque hujuſmodi, qui carceribus, ergaſtulis, vinculiſve cohibentur, non comprehenduntur definitione *ſervorum* ſupra traditâ, quia ſerviunt hi, non pacto, ſed ne vapulent. Ideoque ſi aufugerint, vel *Dominum* interfecerint, nihil faciunt contra leges naturales. Etenim vinculis ligare, ſignum eſt, illum qui ligat, ſupponere, ligatum nullâ aliâ obligatione ſatis teneri.

Servi non habent proprietatem in bonis ſuis contra dominum. V. Non minus igitur juris & dominii habet *Dominus* in ſervum *non victum*, quàm in *vinctum*: ſummum enim habet in utrumque; poteſtque de *ſervo* non minus quàm de quâlibet aliâ re, ſive inanimatâ, dicere, *Hoc meum eſt.* Ex quo ſequitur, quicquid *ſervi* erat ante ſervitutem, id poſteà *Domini* eſſe, &

Digitized by Google

& quicquid *ſervus* acquiſierit, id *Domino* acquiſitum eſſe. Qui enim jure diſponit de *perſonâ* hominis, de omnibus rebus diſponit, de quibus diſponere potuit *perſona*. Nihil igitur eſt, quod *ſervus* poſſit ut *ſuum* retinere contra *Dominium*. Eſt tamen ei, *Domini* diſtributione, *proprietas* & *Dominium* in res *ſuas*, ita ut eas retinere & defendere poſſit *ſervus* contra *conſervum*; eo modo quo antè oſtenſum eſt, civi nihil eſſe propriè *ſuum*, contra voluntatem *civitatis*, ſive ejus qui habet ſummum imperium; eſſe autem *ſua* cuique civi contra concivem.

VI. Quoniam ergo & *ſervus* ipſe & ea quæ habet, omnia *Domini* ſunt, diſponere autem de ſuo unuſquiſque jure naturali poteſt eo modo quo voluerit, poterit *Dominus* Dominium ſuum in *ſervum* vendere, oppignorare, vel teſtamento transferre, arbitrio ſuo. *Dominus ſervum poteſt vendere vel teſtamento alienare.*

VII. Præterea id quod antè de ſubditis in *civitate inſtitutivâ* demonſtratum eſt, nimirum, quod is qui ſummum civitatis imperium habet, nullam iis *injuriam* facere poteſt, verum quoque de *ſervis* eſt, propterea quod voluntatem ſuam, *Domini* voluntati ſubjecêre. Quare quicquid iſte fecerit, *Dominus in ſervum injurius eſſe non poteſt.*

ipſis volentibus fit: volenti autem injuria fieri non poteſt.

Dominus domini, eſt dominus ſervorum.

VIII. Si vero accidat, ut *Dominus* ſive captivitate, ſive ſubjectione voluntariâ, *ſervus* vel *ſubditus* alterius fiat, ille alter non modo ipſius, ſed etiam *ſervorum* ejus, *Dominus* erit; horum quidem *Dominus ſupremus*, illius *immediatus*. Quoniam enim non modò *ſervus*, ſed etiam ea quæ habet, *Domini* ſunt, ideo & *ſervi* illius hujus ſunt; neque poteſt *Dominus medius* de iis aliter diſponere, quàm *Domino ſupremo* viſum fuerit. Et propterea in civitatibus, ſi quando *Dominis* in *ſervos* potentia abſoluta fuerit, ea à jure naturæ orta eſſe cenſetur, & lege civili non conſtituta, ſed præterita.

Quibus modis ſervi liberentur.

IX. *Servus* iiſdem modis *ſervitute* liberatur, quibus *ſubditus* in civitate *inſtitutivâ* liberatur ſubjectione. Primo, ſi *Dominus* eum libertate donaverit. Nam quod jus in ſe *ſervus Domino* tranſtulit, idem poteſt *Dominus ſervo* rurſus reddere. Atque libertatis donatio talis, MANUMISSIO dicitur. Quod ſimile eſt, ac ſi civitas civi permiſerit in aliam civitatem ſe transferre. Secundo, ſi *Dominus ſervum* à ſe *abigat*; id quod in civitate *exſilium* eſt. Neque differt quoad effectum à *manumiſſione*,

Digitized by Google

miſſione, ſed quoad modum. Libertas enim hic in pœnam, illic in gratiam data eſt. Utrobique autem *Dominio* renunciatur. Tertio, *ſervus* ſi captus fuerit, *veterem* ſervitutem *nova* abolet. Nam ſicut & res cæteræ omnes, ita quoque & *ſervi* bello acquiruntur, quos æquum eſt ut *Dominus* protegat, ſi ſuos eſſe volet. Quartò, liberatur *ſervus* ignoratione ſucceſſoris, puta moriente *Domino* ſine teſtamento, & ſine hærede. Nemo enim obligari intelligitur, niſi ſcire poſſit cui præſtandum ſit quod debetur. Poſtremò, *ſervus* qui in vincula conjicitur, vel quoquo modo libertate corporali privatur, alterâ illâ obligatione pactitiâ liberatur. Non enim exſiſtit pactum, niſi ubi paciſcenti creditur; nec violari poteſt fides, quæ non eſt habita. *Dominus* autem qui ipſe alii ſervit, *ſervos* ſuos non poteſt ita liberare, quin ſemper ſint in poteſtate *Domini ſupremi*. Nam ut ſupra oſtenſum eſt, ſunt tales *ſervi*, non ſui, ſed *domini ſupremi*.

Dominium in beſtias, juris naturalis eſt.

X. Eodem modo acquiritur jus in animalia ratione carentia, quo in *perſonas* hominum; nimirum viribus & potentiis naturalibus. Siquidem enim in ſtatu naturali, propter bellum omnium in omnes, ſubjugare, vel etiam

G 5 occidere

Digitized by Google

occidere Homines, cuique licitum ſit, quoties id ſuo bono conducere videbitur; multo magis idem licitum erit adverſus belluas, hoc eſt, arbitratu ſuo eas in ſervitutem ſubigere, quæ per ingenium cicurari & uſui ſibi eſſe poſſunt, cæteras bello perpetuo, ut noxias perſequi & deſtruere. *Dominium* igitur in beſtias originem habet à *jure naturæ*, non à *jure divino poſitivo.* Nam ſi non exſtitiſſet tale jus ante promulgationem ſcripturæ ſacræ, nemo jure potuiſſet beſtias ad cibum jugulare, duriſſimâ ſane hominum conditione, quos beſtiæ devorare ſine injuriâ poſſent, illi beſtias non poſſent. Siquidem ergo à jure naturali ſit, quod beſtia hominem occidat, ab eodem jure erit, quod homo jugulet beſtiam.

CAPUT IX.

De jure parentum in liberos, & de Regno Patrimoniali.

I. Dominium paternum *non oritur à* Generatione. II. Dominium *in* infantes *ejus eſt, qui primus eos in poteſtate ſua habet.* III. Dominium *in* infantes *originaliter* matris *eſt.* IV. Infans *expoſitus ejus eſt, à quo conſer-vatur,*

vatur v. *Natus ex cive & habente ſummum imperium, imperantis eſt.* vi. *In conjunctione* Maris *&* fœminæ, *ita ut neuter alteri imperet, Nati* Matris *ſunt, niſi pacto vel lege civili aliter ſtatuatur.* vii. Liberi *ſubjiciuntur* Patribus, *non minus quam* ſervi Dominis, *&* cives civitati. viii. *De Honore* Parentum *&* Dominorum. ix. *In quo conſiſtat* libertas, *& differentia* civium *&* ſervorum. x. *Idem eſt jus in cives in* Regno Patrimoniali, *quod in inſtitutivo.* xi. *Quæſtio de jure* ſucceſſionis *in ſola* Monarchia *locum habet.* xii. Monarcha *poteſt* ſummum imperium *civitatis, teſtamento diſponere.* xiii. *Vel* donare *vel* vendere. xiv. Monarcha *inteſtatus, ſemper intelligitur velle fore ſibi* Monarcham ſucceſſorem. xv. *Et aliquem ex ſuis* liberis. xvi. *Et* maſculum *potius quam* feminam. xvii. *E filiorum* natu maximum, *quam* minorem. xviii. *Et* fratrem, *ſi prole careat, præ omnibus aliis.* xix. *Eodem modo quo ſucceditur in* imperium, *ſucceditur etiam in* jus ſucceſſionis.

I. SOcrates eſt homo, ergo & animal, recta argumentatio eſt, eademque evidentiſſima, propterea quod nihil opus eſt ad conſequentiæ veritatem agnoſcendam, niſi ut vox, *homo*, intelligatur, quia *animal* eſt in ipſa *hominis* definitione; ſuppletque unuſquiſque propoſitionem quæ deſiderabatur, nempe hanc, *homo eſt animal.* Et hæc, *Sophroniſcus Socratis pa-*

Dominium paternum non oritur à generatione.

Digitized by Google

ter eſt ergo & Dominus, recta forte illatio eſt, cæterum non evidentiſſima, quia *Dominus* non eſt in definitione *patris*; itaque opus eſt ad evidentiam, ut *patris* & *Domini* connexio explicetur. Qui hactenus Dominium *patris* in *liberos* aſſerere conati ſunt, argumentum nullum attulêre præter *generationem*; quaſi per ſe evidens ſit, quod à me genitum eſt meum eſſe; ſimiliter facientes, ac ſi quis putet ſi triangulum ſit, ſtatim apparere, ſine alia ratiocinatione angulos ejus eſſe æquales duobus rectis. Præterea, cum *Dominium*, hoc eſt *imperium ſupremum* indiviſibile ſit, ita ut nemo duobus Dominis ſervire poſſit, ad generationem autem duæ perſonæ concurrant, *Mas* & *fœmina*, impoſſibile eſt ut *Dominium* omnino acquiratur ſola generatione. Quare origo *Dominii paterni* diligentius hoc loco quærenda eſt.

Dominium in infantes, ejus eſt qui primus eos in poteſtate ſua habet.

II. Redeundum igitur eſt ad ſtatum naturalem, in quo propter æqualitatem naturæ, omnes homines naturæ ætatis inter ſe æquales habendi ſunt: ibi *jure naturæ* victor victi *Dominus* eſt: *jure* igitur *naturæ* Dominium *infantis* ad eum primum pertinet, qui primus in poteſtate ſuâ ipſum habet. Manifeſtum autem eſt, *eum* qui modo *naſcitur*,

Digitized by Google

citur, prius eſſe in poteſtate *matris*, quàm cujuſquam alterius, ita ut illum vel educare, vel exponere, ſuo arbitrio & jure poſſit.

Dominium in infantes originaliter matris eſt.

III. Siquidem ergo educet (quoniam ſtatus naturæ ſtatus belli eſt) ea lege educare intelligitur, ne adultus, hoſtis fiat, hoc eſt, ea lege ut ipſi obediat. Cum enim neceſſitate naturali *velimus* omnes id quod *nobiſmet ipſis* apparet *bonum*; intelligi non poteſt, quemquam ita vitam dediſſe cuiquam, ut poſſit ſimul, & vires ætate acquirere, & jure hoſtis eſſe. Hoſtis autem eſt quiſque cuique, cui neque paret neque imperat. Atque hoc modo, in ſtatu naturæ, omnis puerpera ſimul & *mater* fit & *Domina*. Quod verò quidam aiunt, non *matrem*, in hoc caſu, ſed *Patrem* fieri *Dominum*, propter præſtantiam ſexus, nihil eſt; nam & ratio in contrarium eſt, quia inæqualitas virium naturalium minor eſt, quàm ut *mas* in *fœminam* imperium ſine bello acquirere poſſit. Et conſuetudo in contrarium non eſt; quia *fœminæ*, nimirum *Amazones*, quondam bella contra hoſtes geſſerunt, & de *prole* ſuâ ſuo libitu ſtatuerunt; hodièque pluribus in locis *fœminæ* ſunt cum *ſummo imperio*. Neque de harum *liberis*

Digitized by Google

beris ſtatuunt *mariti*, ſed *ipſæ*; quod ſanè *jure naturæ* faciunt, ſiquidem qui ſummum habet imperium, legibus civilibus, ut ſupra oſtenſum eſt, non tenentur. Adde quod in ſtatu naturæ ſciri non poteſt, cujus *patris filius* eſt, niſi indicio *matris*: ejus igitur eſt quem *mater* vult enim eſſe, & proinde *matris* eſt. Originale igitur in *liberos* Dominium, *matris* eſt; & apud homines non minùs quam cætera animantia, partus ventrem ſequitur.

Infans expoſitus ejus eſt à quo conſervatur.

IV. *A matre* autem ad alios tranſit *Dominium* diverſis modis. Primo, ſi jus ſuum dereliquerit, ſive abjecerit, *filium exponendo*. Is igitur qui expoſitum educaverit, idem habebit Dominium, quod habebat *mater* (non *generando*, ſed *alendo*) dederat, *exponendo* tollit; quare & obligatio, quæ orta eſt ex vitæ donatione, per *expoſitionem* ſublata eſt. Ei autem qui ipſum alendo conſervavit, omnia debet conſervatus, & nomine alumni, tanquam *matri*, & nomine *ſervi*, tanquam *Domino*. Etſi enim *mater* filium in ſtatu naturæ ubi omnia ſunt omnium, repetere poſſit, (eodem ſcilicet jure, quo quilibet alius) tamen *filius* jure non poteſt ad matrem ſe transferre.

Natus ex

V. Secundo, ſi *mater* bello capta ſit,

Digitized by Google

ſit, *natus* ex ea capientis eſt, propterea quod qui *Dominium* in *perſonam* habet, *Dominium* habet in omnia quæ ſunt ejus: quare & in *filium*, ut capite præcedente, articulo 5, dictum eſt. Tertiò, ſi *mater* civis ſit cujuſcunque civitatis, is qui in ea civitate habet ſummum imperium, *Dominium* habebit ejus qui ab ea naſcetur: nam & *matris* Dominus eſt, quæ habenti ſummum Imperium in omnibus tenetur obedire. Quarto, ſi *mulier* viro ſe tradiderit in vitæ ſocietatem, eâ lege ut imperium apud *virum* ſit, *qui naſcitur* ex ambobus, *patris* eſt, propter imperium in *matrem*. Sed ſi *fœmina imperium habens*, *filios* ex *ſubdito* ſuſceperit, ſuſcepti *matris* ſunt. Aliter enim, ſalvo imperio, mulier filios habere non poteſt. Atque univerſaliter, ſi *maris* & *fœminæ* ſocietas *unio* ſit, ut alter alterius imperio ſubjiciatur, *liberi* ſunt *imperantis*.

cive & habente ſummum imperium, imperantis eſt.

VI. Cæterùm in ſtatu naturæ, ſiquidem *mas* & *fœmina* ſocietatem contrahant, ita ut alter alterius imperio non ſubſit, *nati* ex iis *matris* ſunt, propter rationes adductas ſupra articulo tertio, niſi aliter pactis proviſum ſit, pactis enim *mater* de jure ſuo diſponere poteſt prout velit, quemadmodum factum eſt

In conjunctione maris & fœminæ, ita ut neuter alteri imperet, nati matris ſunt, niſi pacta

vel lege civili aliter ſtatuatur.

eſt olim ab *Amazonibus*, quæ ex vicinis ſuſceptos liberos, *mares* quidem illis remiſerunt, *fœminas* ſibimet ipſis pacto retinuerunt. In civitate vero, ſi contractus ſit inter *marem* & *fœminam* ad cohabitationem, liberi geniti, *patris* ſunt; quia in omnibus civitatibus, ſcilicet conſtitutis à *Patribus*, non à *matribus familias*, imperium domeſticum viri eſt: vocatur autem talis contractus, ſi fiat ſecundum leges civiles, MATRIMONIUM; ſi verò contrahant concubinatum tantùm, *filii* ſunt vel *matris* vel *patris*, variè, prout in diverſis civitatibus Leges civiles diverſæ ſunt.

Liberi ſubjiciuntur Patribus, non minus quam ſervi dominis, & cives civitati.

VII. Quoniam, per articulum tertium, *mater originaliter liberorum Domina* eſt, & ab illa *pater*, vel alius quiſpiam jure derivato; manifeſtum eſt, non minus *liberos* illis eſſe ſubjectos à quibus aluntur & educantur, quam *ſervi Dominis*, vel *ſubditi* illi qui *ſummum* habet *imperium* in civitate; neque poſſe *parentem*, quamdiu in ejus poteſtate eſt, *filio* injurium eſſe. Etiam ſubjectione iiſdem modis *Filius* liberatur, quibus *ſubditus* & *ſervus*. Eadem enim res eſt *emancipatio* cum *manumiſſione*, & *abdicatio cum exilio*.

De honore paren-

VIII. *Patrem-familias emancipatus filius*,

Digitized by Google

lius, vel *manumiſſus ſervus*, privatum jam patriâ & herili poteſtate minus metuunt, & (ſi quidem verus & internus ſpectetur *honor*) minùs *honorant* quàm antè. Eſt enim *honor* nihil aliud, quàm potentiæ alienæ æſtimatio; ideoque cui minus potentiæ eſt, minus ſemper eſt *honoris*. Non eſt autem putandum, *manumittentem manumiſſum*, vel *emancipantem emancipatum*, ita voluiſſe ſibi æquare, ut ne beneficii quidem reus eſſet, ſed in omnibus ſe gereret, tanquam ſi æqualis ſibi eſſet. Intelligendum igitur ſemper eſt, eum qui liberatur ſubjectione, ſive ſit *ſervus*, ſive *filius*, ſive *colonia* aliqua, promittere ſaltem externa ſigna omnia, quibus ſuperiores ab inferioribus ſolent *honorari*. Ex quo ſequitur, præceptum illud de *parentibus honorandis* eſſe *legis naturalis*, non modo ſub titulo *gratitudinis*, ſed etiam *Pactionis*. *tum & dominorum.*

IX. Quænam ergo eſt, quæret aliquis, inter *liberum*, vel inter *civem*, & *ſervum* differentia? neque enim quod ſciam, à quoquam ſcriptore explicatum eſt, quid ſit *libertas*, & quid *ſervitus*. Vulgo omnia noſtro arbitratu facere, atque id impunè, *libertas*; id non poſſe, *ſervitus* judicatur: quod in civitate, & cum pace humani generis fieri *In quo conſiſtat libertas, & differentia civium & ſervorum.*

non

non poteſt; quia civitas ſine imperio & jure coërcendi nulla eſt. LIBERTAS, ut eam definiamus, nihil aliud eſt quàm *abſentia impedimentorum motus;* ut aqua vaſe concluſa ideò non eſt *libera*, quia vas impedimento eſt ne effluat; quæ fracto vaſe *liberatur*. Et eſt cuique *libertas* major vel minor, prout plus vel minus ſpatii eſt in quo verſatur; ut majorem habeat *libertatem* qui in amplo carcere, quam qui in anguſto cuſtoditur. Et poteſt eſſe homo *liber* verſus unam partem, nec tamen verſus alteram; ut qui iter faciens ſepibus & maceriis, ne vineas & ſegetes viæ vicinas conterat, hinc & inde cohibetur. Et hujuſmodi quidem impedimenta externa & abſoluta ſunt: quo ſenſu omnes *ſervi* & *ſubditi liberi* ſunt, qui non ſunt vincti, vel incarcerati. Alia ſunt arbitraria, quæ non abſolute impediunt motum, ſed per accidens, nimirum per electionem noſtram, ut qui in nave eſt, non ita impeditur quin ſe in mare præcipitare poſſit, ſi velle poſſit. Atque hic quoque, quo quis pluribus viis movere ſe poteſt, eo majorem habet *libertatem.* Atque in hoc conſiſtit *libertas* civilis, nemo enim ſive *ſubditus*, ſive *filius* familias, ſive *ſervus*, ita *civitatis* vel *patris*

Digitized by Google

tris vel *Domini* ſui, utcunque ſeveri, pœnis propoſitis impeditur, quin omnia facere, & ad omnia ſe convertere poſſit, quæ ad vitam & ſanitatem tuendam ſunt neceſſaria. Non igitur reperio quid ſit, de quo vel *ſervus* quiſquam conqueri poſſit eo nomine quod *libertate* careat, niſi miſeria ſit, ita cohiberi ne ipſe ſibi noceat, & vitam, quam bello, vel infortunio, vel demum inertiâ ſuâ amiſerat, unà cum omnibus alimentis, & omnibus rebus ad vitam & ſanitatem neceſſariis, ea lege recipere ut regatur. Qui enim ita cohibetur pœnis propoſitis, ne omnia quæ vult, faciat, non opprimitur *ſervitute*, ſed regitur & ſuſtentatur. Hoc autem (in omni civitate & familiâ, ubi ſervi exſiſtunt) *cives liberi*, & *filii* familias præ *ſervis* eximium habent, ut & miniſteria civitatis, vel familiæ obeant honoratiora, & plus poſſideant rerum ſuperfluarum. Atque in hoc ſita eſt differentia inter *civem liberum*, & *ſervum*, quod LIBER quidem is ſit qui ſoli civitati, SERVUS autem qui etiam concivi ſervit. Libertas alia omnis, exemptio eſt à legibus civitatis, & propria imperantium.

X. *Pater-familias*, *liberi ſervique* ejus, virtute imperii paterni, in unam perſo- *Idem eſt jus in cives in re-*

gno patrimoniali, quod in inſtitutivo. perſonam civilem coaliti, FAMILIA dicitur. Eadem, ſi multiplicatione *prolis*, & *ſervorum* acquiſitione, numeroſa fiat, ita ut ſine belli incertâ aleâ ſubjugari non poſſit, appellabitur REGNUM PATRIMONIALE. Quod quamquam vi acquiſitum differat à *Monarchiâ inſtitutivâ* origine & modo conſtituendi, conſtitutum tamen omnes eaſdem habet proprietates, & idem eſt utrobique imperii jus, ut non ſit opus cuilibet de iis ſeorſum dicere.

Quæſtio de jure ſucceſſionis in ſola Monarchia locum habet. XI. Quo jure ſumma imperia conſtituta ſunt, dictum eſt: breviter jam, quo jure continuentur, dicendum eſt. Jus autem quo continuatur, illud eſt quod appellatur jus SUCESSIONIS. Quoniam autem in *Democratiâ*, ſummum imperium apud *populum* eſt, quamdiu cives exſiſtunt, tamdiu penes eandem eſt perſonam. Populus enim *ſucceſſorem* non habet. Similiter in *Ariſtocratiâ*, moriente uno optimatum, aliquis alius in ejus locum à cæteris ſubſtituitur; ideoque niſi ſimul deficiant, quod ſuppono nunquam accidere, *ſucceſſio* nulla eſt. Quæſtio igitur de jure *ſucceſſionis* in ſolâ *Monarchiâ abſolutâ* locum habet. Nam qui ad tempus tantùm ſummum exercent imperium, non ſunt ipſi *Monarchæ*, ſed *miniſtri* civitatis.

XII.

Digitized by Google

XII. Primum autem, ſi *Monarcha ſucceſſorem* ſibi teſtamento inſtituerit, inſtitutus *ſuccedet*; nam ſi à *populo* inſtituatur, habebit omne jus in civitatem quod *populus* habebat; ut oſtenſum eſt Cap. 7. art. 11. Sed *populus* potuit ipſum eligere, ergo eodem jure ipſe alium. Sed in *regno* etiam *Patrimoniali* eadem ſunt jura, quæ in *inſtitutivo*. Quare Monarcha omnis poteſt *ſucceſſorem* ſibi teſtamento facere.

Monarcha poteſt ſummum imperium civitatis, teſtamento diſponere.

XIII. Quod autem quis teſtamento transferre in alium poteſt, id eodem jure donare, vel vendere, vivens poteſt: cuicunque ergo is ſummum imperium tradiderit, ſive dono, ſive pretio, jure traditur.

Vel donare, vel vendere.

XIV. Quod ſi neque Teſtamento, neque aliter, voluntatem ſuam de *ſucceſſore* vivens declaraverit, intelligitur, primum, noluiſſe eum redire civitatem ad Anarchiam, ſive ſtatum belli, id eſt, ad perniciem civium: tum quia non potuit id facere ſine violatione legum naturalium, quibus in foro conſcientiæ obligatus erat ad omnia quæ ad pacem neceſſariò conducunt: tum etiam quia ſi voluiſſet, non erat difficile id apertè declaraſſe. Deinde, quia jus tranſit ſecundùm voluntatem patris; cenſendum eſt de *ſucceſſo-*

Monarcha inteſtatus, ſemper intelligitur, velle fore ſibi Monarcham ſucceſſorem.

Digitized by Google

ceſſore per ſigna voluntatis ejus. Intelligitur ergo, voluiſſe eum, ſubditos ſuos ſub regimine eſſe *Monarchico*, potius quàm alio, propterea quod & ipſe eum ſtatum exemplo ſuo, regnando commendavit antè, nec alio facto aut verbo poſt damnavit.

Et aliquem ex ſuis liberis. XV. Porrò quoniam naturali neceſſitate omnes homines bene illis eſſe malunt, per quos ſibi honor & gloria eſt, quam aliis; honor autem & gloria unicuique poſt mortem per liberorum potius quàm per aliorum quorumcumque hominum potentiam contingit : colligitur, patrem melius velle liberis ſuis, quam quibuſcumque aliis. Intelligitur itaque voluntas patris inteſtati ea fuiſſe ut *ſucceſſor* ei aliquis eſſet ex liberis ſuis. Hoc tamen ita intelligendum eſt, ſi alia ſigna apertiora in contrarium non exiſtant; cujus generis, poſt *ſucceſſionis* plures, poteſt eſſe conſuetudo : qui enim de *ſucceſſione* tacet, intelligitur conſuetudini Regni conſentire.

Et maſculum potius quam fœminam. XVI. Inter liberos, maſculi fœminis præferuntur; principio quidem forte quod plerumque (licet non ſemper) aptiores ſunt ad rerum magnarum, præſertim verò bellorum adminiſtrationem; poſt autem, ubi in conſuetudinem

dinem abiit, quod conſuetudini non ſit contradictum; ideòque voluntas *Patris* in eorum favorem, niſi conſuetudo alia vel ſignum aliud apertius repugnet, interpretanda eſt.

XVII. *Filiorum* autem, quia æquales ſunt, nec dividi imperium poteſt, is *ſuccedat*, qui maximus natu eſt. Nam ſi differentia ſit aliqua propter ætatem, dignior maximus eſt, nam naturâ judice annis provectior (quia ſolet eſſe) prudentior eſt. Alius autem judex dari non poteſt. Si verò fratres omnes pro æqualibus habendi ſint, *forte* fiet *ſucceſſor*. Eſt autem ſors naturalis, *primogenitura*; eâ vero jam præfertur natu maximus; neque eſt qui poteſtatem habeat judicandi, utrum eo, an alio genere ſortium res decidenda ſit. Quæ autem ratio pro primogenito, eadem pro primogenita militat. *Et filiorum natu maximum, quam minorem.*

XVIII. Quod ſi liberi nulli ſint, tunc ad fratres & ſorores imperium tranſibit, propter eandem rationem, qua liberi *ſuccederent*, ſi eſſent; nam naturâ proximi benevolentiâ proximi eſſe ſupponuntur; & in Fratres prius quam in ſorores; item in majores natu prius quam in minores. Ratio enim hic eadem eſt, quæ in liberis. *Et fratrem, ſi prole careat, præ omnibus aliis.*

XIX. Porrò qua ratione *ſucceditur* ad *Eodem*

non omnes ad publicas deliberationes admittantur. X. *Deliberationes civiles magnis cœtibus male committuntur, propter plurimorum* imperitiam. XI. *Propter* eloquentiam. XII. *Propter* factionem. XIII. *Propter* inſtabilitatem *Legum.* XIV. *Propter defectum* taciturnitatis. XV. *Ea incommoda* Democratiæ *adhærere, quatenus homines naturaliter delectantur exiſtimatione ingenii.* XVI. *Incommoda civitatis ex rege* puero. XVII. *Monarchicæ præſtantiæ ſignum, poteſtas Ducum caſtrenſis.* XVIII. *Optimus ſtatus civitatis eſt, ubi cives imperantis ſunt hæreditas:* XIX. Ariſtocratia *tanto melior eſt, quanto* Monarchiæ *propior; pejor, quanto ab eâ remotior.*

I. D*Emocratia, Ariſtocratia* & *Monarchia* quid ſint, dictum eſt. Utra autem ad civium pacem conſervandam, & commoda eorum procuranda, aptior ſit, earum comparatione videndum eſt. Primùm autem commoda & incommoda civitatis in univerſum conferamus, ne quis forte ſatius eſſe ducat, vivere unumquemque arbitrio ſuo, quàm civitatem omnino conſtituere. Extra ſtatum civitatis, unuſquiſque libertatem habet integerrimam quidem, ſed infructuoſam; propterea quod qui propter libertatem ſuam omnia agit arbitrio ſuo,

Comparatio ſtatus naturalis cum ſtatu civili.

Digitized by Google

propter libertatem aliorum omnia patitur arbitrio alieno. At civitate conſtitutà, unuſquiſque civium tantum libertatis ſibi retinet, quantum ſufficit ad bene & tranquille vivendum, tantum item aliis adimitur, ut non ſint metuendi. Extra civitatem, unicuique ita jus eſt ad omnia, ut tamen nulla re frui poſſit. In civitate vero unuſquiſque finito jure ſecurè fruitur. Extra civitatem, quilibet à quolibet jure ſpoliari & occidi poteſt. In civitate ab uno tantum; extra civitatem, propriis tantum viribus protegimur; in civitate, omnium. Extra civitatem, fructus ab induſtrià nemini certus; in civitate omnibus. Denique extra civitatem, imperium affectuum, bellum, metus, paupertas, fœditas, ſolitudo, barbaries, ignorantia, feritas; in civitate, Imperium rationis, Pax, ſecuritas, divitiæ, ornatus, ſocietas, elegantia, ſcientiæ, benevolentia.

Imperantis & civium eadem ſunt commoda & incommoda.

II. *Ariſtoteles*, Politicorum lib. 7. cap. 14. duo eſſe ait genera regiminum, quorum alterum ad *imperantis*, alterum ad *ſubditorum* commodum dirigitur. Quaſi ubi cives duriùs tractantur, ibi *una*; ubi mitius, ibi *alia* ſpecies eſſet civitatis; quod ei minimè concedendum eſt. Sunt enim *imperantis* & *ſub-*

ſubditorum, eadem & communia commoda & incommoda omnia, quæ ex regimine oriuntur; incommoda quæ civi alicui, infortunio, ſtultitiâ, negligentiâ, ignaviâ, vel luxuriâ ſuâ accidunt, à Regentis incommodis ſeparari poſſunt; ſed non ſunt illa Regiminis incommoda, ut quæ in qualibet civitate accidere poſſunt. Eadem ſi accidunt à primâ civitatis inſtitutione, dicentur quidem Regiminis incommoda, ſed ipſi imperanti cum civibus communia erunt, ſicut communia etiam ſunt eorum commoda. Primum autem & maximum commodum, Pax & defenſio, idem utriuſque eſt. Nam & is qui imperat, & is cui imperatur, ad vitæ ſuæ defenſionem, viribus utitur ſimul omnium concivium. Et maximo incommodo quod in civitate contingere poteſt, nimirum cæde civium, quæ ab Anarchiâ oritur, & is qui ſummum imperium habet, & quilibet unus civium æquè obruitur. Secundò, ſi is qui ſummum imperium obtinet, pecuniarum tantum à civibus exegerit, ut, ſe & familias ſuas alere, & vires corporum ſuorum conſervare non poſſint, incommodum non magis illorum eſt, quam imperantis, qui quantiſcunque divitiis ſine corporibus civium,

Imperium ſuum & divitias tueri non poteſt. Si verò tantum exegerit, quantum ad imperii adminiſtrationem ſufficit, id commodum æquè eſt & ipſi & civibus ad communem pacem & defenſionem. Neque imaginabile eſt, quomodo divitiæ *publicæ* civibus *privatis* incommodo eſſe poſſint, modo privati non ita exhauriantur, ut per induſtriam ſuam neceſſaria ad corporis & animi vires ſuſtentandas acquirere ſit impoſſibile. Nam ſic incommodum & ad ipſum imperantem pertineret, nec oriretur ab inſtitutione vel ordinatione pravâ, (quia in omni genere civitatis, cives opprimi poſſunt) ſed à bene ordinatæ civitatis pravâ adminiſtratione.

Commendatio Monarchiæ.

III. Quod autem dictarum ſpecierum civitatis, *Democratiæ*, & *Ariſtocratiæ*, & *Monarchiæ*, optima ſit *Monarchia*, ex comparatione commodorum & incommodorum in ſingulis oſtendendum eſt. Hæc igitur, quod *univerſum* ab *uno Deo* regitur; quod *Antiqui* ſtatum *Monarchicum* cæteris prætulerunt, regimen Deorum uni *Jovi* adſcribentes; quod principio rerum, nationumque, arbitria Principum pro legibus fuerint; quod imperium *Paternum* inſtitutum à Deo in creatione, *Mo-*

Monarchicum fuerit ; quod regimina cætera ex *Monarchiæ* per ſeditiones diſſolutæ ruderibus artificio hominum (*) poſt conglutinata ſint ; quodque populus Dei ſub regibus fuerit ; quamquam *Monarchiam* commendatiorem nobis exhibeant, tamen quia id non rationibus, ſed exemplis & teſtimoniis faciunt, omittemus.

Annot. (*) Artificio hominum conglutinata ſint, &c.] *Videntur huc ſpectaſſe antiqui, qui fabulam nobis confinxerunt de Prometheo. Narrant, Prometheum ſurrepto à Sole igne, ex luto feciſſe hominem ; atque ob id factum perpetua jecoris laceratione irato Jovi dediſſe pœnas. Hoc eſt, ingenio humano (id quod ſignificatur per Prometheum) leges, & juſtitiam à Monarchia per imitationem ſumtas eſſe, quarum vi (tanquam igne à fonte ſuo naturali ſurrepto) multitudo (quaſi lutum & fæx hominum) in unam perſonam civilem animata & conflata eſt, quæ Ariſtocratia vel Democratia appellatur. Inventi autem autores & fautores, qui cum ſecurè atque otioſe ſub imperio Regum naturali vivere potuiſſent, hanc pœnam dant, ut perpetuis curis, ſuſpicionibus diſſenſionibuſque alio loco expoſiti crucientur.*

Digitized by Google

Regimen unius non eſſe eo nomine iniquum, quod unus pius poſſit ceteris omnibus.

IV. Sunt quibus *unius* Regimen eo nomine diſplicet, quia *unius* eſt; quaſi iniquum eſſet inter tam multos tantâ poteſtate eminere *unum* aliquem, ut arbitrio ſuo poſſit de cæteris omnibus ſtatuere. Hi ſanè ſubtrahere ſe ab imperio *unius* Dei, ſi poſſent, vellent. Sed exceptionem hanc contra *unum* ſuggerit invidia, dum vident unum habere quod omnes cupiunt: idem iniquum eſſe cenſerent eadem ratione, ſi *pauci* imperarent, niſi ipſi vel eſſent, vel eſſe ſperarent ex eorum numero; nam ſi iniquum ſit non eſſe jus æquale omnibus, iniquum etiam eſt regimen optimatum. Quoniam autem oſtenſum eſt, ſtatum æqualitatis eſſe ſtatum belli: ideoque inæqualitatem introductam eſſe conſenſu omnium, inæqualitas illa non eſt amplius habenda pro re iniquâ, ubi plus habet is, cui plus volentes dedimus. Incommoda igitur quæ ſequuntur *unius hominis* imperium, ſequuntur *hominem*, non *unitatem*. Videndum igitur eſt, utrum imperium *hominis*, an *hominum*, plura civibus adferat incommoda.

Rejectio opinionis eorum qui dicunt, dominum

V. Sed primum amolienda eſt ſententia eorum, qui negant omnino, civitatem eſſe, quæ conflatur ex quantovis numero ſervorum ſub communi Domino

Domino. Cap. 5. articulo 9. definitur *civitas* eſſe *perſona* una facta ex pluribus hominibus, cujus voluntas, ex ipſorum pactis, pro ipſorum omnium voluntatibus habenda eſt, ut ſingulorum viribus & facultatibus uti poſſit, ad pacem & defenſionem communem. *Perſona* autem *una* eſt per ejuſdem capitis articulum eundem, quando plurium voluntates unius voluntate continentur. Sed voluntas uniuſcujusque ſervi continetur in voluntate Domini, ut oſtenſum eſt capite 8, articulo 5, ita ut poſſit eorum viribus & facultatibus uti, prout voluerit. Sequitur ergo, civitatem eſſe quæ conſtituitur ex *Domino* & pluribus *ſervis*. Neque poteſt ulla ratio in contrarium adduci, quæ non æque militet contra civitatem conſtitutam à *patre* & *liberis*. Nam apud *Dominum* cui *liberi* non ſunt, *ſervi liberorum* rationem ſubeunt. Sunt enim & honor & præſidium ejus: neque magis ſubjiciuntur *ſervi Dominis*, quam *liberi patribus*, ut ſuprà oſtenſum eſt capite 8. articulo 5. *cum ſervis non poſſe eſſe civitatem.*

VI. Inter incommoda imperii ſummi unum eſt quod imperans præter pecunias ad ſumtus publicos, hoc eſt, ad miniſtros publicos alendos, præſidia ædificanda & tuenda, bella gerenda, *Exactiones graviores eſſe ſub populo imperante, quàm ſub Monarcha.*

Digitized by Google

renda, rem domeſticam honorificè ſuſtentandam neceſſarias, poſſit etiam, ſi velit, alias exigere per libidinem, quibus *filios*, *cognatos*, *gratioſos*, atque etiam *adulatores* ditare poſſit. Confitendum eſt, incommodum quidem hoc eſſe, ſed ex numero eorum quæ in omni genere civitatis reperiuntur; in *Monarchiâ* autem tolerabiliora, quam in *Democratia*. Nam & ſi velit *Monarcha* illos locupletare, pauci ſunt, quia unius ſunt. Sed in *Democratiâ*, quot ſunt *Demagogi*, id eſt, potentes apud populum *oratores*, (qui & ſimul plures ſunt, & quotidie novi ſuboriuntur) tot ſunt qui *liberos*, *cognatos*, *amicos*, *adulatoreſque* ditandos habent. Cupiunt enim ſinguli, non modo familias ſuas divitiis potentes illuſtreſque reddere, quantum poſſunt, ſed etiam alios ſui muniendi cauſâ beneficiis devincere. *Monarcha* miniſtros & amicos ſuos, quia non ſunt numeroſi, ſine civium diſpendio, deferendo ſcilicet illis belli paciſque munia, magna ex parte explere poteſt; in *Democratiâ*, ubi multi ſatiandi ſunt, & ſemper novi, fieri id ſine oppreſſione civium non poteſt. *Monarcha* quamquam poſſit indignos promovere, ſæpe tamen id facere non vult; *Oratores* autem in *Democratia* ſemper

Digitized by Google

ſemper hoc omnes velle intelliguntur, ideo quia opus eſt. Aliter enim potentia eorum qui id ſoli facerent ita creſceret, ut non modo ſibi, ſed & civitati formidanda eſſet.

Cives innocentes minus obnoxios eſſe pœnis ſub Monarcha, quam ſub populo.

VII. Summi imperii incommodum aliud eſt, metus ille mortis perpetuus, in quo unumquemque verſari neceſſe eſt dum reputat ſecum, poſſe eum qui imperat, non modo pœnas quas velit, in quæ velit peccata conſtituere, ſed etiam cives innocentes, & qui nihil contra leges commiſerunt, irâ & libidine jugulare. Atque magnum hoc revera in omni civitatis ſpecie incommodum eſt, ubi fit: (incommodum enim ideo eſt quia fit, non quia fieri poteſt:) ſed vitium eſt Regentis, non Regiminis: non enim *Neronis* facta *Monarchiæ* ſunt omnia eſſentialia. Minus tamen ſæpe damnantur cives immeritò, regnante *Homine*, quam *populo*. Nam Reges ſæviunt in eos tantum, qui vel conſiliis intempeſtivis moleſti, vel verbis contumelioſis, vel voluntate adverſi ipſis ſolis ſunt. Faciunt autem ut potentiæ exceſſus, quem habere unus civis ſupra alium poſſit, innoxius ſit. Itaque *Nerone* vel *Caligula* aliquo regnante, pati immerito nemo poteſt, niſi qui ipſi cogniti ſunt, nimirum Au-

Digitized by Google

lici, vel munere aliquo conſpicui; neque omnes, ſed illi ſoli, quibus eſt quod is habere cupit; nam qui moleſti aut contumelioſi in eum ſunt, merito plectuntur. In *Monarchia* igitur, is qui latere vult, qualiſcunque ſit qui regnat, extra periculum eſt. Patiuntur enim ſoli ambitioſi, cæteri ab injuriis potentiorum defenduntur. Sed in *dominatione populari* tot poſſunt eſſe *Nerones*, quot ſunt *Oratores* qui *populo* adulantur, tantum enim poteſt unuſquiſque eorum, quantum ipſe *populus*; atque in ſubtrahendis à pœna iis, qui per libidinem & odia privata concives immeritò occiderunt, quaſi tacito quodam inter ſe Pacto; *Hodie mihi, cras tibi*, alter alterius cupidini [illegible]uò cedunt. Præterea potentiæ pri[illegible] terminus quidam eſt, ultra quem [illegible]ti pernicioſa futura eſt, & prop[illegible]quam *Monarchis* aliquando neceſſa[illegible]m eſt providere, ne quid inde [illegible]eſpublica capiat detrimenti. Illam igitur potentiam, quando in divitiis ſita erat, divitiarum diminutione diminuerunt: [illegible] vero conſiſteret in [illegible] potentem ſine a[illegible]ent. Idem in *Demo*[illegible] Nam *oſtraciſmo* ex[illegible] *Athenienſes* ſine crimine,

mine, propter potentiam ſolam, & necabantur Romæ tanquam regnum affectayerint, qui plebis favorem captabant beneficiis. Pares in hoc *Democratia* & *Monarchia*, impares tamen fama fuerunt: quia fama a populo eſt; & quod a multis fit, a multis laudatur. Ideoque invidia in virtutem eorum factum eſſe dicitur, ſi faciunt *Monarchæ*, quod ſi factum eſſet a *populo*, politia eſſet.

Libertatem ſingulorum non minorem eſſe ſub Monarcha, quam ſub populo.

VIII. Sunt qui ideo *Monarchiam Democratia* incommodiorem putent, quod *illic* minus libertatis ſit quam *hic.* Si per *libertatem* intelligant exemptionem à ſubjectione, quæ legibus, hoc eſt, mandatis debetur *populi*, neque in alio ſtatu civitatis quocunque ulla omnino libertas eſt. Si *libertatem* in eo ſitam eſſe intelligant, ut paucæ ſint leges, pauca vetita, & ea talia quæ niſi vetentur, non ſit Pax, tunc nego plus eſſe *libertatis* in *Democratia* quam in *Monarchia*: poteſt enim non minus hæc quam illa cum tali libertate recte conſiſtere. Etſi enim portis turribusque civitatis cujuſcunque, characteribus quantumvis amplius *libertas* inſcribatur, non eſt ea cujuſcunque *civis*, ſed *civitatis* libertas; neque meliori jure verbum illud civitati inſcribitur, quæ a *populo*, quam

quæ à *Monarcha* regitur. Sed quando cives privati, id eſt, ſubditi libertatem poſcunt, nomine libertatis non *libertatem*, ſed *Dominium* poſcunt? quod tamen præ inſcitia minime animadvertunt. Si enim quam libertatem quiſque ſibi expetit, eandem prout lege naturæ præceptum eſt, aliis concederet, rediret ille ſtatus naturalis, in quo omnes jure poſſunt omnia; quem ut omni ſubjectione civili pejorem, ſi ſcirent, reſpuerent. Sed ſi quis liberum eſſe ſolum poſcat, cæteris obſtrictis, quid aliud quam *Dominium* poſcit? Nam qui ſolutus eſt omni vinculo, vinctorum omnium, quotquot ſunt, *Dominus* eſt. Non eſt ergo major libertas civium in ſtatu *populari*, quam *Monarchico*. Id quod imponit, eſt *participatio* æqualis munerum publicorum, & Imperii. Nam ubi Imperium *populi* eſt, cives eatenus imperium ſinguli *participant*, quatenus *populi* imperantis partes ſunt. Munera autem publica æqualiter participant, quatenus in magiſtratibus & miniſtris publicis eligendis æqualia habent ſuffragia. Atque hoc eſt quod voluit *Ariſtoteles*, ipſe quoque conſuetudine temporis libertatem pro imperio nominans. Lib. 6. *Politicorum*, cap. 2. *In ſtatu populari libertas*

Digitized by Google

bertas eſt ex ſuppoſitione. Quod vulgo dicunt, tanquam extra ſtatum hunc liber eſſet nemo. Ex quo obiter colligere licet, cives eos qui in *Monarchiâ* ſublatam libertatem plorant, hoc tantum ſtomachari, quod non adhibeantur ad Reipublicæ gubernacula.

Non eſſe civibus incommodum, quod non omnes ad publicas deliberationes admittantur.

IX. Sed ob hoc ipſum fortaſſe aliquis *ſtatum popularem* maximo intervallo *Monarchiæ* anteferendum eſſe dicet, quod illic, ubi ſcilicet negotia publica omnes tractant, prudentiam, ſcientiam, eloquentiamque ſuam in deliberationibus circa res maximæ difficultatis & momenti publicè oſtentandi poteſtas omnibus facta ſit; id quod propter naturæ humanæ innatam laudis cupiditatem, omnibus iis qui vel talibus virtutibus antecellunt, vel ſibi videntur cæteris antecellere, omnium rerum eſt jucundiſſimum: hic vero via illa ad laudem & dignitates obtinendas, maximæ parti civium præcluſa eſt. Quid autem eſt, ſi hoc non eſt incommodum? Dicam. Sententiam ejus quem contemnimus, noſtræ prælatam videre; ſapientiam noſtram in conſpectu noſtro negligi; incerto certamine inanis gloriæ, certiſſimas ſuſcipere inimicitias; (hoc enim declinari non poteſt, ſive vincerimus, ſive vincamur;) odiſſe & odio eſſe ob diſſimi-

diſſimilitudinem opinionum; concilia & vota noſtra ubi non eſt opus, ſine fructu omnibus patefacere; rem domeſticam negligere: Hæc, inquam, incommoda ſunt. Abeſſe verò à certamine ingeniorum, quamquam ea certamina facundis jucunda ſint, non eſt ideo illis incommodum, niſi etiam viris fortibus incommodum dicemus eſſe pugnâ prohiberi, propterea quod eâ delectantur.

Deliberationes civiles magnis cætibus male committuntur, propter plurimorum imperitiam.

X. Præterea multæ cauſæ ſunt, quare minus rectè in magnis conventibus deliberatur, quam ubi conſiliarii ſunt pauci. Quarum una eſt, quod ad rectè deliberandum de omnibus quæ ad ſalutem civitatis conducunt, cognitu neceſſaria ſunt, non modo ea quæ intus, ſed etiam ea quæ foris ſunt, intus quidem quibus rebus, & unde quæſitis, civitas alitur & defenditur; quæ loca præſidiis habendis apta; unde milites & habendi & alendi ſint; quis ſit civibus animorum habitus verſus principem, vel civitatis gubernatores, & multa ſimilia. Foris autem, quanta & in quibus rebus ſita ſit potentia ſingularum civitatum vicinarum; quid nobis ab illis commodi & incommodi proveniat; qui affectus eorum & erga nos, & ſe invicem; & quid quoti-

Digitized by Google

quotidie apud eos conſilii capiatur. Hæc autem quia pauciſſimi cognoſcunt in numeroſo cœtu hominum, maxima ex parte talium rerum imperitorum, ne dicam incapacium, quid numerus ille deliberantium ineptis ſententiis contribuere ad conſilia, aliud quam impedimentum poteſt.

Propter eloquentiam.

XI. Alia cauſa, quare magnus cœtus ad deliberationem minus idoneus ſit, ea eſt, quod unuſquiſque eorum qui ſententiam ſuam explicant, neceſſe habet perpetuâ & longâ uti oratione; eamque, exiſtimationis causâ, audientibus, quantum poteſt, ornatam gratamque eloquentiâ reddere. Eloquentiæ autem munus eſt, *Bonum* & *malum*, *Utile* & *inutile*, *Honeſtum* & *inhoneſtum*, facere apparere majora vel minora, quam revera ſunt, & *Juſtum* videri, quod *injuſtum* eſt, prout ad finem dicentis videbitur conducere. Hoc enim eſt perſuadere; & quamquam ratiocinentur, non procedunt tamen à principiis veris, ſed ab ἐνδόξοις, id eſt, opinionibus jam vulgo receptis, quæ maxima ex parte erroneæ eſſe ſolent, neque orationem ſuam naturæ rerum, ſed affectibus animorum convenientem eſſe ſtudent. Unde accidit, non recta ratione, ſed impetu animi ſententias

tias ferri. Neque eſt hoc *hominis*, ſed ipſius *Eloquentiæ* vitium, cujus finis (ut magiſtri Rhetoricæ omnes docent) non veritas eſt, (niſi per accidens) ſed victoria; & manus, non docere, ſed ſuadere.

Propter factiones. XII. Tertia cauſa, quare in magno cœtu minus utiliter deliberatur, ea eſt, quod inde *factiones* in civitate oriantur, & ex *factionibus* ſeditio & bellum civile. Quando enim contrariis ſententiis orationibuſque pugnant æquales oratores, victus victorem, eoſque una omnes qui illius ſententiam ſequuti ſunt, tanquam conſilium & ſapientiam ſuam contempſiſſent, odit, ſtudetque quomodo faciat, ut conſilium adverſarii exitum ſortiatur civitati damnoſum; ſic enim ſibi reſtitutum, illi ademtum gloriam iri videt. Præterea ubi ſuffragia non ſunt ita inæqualia, quin ſpes victis ſit, poſſe ſe in conventu alio, acceſſione paucorum hominum ſibi conſentientium, partes habere ſuperiores, ubi præcipui eorum cæteros convocant; ſeorſum deliberant, quomodo ſententiam ante latam abrogare poſſint; ſtatuunt inter ſe ad proximum conventum frequentes & primi adeſſe; diſponunt quid quiſque, & quo ordine dicere debeat,

ut

Digitized by Google

ut res denuo agitetur, & quod frequentibus adverſariis ratum, id iiſdem, aliqua ex parte, per negligentiam abſentibus, fiat irritum. Atque hujuſmodi induſtria diligentiaque, quâ utuntur ad *faciendum* populum, *factio* appellari ſolet. Quando autem *factio* ſuffragiis minor, viribus major vel non multo minor eſt, tunc quod eloquentiâ & arte obtinere non potuere, id armis tentant, & bellum naſcitur civile. Sed hæc, dicet aliquis, non neceſſario, nec ſæpe accidunt. Idem dicere poſſet, Oratores non eſſe neceſſariò cupidos gloriæ, & non ſæpe in magnis rebus magnos oratores diſſentire.

Propter inſtabilitatem legum.

XIII. Sequitur ex his, ubi legum ferendarum poteſtas ſumma ad conventus tales defertur, leges inſtabiles eſſe, mutarique, non ad mutationem ſtatus rerum, neque ad mutationem animorum, ſed prout major numerus hominum nunc ex hac, nunc ex illâ *factione* confluerit ad *curiam*; ita ut leges ibi, tanquam ſuper undas, huc illuc fluctuent.

Propter defectum taciturnitatis.

XIV. Hoc etiam quarto loco deliberationes magnorum cœtuum incommodi habent, quod civitatis conſilia, quæ tacita eſſe ſæpiſſimè permagni inte-

tereſt, antè ad inimicos proferantur, quam poſſint perduci ad effectum; & quid poſſit, quid non poſſit, quid velit, quid nolit, exploratum externis ſit, non minus quam ipſi *imperanti populo*.

Ea incommoda Democratiæ adhærere, quatenus homines naturaliter delectantur exiſtimatione ingenii.

XV. Incommoda hæc quæ in deliberationibus magnorum conventuum reperiuntur, eatenus *Monarchiam Democratiâ* meliorem eſſe evincunt, quatenùs in *Democratiâ* res maximi momenti, talibus conventibus diſcutiendæ ſæpius committuntur, quam in *Monarchiâ*; nec enim aliter fieri facile poteſt. Nihil enim eſt propter quod non malit quiſquam *rei familiari* potius, quam *publicæ* vacare, præterquam quòd locum eſſe videt facundiæ ſuæ, qua poſſit ingenii & prudentiæ exiſtimationem acquirere, & domum reverſus apud amicos, parentes, uxoreſque, re bene geſta, triumphare; ſicut olim *Marco Coriolano* omnis à factis bellicis jucunditas in eo ſita erat, quod videret laudes ſuas placere matri. Quod ſi in *Democratia populus* deliberationes de bello & pace & de legibus ferendis ad unum tantum, vel valde paucos deferre vellet, contentus nominatione magiſtratuum, & miniſtrorum publicorum, hoc eſt, authoritate ſine miniſte-

niſterio, tunc fatendum eſt, *Democratiam* & *Monarchiam* hac in re æquales fore.

XVI. Neque commoda vel incommoda, quæ magis in una quam in alia civitatis ſpecie reperiuntur, ex eo procedunt, quod ipſum imperium, ſeu imperii negotia adminiſtranda melius uni quam pluribus, vel contra, pluribus quam paucioribus committuntur. Nam imperium *potentia*, adminiſtratio gubernandi *actus* eſt; *potentia* autem in omni civitatis ſpecie æqualis eſt; ſoli *actus* differunt, hoc eſt, *motus* atque *actiones* civitatis, prout proveniunt à plurium vel pauciorum, peritorum vel imperitorum deliberationibus. Ex quo intelligitur, regiminis commoda & incommoda, non illum in quo reſidet civitatis authoritas, ſed imperii miniſtros ſequi; ideoque nihil impedire, quin civitas recte gubernari poſſit, quamquam *Monarcha* femina vel puer vel infans ſit, modo ii negotiis pares ſint, qui miniſteriis & muneribus publicis præfecti ſunt. Atque id quod dicitur, *væ regno cujus Rex Puer eſt*, non ſignificare *Monarchiæ* conditionem ſtatu populari inferiorem eſſe, ſed contra nimirum incommoditatem Regni per accidens eſſe, quod *Rege puero* accidat

Incommoda civitatis ex Rege puero.

Digitized by Google

cidat quandoque, ut multis per ambitionem & vim in conſilia publica ſeſe intrudentibus, civitas adminiſtretur *Democratice*, atque ex eo naſci infelicitates illas, quæ *imperium populi* maxima ex parte comitantur.

Monarchicæ præſtantiæ ſignum, poteſtas Ducum caſtrenſis.

XVII. Signum autem quod *Monarchia* abſolutiſſima, civitatis ſit optimus omnium ſtatus, manifeſtiſſimum illud eſt, quod non ſolum Reges, ſed etiam civitates illæ quæ *populo* & *optimatibus* ſubjectæ ſunt, non niſi uni ſoli totum belli imperium deferunt, idque ita abſolutum, ut nihil poſſit eſſe amplius : (in quo obiter notandum quoque hoc eſt, quod Rex nullus Duci plus imperii in exercitum concedere, quam ipſe in cives omnes exercere jure poſſit.) *Monarchia* itaque omnium optimum in caſtris regimen eſt. Quid autem aliud ſunt plures reſpublicæ, quam totidem caſtra præſidiis & armis contra ſe invicem munita? quorum ſtatus (quia nulla communi potentia coercentur, utcunque incerta pax tanquam induciæ breves, intercedat) pro ſtatu naturali; hoc eſt, pro ſtatu belli habendus eſt?

Optimus ſtatus civitatis eſt,

XVIII. Poſtremò quoniam ad conſervationem noſtram, ſubditos nos eſſe alicui *homini* vel *concilio* neceſſarium erat,

Digitized by Google

erat, optimâ conditione illi ſubjicimur, cujus intereſt, ut ſalvi & ſani ſimus. Atque hoc fit, quando imperantis hæreditas ſumus; unuſquiſque enim ſponte ſuâ hæreditatem ſuam conſervare ſtudet. Sunt autem civium non fundi & pecuniæ, ſed corpora & animi vegeti, principum divitiæ : id quod facile concedetur ab iis qui animadvertunt, quam magnis pecuniis parvarum civitatum dominia æſtimantur, & quanto faciliùs homines pecuniam, quam pecunia homines acquirit. Neque exemplum facile occurrit ſubditi alicujus à Principe ſuo, vitâ vel bonis, ſine culpa propria, per ſolam licentiam imperii ſpoliati. *ubi cives imperantis ſunt hæreditas.*

XIX. Huc uſque facta eſt comparatio inter ſtatum *Monarchicum* & *Popularem*; de *Ariſtocratiâ* tacitum eſt. De hac, ex iis quæ de illis dicta ſunt, videtur concludi poſſe, quæ hæreditaria eſt, & quæ contenta Magiſtratuum electione, deliberationes ad paucos, & maximè idoneos tranſmittit, & ſimpliciter quæ *Monarcharum* regimen maximè, *populi* minimè imitatur, eam civibus ſingulis & meliorem, cæteris & diuturniorem eſſe. *Ariſtocratia tantò melior eſt, quantò Monarchiæ propior; pejor, quantò ab ea remotior.*

Digitized by Google

CAPUT XI.

Loca & exempla Scripturæ ſacræ de jure Regni, quæ ſecunda videntur antedictis.

I. *Initium civitatis inſtitutivæ, à conſenſu populi.* II. Judicia & Bella *dependere ab arbitrio imperantium ſummorum.* III. *Eos qui ſummum imperium habent, jure puniri non poſſe.* IV. *Sine ſummo imperio non eſſe* Civitatem, *ſed* Anarchiam. V. *Servos & Filios debere Dominis & Parentibus ſimplicem obedientiam.* VI. *Abſolutum imperium evidentiſſimis tam Novi quam Veteris Teſtamenti locis comprobatum.*

Initium civitatis inſtitutivæ a conſenſu populi.

I. INitium civitatis inſtitutivæ, ſive politicæ, cap. 6. art. 2. à conſenſu multitudinis ita derivavimus, ut omnes conſentire, vel pro hoſtibus cenſeri oportere appareat. Tale fuit initium Regni Dei ſuper Judæos inſtitutum per *Moyſen. Si audieritis vocem meam,* &c. *eritis mihi in regnum Sacerdotale,* &c. *Venit Moyſes, & convocatis majoribus natu populi,* &c. *reſponditque omnis populus ſimul : cuncta quæ loquutus eſt Dominus, faciemus.* Tale quoque fuit initium poteſtatis *Moyſis* ſub Deo, ſive

Digitized by Google

ſive poteſtatis proregiæ. *Cunctus populus videbat voces, & lampades*, &c. *dicentes Moyſi: Loquere tu nobis, & audiemus.* Simile erat initium regni Saulis. *Videntes autem, quod Naas Rex filiorum Ammon veniſſet adverſum vos, dixiſtis mihi; Nequaquam, ſed rex imperabit nobis, cum Dominus veſter regnaret in vobis. Nunc ergo præſto eſt rex veſter, quem elegiſtis & petiiſtis.* 1. Sam. 12. verſ. 12. Conſentientibus autem non omnibus, ſed majore parte, (nam erant *Filii Belial*, qui *dixerunt, Num ſalvare nos poterit iſte; & deſpexerunt eum.* 1. Sam. 10. verſ. 27.) illi qui non conſenſerunt, tanquam hoſtes ad necem quærebantur. *Quis eſt* (ait populus ad Samuelem) *qui dixit, Saul non regnabit ſuper nos: date viros, & interficiemus eos?* 1. Sam. 11. verſ. 12.

Judicia & Bella dependere ab arbitrio imperantium ſummorum.

II. Eodem capite 6. articulis 6. & 7. oſtenſum eſt, tum *Judicia*, tum *Bella*, ab arbitrio dependere ejus qui ſummum habet in civitate imperium; id eſt, in *Monarchiâ* unius *Monarchæ*, ſive *Regis*. Id autem confirmatur judicio ipſius populi. *Erimus nos quoque ſicut omnes gentes, &* JUDICABIT *nos rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit* BELLA *noſtra pro nobis.* 1. Sam.

Digitized by Google

Sam. 8. verſ. 20. Et teſtimonio Regis Salomonis, quod attinet ad *judicia*, & ad omnia de quibus diſputari poteſt, an ſint *bona* an *mala*. *Dabis ergo ſervo tuo cor docile, ut populum tuum* JUDICARE *poſſit, & diſcernere inter* BONUM *&* MALUM. 1. Reg. 3. verſ. 9. Et Abſalonis, *Non eſt qui te audiat conſtitutus à Rege*. 2. Sam. 15. verſ. 3.

Eos qui ſummum imperium habent jure puniri non poſſe.

III. Quod Reges puniri à ſubditis non poſſint, ſicut oſtenſum eſt ſupra, cap. 6. art. 12. confirmat Rex David, qui cum quæreretur à Saule ad mortem, abſtinuit tamen à cæde ejus, prohibuitque Abiſaium dicens, *Ne interficias eum; quis enim extendet manum ſuam in Chriſtum Domini, & innocens erit?* 1 Sam. 22. verſ. 9. Et cum præcidiſſet oram chlamydis ejus, *propitius* (inquit) *mihi ſit Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo, Chriſto Domini, ut mittam manum meam in eum.* 1 Sam. 24. verſ. 7. Et *Amalekitam* qui *Saulem*, quamquam in ipſius gratiam, interfecerat, juſſit tamen interfici. 2. Sam. 1. verſ. 15.

Sine ſummo Imperio non eſſe Civitatem, ſed Anarchiam.

IV. Quod habetur Judic. cap. 17. verſ. 6. *In diebus illis non erat Rex in Iſraël, ſed unuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat*, tanquam ubi non ſit *Monarchia*, ibi ſit *Anarchia*, (ſeu

Digitized by Google

(ſeu confuſio omnium rerum) adduci poſſet ad probandum excellentiam Regni ſupra omnes alias civitatis formas; niſi quod per vocem *Rex*, poſſit forte intelligi non modo *unus homo*, ſed etiam *una curia*, modo ſummum in ea reſideat imperium. Quod ſi ſic accipiatur, hoc tamen inde efficitur, ut ſine ſummo & abſoluto imperio (quod toto capite ſexto probare conati ſumus) cuilibet licebit quicquid libebit, ſive quicquid ſibi rectum videbitur; quod ſtare non poteſt cum conſervatione generis humani, ideòque imperium ſummum ex lege naturæ in omni civitate intelligitur exſiſtere alicubi.

V. *Servos Dominis* ſimplicem debere obedientiam diximus, cap. 8. art. 7. 8. & *filios patribus*, cap. 9. art. 7. Idem dicit ſanctus Paulus. Nimirum de ſervis, *Servi, obedite per* OMNIA *Dominis carnalibus, non ad oculum ſervientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis timentes Deum.* Col. 3. verſ. 20. De Filiis, *Filii obedite parentibus per* OMNIA; *hoc enim placitum eſt in Domino.* Col. 3. verſ. 22. Sicut autem nos per ſimplicem obedientiam intelligimus OMNIA quæ non ſunt contra leges Dei, ita in locis illis *Servos & filios debere dominis & parentibus ſimplicem obedientiam.*

 ſancti

Digitized by Google

ſancti Pauli citatis, poſt vocem OMNIA, ſubintelligendum eſt, *præter ea quæ ſunt contra leges Dei.*

Abſolutum imperium evidentiſſimis tam novi quam veteris Teſtamenti locis comprobatum.

VI. Sed ne jus Principum minutatim perſequar, ea jam producam quæ totam poteſtatem eorum (nempe deberi iis à ſubditis ſuis obedientiam ſimplicem & abſolutam) ſimul ſtabiliunt. Et primum ex novo Teſtamento: *Super cathedram Moyſis ſederunt Scribæ & Phariſæi.* OMNIA *ergo quæcunque dixerint vobis, ſervate & facite.* Matth. 22. verſ. 2. *Omnia*, inquit, *facite*, hoc eſt, obedite *ſimpliciter*. Quare? quia ſedent ſuper *cathedram Moyſis*, nimirum, *principis civilis*, non *Aaronis* Sacerdotis. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit; non eſt enim poteſtas niſi à Deo. Quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt, &c.* Rom. 13. verſ. 1. &c. Quoniam ergo poteſtates quæ erant tempore ſancti *Pauli*, à Deo ordinatæ fuerint; omnes autem Reges eo tempore requirebant à ſubditis ſuis integram obedientiam, ſequitur, talem poteſtatem à Deo fuiſſe ordinatam. *Subjecti igitur eſtote omni humanæ ordinationi propter Deum, ſive Regi quaſi præcellenti, ſive ducibus tanquam*

tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quia ſic eſt voluntas Dei. 1. Pet. 2. verſ. 13. Rurſus ſanctus Paulus ad Titum; *Admone illos, Principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire.* Cap. 3. verſ. 1. Quibus Principibus? nonne Principibus temporum illorum, qui obedientiam exigebant ſimplicem? Deinde, ut veniamus ad exemplum ipſius Chriſti, cui jure hæreditario à Davide derivato, debebatur regnum Judæorum, is cum more ſubditi viveret, tributum *Cæſari* & pendebat, & *Cæſaris* eſſe pronunciabat: *Reddite* (inquit) *quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.* Matth. 22. verſ. 21. Idem, cum placuiſſet ei Regem agere, obedientiam integram requirebat. *Ite* (inquit) *in caſtellum quod contra vos eſt, & ſtatim invenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea; ſolvite & adducite mihi: & ſi quis aliquid dixerit, dicite, quod Dominus his opus habet.* Matth. 21. verſ. 2. Fecit igitur hoc jure Domini, ſive Regis Judæorum. Tollere vero ſubdito bona ſua, eo nomine quod *Dominus opus habet*, Imperium abſolutum eſt. Loca Teſtamenti veteris in eandem ſententiam evidentiſſima hæc ſunt. *Tu accede, & audi* CUNCTA *quæ dixerit*

 rit

Digitized by Google

rit Dominus Deus noſter tibi, loque-riſque ad nos, & nos audientes faciemus ea. Deut. 5. verſ. 27. At ſub vocem illam *cuncta*, integra continetur obedientia. Rurſus ad *Joſuen*: *Responderuntque ad Joſuen, atque dixerunt;* OMNIA *quæ præcepiſti nobis, faciemus, & quocunque miſeris, ibimus; ſicut obedivimus in* CUNCTIS *Moyſi, ita obediemus & tibi; tantum ſit Dominus Deus tuus tecum ſicut fuit cum Moyſe. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit* CUNCTIS *ſermonibus, quos præceperis ei, moriatur.* Joſu. verſ. 16. Et parabola Rhamni: *Dixeruntque omnia ligna ad Rhamnum, Veni & impera ſuper nos; quæ reſpondit iis, Si vere me regem conſtituitis, venite, & ſub umbra mea requieſcite; ſin autem non vultis, egrediatur ignis de Rhamno, & devoret cedros Libani.* Jud. 9. verſ. 14. Quorum verborum ſententia eſt, acquieſcendum eſſe dictis eorum quos vere Reges in nos conſtituimus, ni velimus incendio belli civilis conſumi. Particularius autem deſcribitur potentia regia à Deo ipſo per Samuelem. *Prædic iis jus Regis, qui regnaturus eſt ſuper eos, &c. Hoc erit jus Regis qui imperaturus eſt vobis: Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, &c. Filias quoque veſtras* faciet

Digitized by Google

faciet ſibi unguentarias, &c. *Oliveta optima tollet, & dabit ſervis ſuis*, &c. 1. Sam. 8. verſ. 8. &c. Nonne eſt potentia hujuſmodi abſoluta? veruntamen ab ipſo Deo appellatur JUS REGIS. Neque videtur quiſquam, ne *Sacerdos* quidem *ſummus* apud Judæos, ab obedientia hac exemptus fuiſſe. Ubi enim *Abiatharo Sacerdoti dixit Rex*, (nimirum Salomon) *Vade in Anathot ad agrum tuum, equidem vir mortis es: ſed hodie te non interficiam; quia portaſti arcam Domini Dei coram David patre meo, & ſuſtinuiſti laborem in omnibus, in quibus laboravit pater meus: & ejecit Salomon Abiatharum, ut non eſſet Sacerdos Domini*: 1. Reg. 2. verſ. 26. Nullo argumento colligi poteſt, factum illud Deo diſplicuiſſe; neque enim reprehendi Salomonem, aut perſonam ejus eo tempore parum Deo acceptam fuiſſe legimus.

CAPUT XII.

De cauſis internis civitatem diſſolventibus.

I. Judicationem boni & mali ad ſingulos pertinere, *ſeditioſa opinio.* II. Peccare ſubditos obediendo Principibus ſuis, *ſeditioſa opinio.*

Digitized by Google

opinio. III. Tyrannicidium eſſe licitum, *ſeditioſa opinio.* IV. Subjectos eſſe legibus civilibus etiam eos qui habent ſummum imperium, *ſeditioſa opinio.* V. Imperium ſummum poſſe dividi, *ſeditioſa opinio.* VI. Fidem & ſanctitatem non ſtudio & ratione acquiri, ſed ſemper ſupernaturaliter infundi & inſpirari, *ſeditioſa opinio.* VII. Civibus ſingulis eſſe rerum ſuarum proprietatem, ſive dominium abſolutum, *ſeditioſa opinio.* VIII. *Ad ſeditionem diſponit, neſcire differentiam inter populum & multitudinem.* IX. *Ad ſeditionem diſponit exactio nimia pecuniarum, quamvis juſta & neceſſaria.* X. *Ad ſeditionem diſponit ambitio.* XI. *Ad ſeditionem diſponit ſpes ſucceſſus.* XII. *Virtus qua opus eſt ad ſeditiones excitandas, ſola eloquentia eſt ſine ſapientiâ.* XIII. *Quomodo ſtultitia vulgi, & eloquentia ambitioſorum, concurrunt ad rempublicam diſſolvendam.*

Judicationem boni & mali ad ſingulos pertinere, ſeditioſa opinio.

I. HActenus quibus cauſis, & quibus pactis civitates conſtitutæ ſint, imperantium in cives jura, dictum eſt. Jam quibus cauſis eædem diſſolvantur, ſive de cauſis ſeditionum, breviter dicendum eſt. Quemadmodum autem in motu corporum naturalium, conſideranda tria ſunt, nimirum, *diſpoſitio interna*, ut ſint producendi motus ſuſceptibilia: *Agens externum*, quo motus certus & determinatus actu producatur; *Et ipſa actio*: Ita etiam in civitate, ubi cives tumultuan-

tuantur, tria conſideranda occurrunt; primum *doctrinæ* & *affectus* paci contrarii, quibus ſingulorum animi diſponuntur; ſecundum, quales ſunt qui jam diſpoſitos ad ſucceſſionem & arma ſollicitant, convocant, diriguntque; tertium, modus quo id fit, ſive ipſa *factio*. Doctrinarum autem quæ ad ſeditionem diſponunt, una & prima hæc eſt; *Cognitionem de bono & malo pertinere ad ſingulos*. In ſtatu quidem naturali, ubi jure æquali ſinguli vivunt, nec ſe per pacta ſua aliorum imperio ſubmiſerunt, veram eam eſſe concedimus, imo cap. 1. art. 9. probavimus. Sed in ſtatu civili, falſa eſt. Oſtenſum enim eſt, cap. 6. art. 9. Regulas *boni* & *mali*, *juſti* & *injuſti*, *honeſti* & *inhoneſti*, eſſe leges civiles, ideòque quod legiſlator præceperit, id pro *bono*; quod vetuerit, id pro *malo* habendum eſſe. Legiſlator autem ſemper is eſt, cujus eſt in civitate imperium ſummum, hoc eſt, in Monarchiâ Monarcha. Idem confirmavimus cap. 11. art. 6. ex verbis *Salomonis*. Siquidem enim ſequendum ut bonum, & fugiendum ut malum eſſet id quod ſingulis viſum fuerit, quorſum ſpectant verba ejus, *Dabis ſervo tuo cor docile; ut populum tuum judicare poſſit, & diſ-*

Digitized by Google

cernere inter bonum & malum. Quoniam ergo Regum eſt diſcernere inter *bonum* & *malum*, iniquæ ſunt illæ, quamquam quotidianæ voces: *Regem eſſe, qui recte facit.* Et *Regibus non eſſe obtemperandum, niſi juſta præceperint*; & aliæ ſimiles. Ante imperia, *juſtum* & *injuſtum* non exſtitere; ut quorum natura ad mandatum ſit relativa; actioque omnis ſuâ naturâ adiaphora eſt. Quod *juſta* vel *injuſta* ſit, à jure imperantis provenit. Reges igitur legitimi quæ imperant, juſta faciunt imperando, quæ vetant vetando injuſta. Privati autem homines dum cognitionem *boni* & *mali* ad ſe trahunt, cupiunt eſſe ſicut Reges; quod ſalva civitate fieri non poteſt. Omnium Dei præceptorum antiquiſſimum eſt, Gen. cap. 2. verſ. 15. *De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas*; & antiquiſſima tentationum diabolicarum, cap. 3. verſ. 5. *Eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum.* Et prima Dei cum homine expoſtulatio, verſ. 11. *Quis indicavit tibi quod nudus eſſes, niſi quod ex ligno, de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti?* Quaſi diceret, unde judicaſti nuditatem, in qua viſum eſt mihi te creare, inhoneſtam eſſe, niſi quod *cognitionem* Honeſti & Inhoneſti tute tibi arrogaſti?

II.

Digitized by Google

II. Peccatum eſt quicquid quis fecerit contra conſcientiam; nam qui id faciunt, legem ſpernunt. Sed diſtinguendum eſt; Peccatum meum eſt, quod faciens, peccatum meum eſſe puto; quod vero peccatum alienum eſſe puto, poſſum quandoque ſine peccato meo facere. Nam ſi jubeat facere quod peccatum jubentis eſt, modo qui jubet, jure Dominus meus ſit, id ſi facio, non pecco: non enim ſi militavero juſſu civitatis, putans bellum injuſtè ſuſceptum eſſe, idcirco injuſtè fecero, ſed potius ſi militare recuſavero, cognitionem juſti & injuſti, quæ pertinet ad civitatem, mihi arrogans. Qui diſtinctionem hanc non obſervant, quotieſcunque eis aliquid imperatum erit, quod illicitum vel eſt, vel videtur eſſe, incident in peccandi neceſſitatem. Nam facient contra conſcientiam, ſi obediverint; contra jus, ſi non obediverint. Si fecerint contra conſcientiam, monſtrant, ſe non metuere pœnas futuri ſeculi; ſi fecerint contra jus, tollunt quantum in ſe eſt, ſocietatem humanam, & vitam civilem ſeculi præſentis. Opinio igitur eorum qui docent, *peccare ſubditos, quoties mandata Principum ſuorum, quæ ſibi injuſta videntur eſſe, exſequuntur*; & errorea eſt,

Peccare ſubditos obediendo Principibus ſuis, ſeditioſa opinio.

& inter eas numeranda quæ obedientiæ civili adverſantur. Dependet autem ab originali illo errore quem ſupra præcedente articulo notavimus. Nam per judicium noſtrum *boni* & *mali*, facimus ipſi, ut tam obedientia noſtra, quam inobedientia ſit peccatum.

Tyrannicidium eſſe licitum, ſeditioſa opinio.

III. Tertia doctrina ſeditioſa ab eâdem radice orta eſt, *Tyrannicidium eſſe licitum*. Imò hodie à nonnullis Theologis, & olim ab omnibus Sophiſtis, *Platone*, *Ariſtotele*, *Cicerone*, *Seneca*, *Plutarcho*, cæteriſque Græcæ & Romanæ Anarchiæ fautoribus; non modo licitum, ſed etiam maximâ laude dignum exiſtimatum eſt. *Tyrannorum* autem nomine intelligunt non ſolum Monarchas, ſed omnes eos qui imperium ſummum in quocunque genere civitatis adminiſtrant. Non enim Athenis *Piſiſtratus* tantum, qui ſolus imperium habuit, ſed poſt eum Triginta-viri, qui ſimul dominati ſunt, ſinguli *Tyranni* appellabantur. Sed is quem occidi, ut *Tyrannum*, volunt, vel jure imperat, vel abſque jure; ſi abſque jure, hoſtis eſt, & jure occiditur: ſed dici debet hoc non *Tyrannicidium*, ſed *hoſticidium*; ſi jure imperium obtinet, locum habet interrogatio

gatio divina, *quis indicavit tibi, quod Tyrannus eſſet, niſi quod ex ligno de quo præceperam tibi, ne comederes, comediſti?* Quare enim appellas tu *Tyrannum*, quem Deus *Regem* fecit; niſi tu privatus exſiſtens, cognitionem ad te trahas *boni* & *mali*? Quam perniciosa verò civitatibus, præſertim vero *Monarchiis*, opinio hæc ſit, ex eo facile intelligitur, quod per eam quilibet *Rex*, ſive malus, ſive bonus, unius ſicarii & judicio condemnandus, & manu jugulandus exponitur.

IV. Quarta ſocietati civili adverſa opinio eorum eſt, qui cenſent, *legibus civilibus ſubjectos eſſe etiam eos qui habent ſummum imperium.* Quam veram non eſſe ſatis oſtenſum eſt ſupra, c. 6. art. 14. ex eo quod civitas, neque ſibi ipſi, neque civi cuiquam obligari poteſt: non ſibi, quia nemo obligatur niſi alii; non civi, quia civium voluntates ſingulæ in voluntate civitatis continentur, ita ut ſi civitas ſe liberam à tali obligatione eſſe velit, etiam cives velint, & proinde libera ſit. Quod autem de civitate verum eſt, id verum eſſe intelligitur de eo homine, vel cœtu hominum, qui ſummam habet poteſtatem; illi enim civitas ſunt, quæ niſi per ſummam eorum poteſtatem non exſiſtit.

Subjectos eſſe legibus civilibus etiam eos qui habent ſummum imperium, ſeditioſa opinio.

Quod autem opinio hæc cum eſſentia civitatis conſiſtere non poſſit, ex eo patet, quod per eam *cognitio juſti* & *injuſti*, hoc eſt, quid ſit, quid non ſit, contra leges civiles, definire, ad ſingulos rediret. Ceſſabit ergo obedientia, quoties imperatum aliquod videbitur contra leges, atque unà omnis poteſtas coactiva, quod ſalvâ civitatis eſſentiâ fieri non poteſt. Magnos tamen habet error hic fautores, *Ariſtotelem* & alios, qui propter impotentiam humanam, civitatis poteſtatem ſummam, ſolis legibus deferendam eſſe arbitrantur. Videntur autem in naturam civitatis parum profunde inſpexiſſe, qui poteſtatem coactivam, legum interpretationem, & legum lationem (quæ neceſſariæ civitati poteſtates ſunt) ipſis legibus relinquendas eſſe exiſtimaverint. Quamquam autem cives ſinguli cum ipſa civitate contendere judicio, & lege agere interdum poſſint, id tamen locum habet tunc ſolum, quando quæſtio non eſt de eo quod civitas poſſit, ſed de eo quod certâ quâdam lege voluit. Ut, cum de capite civis agitur quacunque lege, quæſtio non eſt, an civitas jure ſuo abſoluto vitam ejus tollere poſſit, ſed an per legem illam tollendam eſſe voluerit.

Voluit

Voluit autem, ſi legem violavit, alioqui noluit. Quod igitur civitas ſuis ipſius legibus obſtricta ſit, non ſatis argumenti eſt, quod actio legis competat civi adverſus civitatem. In contrarium, patet, civitatem ſuis ipſius legibus non teneri, quia nemo obligatur ſibi. Ponuntur ergo leges *Titio* & *Caio*, non civitati: utcunque ambitione juriſconſultorum factum ſit, ut leges non ab authoritate civitatis, ſed ab eorum prudentia dependere, imperitis videantur.

V. Quinto, *Imperium ſummum dividi poſſe*, exitioſiſſima civitatis doctrina eſt. Alii autem aliter dividunt. Sunt enim qui ita dividunt, ut ſummum imperium in iis rebus quæ ad pacem & commoda hujus vitæ pertinent, poteſtati civili concedant; in iis vero quæ ad ſalutem animæ ſpectant, in alios transferant. Contingit autem, quia juſtitia ad ſalutem maximè omnium rerum neceſſaria eſt, ut cives juſtitiam metientes, non ſicut debent, per leges civiles, ſed per mandata & doctrinas eorum qui reſpectu civitatis vel privati ſunt, vel externi, ſuperſtitioſo metu obedientiam Principibus debitam præſtare nolint; ipſo metu in id quod metuunt, incidentes. Quid autem

Imperium ſummum poſſe dividi, ſeditioſa opinio.

Digitized by Google

tem perniciofius civitati eſſe poteſt, quam ut homines ne principibus, hoc eſt, ne legibus obediant, ſeu, ne juſti ſint, æternorum cruciatuum intentatione deterreantur? Sunt etiam qui ſummum imperium ita dividunt, ut poteſtatem ſummam Belli & Pacis, uni (quem *Monarcham* vocant) ſed pecuniam imperandi jus, non illi, ſed aliis tribuunt. Quoniam autem & belli & pacis nervi ſunt pecuniæ, qui ſic dividunt, aut non rem ipſam dividunt, ſed imperium quidem illis dant, in quorum poteſtate eſt pecunia, nomen vero alteri; vel ſi dividunt, civitatem diſſolvunt: neque enim bellum ſi opus eſt geri, neque pax publica ſine pecunia conſervari poteſt.

Fidem & ſanctitatem non ſtudio & ratione acquiri, ſed ſemper ſupernaturaliter infundi & inſpirari, ſeditioſa opinio.

Vulgo docetur, *Fidem & ſanctitatem non ſtudio & ratione naturali acquiri, ſed ſemper ſupernaturaliter hominibus infundi vel inſpirari.* Quod ſi verum eſſet, non video quare rationem fidei noſtræ reddere juberemur, aut cur is non ſit Propheta, quiſquis verè Chriſtianus eſt; aut denique quare non unuſquiſque quid faciendum, & quid fugiendum, ſibi ſit, ex propria potius inſpiratione, quàm ex præceptis imperantium, aut recta ratione æſtimaret. Reditur igitur ad *cognitionem privatam boni & mali,* quæ

Digitized by Google

quæ concedi non poteſt ſine civitatum diſſolutione. Opinio hæc adeo latè per orbem Chriſtianum diffuſa eſt, ut numerus Apoſtatarum à ratione naturali penè infinitus ſit. Nata autem eſt ab inſanis hominibus; qui Scripturarum lectione copiam verborum ſacrorum nacti, ita ea concionando connectere ſoliti ſunt, ut eorum oratio nihil ſignificans, imperitis tamen hominibus divina videatur: cujus enim ratio nulla, oratio divina apparet, is neceſſario divinitùs videbitur inſpiratus.

VII. Septima civitatibus adverſa doctrina eſt, *Civibus ſingulis earum rerum quas poſſident, abſolutum eſſe Dominium.* Hoc eſt *proprietatem* talem, quæ jus cæterorum omnium, non modo concivium, ſed etiam ipſius civitatis in eaſdem res excludit. Id quod verum non eſt. Nam qui *Dominum* habent, *Dominium* non habent, ut probatum eſt c. 8. art. 5. Civitas autem civium omnium Domina eſt, ex conſtitutione. Ante ſuſceptum jugum civile, nemini erat quicquam *juris proprii*, omnia omnibus *communia* erant; dic ergo unde tibi *proprietas* hæc, niſi à civitate? Unde autem civitati, niſi quod unuſquiſque jus ſuum in civitatem tranſtuliſſet? Et tu ergo tuum jus civitati quoque conceſſi-

Civibus ſingulis eſſe rerum ſuarum proprietatem, ſive dominium abſolutum, ſeditioſa opinio.

Digitized by Google

ceſſiſti. *Dominium* ergo & *proprietas* tua tanta eſt, & tamdiu durat, quanta & quamdiu ipſa vult. Sicut in familia filiorum ſingulorum *propria* ſunt bona, quæ & quamdiu vult pater. Sed multo maxima pars hominum, qui prudentiam civilem profitentur, rationem aliter colligunt. Æquales, inquiunt, natura ſumus; nulla cauſa eſt quare quis rem meam mihi meliore jure auferat, quam ego illi ſuam; ſcimus, ad defenſionem publicam pecunia aliquando opus eſſe, ſed qui eam exigunt, opus eſſe monſtrent, & à volentibus, accipient. Neſciunt qui ſic loquuntur, ea quæ fieri volunt, jam ab initio in ipſa civitatis conſtitutione facta eſſe; ideoque loquentem tanquam in multitudine diſſoluta & nondum facta civitate, factam diſſolvunt.

Ad ſeditionem diſponit neſcire differentiam inter populum & multitudinem.

VIII. Ultimo loco Regimini civili adverſatur, præſertim vero Monarchico, quod homines non ſatis diſtinguant inter *populum* & *multitudinem*. *Populus* eſt *unum* quid, *unam* habens *voluntatem*, & cui actio *una* attribui poſſit. Nullum horum de multitudine dici poteſt. *Populus* in omni civitate regnat; nam & in *Monarchiis populus* imperat, vult enim *populus* per voluntatem *unius hominis*. *Multitudo* vero cives

ſunt,

ſunt, hoc eſt, ſubditi. In *Democratia* & *Ariſtocratia*, cives ſunt *multitudo*; ſed *curia* eſt *populus*. Et in *Monarchia*, ſubditi ſunt *multitudo*, & (quamquam parodoxum ſit) *Rex* eſt *populus*. Vulgus hominum, & alii qui hæc ita eſſe minimè advertunt, de *magno numero* hominum ſemper loquuntur tanquam de *populo*, hoc eſt, de *civitate*, dicuntque rebellaſſe *civitatem* contra *regem* (quod eſt impoſſibile) & *populum* velle & nolle, quod volunt & nolunt moleſti & muſſitantes ſubditi; ſub prætextu *populi*, *cives* contra *civitatem*, hoc eſt, *Multitudinem* contra *populum* animantes. Atque hæ ferè ſunt opiniones, quibus imbuti cives faciles ſunt ad tumultuandum; & ſi quidem majeſtas in omni civitate, ei vel eis conſervanda ſit, qui ſummum habet, vel habent imperium, his opinionibus crimen læſæ majeſtatis adhæret naturaliter.

IX. Animum humanum ægritudine afficit maximè omnium rerum *egeſtas*; ſive earum rerum quæ ad vitam & dignitatem tuendam neceſſariæ ſunt, *inopia*. Et quamquam nemo ſit, qui neſciat, opes induſtriâ comparandas, & parcimoniâ conſervandas eſſe, omnes tamen inopes culpam ab ignavia & *Ad ſeditionem diſponit exactio nimia pecuniarum, quamvis juſta & neceſſaria.*

luxuria

luxuria propria in regimen civitatis, tanquam re privata publicis exactionibus detrita, transferre ſolent. Debent autem homines conſiderare; non modo laborandum eſſe iis quibus patrimonium non eſt, ut vivant, ſed etiam pugnandum, ut laborent. Unuſquiſque Judæorum qui tempore *Eſdræ* muros *Hieruſalem* ædificabant, unâ manu faciebat opus, alterâ tenebat gladium. In omni civitate cogitandum eſt, manum quæ gladium tenet, eſſe *Regem*, vel *curiam ſummam*, & ab induſtria civium, non minus alendam eſſe, illa quâ quiſque fortunam ſuam privatam fabricatur; *vectigalia* autem & *tributa* nihil aliud eſſe, præter mercedem eorum qui armati vigilant, ne induſtria ſingulorum incurſu hoſtium impediatur; nec magis juſtam querimoniam eſſe eorum, qui paupertatem ſuam penſionibus publicis imputant, quam ſi dicerent, inopes ſe fieri propter ſolutionem debitorum. Sed nihil horum cogitat maxima pars hominum; patiuntur enim idem quod in morbo qui appellatur *Incubus*, qui ortus ab ingluvie, facit tamen homines putare ſe invadi, & magno pondere opprimi & ſuffocari. Quod autem ii qui videntur ſibi totâ civitatis mole oppreſſi, proni ad ſeditiones

Digitized by Google

tiones ſint, quodque novis rebus delectentur quibus præſentes nocent, ſatis per ſe manifeſtum eſt.

X. Altera animi ægritudo civitatibus noxia, eorum eſt, qui otio abundantes, carent dignitate. Ad honores & claritudinem natura quidem omnes contendunt, illi verò maximè qui minime rerum neceſſariarum ſollicitudine diſtringuntur. Hos enim partim ad diſſerendum inter ſe de republica, partim ad Hiſtoricorum, Oratorum, Politicorum, aliorumque librorum facilem lectionem otium cogit. Inde autem contingit, ut ad res maximi momenti adminiſtrandas, & ab ingenio, & à doctrina inſtructos ſe eſſe arbitrentur. Quoniam autem non omnes ſunt, quod ſibi videntur eſſe, & ſi eſſent, non tamen omnes propter multitudinem ad munera publica adhiberi poſſent, neceſſe eſt, multos præteriri. Hi igitur contumeliam ſibi fieri exiſtimantes, nihil magis in votis habere poſſunt, tum invidiâ in ſibi prælatos, tum emergendi ſpe, quam ut conſilia publica eventus infelices ſortiantur. Ideoque mirum non eſt, ſi rerum novarum occaſiones cupidis animis operiantur. *Ad ſeditionem diſponit ambitio.*

XI. Inter affectus ſeditioſos numeranda *Ad ſeditionem*

diſponit ſpes ſucceſſus.

randa eſt etiam *ſpes vincendi.* Sint enim homines quantum quis voluerit, opinionibus paci & regimini civili repugnantibus imbuti, ſint quantum fieri poteſt, injuriis & contumeliis, ab iis qui in authoritate ſunt, læſi, & laceſſiti, ſi tamen *vincendi ſpes* nulla, aut non ſatis magna appareat, nulla ſequetur ſeditio; diſſimulabunt ſinguli, & gravia potius ferent quam graviora. Ad hanc *ſpem* neceſſariò requiruntur quatuor, *numerus*, *inſtrumenta*, *mutua fiducia*, *& Duces.* Sine *numero* magno Magiſtratibus publicis reſiſtere non ſeditio, ſed deſperatio eſt. Per inſtrumenta intelligo *arma* & *commeatum*, quæ ſi abſint, numerus nihil valet, ſicut neque arma ſine *mutuâ fiduciâ*, neque hæc omnia ſine unione, ſub *Duce* aliquo, cui obedire, non ut obligati quod ſe ipſius imperio ſubmiſerint, (ſuppoſuimus enim hoc ipſo capite, hujuſmodi homines neſcire ſe obligari ultra id quod ſibimet ipſis rectum & bonum viſum fuerit,) ſed propter exiſtimationem virtutis, & prudentiæ militaris, vel ſimilitudinem affectuum, ſponte velint. Quatuor hæc ſi hominibus præſentia moleſtè ferentibus, & jus actionum ſuarum proprio judicio metientibus, in propinquo ſint, ad ſeditio-

Digitized by Google

ditionem & civitatis confuſionem præterea nihil deeſt præter aliquem, *qui ipſos acuat & concitet.*

XII. *Catilinæ*, quo nemo unquam magis ad ſeditiones factus fuit, character apud *Salluſtium* hic eſt, quod haberet *eloquentiæ ſatis*, *ſapientiæ parum.* Separat ille *ſapientiam* ab *eloquentia*, hanc homini ad turbas nato, ut neceſſariam attribuens, illam ut pacis dictatricem abjudicans. *Eloquentia* autem duplex eſt, altera ſententiæ & conceptuum animi perſpicua & elegans explicatrix, oriturque partim à rerum ipſarum contemplatione, partim a verborum in propria & definita ſignificatione acceptorum intelligentia; altera eſt affectuum animi (quales ſunt *ſpes*, *metus*, *ira*, *miſericordia*) commotrix, oriturque ex uſu verborum metaphorico, & ad affectus accommodato. Illa ex veris principiis, hæc ex jam receptis opinionibus, qualeſcunque eæ ſint, orationem texit. Illius ars Logica; hujus Rhetorica eſt. Illius finis veritas eſt; hujus victoria. Utraque ſuum uſum habet, illa in deliberationibus; hæc in hortationibus. Illa enim à *ſapientia* nunquam disjungitur; hæc verò fere ſemper. Quod autem hujuſmodi *eloquentia potens*, ſeparata à

Virtus quâ opus eſt ad ſeditiones excitandas, ſola eloquentia eſt ſine ſapientia.

rerum

rerum ſcientia, hoc eſt, à ſapientia, verus character ſit eorum qui populum ad res novas ſollicitant & concitant, ex ipſo opere quod faciendum habent, facile colligitur. Neque enim imbuere populum abſurdis illis opinionibus paci & ſocietati civili contrariis poſſent, niſi ipſi eaſdem tenerent; quod ignorantiæ majoris eſt, quàm quæ poſſit cadere in hominem ſapientem: quis enim qui neſcit unde leges vim ſuam derivent? quæ ſint *juſti*, *injuſti*, *honeſti*, *inhoneſti*, *boni*, *mali*, regulæ? quid pacem inter homines conciliet & conſervet, quid deſtruat? quid ſit *ſuum*, quid *alienum*? quid denique ſibi fieri velit (ut idem alteri faciat) vel mediocriter ſapiens exiſtimandus eſt? Quod autem auditores ſuos, ex ſtultis inſanos reddere poſſunt; quod facere poſſunt ut quibus malè eſt, pejus, quibus rectè, malè eſſe videatur; quod ſpem amplificare, pericula extenuare, præter rationem iidem poſſunt, id ab eloquentia habent, non ad ea, quæ res ſicut ſunt, ita explicat, ſed ab altera illa quæ commovendo animos, facit apparere omnia, qualia ipſi animis priùs commotis ea conceperunt.

Quomodo ſtultitia vulgi, & elo-

XIII. Ad diſponendum civium animos ad *ſeditiones*, multi etiam eorum qui bene erga civitatem affecti ſunt, dum

dum dictis opinionibus conforment doctrinam adoleſcentibus in ſcholis, & omni populo è cathedris inſinuant, per inſcitiam cooperantur. Qui vero diſpoſitionem illam in actum perducere volunt, totum ambitionis laborem in eo ponunt, primum ut male affectos in *factionem* & *conſpirationem* conjungant; deinde ut ipſi in *factione* plurimùm polleant. In *factionem* conjungunt, dum internuncios ſe & interpretes faciunt conſiliorum & actionum ſingulorum, nominantque perſonas & loca ad conveniendum, & de iis rebus, quibus regimen civitatis, prout ſibi videbitur commodum, reformetur, deliberandum. Ut vero in *factione* ipſi dominentur, *factio* in *factione* habenda eſt; ſcilicet ſeorſim cum paucioribus conventus ſecretos habere oportet, ubi ordinare poſſint, quid poſtea in conventu generali proponendum ſit, & à quibus, & quid quiſque eorum, & quo ordine debeat dicere, & quomodo potentiſſimos & exiſtimatione apud *factionis* vulgus florentiſſimos ad ſuam ſententiam poſſint trahere. Atque hoc modo cum *factionem* ſatis magnam habeant, in qua per eloquentiam dominentur, incitant eam ad res capeſſendas, atque ita rempublicam aliquando qui-

quentia ambitioſorum, concurrant ad Rempublicam diſſolvendam.

quidem opprimunt, nimirum, cum factio contraria nulla ſit, plerumque vero lacerant, & bellum civile introducunt. Concurrunt enim *ſtultitia* & *eloquentia* ad ſubverſionem civitatis, eo modo quo conſpirarunt quondam (ut eſt in fabula) filiæ *Peliæ* Regis Theſſaliæ cum *Medeâ*, contra patrem ſuum. Volentes illæ decrepito ſeni reſtituere adoleſcentiam; conſilio *Medeæ* in fruſta conciſum igni coquendum imponunt, exſpectantes fruſtra dum reviviſceret. Eodem modo vulgus ſtultitiâ ſuâ, velut puellæ *Peliæ*, cupientes civitatem veterem renovare, ducti *eloquentia* ambitioſorum hominum tanquam veneficio *Medeæ*, eam *factionibus* diviſam incendio ſæpius conſumunt quàm reformant.

CAPUT XIII.

De officiis eorum qui ſummum imperium adminiſtrant.

I. *Diſtinguitur ſummi imperii jus, ab exercitio.* II. *Salus populi ſuprema lex.* III. *Imperantium eſt reſpicere ad utilitatem plurium communem, non ad hujus vel illius propriam.* IV. *Per ſalutem intelligi omnia commoda.* V. *Quæ-*

Digitized by Google

Quæritur an Regum officium ſit ſaluti animarum civium ſuorum providere, prout ipſis ſecundum conſcientiam propriam optimum videbitur. VI. *Salus populi in quo conſiſtat.* VII. *Exploratores neceſſarios eſſe ad defenſionem populi.* VIII. *Milites, arma, præſidia, pecuniam tempore pacis parata habere, neceſſarium etiam ad defenſionem populi.* IX. *Recta inſtitutio civium in doctrina civili, paci conſervandæ neceſſaria.* X. *Onera publica æqualiter diſtribuere, paci conſervandæ conducibile.* XI. *Æquitatis naturalis eſſe, ut pecuniæ taxentur, pro ratione eorum quæ quiſque conſumit, non quæ poſſidet.* XII. *Ad pacem conſervandam conducere, ambitioſos premere.* XIII. *Et factiones diſſolvere.* XIV. *Ad locupletandos cives conducere leges, quibus* artes lucrativæ *foveantur, & quibus ſumptus coërceantur.* XV. *Non eſſe plura ex legibus definienda, quam poſtulat civium & civitatis commodum.* XVI. *Pœnas non majores ſumendas quam quæ legibus præfinitæ ſunt.* XVII. *Civibus contra judices corruptos jus reddendum.*

Diſtinguitur ſummi Imperii jus ab exercitio.

I. APparent ex hactenus dictis in unoquoque civitatis genere *officia* civium & ſubditorum; & quid ſummi imperantes in eos *poſſint*. Ipſorum autem imperantium *officia*, & quo modo in ſubditos gerere ſe debeant, nondum dictum eſt. Diſtinguendum autem eſt inter ſummi imperii *jus* & *exercitium*. Poſſent enim ſeparari, ut puta, cum is qui habet *jus*, vel non

Digitized by Google

poſſit, vel nolit litibus judicandis, vel rebus deliberandis, ipſe intereſſe. Reges enim aliquando per ætatem res gerere non poſſunt, quandoque etiam etſi poſſunt, rectiùs tamen eſſe judicant, contenti electione miniſtrorum & conſiliariorum, imparium per eos exercere. Ubi autem ſeparantur *jus* & *exercitium*, ibi regimen civitatis ſimile eſt regimini mundi ordinario, quo Deus, primus omnium motor, effectus naturales producit per ordinem cauſarum ſecundarum. Ubi vero, qui jus regni obtinet, omnibus judiciis, conſultationibus, actionibuſque publicis ipſe intereſſe vult, ibi adminiſtratio talis eſt, ac ſi Deus præter naturæ ordinem, ſe ipſum ad materiam omnem immediatè applicaret. De *officiis* igitur eorum qui ſummum imperium, ſive proprio, ſive alieno jure adminiſtrant, hoc capite ſummatim & breviter dicemus. Neque enim inſtituti mei eſt, in ea deſcendere quæ Principes alii ab aliis diverſa agere poſſint; hoc enim politicis practicis in ſingulis civitatibus relinquendum eſt.

Salus populi, ſuprema lex. II. Imperantium autem officia omnia hoc uno dicto continentur: *Salus populi ſuprema lex*. Quamquam enim ii qui ſummum inter homines imperium obtinent

Digitized by Google

tinent, legibus propriè dictis, hoc eſt, hominum voluntati ſubjici non poſſunt; quia ſummum eſſe, & aliis ſubjici, contradictoria ſunt, *officii* tamen eorum eſt rectæ rationi, quæ lex eſt naturalis, moralis, & divina, quantum poſſunt, in omnibus obedire. Quoniam autem imperia pacis cauſa conſtituta ſunt, & pax propter ſalutem quæſita, qui in imperio poſitus, eo aliter quam ad ſalutem populi uteretur, faceret contra pacis rationes, hoc eſt, contra legem naturalem. Sicut autem ſalus populi legem dictat, per quam Principes cognoſcunt *officium*; ita etiam artem docet, per quam iidem comparant beneficium. Potentia enim civium, potentia eſt civitatis, id eſt, ejus qui ſummum in civitate habet imperium.

Imperantium eſt reſpicere ad utilitatem plurium communem, non ad hujus vel illius propriam.

III. Per populum intelligitur hoc loco, non perſona una civilis, nempe ipſa civitas quæ regit, ſed multitudo civium qui reguntur. Civitas enim non ſui, ſed civium cauſa inſtituta eſt. Neque tamen *hujus* & *illius* ratio habenda eſt, non enim imperans, quatenus talis, civium ſaluti aliter proſpicit, quàm per leges, quæ univerſales ſunt; ideoque *officio* ſatisfecit, ſi toto conatu id egerit, ut per ſalutares conſtitutiones quamplurimis rectè ſit, & quam

diutiſſimè; neque male cuiquam, niſi ſuâ culpâ, aut caſu cui provideri non potuerat; expedit autem aliquando ſaluti plurimorum, ut male iis ſit qui mali ſunt.

Per ſalutem intelligi omnia commoda. IV. Per *ſalutem* autem intelligi debet non ſola vitæ qualitercumque conſervatio, ſed quatenus fieri poteſt vita beata. Nam eo fine homines in civitates *inſtitutivas* ſponte coiêre, ut poſſent, quantum conditio fert humana, jucundiſſimè vivere. Facerent ergo ii qui ſummum imperium in eo genere civitatis adminiſtrandum in ſe ſuſceperunt, contra legem naturæ, quia contra fiduciam eorum qui imperii adminiſtrationem eis commiſerunt, ſi non ſtuderent, quantum legibus fieri poteſt, ut cives bonis omnibus, non ad vitam modo, ſed etiam ad delectationem abunde inſtruantur. Qui vero armis imperia acquiſiverunt, cupiunt omnes, ut ſubditi ſui viribus tam animi quam corporis idonei ſint ut ipſis ſerviant; quare contra finem & ſcopum proprium facerent ſi non conarentur, ut iis non modo ea quibus vivere, ſed etiam quibus fortes eſſe poſſint, præbeantur.

Quæritur, an Regum officium ſit, V. Inprimis autem ad *ſalutem æternam* plurimum intereſſe Principes omnes credunt, quales de Deo teneantur opinio-

opiniones, qualiſque ei cultus exhibeatur. Quo ſuppoſito, quæri poteſt utrum ſummi imperatores, & quicunque ſunt, ſive unus ſive plures, qui ſummum civitatis imperium adminiſtrant, non peccent contra legem naturæ, ſi talem doctrinam, & talem cultum quem ipſi civibus ad *ſalutem æternam* neceſſariò conducere credunt, non faciant doceri & exhiberi, vel contrariam doceri vel exhiberi permittant? Manifeſtum eſt facere eos contra conſcientiam, & velle, quantum in ſe eſt, æternam civium perditionem. Nam, ſi non vellent, rationem non video, quare committerent, (cum ſummi exiſtentes cogi non poſſint,) ut ea docerentur & facerent, propter quæ damnandos eos eſſe credunt. Difficultatem autem hanc in medio relinquemus.

Saluti animarum civium ſuorum providere, prout ipſis ſecundum conſcientiam propriam optimum videbitur.

VI. Commoda civium quæ hanc tantùm vitam ſpectant, in quatuor genera diſtribui poſſunt. 1. ut ab hoſtibus externis defendantur. 2. ut pax interna conſervetur. 3. ut quantum cum ſecuritate publica conſiſtere poteſt, locupletentur. 4. ut libertate innoxiâ perfruantur. Amplius enim ad felicitatem civilem, quam ut à bello externo & civili tuti, opibus induſtriâ partis

Salus populi in quo conſiſtat.

Digitized by Google

frui poſſint, ſummi imperatores conferre non poſſunt.

Exploratores *neceſſarios eſſe ad defenſionem populi.*

VII. Ad defenſionem populi duo neceſſaria ſunt; *Præmoneri* & *Præmuniri*. Status enim civitatum inter ſe *naturalis*, id eſt, hoſtilis eſt. Neque ſi pugnare ceſſent, idcirco Pax dicenda eſt, ſed reſpiratio, in qua hoſtis alter alterius motum vultumque obſervans, ſecuritatem ſuam non ex pactis, ſed ex viribus & conſiliis adverſarii æſtimat. Atque id jure naturali, ut capit. 2. articulo 10. ex eo quod pacta in ſtatu naturali quoties juſtus metus intercedit ſunt invalida, oſtenſum eſt. Neceſſarium igitur eſt ad civitatis defenſionem, primum, ut ſit qui omnium eorum qui civitati nocere poſſunt, quantum fieri poteſt, conſilia & motus *exploret* & *præſentiat*. Sunt enim ſibi *exploratores* ad eos qui ſummum imperium adminiſtrant, idem quod radii lucis ad animam humanam; Atque in viſione politica, quàm in naturali rectius dicemus, ſpecies rerum externarum ſenſibiles intelligibileſque ad animam, (hoc eſt, eos qui ſummum imperium civitatis adminiſtrant) ab aliis non animadverſas per aërem tranſportari; Ideoque non minus neceſſarii ſunt ad ſalutem civitatis, quam lucis radii

Digitized by Google

radii ad ſalutem hominis. Vel ſi comparentur aranearum telis, quæ extenſæ undiquaque ſubtiliſſimis filis, motus externos ipſis intus in cavernulis ſuis reſidentibus ſignificant; non magis ii qui imperant, quid ad ſubditorum ſuorum defenſionem imperato opus eſt, ſine *exploratoribus*, quam illæ quando exeundum, & quo accurrendum ſit, ſine filis ſuis ſcire poſſunt.

Milites, arma, præſidia, pecuniam, tempore pacis parata habere, neceſſarium etiam ad defenſionem populi.

VIII. Deinde ad defenſionem populi requiritur neceſſario ut ſint *præmuniti*. Præmuniri autem eſt, militibus, armis, claſſe, propugnaculis, antequàm inſtet periculum, comparatis, & pecunia jam comportata inſtrui. Nam milites conſcribere, arma conquirere, poſt acceptam cladem, ſi non impoſſibile, ſaltem ſerum eſt. Similiter propugnacula & præſidia non antè locis opportunis conſtituere, quam fines invadantur, ſimile eſt ruſticorum, ut dixit Demoſthenes, qui ignari artis gladiatoriæ, ab una parte corporis ad aliam, ictibus moniti clypeos transferunt. Qui vero pecuniam ad milites alendos, & cæteras exercituum impenſas, tunc imperari ſatis opportunè putant, quando periculum incipit apparere, illi certè non conſiderant quam difficile ſit tam magnam pecuniæ vim

ab hominibus tenacibus ſubito corradere. Nam omnes ferè, quod ſemel in bonis ſuis numeraverunt, ita ſuum & ſibi proprium eſſe judicant, ut injuriam ſibi fieri putent, quoties vel minimam ejus partem coguntur in publicum erogare. Ex eo autem quod à portoriis & rerum venalium vectigali ad ærarium accedit, pecunia ſatis magna ad civitatem armis defendendam ſubito confici non poteſt. Pecunia itaque belli cauſâ, ſi civitatem ſalvam eſſe volumus, tempore pacis congerenda eſt. Cum ergo explorare hoſtium conſilia, arma & præſidia tenere, pecuniam in promtu habere, imperantibus ad ſalutem civium neceſſaria ſint; ſalutem autem civium omni conatu procurare lege naturæ principes teneantur, ſequitur, non modo licitum eis eſſe, exploratores emittere, milites alere, propugnacula ædificare, & pecuniam in eas res exigere, ſed etiam ea non facere, illicitum. Quibus etiam addi poteſt quicquid ad potentiam externorum à quibus metuunt, vel arte vel vi minuendam, conducere videbitur: obligantur enim rectores civitatum, mala quæ metuunt, curare pro viribus, ne contingant.

IX.

Digitized by Google

IX. Ad conſervationem autem Pacis internæ, multa requiruntur, quia multa concurrunt (ut capite præcedente oſtenſum eſt) ad eam perturbandam. Oſtendimus ibi alia eſſe quæ diſponunt animos ad ſeditionem, alia quæ diſpoſitos movent & excitant. Inter ea quæ diſponunt, numeravimus primo loco quaſdam pravas doctrinas. Has igitur eradicare ex animis civium, & contrarias inſinuare, officium eorum eſt, qui ſumma imperia adminiſtrant. Quoniam autem opiniones non imperando, ſed docendo; non terrore pœnarum, ſed perſpicuitate rationum animis hominum inſeruntur, leges quibus huic malo, obviandum eſt, non in errantes, ſed in ipſos errores conſtituendæ ſunt. Errores illi quos præcedente capite cum quiete civitatis conſiſtere non poſſe affirmavimus, in animos rudium irrepſerunt partim è concionatorum cathedris, partim à ſermonibus quotidianis hominum propter rei familiaris laxitatem ſtudiis vacantium; & in animos horum à doctoribus adoleſcentiæ ſuæ in Academiis publicis. Quare etiam vice verſa, ſi quis ſanam doctrinam introducere voluerit, incipiendum ei eſt ab Academiis. Illic fundamenta doctrinæ

Recta inſtitutio civium in doctrina civili, paci conſervandæ neceſſaria.

civilis vera, & verè demonſtrata jacienda ſunt, quibus imbuti adoleſcentes, plebem poſtea privatim & publicè inſtruere poſſint. Id autem tanto alacrius, & potentius facient, quanto ipſi de veritate eorum quæ docent & prædicant, certiores erunt. Siquidem enim propoſitiones propter conſuetudinem audiendi, quamquam falſæ, nec magis intelligibiles, quam ſi quis vocabula ſorte ex urna extracta copularet, hodie receptæ ſunt, quanto magis imbiberent homines, propter eandem cauſam, doctrinas veras, intellectui ſuo & rerum naturæ conformes? Officii igitur ſummorum imperantium eſſe arbitror, Elementa vera doctrinæ civilis conſcribi facere, & imperare ut in omnibus civitatis Academiis doceantur.

Onera publica æqualiter diſtribuere paci conſervandæ conducibile.

X. Secundo loco diſponere cives ad ſeditionem oſtendimus, ægritudinem animi ab *egeſtate*; quam quidem egeſtatem licet à luxuria vel ignavia propria profectam, imputant tamen iis qui regunt civitatem, tanquam penſionibus publicis exhauſti & oppreſſi. Fieri tamen poteſt aliquando ut querimonia illa juſta ſit, nimirum cum onera civitatis civibus inæqualiter imponuntur. Quod enim omnibus ſimul leve

leve onus eſt, ſi multi ſe ſubtrahunt, cæteris grave, imò intolerabile erit. Neque homines tam onus ipſum, quam inæqualitatem graviter ferre ſolent. Maxima enim ambitione de immunitate certatur, & in eo certamine minus felices magis felicibus tanquam victi invident. Ad tollendam ergo juſtam querimoniam, quietis publicæ intereſt, & per conſequens ad officium pertinet imperantium, ut onera publica æqualiter ferantur. Præterea, cum id quod à civibus in publicum confertur, nihil aliud ſit præter emptæ pacis pretium, rationis eſt, ut ii, qui æque pacis participant, æquas partes ſolvant, vel pecunias, vel operas reipublicæ contribuendo. Lex autem naturalis eſt (per art. 15. cap. 3.) unuſquiſque in jure aliis diſtribuendo, omnibus æqualem ſe præbeat; quare imperantes, ut onera civitatis civibus æqualiter imponant, lege naturali obligantur.

XI. Æqualitas autem hoc loco intelligitur, non pecuniæ, ſed oneris, hoc eſt, æqualitas rationis inter onera & beneficia. Quamquam enim pace omnes æqualiter fruantur, non tamen beneficia à pace omnibus æqualia ſunt. Nam alii plus, alii minus bonorum acquirunt. Et rurſus alii plus, alii minus

Æquitatis naturalis eſſe, ut pecuniæ taxentur, pro ratione eorum quæ quiſque conſumit, non

quæ poſſi- minus conſumunt. Quæri igitur po-
det. teſt, an debeant cives in publicum contribuere, pro ratione eorum quæ lucrantur, an eorum quæ conſumunt, hoc eſt, an perſonæ taxari debeant, ut pro ratione opum contribuant, an res ipſæ, ut contribuat quiſque pro ratione eorum quæ conſumit. Sed ſi conſideremus ubi pecuniæ conſeruntur pro ratione opum, ibi eos qui æqualia lucrati ſunt, non æqualia poſſidere, propterea quod alter parta per parcimoniam conſervat, alter per luxuriam diſſipat, ideòque beneficio pacis æqualiter gaudentes, civitatis onera non æqualiter ſuſtinere, & ex altera parte, ubi res ipſæ taxantur, ibi unumquemque dum rem privatam couſumit, partem civitati debitam pro ratione eorum non quæ habet, ſed quæ beneficio civitatis habuit, eo ipſo quod ſua conſumit, imperceptibiliter perſolvit: dubium amplius non eſt quin prior ille modus pecunias imperandi contra æquitatem, & proinde contra officium imperantium ſit, poſterior autem rationi & officio eorum conſentaneus.

Ad pacem conſervandam con- XII. Tertio officere paci publicæ diximus, ægritudinem animi quæ oritur ex *ambitione*. Sunt enim qui cum ſibi

Digitized by Google

ſibi præ cæteris ſapere, & magis ad res gerendas idonei videantur, quam ii qui rempublicam in præſentia adminiſtrant; virtus ſua quantum civitati prodeſſe queat, quando aliter oſtendere non poſſunt, oſtendunt nocendo. Quoniam autem tolli ex animis hominum ambitio & honorum aviditas non poteſt, officii imperantium non eſt, ut in id incumbant. Poſſunt autem præmiorum & pœnarum conſtanti applicatione facere, ut homines ſciant, viam ad honores non eſſe per vituperationem regiminis præſentis, neque per factiones, & auram popularem; ſed per contraria. Viri boni ſunt, qui conſulta patrum, qui leges juraque ſervant. Hos ſi honoribus ornari, factioſos vero ab iis qui ſumma imperia adminiſtrant, puniri & contemtui haberi, conſtanti tenore videremus, parendi quam obſtandi major ambitio eſſet. Accidit tamen aliquando, ut, ſicut equo propter ferociam, ita civi contumaci propter potentiam blandiendum ſit. Sed ut illud ſeſſoris, ita hoc imperatoris jam pene excuſſi eſt. Loquimur autem hic de iis quorum authoritas & potentia integra eſt. Horum officium eſſe, inquam, obedientes cives fovere, factioſos quantum poſſunt

ducere, ſeditioſos premere.

Digitized by Google

poſſunt imperio premere: neque enim alio modo potentia publica, nec enim ſine ea civium quies conſervari poteſt.

Et factiones diſſolvere. XIII. Si vero factioſos homines coërcere, multo magis factiones ipſas diſſolvere & diſſipare ad officium pertinet imperantium. FACTIONEM autem voco, multitudinem civium, vel *pactis* inter ſe, vel unius alicujus potentiâ, abſque ejus, vel eorum qui ſummum imperium obtinent, authoritate unitam. Eſt itaque *factio* tanquam civitas in civitate: ſicut enim unione hominum in ſtatu naturali fit civitas, ita civium unione novâ, fit factio. Secundum hanc definitionem, multitudo civium qui externo cuicunque ſive Principi, ſive civi, ſimpliciter obedituros ſe obſtrinxerunt, vel qui pacta aut fœdus inter ſe mutuæ defenſionis contra omnes homines fecerunt, non exceptis iis qui ſummam poteſtatem habent in civitate, *factio* eſt. Etiam gratia apud plebem ſi tanta ſit ut per eam comparari exercitus poſſit, niſi obſidibus, aut alio pignore publice caveantur, *factionem* continet. Atque idem de divitiis privatis dicendum eſt, ſi ſint immodicæ; quia pecuniæ obediunt omnia. Siquidem ergo verum ſit, civitatum

Digitized by Google

tatum inter ſe ſtatum naturalem & hoſtilem eſſe, Principes qui factionem permittunt, idem faciunt, ac ſi hoſtem intra mœnia reciperent. Quod eſt contra civium ſalutem, & propterea etiam contra leges naturales.

Ad locupletandos cives conducere leges quibus artes lucrativæ foveantur, & quibus ſumtus coërceantur.

XIV. Ad locupletandos cives neceſſaria duo ſunt, *labor* & *parſimonia*; conducit etiam tertium, nempe terræ aquæque *proventus naturalis*; eſt autem & quartum, *militia*, quæ rem civium quandoque auget, ſæpius vero attenuat; priora duo ſola neceſſaria ſunt. Poteſt enim civitas in inſula maris conſtituta, non majore, quam ut habitationi locum præſtet, ſine ſemente, ſine piſcatura, ſolâ Mercaturâ & opificiis diteſcere; ſed non eſt dubium, ſi habeant territorium, quin ditiores eodem numero, vel æque divites majore numero eſſe poſſint. Quartum autem, nimirum *militia*, in numerum quidem olim venit artium lucrativarum, ſub nomine *liſtricæ*, ſive *prædatoriæ*. Et genere humano ante conſtitutionem civitatum per familias diſperſo, juſta & honorifica habita eſt. Eſt enim nihil aliud prædatio, quam quod parvis copiis geritur bellum. Et magnæ civitates nominatim *Romana* & *Athenienſis* ſpoliis belli, vectigalibus externis,

Digitized by Google

ternis, & territorio armis acquiſito, ita aliquando rempublicam auxerunt, ut tenuioribus civibus non modo nullam pecuniam publicam imperarint, ſed etiam pecuniam & agros viritim diviſerint. Hujuſmodi autem divitiarum incrementa in rationes minimè referenda ſunt. Eſt enim, quod ad lucrum ſpectat, militia ſicut alea, qua plurimi rem ſuam labefactant, pauciſſimi ampliorem reddunt: Cum ergo tria tantum ſint, *proventus terræ* & *aquæ*, *labor*, & *parſimonia*, quæ conducunt ad civium locupletationem, circa ea tantum verſabitur officium imperantium. Ad primum utiles erunt leges, quæ favent artibus quibus terræ & aquæ proventus reddantur meliores; quales ſunt *Agricultura* & *Piſcatura*. Ad ſecundum utiles ſunt leges omnes quibus ignavia prohibeatur, induſtria excitetur, *ars navigandi* (per quam commoda totius mundi ſolo penè labore emta in unam civitatem comportantur,) item *mechanica* (ſub qua omnes excellentium opificiorum artes comprehendo,) & *ſcientiæ mathematicæ*, nauticæ & mechanicæ fontes, in honore habeantur. Ad tertium utiles ſunt leges illæ, quibus ſumtus tam in cibos quam in veſtes, & univerſim in

res

Digitized by Google

res omnes, quæ uſu conſumuntur, immodici prohibeantur. Quoniam autem leges tales ad fines ſupra dictos utiles ſunt, pertinet etiam ad officium imperantium eas ſancire.

XV. Libertas civium non in eo ſita eſt, ut legibus civitatis exempti ſint, vel ut ii qui civitatis ſummam poteſtatem habent, non poſſint leges ferre quaſcunque volent. Sed quoniam omnes motus & actiones civium legibus nunquam circumſcriptæ ſunt, neque circumſcribi propter varietatem poſſunt, neceſſe eſt, ut infinita pene ſint, quæ neque jubentur, neque prohibentur; ſed facere vel non facere ſuo quiſque arbitrio poteſt. In his unuſquiſque dicitur ſuâ frui libertate, atque in hoc ſenſu libertas hoc loco intelligenda eſt, nempe pro juris naturalis parte ea, quæ civibus a legibus civilibus permiſſa, & relicta eſt. Sicut aqua ripis undiquaque concluſa ſtagnat & corrumpitur; undiquaque aperta expanditur, & quo plures exitus invenit, eo liberior fluit: ita quoque cives ſi nihil injuſſu legum facerent, torperent; ſic omnia diſſiparentur: & quo plura legibus indeterminata relinquuntur, eo majore fruuntur libertate. Utrumque extremum vitioſum eſt: non enim ad actiones

Non eſſe plura legibus definienda, quàm poſtulat civium & civitatis commodum.

Digitized by Google

ones hominum tollendas, ſed dirigendas, inventæ leges ſunt; ſicut neque ripas ad ſiſtendum curſum fluminis, ſed ad dirigendum Natura ordinavit. Menſura hujus libertatis ex bono civium & civitatis capienda eſt. Quare contra officium eorum qui imperant, & legum ferendarum autoritatem habent, in primis eſt, ut plures leges ſint, quam ad bonum civium & civitatis neceſſario conducat. Nam cum de eo quod facere vel non facere debent, ſæpius per rationem naturalem, quàm per ſcientiam legum homines deliberare ſolent; ubi leges plures ſunt, quàm ut earum facile meminiſſe poſſimus, & per eas prohibentur ea, quæ ratio per ſe non prohibet? neceſſe eſt ut per ignorantiam, ſine ulla prava intentione, incidant tamen in leges, tanquam in laqueos, contra libertatem innoxiam, quam imperantes civibus conſervare lege naturali obligantur.

Pœnas non majores ſumendas quàm quæ legibus præſinitæ ſunt.

XVI. *Libertatis* civitati innoxiæ, & ſingulis civibus ad beate vivendum neceſſariæ, pars magna etiam eſt, ut pœnæ nullæ timendæ ſint, niſi quas prævidere, aut exſpectare poſſint. Præſtatur autem hoc, ubi vel nullæ omnino pœnæ legibus definiuntur, vel majores

Digitized by Google

majores definitis non exiguntur. Ubi nullæ definiuntur, ibi is qui primus legem tranſgreſſus eſt, pœnam exſpectat indefinitam, ſive arbitrariam, ſupponiturque metus ejus infinitus, quia mali infiniti. Præcipit autem lex naturæ iis qui legibus civilibus non ſubjiciuntur, per ea quæ diximus cap. 3. articulo 11. ideòque ſummis imperantibus in ultione, & pœnis ſumendis ſpectandum eſſe non malum præteritum, ſed bonum futurum: peccantque pœnarum arbitrariarum aliam menſuram habentes, quam utilitatem publicam. Ubi vero pœna definita eſt, ſive lege præſcripta, ut quando verbis diſertis ponitur, *qui ſic facit, ſic patietur;* ſive praxi, ut quando pœna, lege non præſcripta, ſed (arbitraria ab initio) determinata eſt poſtea per punitionem primi delinquentis, (æquè enim transgredientes æqualiter puniri jubet æquitas naturalis:) ibi pœnam, quàm quæ lege definitur, majorem exigere, contra legem naturæ eſt. Finis enim punitionis eſt, voluntatem hominis non cogere, ſed formare, & talem facere, qualem eam eſſe cupit is, qui pœnam ſtatuit. Et deliberatio nihil aliud eſt niſi commodorum & incom-

Digitized by Google

commodorum facti quod aggredimur, tanquam in bilance ponderatio, ubi quod præponderat, neceſſariò ſecundum inclinationem ſuam procedit. Siquidem ergo legiſlator pœnam minorem crimini appendit, quam ut libidini metus præponderet, libidinis ſupra metum pœnæ exceſſus quo crimen committitur, legiſlatori attribuendus eſt, hoc eſt, ſummo imperanti; ideòque ſi punit majori pœna, quam ipſe legibus præfinivit, punit in alio quod peccavit ipſe.

Civibus contra judices corruptos jus reddendum.

XVII. Etiam ad innoxiam & neceſſariam civibus *libertatem* pertinet, ut quæ jura legibus ſibi quiſque conceſſa habet, iis ſine metu frui poſſit. Fruſtra enim eſt *ſuum* ab *alieno* legibus diſtingui, ſi falſo judicio, latrocinio, vel furto rurſus confundantur. Contingit autem falſa judicia, latrocinia, & furta fieri, ubi judices corrumpi poſſunt. Metus enim quo homines à male faciendo deterrentur, non ab eo oritur quod pœnæ ſtatuuntur, ſed quod exiguntur. Futurum enim ex præterito æſtimamus, quæ rarò fieri ſolent, raro exſpectantes. Si igitur judices muneribus, gratia, vel etiam miſericordia corrupti pœnas lege debitas ſæpe remittant, atque eo modo improbis

Digitized by Google

bis ſpem faciant impunitatis, bonis civibus à ſicariis, latronibus, veteratoribuſque obſeſſis, neque converſari inter ſe, neque omnino ſe movere liberum erit; imò civitas ipſa diſſolvitur, & redit cuique jus ſe ipſum ſuo arbitratu protegendi. Præcipit igitur lex naturæ ſummis imperantibus, ut juſtitiam non modo ipſi exerceant, ſed etiam ut judices à ſe poſitos, idem facere pœnis cogant, hoc eſt, querelis civium aurem præbeant, & delegent, quoties opus eſt, judices extra ordinem qui de ordinariis cognoſcant.

CAPUT XIV.

De Legibus & Peccatis.

I. *Lex quomodo differt a* conſilio. II. *Quomodo differt à* Pacto. III. *Quomodo a* jure. IV. *Diviſio legum in* Divinas *&* Humanas, *&*, Divinarum *in* Naturales *&* Poſitivas; *&*, naturalium *in leges* ſingulorum hominum, *&* Gentium. V. Legum Humanarum, *id eſt, civilium diviſio in* ſacras, *&* ſæculares. VI. *In* Diſtributivam *&* Vindicativam. VII. Diſtributivam *&* vindicativam *non eſſe* ſpecies *legum, ſed partes.* VIII. *Omni legi pœna appenſa intelligitur.* IX. *Præcepta Decalogi de parentibus honorandis, de homicidio,*

dio, adulterio, furto, & falſo teſtimonio, leges civiles eſſe. X. *Impoſſibile eſſe lege civili quicquam jubere contra legem naturæ.* XI. *Legi eſſentiale eſſe, ut cognoſcatur & ipſa & legiſlator.* XII. *Unde cognoſcatur* legiſlator. XIII. *Ad cognoſcendam legem neceſſaria ſunt* promulgatio & interpretatio. XIV. *Legis civilis diviſio in* ſcriptam & non ſcriptam. XV. Leges naturales *non eſſe leges* ſcriptas; *neque* Reſponſa Juriſprudentum, *neque* conſuetudinem *eſſe* leges *per ſe, ſed per conſenſum ſummæ poteſtatis.* XVI. Peccati *nomen latiſſimè acceptum quid ſignificet.* XVII. Peccati *Definitio.* XVIII. *Differentia inter peccatum* infirmitatis, & malitiam. XIX. *In quo genere peccati contineatur* Atheiſmus. XX. *Quid ſit* crimen læſæ Majeſtatis. XXI. *Crimine læſæ Majeſtatis non leges* civiles, *ſed* naturales *violari.* XXII. *Ideoque non jure* Imperii, *ſed jure* belli *puniri.* XXIII. *Obedientiam non rectè diſtingui in* activam & paſſivam.

Lex quomodo differat à conſilio. I. LEx ab iis qui vim verborum minus moroſè penſitant, aliquando cum *conſilio*, aliquando cum *pacto*, aliquando cum *jure* confunditur. Confundunt *legem* cum *conſilio*, qui putant, Monarcharum officium eſſe *conſiliarios* non modo audire, ſed etiam iis obedire; tanquam ſi conſilium capere, niſi etiam quod conſultum eſt, fiat, fruſtra eſſet. Diſtinctio inter *conſilium* & *legem* petenda eſt à differentia

tia inter *conſilium* & *mandatum*. Jam CONSILIUM eſt *præceptum*, in quo ratio quare paremus, ſumitur *ab ipſa re* quæ præcipitur. MANDATUM autem eſt *præceptum* in quo parendi ratio ſumitur à *voluntate præcipientis*. Propriè enim non dicitur, *Sic volo*, *ſic jubeo*, niſi ſtet pro ratione *voluntas*. Cùm vero legibus obediatur non propter rem ipſam, ſed propter voluntatem præcipientis, *lex* non *conſilium*, ſed *mandatum* eſt; definiturque hoc modo; LEX eſt *mandatum ejus perſonæ* (*ſive hominis*, *ſive curiæ*) *cujus præceptum continet obedientiæ rationem*. Ut præcepta Dei reſpectu hominum, civitatis reſpectu civium, & univerſaliter omnium potentium, reſpectu eorum qui non poſſunt reſiſtere, eorum leges dicendæ ſint. Differunt ergo multifariam inter ſe *lex* & *conſilium*. *Lex* enim ejus eſt, qui poteſtatem habet in eos quibus præcipit: *conſilium*, ejus qui poteſtatem non habet. Facere id quod *lege* præcipitur, *officii*, quod *Conſilio*, *arbitrii* eſt. *Conſilium* dirigitur ad finem *ejus cui præcipitur*, *lex* autem ad finem ejus *qui præcipit*. *Conſilium* non niſi *volentibus* datur, *lex* etiam *nolentibus*. Denique jus *conſiliarii* tollitur arbitrio

Digitized by Google

bitrio ejus cui *conſilium* dat, jus *legiſlatoris* non tollitur arbitrio ejus cui imponitur *lex*.

Quomodo differat a pacto. II. *Legem* cum *pacto* confundunt ii, qui leges putant nihil aliud eſſe quam ὁμολογήματα, ſive formulas vivendi, communi conſenſu hominum determinatas. Inter quos eſt *Ariſtoteles* qui *legem* hoc modo definit. Νόμος ἐςὶ λόγος ὡρισμένος καθ' ὁμολογίαν κοινὴν πόλεως, μηνύων πῶς δεῖ πράττειν ἕκαςα, id eſt, *lex eſt oratio definita juxta conſenſum communem civitatis, indicans quomodo ſingula oportet agere.* Quæ definitio non eſt *legis* ſimpliciter, ſed *civilis*. Manifeſtum enim eſt, *leges divinas* non eſſe ortas à conſenſu hominum, neque etiam *naturales*: nam ſi à conſenſu hominum originem haberent, etiam eorundem conſenſu abrogari poſſent; ſunt autem immutabiles. Neque verò eſt ea definitio legitima *legis civilis*: civitas enim eo loco ſumitur, vel pro una perſona civili, unam habente voluntatem, vel pro multitudine hominum, quorum unicuique ſua voluntas privata libera eſt. Si pro unâ perſonâ, illud *communi conſenſu*, non rectè ponitur; non enim habet una perſona *conſenſum communem*. Neque oportebat ponere *indicans* quid facto opus eſſet, ſed *jubens*.

Digitized by Google

bens. Civitas enim civibus quæ indicat, imperat. Intellexit ergo per civitatem, multitudinem hominum communi conſenſu (puta ſcripto ſuffragiis confirmato) formulas vivendi indicantem: hæ autem nihil aliud ſunt præter mutua pacta, quæ non ante quemquam obligant, neque ideo leges ſunt, quam conſtituto imperio ſummo, quod poſſit cogere, cautum ei ſit erga cæteros qui aliter ea obſervaturi non ſunt. *Leges* itaque juxta definitionem hanc *Ariſtotelis*, nihil aliud ſunt quam nuda & invalida pacta, quæ tum demum, cùm ſit qui potentiam civitatis jure exercet, *leges* fient vel non fient, illius arbitrio. Confundit ergo *pacta* cum *legibus*, quod non oportuit; eſt enim *pactum promiſſum; lex mandatum*. *In pactis*, *Faciam* dicitur; in *legibus*, *Fac*. *Pacto* (*) obligamur; *lege* obligati tenemur. *Pactum* obligat *per ſe*: *lex* obligatum tenet virtute *pacti* univerſalis de præſtanda obedientia. Ideoque in *pacto*, priùs determinatur quid faciendum eſt, quàm ad faciendum obligamur; ſed in *lege* ante obligamur ad faciendum, quid verò faciendum ſit, determinatur poſt. Debebat igitur *Ariſtoteles* definire *legem civilem* hoc modo, *Lex civilis eſt oratio definita*

nita per voluntatem civitatis, ſingula imperans quæ oportet facere. Quæ eadem eſt cum eâ quam attulimus ſupra cap. 6. articulo 9. nimirum *leges civiles eſſe ejus* (ſive hominis, ſive curiæ) *qui in civitate ſumma poteſtate præditus eſt, de civium futuris actionibus mandata.*

Annot. ad p. 317. (*) Pacto obligamur &c.] *Viſum eſt aliquibus, idem eſſe* Obligari *&* Obligatum teneri, *& proinde diſtinctionem in verbis aliquam, in re nullam eſſe. Clarius ergo hoc dico. Pacto obligari hominem, id eſt, propter promiſſionem præſtare debere. Lege vero obligatum teneri, id eſt, metu pœnæ quæ in Lege conſtituitur, ad præſtationem cogi.*

Quomodo à jure. III. *Legem* cum *jure* confundunt ii, qui quod *jure divino* permiſſum eſt, facere perſeverant, quamquam *lege civitatis* prohibeatur. Quod *lege divinâ* prohibetur, lege civili permitti non poteſt, nec quod *lege divina* imperatur, prohiberi poteſt *lege civili.* Verumtamen quod jure divino permittitur, id eſt, quod jure divino fieri poteſt, nihil impedit, quo minus idem *lege civili* prohibeatur. *Leges* enim *inferiores* libertatem à *ſuperioribus* relictam

Digitized by Google

lictam reſtringere poſſunt, quamquam ampliare non poſſunt. Eſt autem *jus*, *libertas naturalis*, à legibus non conſtituta, ſed relicta. Remotis enim *legibus*, *libertas* integra eſt; hanc primo reſtringit *naturalis lex*, & *divina*; reſiduam reſtringunt *leges civiles*; & quæ legi civili ſupereſt, reſtringi rurſus poteſt à *conſtitutionibus* particularium urbium & ſocietatum. Multum ergo intereſt inter *legem*, & *jus*; *lex* enim *vinculum*, *jus libertas* eſt, differuntque ut contraria.

IV. *Lex* omnis dividi poteſt; primum pro diverſitate autorum in *Divinam* & *Humanam*. *Divina* autem pro duobus modis, quibus Deus voluntatem ſuam hominibus notam facit, duplex eſt: *Naturalis* (ſive *Moralis*) & *Poſitiva*. *Naturalis* ea eſt, quam Deus omnibus hominibus patefecit per *Verbum* ſuum *æternum* ipſis innatum, nimirum *Rationem naturalem*. Atque hæc eſt ea lex, quam toto hoc libello explicare conatus ſum. *Poſitiva* eſt, quam Deus nobis patefecit per *Verbum Propheticum*; quo locutus eſt ad homines tanquam homo; quales ſunt leges quas tradidit *Judæis* circa politiam & cultum divinum; poſſuntque appellari *leges divina civiles*, quia civitati *Iſraëlitarum*

Diviſio legum in Divinas & Humanas; & Divinarum in Naturales & Poſitivas; & Naturalium in leges ſingulorum hominum & gentium.

 litarum

Digitized by Google

litarum populi ſui peculiaris peculiares erant. Rurſus *naturalis* dividi poteſt, in naturalem *hominum*, quæ ſola obtinuit dici *lex naturæ*, & naturalem *civitatum*, quæ dici poteſt *lex Gentium*, vulgo autem *jus Gentium* appellatur. Præcepta utriuſque eadem ſunt: ſed quia civitates ſemel inſtitutæ induunt proprietates hominum perſonales, *lex* quam loquentes de hominum ſingulorum officio, *naturalem* dicimus, applicata totis civitatibus, nationibus, ſive gentibus, vocatur *jus Gentium.* Et quæ *Legis* & *juris naturalis* Elementa hactenus tradita ſunt, translata ad *civitates* & *gentes* integras, pro *legum*, & *juris Gentium* Elementis ſumi poſſunt.

Legum humanarum, id eſt, civilium, diviſio in ſacras & ſæculares.

V. *Humana lex* omnis *civilis* eſt. Nam extra civitates ſtatus hominum hoſtilis eſt, in quo quia alter alteri non ſubjicitur, leges præter dictamina rationis naturalis, quæ lex divina eſt, nullæ ſunt. In civitate verò, ſola civitas, hoc eſt, homo, vel curia cui ſummum civitatis imperium committitur, legiſlator eſt, civitatis autem leges civiles ſunt. *Civiles leges* poſſunt dividi pro diverſitate ſubjectæ materiæ in *ſacras* & *ſeculares*. *Sacræ* ſunt quæ pertinent ad Religionem, hoc eſt, ad ceremo-

ceremonias & cultum Dei, (nimirum quæ & quo ritu perſonæ, res, loca, conſecranda ſunt, quæ opiniones circa numen divinum publicè docendæ, & quibus verbis ritibuſque ſupplicationes faciendæ ſunt, & ſimilia) & nulla lege divinâ poſitivâ definiuntur. Nam *leges civiles ſacræ* ſunt *humanæ* [quæ & *Eccleſiaſticæ* dicuntur] circa res *ſacras*; *ſeculares* autem generali nomine *civiles* appellari ſolent.

VI. Rurſus *lex civilis* pro duobus legislatoris officiis, quorum alterum eſt *judicare*, alterum *cogere* ut judiciis acquieſcant, duas habet partes, alteram *diſtributivam*, alteram *vindicativam*, ſive *pœnariam*. *Diſtributiva* eſt, qua jus ſuum cuique diſtribuitur, hoc eſt, quæ regulas omnium rerum conſtituit, quibus ſciamus quid nobis, quid aliis proprium ſit, ita ut nos noſtris uti & frui alii non impediant, neque nos impediamus illos ne utantur & fruantur ſuis; & quid cuique licitum ſit facere vel omittere, quid illicitum. *Vindicativa* eſt, qua, quæ pœnæ ſumendæ ſunt de iis qui legem violant, definitur. *In Diſtributivam, & Vindicativam.*

VII. *Diſtributiva* autem *& vindicativa* non ſunt duæ legum *ſpecies*, ſed ejuſdem legis duæ *partes*. Siquidem *Diſtributivam & Vindicativam*

non eſſe ſpecies legum, ſed partes. enim lex nihil amplius dicat, quàm, verbi gratia, *tuum eſto, quod tu tuo regum, ti cepiſti in mari*, fruſtra eſt. Quamquam enim alter eripiat tibi quod cepiſti, non impedit quin adhuc tuum ſit; nam in ſtatu naturæ, ubi omnia omnium ſunt communia, idem eſt & *tuum* & *alienum*; ita, quod lex definit eſſe *tuum*, *tuum* erat etiam ante legem, & poſt legem *tuum* eſſe non deſinit, quamquam ab alio poſſeſſum. Nihil ergo lex agit, niſi ita intelligatur, ut ſic *tuum* ſit, ut omnes alii prohibeantur, ne impediant quominus omni tempore eo poſſis tuo arbitratu ſecure uti & frui. Hoc enim eſt quod requiritur ad proprietatem bonorum, non ut quis iis poſſit uti, ſed poſſit ſolus, quod fit prohibendo alios ne ſint impedimento. Sed fruſtra etiam prohibent, qui metum pœnarum non incutiunt: fruſtra ergo lex eſt niſi utramque partem contineat, & illam quæ *prohibet* injurias fieri, & illam quæ facientes *punit*. Harum prima, quæ *diſtributiva* dicitur, *prohibitoria* eſt, & loquitur ad omnes; ſecunda, quæ *vindicativa* vel *pœnaria* appellatur, mandatoria eſt, & loquitur tantùm ad miniſtros publicos.

VIII.

Digitized by Google

VIII. Ex quo etiam intelligitur, *omni legi civili annexam eſſe pœnam*, vel explicitè vel implicitè. Nam ubi pœna neque ſcripto, neque exemplo alicujus qui pœnas legis tranſgreſſæ jam dedit, definitur, ibi ſubintelligitur pœnam arbitrariam eſſe, nimirum, ex arbitrio pendere legiſlatoris, hoc eſt, ſummi imperantis; fruſtra enim eſt lex, quæ impunè violari poteſt. *Omni legi pœna appenſa intelligitur.*

IX. Quoniam autem à legibus civilibus oritur, tum quod unuſquiſque jus *ſuum* ſibi proprium & ab *alieno* diſtinctum habeat, tum etiam quod prohibeatur aliena invadere; ſequitur, præcepta hæc, *Honorem parentibus, legibus definitum non denegabis*: *Hominem quem vetant leges occidere, non occides*: *Legibus vetitum concubitum fugies*: *Rem alienam Domino invito non auferes*: *Leges & judicia falſo teſtimonio non fruſtrabere*, eſſe leges civiles. Leges naturales eadem præcipiunt, ſed implicitè: nam lex naturalis, (ut cap. 3. art. 2. dictum eſt) jubet obſervari *pacta*, ideoque etiam obedientiam præſtare, quando obedientiam pacti fuerint, & alieno abſtinere, quando quid ſit alienum, lege civili definitum fuerit: cives autem omnes (per cap. 6. art. 13.) obedientiam *Præcepta Decalogi, de parentibus honorandis, de homicidio, adulterio, furto, & falſo teſtimonio, leges civiles eſſe.*

præſtare mandatis ejus qui habet ſummam poteſtatem, hoc eſt, legibus civilibus, ex ipſa civitatis conſtitutione *paciſcuntur*: etiam ante quam violari poſſunt. Nam lex naturalis obligabat in ſtatu naturali, ubi primò [quia natura omnia omnibus dedit] nihil alienum erat, & proinde alienum invadere, impoſſibile; deinde ubi omnia communia erant, quare etiàm concubitus omnes liciti; tertio, ubi ſtatus belli erat, ideoque licitum occidere; quarto, ubi omnia proprio cujuſque judicio definita erant, ideoque honores etiam paterni; poſtremo ubi nulla judicia publica erant, & propterea nullus uſus teſtimonii dicendi, neque veri neque falſi.

Impoſſibile eſſe lege civili quicquam jubere contra legem naturæ.

X. Cum ergo obligatio ad leges illas obſervandas antiquior ſit quam ipſarum legum promulgatio, utpote contenta in ipſa civitatis conſtitutione, virtute legis naturalis quæ prohibet violari pacta, lex naturalis omnes leges civiles jubet obſervari. Nam ubi obligamur ad obedientiam antequam ſciamus quid imperabitur, ibi univerſaliter & in omnibus obedire obligamur. Ex quo ſequitur, legem civilem nullam, quæ non ſit lata in contumeliam Dei [cujus reſpectu ipſæ civitates

vitates

Digitized by Google

vitates non ſunt ſui juris, nec dicuntur leges ferre] contra legem naturalem eſſe poſſe. Nam etſi naturæ lex prohibet furtum, adulterium, &c. ſi tamen lex civilis jubeat invadere aliquid, non eſt illud furtum, adulterium, &c. Nam Lacedæmonii olim cum permitterent pueris certa lege ſurripere bona aliena, ea bona non aliena, ſed propria ſurripientis eſſe juſſerunt; ideoque tales ſurreptiones non erant furta: ſimiliter ethnicorum copulationes ſexuum, ſecundum leges ſuas conjugia erant legitima.

Legi eſſentiale eſſe, ut cognoſcatur & ipſa & legiſlator.

XI. Ad eſſentiam legis neceſſarium eſt, ut civibus duo innotuerint, primum quis homo, vel quæ curia ſummam poteſtatem, hoc eſt, legum ferendarum jus habet. Secundum, quid ipſa lex dicat. Is enim qui nunquam cognovit, aut cui, aut ad quid teneatur, obedire non poteſt, & perinde eſt, ac ſi non teneretur. Non dico neceſſarium eſſe ad eſſentiam legis, ut vel hoc vel illud perpetuò cognitum ſit, ſed tantum ut cognitum ſemel fuerit: quod ſi poſtea civis obliviſcatur, vel juris quod is habet qui legem fert, vel ipſius legis, id non impedit quominus teneatur obedire, cum potuerit meminiſſe, ſi voluntatem

obediendi, prout naturalis lex jubet, habuiſſet.

Unde cognoſcatur legiſlator.

XII. *Cognitio legiſlatoris* dependet ab ipſo cive; nam ſine conſenſu & pacto ſuo proprio, vel expreſſo vel ſubaudito jus legiſlationis conferri in neminem potuit. Expreſſo, quando cives ab initio formam regendæ civitatis inter ſe conſtituunt, vel quando promiſſo ſuo ſubmittunt ſe alicujus imperio; vel ſaltem ſubaudito, ut quando utuntur beneficio imperii, & legum alicujus, ad protectionem & conſervationem ſui adverſus alios. Cujus enim imperio concives noſtros obedire poſtulamus bono noſtro, illius imperium legitimum eſſe, eâ ipsâ poſtulatione confitemur. Ideoque ignorantia poteſtatis legum ferendarum obtendi nunquam poteſt; unuſquiſque enim quod ipſe fecit, feciſſe ſe cognovit.

Ad cognoſcendam legem neceſſaria ſunt promulgatio & interpretatio.

XIII. *Cognitio legum* dependet à legiſlatore, qui eas promulgare debet; aliter enim non ſunt leges. Eſt enim lex legiſlatoris mandatum; mandatum autem eſt declaratio voluntatis; non ergò lex eſt, niſi voluntas legiſlatoris declaretur; id quod fit *promulgatione*. In *promulgatione* autem duo conſtare debent, quorum alterum eſt, ut is vel

Digitized by Google

vel ii qui legem promulgant, vel habeant ipſi jus legiſlationis, vel id faciant autoritate ejus vel eorum qui habent. Alterum eſt ipſa legis ſententia. Primum autem quod leges promulgatæ procedant ab eo qui ſummum habet imperium, conſtare, hoc eſt ſciri accuratè & philoſophicè loquendo non poteſt, niſi ab iis qui ab ore ipſius imperantis eas accipiunt; cæteri credunt; ſed credendi rationes tantæ ſunt, ut non credere vix ſit poſſibile. Et in civitate quidem *Democratica*, ubi legibus ferendis unuſquiſque intereſſe, ſi velit, poteſt, qui abſens fuerit, præſentibus credere debet. Sed in *Monarchiis* & *Ariſtocratiis*, quia paucis mandata *Monarchæ* & *Optimatum* præſentibus & coram audire conceditur, illis paucis neceſſe erat poteſtatem facere, ea cæteris promulgandi. Et ſic *Edicta* & *Decreta* Principum eſſe credimus, quæ pro talibus vel ſcripto, vel voce eorum quorum id munus eſt, nobis proponuntur. Sed tamen cum credendi cauſas habeamus has, vidiſſe quod princeps, vel curia ſumma talibus *conſiliariis*, *ſcribis*, *præconibus*, *ſigillis*, & ſimilibus argumentis ad voluntatem ſuam declarandam conſtanter uſus ſit; quod nunquam

Digitized by Google

authoritatem illis detraxerit; quod de iis qui hujuſmodi promulgationi non credentes legem tranſgreſſi ſunt, pœnæ ſumtæ fuerint; non modo qui ſic credens obediverit *edictis* & *decretis* per illos editis, ubique terrarum excuſatur, ſed etiam qui non credens non obediverit, punitur. Nam permittere ut hæc conſtanter fiant, ſatis manifeſtum ſignum, & declaratio voluntatis ejus qui imperat, ſatis perſpicua eſt; modo nihil in *lege*, edicto ſeu *decreto* contineatur, quod ſummæ poteſtati ipſius imperantis deroget. Non eſt enim putandum, eum velle poteſtati ſuæ à quibuſcunque miniſtris ſuis quicquam detrahi, dum voluntatem retinet imperandi. *Sententia* vero *legum*, ubi de ea dubitatur, petenda eſt ab iis quibus à ſumma poteſtate commiſſa eſt *Cauſarum cognitio*, ſive *judicia*. *Judicare* enim nihil aliud eſt quam *leges* ſingulis caſibus *interpretando* applicare. Quibus autem id munus commiſſum eſt, eodem modo cognoſcitur, quo cognoſcimus qui ſint ii, quibus commiſſa eſt autoritas leges promulgandi.

Legis civilis diviſio in

XIV. Rurſus lex *civilis*, pro duplici modo promulgandi, duorum generum eſt: *Scripta* & *non ſcripta*. Per *ſcriptam*

ſcriptam intelligo eam quæ voce ſive ſigno aliquo alio voluntatis legiſlatoris indiget ut fiat lex. Legum enim genus omne & naturâ & tempore coævum eſt generi humano, & propterea inventione literarum & ſcribendi arte antiquius. Non ergo *legi ſcriptæ* neceſſaria eſt *ſcriptio*, ſed vox; hæc ſola ad *eſſentiam*, illa ad *recordationem legis* adhibita eſt. Nam ante inventas literas ad memoriam adjuvandam, *leges* in metra redactas cantitari ſolitas eſſe legimus. *Non ſcripta* eſt ea, quæ non alia indiget promulgatione præter vocem naturæ, ſive rationem naturalem, quales ſunt *leges naturales*. Lex enim naturalis, quamquam à civili diſtinguatur, quatenus voluntati præcipit, tamen quod ad actiones attinet, civilis eſt; exempli gratia, hæc, *Non concupiſces*, quæ pertinet tantum ad animum, lex naturalis tantum eſt; hæc verò, *Non invades*, & naturalis, & civilis eſt. Cum enim regulas præſcribere univerſales, quibus omnes futuræ lites quæ forte inſignitæ ſunt, dijudicari poſſint, impoſſibile ſit, intelligitur, in omni caſu *legibus ſcriptis* prætermiſſo ſequendam eſſe *legem æquitatis naturalis*, quæ jubet æqualia æqualibus diſtribuere: atque hoc, vi *legis civilis*,

Scriptam & Non ſcriptam.

Digitized by Google

civilis, quæ pœnas etiam de iis exigit qui ſcientes & volentes, *leges naturales* facto tranſgrediuntur.

Leges naturales non eſſe leges ſcriptas; neque reſponſa juris-prudentum, neque conſuetudinem eſſe leges per ſe, ſed per conſenſum ſummæ poteſtatis.

XV. His intellectis, apparet primum, *leges naturales*, quanquam in libris Philoſophorum deſcriptæ fuerint, non eſſe ob eam rem vocandas leges ſcriptas; neque ſcripta juriſprudentum, eſſe leges, ob defectum autoritatis ſummæ; neque etiam *Reſponſa prudentum*, id eſt, *judicum*, niſi quatenus conſenſu ſummæ poteſtatis in conſuetudinem abierint; tunc autem inter *leges ſcriptas* habenda eſſe; non propter conſuetudinem ipſam, (quæ vi ſua legem non conſtituit) ſed propter voluntatem ſummi imperantis; quæ ex eo arguitur, quod *ſententiam*, ſive æquam ſive iniquam, in conſuetudinem ire perpeſſus eſt.

Peccati nomen latiſſimè acceptum, quid ſignificet.

XVI. *Peccatum* ſignificatione latiſſima comprehendit omne *factum*, *dictum*, & *volitum* contra rectam rationem. Unuſquiſque enim media ad finem quem ſibimet ipſi proponit, ratiocinando quærit; ſi ergo rectè ratiocinetur, (hoc eſt, incipiens à principiis evidentiſſimis texat diſcurſum ex conſequentibus continuò neceſſariis) progredietur itinere directiſſimo, aliter deviabit; id eſt, *faciet*, *dicet*, vel *conabitur*

Digitized by Google

nabitur aliquid contra finem proprium: quod cum fecerit, dicetur ratiocinando quidem *erraſſe*, actione verò & voluntate *peccaſſe*; nam *peccatum* ita ſequitur *erratum*, ſicut *voluntas intellectum*. Atque hæc eſt vocis acceptio generaliſſima, qua continetur omne *factum imprudens*, ſive contra legem, ut, alienam domum evertere; ſive non contra legem, ut propriam, ſuper arenam ædificare.

XVII. Ubi vero de *legibus* ſermo eſt, ibi *peccati* nomen arctius eſt, ſignificatque non omne factum contra rectam rationem, ſed illud tantum quod *culpatur*, atque ob eam cauſam *malum culpæ* appellatur. Nec tamen ſi quid culpetur, *peccatum* ſtatim, aut *culpa* dicenda eſt, ſed ſi cum ratione culpetur. Quærendum igitur eſt, quid ſit cum *ratione culpare*, & quid contra rationem. Ea eſt natura hominis, ut unuſquiſque id quod ipſe ſibi cupit fieri, *bonum*, quod fugit, *malum* vocet: itaque diverſitate affectuum contingit, ut quod alter *bonum*, alter *malum*; & idem homo quod nunc *bonum*, mox *malum*, & eandem rem, in ſe ipſo *bonam*, in alio *malam* eſſe dicat. *Bonum* enim & *malum* delectatione & moleſtiâ noſtra, (vel ea quæ nunc *Peccati definitio.*

nunc eſt, vel quæ exſpectatur) omnes æſtimamus. Quoniam jam proſperè facta inimicorum (quia honorem, & potentiam eorum augent) & æqualium (propter certamen honorum) *moleſta* omnibus, adeoque *mala* & videntur, & ſunt; ſoleantque homines, *malos putare*, hoc eſt, *culpam attribuere* iis, unde ſibi *malum* advenit, fieri non poteſt, ut quæ facta culpanda, quæ non culpanda ſint, conſenſu ſingulorum quibus non eadem placent & diſplicent, definiatur. Poſſunt quidem convenire in generalia quædam, veluti *furtum*, *adulterium*, & ſimilia, eſſe *peccata*; tanquam dicerent *mala* omnes vocare ea quibus nomina imponunt, quæ in malam partem accipi ſolent. Sed non quærimus an furtum ſit peccatum; quærimus quid furtum dicendum ſit, & ſic de cæteris ſimilibus. Siquidem igitur quid ratione culpandum ſit, in tanta diverſitate cenſentium, non ſit menſurandum per rationem unius, magis quam alterius, propter æqualitatem naturæ humanæ; neque ratio ulla exſiſtat præter rationes *ſingulorum*, & rationem *civitatis*; ſequitur quid ſit *ratione culpandum*, definiendum eſſe a civitate.; ut *culpa*, hoc eſt, PECCATUM ſit, quod quis fecerit, omiſe-

Digitized by Google

omiſerit, dixerit, vel voluerit contra *rationem civitatis*, id eſt contra leges.

Differentia inter peccatum infirmitatis & malitiam.

XVIII. Facere autem aliquis poteſt contra leges per infirmitatem humanam, etiamſi eas implere cupiat, tamen ejus factum, ut contra leges recte culpatur & *peccatum* dicitur. Sunt autem qui leges negligunt, quotieſque lucri impunitatiſque ſpes apparet, nulla pactorum & datæ fidei conſcientia retinentur, quin eas violent. Horum non modò facta, ſed etiam ingenia adverſa legibus ſunt. Qui per infirmitatem tantum peccant, etiam quando peccant, *viri boni* ſunt; hi vero etiam quando non peccant, *mali* ſunt. Quamquam autem utrumque, & actio & animus, legibus repugnet, differentibus tamen appellationibus, repugnantiæ illæ diſtinguuntur. Nam actionis irregularitas ἀδίκημα, *injuſtè factum* animi, ἀδικία & κακία, *injuſtitia* & *malitia*: Illa perturbatæ mentis *infirmitas*; hæc animi ſedati *pravitas.*

In quo genere peccati contineatur Atheiſmus.

XIX. Si quidem autem peccatum non ſit, quod non ſit contra aliquam legem, neque lex ulla ſit, quæ non ſit mandatum ejus qui ſummum habet imperium; neque quiſquam ſummum imperium habeat, quod non ſit ei noſtro conſenſu delatum: quo modo peccare

Digitized by Google

care dicetur is qui vel non exſiſtere Deum, vel non gubernare mundum affirmaverit, vel aliam contumeliam in ipſum evomuerit? Dicet enim, *ſe voluntatem ſuam Dei voluntati nunquam ſubjeciſſe, ut quem ne eſſe quidem opinatus fuerit. Et quamquam opinio ſua erronea eſſet, ideoque etiam peccatum; numerandam tamen eſſe inter peccata imprudentiæ, ſive ignorantiæ, quæ puniri jure non poſſint.* Oratio hæc eo uſque admittenda eſſe videtur, ut hujuſmodi peccatum, quamquam ſit maximum damnoſiſſimumque, referri tamen debeat (*) ad peccata imprudentiæ; ſed ut per imprudentiam aut ignorantiam excuſandum ſit, abſurdum eſt. Punitur enim Atheus ſive à Regibus ſub Deo conſtitutis; non ut ſubditus punitur à Rege, propterea quod leges non obſervaverit; ſed ut hoſtis ab hoſte, quod leges noluerit accipere: hoc eſt, jure belli, ut Gigantes Θεομάχοι. Hoſtes enim inter ſe ſunt, quicunque neque communi imperanti, neque alter alteri ſubjiciuntur.

Annot. (*) Referri tamen debeat ad peccata imprudentiæ] *Quod Atheiſmum non ad injuſtitiam, ſed ad imprudentiam retulerim, à pluribus reprehenſum eſt:* imo

Digitized by Google

imo à nonnullis in eam partem acceptum, tanquam Atheis non ſatis acrem adverſarium me oſtenderim. Objiciunt præterea, quod cum Deum eſſe *ratione naturali ſciri poſſe dixerim alicubi, confiteri deberem, peccare eos, ſaltem contra legem naturæ, itaque non imprudentiæ tantum, ſed etiam injuſtitiæ reos eſſe. Ego vero ita Atheis inimicus ſum, ut legem aliquam juxta quam condemnare eos injuſtitiæ poſſem, & diligentiſſimè quæſiverim & vehementer cupiverim; ſed cum nullam invenerim, quæſivi proximè, quo nomine, tantopere Deo exoſi, homines ab ipſo appellarentur. Deus autem de Atheo ſic loquitur.* Dixit inſipiens in corde ſuo: non eſt Deus. *Itaque peccatum eorum in eo genere collocavi, in quod genus ab ipſo Deo relatum fuerat. Deinde Atheos hoſtes Dei eſſe oſtendo; Nomen autem hoſtis, quam injuſti, aliquando atrocius eſſe puto. Poſtremo juſte & a Deo, & a ſummis imperantibus eo nomine puniri poſſe confirmo, itaque peccatum hoc nullo modo excuſo neque extenuo. Quod autem* Deum eſſe *ratione naturali ſciri poſſe dixerim, ita accipiendum eſt, non tanquam omnes id ſcire poſſe putaverim; niſi quoniam ratione naturali quam proportionem habeat Sphæra ad Cylindrum, invenit Archi-*

Annot.

Annot. *chimedes, ex eo ſequi putant, quemlibet ex vulgo idem invenire potuiſſe. Dico igitur etſi ab aliquibus Deum eſſe, lumine rationis ſciri poſſit; tamen homines in voluptatibus, vel divitiis, vel honoribus, perquirendis continuo occupatos, item homines qui rectè ratiocinari non ſolent, vel non valent, vel non curant, deniquè inſipientes, in quo numero Athei ſunt, ſcire id non poſſe.*

Quid ſit crimen læſæ Majeſtatis.

XX. Quoniam a vi pacti quo cives ſinguli ſingulis ad obedientiam civitati hoc eſt, ſummo imperanti, ſive is unus homo, ſive una curia ſit, abſolutam & univerſalem (qualem ſup. capite & articulo definivimus) præſtandam obligantur, derivatur obligatio ad ſingulas leges civiles obſervandas, ita ut illud pactum contineat in ſe leges omnes ſimul; manifeſtum eſt civem qui pacto generali obedientiæ renunciaverit, omnibus ſimul legibus renunciare. Quod malum tanto gravius eſt quolibet peccato uno, quanto peccare *ſemper*, gravius eſt quam *ſemel*. Atque hoc eſt peccatum illud quod vocatur CRIMEN LÆSÆ MAJESTATIS, & eſt factum vel dictum quo civis, ſeu ſubditus, declarat non eſſe ſibi amplius voluntatem,

Digitized by Google

tem, ei homini vel curiæ cui commiſſum eſt ſummum civitatis imperium, obediendi. Et facto quidem, hujuſmodi voluntatem declarat civis, quando vim infert vel inferre conatur perſonis eorum qui vel ſummum imperium habent, vel habentium mandata exſequuntur, quales ſunt proditores, Regicidæ, & qui arma contra civitatem gerunt, vel ad hoſtes durante bello transfugiunt. Dicto autem voluntatem eandem oſtendunt qui directe negant, ſe, aut cives cæteros, ad talem obedientiam obligari, vel in toto, ut qui diceret, non eſſe iis obediendum (ſalvâ obedientia, quam debemus Deo) ſimpliciter, abſolute & univerſaliter, vel in parte, ut ſi quis diceret, non eſſe iis jus ſuo arbitrio bellum gerendi, pacem faciendi, milites conſcribendi, pecunias exigendi, magiſtratus & miniſtros publicos eligendi, leges ferendi, controverſias determinandi, pœnas ſtatuendi, vel aliud aliquod ſine quo conſiſtere civitas non poteſt. Atque hæc & ſimilia dicta & facta, crimina læſæ majeſtatis, ex vi legis, non civilis, ſed naturalis ſunt. Poteſt autem eſſe ut aliquid, quod factum ante legem civilem la-

tam

Digitized by Google

tam non erat crimen læſæ majeſtatis, ſit tamen, ſi fiat poſt. Ut ſi lege declaretur, pro ſigno obedientiæ civilis renunciatæ habendum eſſe (hoc eſt pro crimine læſæ Majeſtatis) ſi quis vel monetam cuderit, vel ſigilla civitatis adulteraverit; is qui poſtea id fecerit, reus majeſtatis non minus eſt quam ille alter, minus tamen peccat, quia non omnes leges ſimul, ſed unam tantum legem violat; nam lex vocando crimen majeſtatis, id quod natura non ita eſt, nomen quidem invidioſum, & forte pœnam majorem in reum jure ſtatuit, ſed ut peccatum ipſum gravius ſit, non efficit.

Crimine læſæ Majeſtatis non leges civiles, ſed naturales violari.

XXI. Peccatum autem id, quod per legem naturalem crimen læſæ majeſtatis eſt, legis naturalis tranſgreſſio eſt, non civilis. Cum enim obligatio ad obedientiam civilem, cujus vi leges civiles validæ ſunt, omni lege civili prior ſit, ſitque crimen læſæ majeſtatis naturaliter nihil aliud, quam obligationis illius violatio; ſequitur, crimine læſæ majeſtatis violari legem quæ præceſſit legem civilem: nempe naturalem, qua prohibemur violare pacta & fidem datam. Quod ſi quis Princeps ſummus legem civilem in hanc

for-

formulam conciperet, *non rebellabis* nihil efficeret. Nam niſi prius obligentur cives od obedientiam, hoc eſt, ad non rebellandum, omnis lex invalida eſt; obligatio autem, quæ obligat ad id, ad quod ante obligati erant, ſuperflua eſt.

Ideoque non jure imperii, ſed jure belli puniri.

XXII. Sequitur ex hoc, puniri *rebelles*, *proditores*, & cæteros *læſæ majeſtatis* convictos, non *jure civili*, ſed *naturali*, hoc eſt, non ut *cives malos*, ſed ut *civitatis hoſtes*, nec *jure imperii* ſive dominii, ſed *jure belli*.

Obedientiam non rectè diſtingui in Activam & Paſſivam.

XXIII. Sunt qui facta contra legem civilem, quando pœna ipſa lege definitur, expiari putant, ſi pœnam volentes ſubeant, neque reos eſſe coram Deo violatæ legis naturalis (quamquam violando civiles leges, violamus qnoque naturales, quæ jubent civiles obſervari) eos qui pœnam ſolverunt, quam lex exigebat. Tanquam lege non vetaretur factum, ſed pœna pretii loco proponeretur, quo licentia faciendi ea quæ lege prohibentur, venundaretur. Per eandem rationem poſſent inferri etiam, nullam omnino legis tranſgreſſionem peccatum eſſe, ſed quam ſuo periculo libertatem quiſque emerit, eam jure habere. Sciendum

dum autem eſt, verba legis duplici ſenſu intelligi poſſe. Altero, ut duas partes (prout dictum eſt ſupra articulo 7.) contineat, nempe prohibentem abſolute, ut, *Non facies*; & vindicantem, ut, *Qui facit*, *pœnas dabit*. Altero, ut unum contineat conditionale, ut, *Non facies niſi pœnas velis ſolvere*. Et ſi lex non ſimpliciter, ſed conditionaliter prohibet. Si primo modo intelligitur, qui facit, peccat, quia quod lege vetitum eſt, facit. Si ſecundo, non peccat, quia facere, vetitum non eſt implenti conditionem. Nam in primo ſenſu omnes facere prohibentur; in ſecundo ii ſoli, qui ſe pœnæ ſubtrahunt. In primo ſenſu, legis pars vindicativa non Reum obligat, ſed magiſtrarum pœnas exigere; in ſecundo obligatur ad pœnas exigendas ipſe qui pœnas debet; ad quas ſolvendas ſi capitales, aut alioqui graves ſint, obligari non poteſt. Utro verò ſenſu lex accipienda ſit, ab arbitrio dependet ejus, qui ſummum habet imperium. Ubi ergo de ſententia legis dubitatur, quia certi ſumus non peccare qui non faciunt, peccatum erit, ſi facimus, utcunque lex poſtea explicari poſſit. Nam quod dubitas an ſit peccatum necne, id

Digitized by Google

id facere, cum abſtinere liberum ſit, contemtio legum eſt; ideoque per cap. 3. art. 28. peccatum contra legem naturalem. Inanis igitur eſt diſtinctio illa *obedientiæ* in *Activam* & *Paſſivam*, quaſi pœnis humano arbitrio poſitis expiari poſſit, quod peccatum eſt contra legem naturalem, quæ eſt lex Dei; aut quaſi non peccent, qui peccant ſuo damno.

CAPUT XV.

De Regno Dei per naturam.

I. *Propoſitio ſequentium.* II. *In quos dicatur Deus regnare.* III. *Verbum Dei triplex:* Ratio, Revelatio, Prophetia. IV. *Regnum Dei duplex*, Naturale & Propheticum. V. *Jus quo regnat Deus, ſitum eſt in* Omnipotentia *ejus.* VI. *Idem ex Scriptura ſacra.* VII. *Obligationem obedientiæ Deo præſtandæ procedere ab imbecillitate humana.* VIII. *Leges Dei in Regno naturali eſſe* eas, *quæ* 2. & 3. *Cap. ſupra recitatæ ſunt.* IX. Honor & cultus *quid ſunt.* X. *Cultum conſiſtere vel in* attributis. *vel in* Actionibus. XI. *Et eſſe alium* Naturalem, *alium* Arbitrarium. XII. *Alium* juſſum, *alium* ſpontaneum. XIII. *Quis ſit cultus* finis *ſeu ſcopus.* XIV. *Quænam ſint leges naturales circa Dei* Attributa. XV. *Quænam ſint* actiones *quibus exhibetur cultus naturaliter.*

Digitized by Google

XVI. *In regno Dei naturali, civitatem poſſe* cultum *Dei* inſtituere *arbitrio ſuo.* XVII. *Regnante Deo per naturam ſolam*, legum *omnium* interpretem *eſſe* civitatem, *id eſt, eum hominem vel curiam, quæ habet ſub Deo civitatis imperium ſummum.* XVIII. *Dubitationes quædam ſublatæ.* XIX. *In Regno Dei naturali, quid ſit* peccatum, *&* *quid* crimen læſæ Majeſtatis *Divinæ.*

Propoſitio ſequentium. I. QUod ſtatus naturæ, hoc eſt libertatis abſolutæ, qualis eſt eorum, qui neque Regnant neque Regnantur, Anarchia ſit & ſtatus hoſtilis; Quod præcepta quibus talis ſtatus evitatur, ſint *leges naturæ*; Quod civitas exiſtere ſine ſummo imperio non poſſit; Quod iis qui ſummum imperium obtinent, obediendum ſit ſimpliciter, id eſt, in omnibus quæ mandatis Dei non repugnant: in antecedentibus, & ratione, & ſacræ Scripturæ teſtimoniis comprobatum eſt. Deeſt ad integram civilis officii cognitionem hoc unicum, ut ſciamus quæ ſint leges ſive mandata Dei. Aliter enim ſciri non poteſt, utrum ea quæ jubemur facere authoritate imperii civilis, ſint contra leges Dei, necne. Ex quo contingere neceſſe eſt, ut vel nimiâ obedientiâ erga civitatem contumaces ſimus erga majeſtatem divinam; vel metu peccandi in Deum incurramus in contumaciam

Digitized by Google

maciam erga civitatem. Ut utrumque hunc ſcopulum effugiamus, neceſſaria eſt cognitio legum Divinarum. Quoniam verò legum cognitio dependet à cognitione regni, dicendum eſt in ſequentibus de *Regno Dei.*

II. Pſal. 96. v. 1. *Dominus regnavit, exultet terra,* dicit Pſalmiſta. Et rurſus idem Pſalmiſta, Pſal. 98. v. 1. *Dominus regnavit, iraſcantur populi; qui ſedet ſuper Cherubin; moveatur terra.* Scilicet velint nolint homines, Deus eſt Rex univerſæ terræ; neque ſi ſint qui *Exiſtentiam* ejus, vel *Providentiam* negaverint, ideo ſolio ſuo excutitur. Quamquam autem Deus homines univerſos ita per potentiam regat, ut nemo poſſit quidquam facere quod ille factum nolit, non eſt tamen hoc, propriè & accuratè loquendo, Regnare. Regnare enim dicitur non qui *agendo*, ſed qui *loquendo*, id eſt, *Præceptis*, & *minis* regit. In regno igitur Dei pro ſubditis habemus, non corpora inanimata, neque irrationalia, licet potentiæ divinæ ſubjiciantur; quia *præcepta* & *minas* Dei *non intelligunt*; neque etiam *Atheos*, quia Deum eſſe non credunt; neque eos qui Deum eſſe credentes, eum tamen inferiora hæc regere non credunt: nam & hi quam-

In quos Deus dicatur regnare.

quam regantur à potentia Dei, *præcepta* ejus nulla agnoſcunt, neque minas metuunt. Soli igitur in Regno Dei cenſendi ſunt, qui ipſum & rectorem omnium rerum eſſe, & *præcepta* hominibus *dediſſe*, & *pœnas* in tranſgreſſores *ſtatuiſſe* agnoſcunt. Cæteros non ſubditos, ſed hoſtes Dei appellare debemus.

Verbum Dei triplex: Ratio, Revelatio & Prophetia.

III. Regere autem *præceptis* non dicitur, niſi qui regendis præcepta ſua apertè declarat. Nam *præcepta* regentium leges ſunt iis qui reguntur. *Leges* autem non, niſi quæ perſpicuè promulgantur, ita ut omnis tollatur ignorantiæ excuſatio. Leges ſuas homines quidem *verbo* ſive *voce* promulgant, nec alio modo voluntatem ſuam univerſaliter ſignificare poſſunt. Dei autem *leges* triplici modo declarantur. Primò *per tacita rectæ rationis dictamina*. Secundò, *per revelationem immediatam*, quæ intelligitur fieri per *vocem ſupernaturalem*, vel per *viſionem*, vel *ſomnium*, vel *inſpirationem* ſeu afflatum divinum. Tertiò, *per vocem alicujus hominis*, quem Deus per vera miracula edita, ut fide dignum, cæteris commendavit. Is autem cujus voce ſic utitur Deus ad voluntatem ſuam aliis ſignificandam, vocatur PROPHE-

TA.

Digitized by Google

TA. Tres hi modi dici poſſunt triplex *Verbum Dei*, nimirum, *Verbum rationale*; *Verbum ſenſibile*, & *Verbum Propheticum.* Quibus reſpondent tres modi quibus audire Deum dicimur, *Ratiocinatio recta*; *Senſus*, & *Fides.* *Verbum* Dei *ſenſibile* ad paucos factum eſt, neque Deus per Revelationem hominibus loquutus eſt, niſi viritim, & diverſis diverſa; neque ullæ leges Regni hoc modo populo ulli promulgatæ fuerunt.

IV. Pro differentiâ autem quæ eſt inter *Verbum* Dei *Rationale* & *Propheticum*, Deo Regnum duplex attributum eſt: *Naturale*, in quo regit per dictamina rectæ Rationis; quodque univerſale eſt, in omnes qui divinam agnoſcunt potentiam, propter naturam rationalem omnibus communem; & *Propheticum*, in quo regit etiam per *Verbum propheticum*; quod peculiare eſt, propterea quod non omnibus dedit leges poſitivas; ſed populo peculiari, & certis quibuſdam hominibus à ſe electis. *Regnum Dei duplex, naturale & Propheticum.*

V. In *Regno naturali* regnandi & puniendi eos qui leges ſuas violant, jus Deo eſt à ſola *potentia irreſiſtibili.* Jus enim omne in alios vel à *Natura* eſt, vel à *Pacto.* Quomodo jus re- *Jus quo regnat Deus ſitum eſt in omnipotentia ejus.*

gnandi ex *Pacto* oritur, oſtenſum eſt capite 6. A *Natura* autem idem jus derivatur, eo ipſo quod à natura non ſit ſublatum. Cum enim per naturam jus eſſet omnibus in omnia, unicuique erat jus in omnes regnandi ipſi naturæ coævum; cauſa autem quare inter homines id abolitum fuerit, alia non erat præter mutuum metum, ut ſupra capite ſecundo, articulo 3. oſtenſum eſt; dictante ſcilicet ratione decedendum eſſe à jure illo propter conſervationem humani generis; quia æqualitatem hominum inter ſe quoad vires & potentias naturales neceſſario conſequebatur bellum; cum bello autem generis humani pernicies conjuncta eſt. Quod ſi quis cæteros potentiâ in tantum anteiſſet, ut reſiſtere ei ne omnes quidem conjunctis viribus potuiſſent, ratio quare de jure ſibi à natura conceſſo decederet, nulla omnino fuiſſet. Manſiſſet igitur ipſi jus dominii in cæteros omnes propter potentiæ exceſſum, qua & ſe & illos conſervare potuiſſet. Iis igitur quorum potentiæ reſiſti non poteſt, & per conſequens Deo *omnipotenti*, jus dominandi ab ipſa *potentia* derivatur. Et quotieſcunque Deus peccatorem punit, vel etiam interficit, etſi ideo puniat quia peccaverat,
non

Digitized by Google

non tamen dicendum eſt, non potuiſſe eum eundem juſte affligere, vel etiam occidere, etſi non peccaſſet. Neque ſi voluntas Dei in puniendo, peccatum antecedens reſpicere poſſit, ideò ſequitur quod affligendi vel occidendi jus non à *potentia divina* dependeat, ſed à *peccato hominis*.

VI. Quæſtio iſta diſputationibus antiquorum nobilitata, *quare bonis mala & malis bona contingunt*, eadem eſt cum hac noſtra, *quo jure Deus bona & mala hominibus diſpenſet*. Et difficultate ſuâ non ſolum vulgi, ſed etiam Philoſophorum, & quod majus eſt, ſanctorum hominum, de divina providentia fidem vacillare fecit. Pſal. 72. v. 1, 2. *Quam bonus* (inquit David) *Iſraëlis Deus his qui recto ſunt corde; mei autem penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelavi ſuper iniquos, pacem peccatorum videns*. Et *Job*, quam acriter cum Deo expoſtulabat, quod *juſtus* cum eſſet, tantis tamen calamitatibus affligeretur? Solvit difficultatem hanc, in caſu *Job*, ipſe Deus vivâ voce, & jus ſuum argumentis non a peccato ejus, ſed à potentia propria deſumtis confirmavit. Ita enim diſputarunt inter ſe *Job*, & amici ejus, ut hi illum reum facerent, *Idem ex Scriptura ſacra.*

Digitized by Google

propterea quod puniretur; ille horum accuſationem argumentis ab innocentia ſua redargueret. Atqui Deus cùm & illum & hos audiviſſet, expoſtulationem illius refutat, non injuſtitiæ aut peccati alicujus ipſum damnando, ſed propriam potentiam explicando. Job. 38. verſ. 3. & ſequentibus. *Ubi* (inquit) *eras tu, quando ponebam fundamenta terræ?* &c. De amicis autem Job. 42. 7. *iratum ſe* ait *contra eos quod non locuti fuerint rectum coram eo, ſicut ſervus ejus Job.* Sententiæ huic conſentanea eſt ea quam dixit Servator noſter in caſu ejus qui cæcus natus erat, eum interrogantibus diſcipulis an ipſe peccaſſet, quod naſceretur cæcus, an parentes, reſpondit, Joh. 9. verſ. 3. *Neque hic peccavit, neque parentes ejus; ſed ut manifeſtarentur opera Dei in illo.* Quamquam autem dictum ſit, Rom. 5. 12. *Mortem intraſſe in hunc mundum per peccatum*, non ſequitur quin Deus jure ſuo potuerit homines & morbis & morti obnoxios feciſſe, etiamſi nunquam peccaſſent, quemadmodum cætera animalia mortalia fecit & morboſa, etiamſi peccare non poſſunt.

Obligationem VII. Quod ſi jus Regnandi habeat Deus ab omnipotentia ſua, manifeſtum

eſt,

Digitized by Google

eſt, *obligationem* ad præſtandam ipſi obedientiam, incumbere hominibus propter (*) imbecillitatem. *Obligatio* enim quæ ex pacto oritur, de qua dictum eſt capite ſecundo, hîc ubi jus imperandi, nullo intercedente pacto, à natura oritur, locum habere non poteſt. Sunt autem *obligationis naturalis* duæ ſpecies; Una ubi libertas impedimentis corporeis tollitur; juxta quam cœlum & terram & creaturas omnes communibus ſuæ creationis legibus obedire dicimus. Altera ubi tollitur ſpe & metu; juxta quam, infirmior potentiori cui reſiſtere ſe poſſe deſperat, non poteſt non obedire. A ſecundo hoc obligationis genere naſcitur, hoc eſt, à metu, ſive imbecillitatis propriæ (reſpectu divinæ potentiæ) conſcientia, quod in Regno Dei naturali, ad obediendum Deo obligemur; dictante ſcilicet ratione, omnibus Dei potentiam & providentiam agnoſcentibus *non eſſe calcitrandum contra ſtimulum.*

obedientiæ Deo præſtandæ procedere ab imbecillitate humana.

(*) Propter imbecillitatem] *Si cui durum hoc videbitur, illum rogo ut tacitâ cogitatione conſiderare velit, ſi eſſent duo omnipotentes, uter utri obedire obligaretur. Confitebitur, credo, neutrum* Annot.

Digitized by Google

Annot. *neutri obligari. Hoc ſi verum eſt, verum quoque eſt quod poſui, homines ideo Deo ſubjectos eſſe, quia omnipotentes non ſunt. Etenim Servator noſter Paulum admonens (qui eo tempore Eccleſiæ hoſtis erat) ne contra ſtimulum calcitraret, obedientiam ab illo, eo nomine videtur exegiſſe, quod ad reſiſtendum ſatis virium non haberet.*

Leges Dei in regno naturali eſſe eas, quæ 2. & 3. cap. ſupra recitatæ ſunt.

VIII. Quoniam *Verbum Dei* per naturam ſolam regnantis, aliud non ſupponitur præter rectam rationem; leges autem Regum ab eorum *Verbo* ſolo cognoſci poſſunt, manifeſtum eſt, leges Dei per ſolam naturam regnantis, ſolas eſſe *leges naturales*; nempe illas quas cap. 2. & 3 enumeravimus, & à rationis dictatis deduximus, *Humilitatem*, *Æquitatem*, *Juſtitiam*, *Miſericordiam*, cæteraſque *virtutes morales pacis* conciliatrices, quæ pertinent ad officia hominum erga ſe invicem; & illas quas ratio recta dictaverit præterea, circa honorem & cultum divinæ majeſtatis. Quæ ſint illæ *leges naturales*, ſive *virtutes morales*, non eſt opus repetere. Quos honores autem, & quem cultum divinum, id eſt, quas *leges ſacras* eadem dictet *ratio naturalis*, videndum eſt.

IX.

IX. HONOR, proprie loquendo, nihil aliud eſt quàm opinio alienæ *potentiæ* conjunctæ cum *bonitate*. Et *honorare* aliquem, idem eſt quod magni æſtimare. Et ſic Honor non in *Honorato*, ſed in *Honorante eſt*. *Honorem* autem in opinione ſitum conſequuntur neceſſariò tres affectus: *Amor*, qui ad *Bonitatem*; *Spes* & *Timor*, qui ad *potentiam* referuntur. Ex his autem oriuntur actiones externæ, quibus potentes placari, & propitii fieri ſolent, & quæ ſunt ipſius honoris effectus, ideoque & ſigna naturalia. Sed nomen *Honor* tranſlatum eſt etiam ad effectus illos honoris externos; quo ſenſu, *Honorare* eum dicimur, de cujus potentia teſtamur, verbis vel factis, nos egregiè ſentire; ut *Honor* idem ſit quod *Cultus*. CULTUS autem eſt actus externus Honoris interni ſignum. Et quos officiis placare ſi irati ſint, vel utcunque propitios nobis reddere ſtudemus, eos *colere* dicimur. *Honor & cultus quid ſint.*

X. Signa animi omnia, vel *verba* ſunt vel *facta*; ideoque *Cultus* omnis, vel *verbis* vel *factis* conſtat. Utraque autem ad tria genera referuntur; quorum primum, *Laus* eſt ſive *prædicatio bonitatis*; ſecundum *prædicatio potentiæ præſentis*, quod eſt *Magnificare*, μεγα- *Cultum conſiſtere vel in attributis, vel in actionibus.*

Digitized by Google

λενησις; tertium *prædicatio felicitatis* ſive *potentiæ in futurum* etiam ſecuræ; quæ μακαρισμὸς dicitur. Honorum, inquam, unumquodque genus, non in *Verbis* modo, ſed etiam in *Factis* ſpectari poteſt. *Verbis* autem *laudamus* celebramuſque tunc, quando fit per propoſitionem, ſive *dogmaticè*, hoc eſt, per *attributa*, ſive *nomina*, quod *enunciativè* & *categoricè* laudare vel celebrare dici poteſt; ut cum dicimus illum quem honoramus eſſe *liberalem*, *fortem*, *ſapientem*. *Factis* vero, quando fit *per conſequens*, ſive *per hypotheſin*, ut *gratiarum actione*, quæ *bonitatem*; *obedientiâ*, quæ *potentiam*; *congratulatione*, quæ *felicitatem* ſupponit.

Et eſſe alium naturalem. alium Arbitrarium.

XI. Sive autem *verbis*, ſive *factis*, aliquem celebrare velimus, inveniemus alia quæ honorem apud omnes ſignificant, qualia ſunt inter *attributa*, nomina *virtutum* & *potentiarum* generalia; quæ in malam partem accipi non poſſunt. Ut *Bonus*, *Pulcher*, *Fortis*, *Juſtus*, & ſimilia. Inter *actiones* autem *Obedientia*, *Gratiarum actio*, *Preces*, aliaque ejus generis, quibus agnitio potentiæ & virtutis ſemper ſubintelligitur. Alia quæ honorem apud quoſdam ſignificant, apud alios vero contumeliam, vel neutrum; qualia

lia ſunt in *Attributis* nomina quæ ad virtutes vel vitia, honeſta vel inhoneſta, pro diverſitate opinionum diversè referuntur, ut quod occiderit inimicum, quod fugerit, quod ſit Philoſophus, quod Orator, & ſimilia, quæ apud alios in honore, aliis contemtui habentur: in *factis*, ea quæ depedent à conſuetudine loci, vel præſcriptis legum civilium; ut inter ſalutandum caput nudare, calceos deponere, corpus inclinare, ſtantem, proſtratum, vel genibus innixum aliquid petere, ceremoniarum formulæ, & ſimilia. *Cultus* autem ille qui apud omnes & ſemper honorificus eſt, *naturalis*, alter vero qui loca & mores ſequitur, *arbitrarius* dici poteſt.

Alium juſſum, alium ſpontaneum.

XII. Porrò *Cultus* eſſe poteſt *imperatus*; ſcilicet juſſu ejus qui colitur; & poteſt eſſe *ſpontaneus*, nimirum talis qualis videbitur colenti, ſi *imperatus*, actiones quæ adhibentur, non ſignificant honorem ut *tales*, ſed ut *imperatæ*: ſignificant enim *obedientiam* immediatè, obedientia *potentiam*; ita ut *cultus imperatus* conſiſtat obedientiâ: *ſpontaneus* ſolâ naturâ actionum fit honorificus; quæ ſi honoris ſignificativæ ſint apud ſpectantes, *cultus*, aliter *contumelia* eſt. Rurſus *cultus* vel *publi-*

cus,

cus, vel *privatus* eſſe poteſt. *Publicus* autem *ſpontaneus* eſſe reſpectu colentium ſingulorum non poteſt; reſpectu civitatis poteſt. Cum enim quod ſpontaneè fit, arbitrio fiat facientis, non eſſet cultus unus qui exhiberetur, ſed tot cultus quot colentes, niſi unius imperio arbitria omnium unirentur. *Privatus* autem *ſpontaneus* eſſe poteſt, ſi exhibeatur ſecretò: quod enim palam fit, vel legibus, vel verecundiâ coërcitum eſt, quod naturæ *ſpontanei* adverſatur.

Quis ſit cultus finis ſeu ſcopus.

XIII. Ut autem quis ſit *colendi* alios *ſcopus* & *finis* cognoſcatur, conſideranda cauſa eſt, quare homines cultu gaudeant. Sumendum autem eſt, quod alias oſtendimus, *Gaudium* in eo ſitum eſſe quod quis virtutem, vim, ſcientiam, formam, amicos, divitias, aut quamcumque aliam *potentiam* ſuam, vel tanquam ſuam, contempletur, neque aliud eſſe præter *Gloriam*, ſeu triumphum animi putantis ſe honorari, hoc eſt, amari, & timeri, hoc eſt, ſervitia & auxilia hominum præſtò habere. Quoniam verò homines, quem honorari, id eſt, pro potente haberi, ab aliis vident, potentem eſſe credunt, contingit honorem cultu propagari; &

poten-

Digitized by Google

potentiæ exiſtimatione, potentiam acquiri veram. *Finis* ergo ejus qui ſe coli vel jubet, vel patitur, is eſt, ut quamplurimos eo modo ſibi vel amore vel metu obedientes reddat.

XIV. Ut ſciamus autem, quem *cultum* Dei aſſignet *ratio naturalis*, incipiamus ab *attributis*. Ubi inprimis manifeſtum eſt, attribuendum ei eſſe *exiſtentiam*. Voluntas enim honorandi eum, quem non putamus eſſe, nulla eſſe poteſt. Deinde Philoſophos qui ipſum mundum, vel mundi animam (id eſt partem) dixerunt eſſe Deum, indignè de Deo loquutos eſſe: non enim quicquam ei attribuunt, ſed omnino eſſe negant: nam per nomen illud, *Deus*, intelligitur *mundi cauſa*; dicentes autem *mundum eſſe Deum*, dicunt *nullam eſſe ejus cauſam*, hoc eſt, *Deum non eſſe*. Similiter eos qui mundum non creatum, ſed æternum eſſe aſſerunt, quoniam æterni cauſa eſſe non poteſt, *cauſam mundi eſſe*, id eſt, *Deum eſſe* negare. Indigne item de Deo ſentire, qui otium ipſi attribuentes, mundi generiſque humani regimen eidem auferunt. Nam ut omnipotentem eſſe fateantur, ſi tamen inferiora hæc non curet, locum habet apud eos tritum illud, *quod ſupra nos, nihil*

Quænam ſint leges naturales circa Dei attributa.

nihil ad nos; cumque non ſit, propter quod eum ament, aut timeant, illis certe eſt tanquam non exſiſteret. Præterea in *attributis* quæ ſignificant *magnitudinem* & *potentiam*; ea quæ finitum, ſeu determinatum aliquod ſignificant, minime ſigna eſſe animi honorantis; non enim Deum dignè honoramus, ſi minus ei *potentiæ* aut *magnitudinis* attribuimus quàm poſſumus. Finitum autem omne minus eſt quam poſſumus; finito enim majus ſemper aſſignari & attribui facillimè poteſt. Non igitur Deo tribuetur *figura*, omnis enim *figura finita*; neque dicetur concipi, ſive comprehendi imaginatione, vel quacunque facultate animæ noſtræ; quicquid enim concipimus, *finitum* eſt. Et quamquam vox hæc *infinitum* ſignificet conceptum animi, non tamen ſequitur conceptum nobis aliquem eſſe *rei infinitæ*: quando enim dicimus aliquid eſſe *infinitum*, non aliquid in re ſignificamus, ſed impotentiam in animo noſtro; tanquam ſi diceremus neſcire nos an & ubi terminetur. Neque dici de Deo honorifice, quod *idea ejus* animo noſtro inſit, *idea* enim conceptus noſter eſt, conceptus autem niſi *finiti* non eſt. Neque quod habeat *partes*, aut quod ſit *totum* aliquid, quæ attributa quoque

finito-

Digitized by Google

finitorum ſunt. Neque quod in *loco* aliquo ſit; *in loco* enim non eſt, niſi quod undiquaque *fines* & terminos habeat magnitudinis. Neque quod *moveatur* aut *quieſcat*, utrumque enim ſupponit *eſſe in loco*. Neque plures eſſe Deos, quia nec plura infinita. Porrò circa *attributa Felicitatis*, indigna Deo ea eſſe quæ ſignificant *dolorem* (niſi intelligantur, non pro affectu, ſed per metonymiam pro effectu) qualia ſunt *pœnitentia*, *ira*, *miſericordia*; vel *egeſtatem*, ut *appetitus*, *ſpes*, *concupiſcentia*: & *amor* ille, qui & *cupido* dicitur; ſigna enim *indigentiæ* ſunt, cum intelligi non poſſit, ut quis *appetat*, *ſperet*, *cupiatve*, niſi ea quibus *caret*, *indigetque*: *vel facultatem paſſivam*; *pati* enim potentiæ limitatæ eſt, & quæ dependet ab alio. Quando igitur attribuimus Deo *voluntatem*, non eſt intelligenda ſimilis noſtræ; qui *appetitus rationalis* dicitur. Deus enim ſi *appetat*, *indiget*; quod contumelia eſt dicere; ſed ſupponendum eſt aliquid analogum quod concipere non poſſumus. Similiter quando attribuimus ei *viſionem* & cæteros *ſenſuum actus*, vel *ſcientiam* & *intellectum*, quæ in nobis nihil aliud ſunt, quàm ſuſcitatus à rebus externis, organa prementibus ani-

mi

Digitized by Google

mi tumultus, non eſt putandum aliquid tale accidere Deo; ſignum enim eſt potentiæ ab alio *dependentis*, id quod non eſt beatiſſimnm. Illum igitur qui nolit attribuere Deo alia nomina, quam jubet ratio, oportet uti nominibus, quæ vel negativa ſunt, ut *infinitus*, *æternus*, *incomprehenſibilis*, vel ſuperlativa, ut *optimus*, *maximus*, *fortiſſimus*, &c. vel indefinita, ut *bonus*, *juſtus*, *fortis*, *creator*, *rex*, & ſimilia; eo ſenſu, ut non velimus, quid ſit, dicere, (quod eſſet cum limitibus noſtræ phantaſiæ circumſcribere;) ſed propriam admirationem, & obedientiam confiteri, quod humilitatis eſt, & proprium animi honorantis, quantum poteſt. Unicum enim ratio dictat *naturæ* ſignificativum Dei nomen, *exiſtens*, ſive ſimpliciter, *quod eſt*, unumque *relationis* ad nos, nempe *Deus*, quo continetur & *Rex*, & *Dominus*, & *Pater*.

Quænam ſint actiones quibus cultus exhibetur naturaliter.

XV. Circa *actiones externas* quibus Deus colendus eſt (quemadmodum & circa *attributa*) generaliſſimum rationis præceptum eſt, ut ſint ſigna animi honorantis; ſub quo continentur, Primò, *preces*. *Qui fingit ſacros auro vel marmore vultus, Non facit ille Deos, qui rogat, ille facit.* Sunt enim *preces* ſigna.

Digitized by Google

ſigna ſpei; ſpes vero *potentiæ* & *bonitatis* divinæ agnitio eſt.

Secundo, *Gratiarum actio*, quæ ejuſdem affectus ſignum eſt, niſi quod beneficium *antecedant preces*, *gratiæ conſequantur*.

Tertio, *Dona*, id eſt, *oblationes* & *ſacrificia*; ſunt enim *Gratiarum actiones*.

Quarto, *Non jurare per alium*. Eſt enim juramentum hominis contra ſe ipſum, ſi fallat; iræ imprecatio ejus, qui & ſcire, utrum fefellerit, necne, & punire quamvis potentem poteſt. Id quod ſolius Dei eſt. Siquidem enim Homo aliquis eſſet, cui neque abſcondi ſubditorum ſuorum *malitia*, neque reſiſtere potentia humana poſſet, ſufficeret fides data, ſine juramento; quæ violata poſſet ab Homine vindicari; neque igitur juramento eſſet opus.

Quinto, *De Deo conſiderate loqui*. Signum enim *Timoris* eſt; Timor autem *Potentiæ* confeſſio eſt. Sequitur ex præcepto hoc: *non eſſe utendum Dei nomine temerè aut fruſtra*; utrumque enim inconſideratum eſt. *Non eſſe jurandum ubi non eſt opus*; eſt enim fruſtra. Opus autem non eſt; niſi inter civitates, ad vitandum, vel tollendum certamen per vim, quod oriri neceſſe eſt,

Digitized by Google

eſt, ubi promiſſis fides deeſt, vel in civitate ad judiciorum certitudinem. Item *non eſſe diſputandum de divina natura*. Suppoſitum enim eſt, in *regno Dei naturali ſola ratione omnia inquiri*, hoc eſt, ex principiis ſcientiæ naturalis. His autem tantum abeſt, ut ſciamus naturam Dei, ut ne quidem noſtri corporis, aut cujuſque creaturæ proprietatis ſatis aſſequi poſſimus. Ex hujuſmodi igitur diſputationibus nihil provenit, præterquam quod ad modulum conceptionum noſtrarum nomina divinæ majeſtati temere imponamus. Sequitur quoque (quod attinet ad jus Regni Dei) inconſideratam & temerariam loquutionem eſſe eorum qui dicunt. *Hoc* vel *illud non conſiſtere cum juſtitia divina*. Nam & homines contumeliæ ducunt ſi filii ſui jus eorum diſputent, aut juſtitiam aliter quam imperatis ſuis metiantur.

Sexto, in *Precibus*, *Gratiarum actionibus*, *Sacrificiiſque quicquid exhibetur*, *oportere eſſe in ſuo genere optimum*, & *honoris ſignificativum*; nimirum *orationem* eſſe non ſubitam, aut levem, aut plebeiam, ſed pulchram & bene compoſitam. Nam etſi abſurdum erat, quod Ethnici Deum ſub imagine colerent, non tamen à ratione alienum erat,

Digitized by Google

rat, quod certaminibus, & muſica in ſacris uterentur. Item *Victimas pulchras*, & *Donaria magnifica*, & quæ aguntur, vel ſubmiſſionis vel gratitudinis ſignificativa, vel beneficiorum acceptorum memorativa eſſe; proficiſcuntur enim hæc omnia a ſtudio honorandi.

Septimò, *Deum non ſolum ſecreto, ſed palam & publice in conſpectu hominum coli oportere.* Etenim cultus eo maxime placet, ut dictum eſt ſupra articulo 13. quod gignat honorem in aliis. Niſi ergo alii videant, quod in cultu gratiſſimum eſt, perit. Poſtremò, ſummo conatu *obſervandas eſſe leges naturales*. Etenim Domini imperium parvi pendere, ſuperat omnes alias contumelias; ſicut & è contrario, omnibus ſacrificiis acceptior eſt obedientia. Atque hæ ſunt legum naturalium circa cultum Dei præcipuæ, earum (inquam) quas dictat ratio hominibus ſingulis. Totis autem civitatibus, quarum unaquæque una eſt Perſona, eadem Ratio naturalis præterea imperat *Cultus Publici uniformitatem.* Nam quæ actiones fiunt a ſingulis ſecundum rationem privatam, eæ civitatis actiones non ſunt, neque ergo civitatis cultus: quod autem fit a civitate,

Digitized by Google

vitate, intelligitur ejus, vel eorum qui ſummum habent imperium, ideoque conſenſu civium ſimul omnium, id eſt, *uniformiter*.

In regno Dei naturali, civitatem poſſe cultum Dei inſtituere arbitrio ſuo.

XVI. *Leges naturales* circa cultum divinum, quæ præcedente articulo numerantur, ſigna honoris naturalia tantum exhiberi præcipiunt. Conſiderandum autem eſt, duo eſſe genera ſignorum; alterum *Naturalium*, alterum *Pactitiorum*, ſive ex conſtituto expreſſo, vel tacito. Quoniam jam in omni lingua, *Nominum* ſive *Appellationum* uſus ex conſtituto oritur, etiam ex conſtituto poterit mutari. Quod enim dependet & vim ſuam derivat a voluntate hominum, eorundem conſentientium voluntate mutari, vel aboleri poteſt. *Nomina* ergo quæ ex conſtituto hominum obtinuerunt Deo *attribui*, eorundem conſtituto ceſſare poſſunt: quod autem conſtituto hominum poteſt fieri, id conſtituere civitati licet. Jure ergo civitas (hoc eſt ii, qui totius civitatis poteſtatem habent) quæ *nomina* ſive *appellationes* Deo *honorificæ* ſint, quæ non ſint; hoc eſt, quæ doctrinæ de natura & operationibus Dei publicè tenendæ vel profitendæ ſunt, judicabit. Actiones autem ſignificant non ex conſtituto hominum,

Digitized by Google

minum, ſed naturaliter, ſicut effectus ſunt ſigna ſuarum cauſarum; quarum quædam ſemper ſigna ſunt contemtus eorum, coram quibus fiunt, nimirum quibus oſtentatur corporis immundities, & quæcunque pudet facere coram iis quos reveremur. Aliæ ſemper ſigna ſunt honoris, ut accedere, & alloqui decenter, & humiliter, cedere de via, vel de alio quocunque commodo. Nihil in his mutare civitas poteſt. Sed infinitæ aliæ ſunt, quæ, quod attinet ad honorem aut contumeliam, adiaphoræ ſunt; eæ verò in ſigna honoris a civitate & inſtitui poſſunt, & inſtitutæ revera honorificæ ſunt. Ex quo intelligi poteſt, civitati obediendum eſſe, quicquid juſſerit pro ſigno honorandi Deum, id eſt, pro cultu uſurpari, modo id in ſignum honoris inſtitui poſſit; quia honoris ſignum eſt, quod juſſu civitatis pro tali uſurpatur.

Regnante Deo per naturam ſolam, legum omnium interpretem eſſe civitatem, id eſt, eum homi-

XVII. Regnante Deo per ſolam naturam, quæ ſint leges ejus, tam ſacræ quam ſeculares, diximus jam. Quoniam autem nemo eſt, quin falli ratiocinando poſſit, contingatque circa pleraſque actiones, homines diſcordi ſententia eſſe, quæri ulterius poteſt, quemnam, *rectæ rationis*, hoc eſt, legum ſuarum *interpretem* Deus eſſe volue-

nem, vel curiam, quæ habet ſub Deo civitatis imperium ſummum.

luerit. Et de *legibus* quidem *ſecularibus*, id eſt, de iis quæ pertinent ad juſtitiam, & mores hominum verſus homines, ex ante dictis de civitatis conſtitutione, rationi conſentaneum eſſe demonſtravimus, *judicia* omnia eſſe penes civitatem; *judicia* autem nihil aliud eſſe, quam legum interpretationes: & per conſequens *legum interpretes* ubique eſſe civitates, hoc eſt, eos qui civitatum habent imperium ſummum. De *legibus* autem *ſacris* conſiderandum eſt, quod ſupra cap. 5. art. 13. demonſtravimus, ſingulos cives tantum juris in eum vel eos qui imperium habent civitatis, quantum transferre potuerunt, transtuliſſe. Potuerunt autem transferre jus decernendi de modo quo Deus honorandus ſit; ergo & transtulerunt. Quod autem id potuerint, ex eo manifeſtum eſt, quod modus honorandi Deum ante conſtitutam civitatem ab uniuſcujuſque *ratione privata* petendus erat: unuſquiſque autem *rationem privatam*, *rationi totius civitatis* ſubmittere poteſt. Præterea ſi ſinguli propriam rationem in colendo Deo ſequerentur, in tanta diverſitate colentium, alter alterius cultum indecorum, vel etiam impium judicaret; neque alter alteri Deum honorare

norare

Digitized by Google

norare videretur; non eſſet ergo *cultus*, ne is quidem qui maxime cum ratione congrueret, propterea quod natura *cultus* in eo conſiſtit, ut ſit *ſignum honoris interni*: ſignum autem non eſt niſi quo aliquid innoteſcit aliis; neque ergo ſignum honoris eſt, niſi quod aliis ſic videtur. Rurſus ſignum verum eſt, qnod conſenſu hominum fit ſignum, ergo etiam honorificum eſt, quod conſenſu hominum, id eſt, juſſu civitatis fit ſignum honoris: non eſt ergo contra voluntatem Dei, per ſolam rationem declaratam, exhibere ipſi ſigna honoris quæ imperabit civitas. Poſſunt ergo cives jus decernendi de modo colendi Deum, in eum vel eos transferre, qui civitatis habent imperium ſummum. Imò debent; alioquin enim, omnes abſurdæ opiniones de natura Dei, ceremoniæque omnes ridiculæ, quæ apud ullas gentes exſtitere, in eadem ſimul civitate conſpicerentur; ex quo contingeret unicuique credere, cæteros omnes Deum contumelia afficere. Itaque de nemine recte dici poſſet, quod Deum coleret: nemo enim Deum colit, id eſt, honorat externe, niſi is qui ea facit, quibus aliis appareat honorare. Concludi itaque poteſt, *legum naturalium*, tam *ſacrarum*,

N quam

quam *ſecularium*, regnante Deo per ſolam naturam, *interpretationem*, dependere ab autoritate civitatis, hoc eſt, ejus hominis, vel curiæ, cui conceſſum eſt ſummum civitatis imperium; & Deum, quicquid imperat, per ejus vocem imperare. Et, e converſo, quod ab iis imperatur & circa modum honorandi Deum, & circa ſecularia, imperari à Deo.

Dubitationes quædam ſublatæ.

XVIII. In contrarium autem interrogare quis poterit. Primo, an non ſequatur, obediendum civitati eſſe, ſi directe imperat, Deum contumelia afficere, vel prohibeat colere? Dico, non ſequi, neque eſſe obediendum; nam contumelia afficere, aut non omnino colere, à nemine intelligi poteſt pro modo colendi: neque etiam habuit quiſquam ante civitatem conſtitutam, eorum, qui Deum regnare agnoverunt, jus negandi honorem ipſi inde debitum: neque ergo jus talia imperandi in civitatem transferre potuit. Deinde, ſi quæratur, an obediendum civitati ſit, ſi imperet aliquid dici, vel fieri, quod non eſt directè in Dei contumeliam, ſed ex quo per ratiocinationem conſequentiæ contumelioſæ poſſunt derivari; veluti ſi imperetur Deum colere ſub imagine, coram iis,

qui

Digitized by Google

qui id fieri honorificum eſſe putant? Certè faciendum eſt (*). Cultus enim inſtituitur in ſignum honoris: ſic autem colere, ſignum honoris eſt, & honorem Dei propagat apud eos quibus pro ſigno habetur. Vel ſi imperetur Deo nomen attribuere; quod non intelligimus quid ſignificet, aut quomodo cum hoc ipſo nomine, *Deo*, cohæreat; id quoque faciendum eſt; quia quæ facimus honoris causâ, nec intelligimus aliter ſe habere, ſi pro ſignis honoris accipiuntur, ſigna honoris ſunt, ideòque, ſi ea facere recuſamus, recuſamus Dei honorem propagare. Idem ſentiendum eſt de omnibus *attributis* & *actionibus* circa cultum Dei mere rationalem, quæ cadere in controverſiam, vel diſputari poſſunt. Quamquam enim hujuſmodi imperata poſſunt eſſe interdum contra rectam rationem, ideòque peccata in iis qui imperant, non tamen ſunt contra rectam rationem, neque peccata in ſubditis, quorum in rebus controverſis recta ratio eſt ea quæ ſubmittitur rationi civitatis. Poſtremò, ſi is homo vel curia cui commiſſa eſt ſumma poteſtas civitatis, jubeat ſe coli *attributis* & *actionibus* illis, quibus colendus eſt Deus, quæri poteſt an obe-

Digitized by Google

diendum ſit. Multa ſunt quæ & Deo & hominibus communiter attribui poſſunt; nam & homines *laudari*, & *magnificari* poſſunt; multæque actiones, quibus & Deus & homines coli poſſunt. Sed *attributorum* & *actionum* ſignificationes tantum ſpectandæ ſunt. *Attributis* ergo quibus ſignificamus ſentire nos, hominem aliquem ita imperium habere, ut à Deo non dependeat, vel eſſe immortalem, vel potentiæ infinitæ, & ſimilibus, quamquam jubeant Reges, abſtinendum eſt; ſicut & *actionibus* idem ſignificantibus, ut precari abſentem, rogare ea quæ ſolus Deus dare poteſt, ut pluvias, & ſerenitatem; offerre ei quæ ſolus Deus accipere poteſt, ut holocauſta; vel cultum exhibere, quo major exhiberi poteſt, ut ſacrificium. Hæc enim eo tendunt, ne Deus regnare exiſtimetur, contra id quod ab initio ſupponitur. Cæterum genuflexio, proſtratio, vel alius quicunque actus corporis adhiberi licitè poteſt, etiam in cultu civili: poſſunt enim ſignificare agnitionem poteſtatis civilis tantùm. Cultus enim divinus à civili, non motu, ſitu, habitu, aut geſtu corporis diſtinguitur, ſed ſententiæ de eo qui colitur declaratione; ut ſi proſternamus

Digitized by Google

mus nos ante aliquem animo declarandi eo ſigno quod habemus eum pro Deo, cultus divinus eſt: ſi idem facimus in ſignum agnitionis imperii civilis, cultus civilis eſt. Neque diſtinguitur *cultus divinus* à *civili* per ullam actionem quæ intelligi ſolita eſt ſub nominibus λατρεία & δουλεία, quorum prius ſervorum *officium*, poſterius *ſortem* denotant, nomina ſunt ejuſdem numero actionis.

(*) Certè faciendum eſt.] *Diximus capitis præſentis articulo* 14. *qui Deo terminos attribuunt, facere eos contra legem de cultu Dei naturalem. Jam qui Deum colunt ſub imagine, terminos illi ſtatuunt, faciunt ergo quod faciendum non eſt, & locus hic priori videtur eſſe contrarius. Sciendum igitur eſt primò, non illos qui imperio coacti ſic colunt, Deo terminos aſſignare; ſed qui imperant: nam qui inviti colunt, reverà colunt, ſed eo in loco ſtant vel procumbunt in quo loco ſtare vel procumbere à legitimo imperante juſſi ſunt. Secundo, faciendum eſſe dico, non ſemper & ubique, ſed ſuppoſito nullam aliam eſſe colendi Deum regulam præter dictamina humanæ rationis; nam tunc voluntas civitatis pro ratione eſt. At in Regno* Annot. ad p. 367.

Digitized by Google

Annot. *Dei per Pactum, ſive antiquum, ſive novum, ubi expreſſe prohibetur Idololatria, etſi civitas ſic colere jubeat, tamen faciendum non eſt. Quæ ſi conſideraverit, qui repugnantiam putavit eſſe aliquam inter articulum hunc & decimum quartum, ita putare deſinet.*

In Regno Dei naturali, quid ſit peccatum, & quid crimen læſæ Majeſtatis Divinæ. XIX. Ex iis quæ dicta ſunt, colligitur, Regnante Deo per ſolam rationem naturalem, peccare ſubditos, primo, ſi violant leges morales illas, quæ explicatæ ſunt cap. 2. & 3. Secundo, ſi violant leges ſive mandata civitatis in iis rebus quæ pertinent ad juſtitiam. Tertio, ſi non colant Deum κατὰ τὰ νόμιμα. Quartò, ſi non confiteantur coram hominibus verbis & factis, unum eſſe Deum Optimum, Maximum, Beatiſſimum, totius mundi, mundanorumque Regum Regem ſupremum: Hoc eſt, ſi Deum non colunt. Quartum hoc peccatum in Regno Dei naturali, per ea quæ dicta ſunt capite præcedente, articulo 2. *læſæ divinæ Majeſtatis crimen* eſt. Eſt enim negatio divinæ poteſtatis, ſive *Atheiſmus*. Procedunt enim Peccata hic ſimiliter ac ſi ſupponeremus aliquem hominem eſſe ſupremum Regem, qui abſens regnaret per Proregem, contra quem

quem peccarent quidem illi, qui Proregi non obedirent in omnibus, excepto ſi regnum ſibi ipſi arrogaret, vel alii tradere voluerit; illi verò qui ita abſolutè eidem obedirent, ut illud non exciperent, Rei majeſtatis dicerentur.

CAPUT XVI.

De Regno Dei per pactum vetus.

I. *Veram religionem* (*ſuperſtitione exteras nationes occupante*) *inſtituit Deus per* Abrahamum. II. *Pacto inter* Deum *&* Adamum, *prohibita eſt diſputatio de mandatis ſuperiorum.* III. *Pacti inter Deum &* Abrahamum *formula.* IV. *In pacto illo continetur agnitio non ſimpliciter, ſed ejus qui apparuit* Abrahamo. V. *Leges quibus* Abrahamus *tenebatur, aliæ non erant præter leges naturæ, & legem Circumciſionis.* VI. Abrahamus verbi Dei, *&* legum omnium *apud ſuos* interpres *erat.* VII. *Subditi* Abrahami *peccare non potuerunt ipſi obediendo.* VIII. *Pactum* Dei *cum* populo Hebræo *ad montem* Sinai. IX. *Inde regimen Dei nomen* Regni *ſortitum eſt.* X. *Quænam leges Judæis à Deo impoſitæ ſint.* XI. *Quid ſit, & quomodo cognoſcendum* Verbum Dei. XII. *Quodnam fuerit* Verbum Dei ſcriptum *apud Judæos.* XIII. Poteſtatem interpretandi

tandi Verbum Dei, *& ſummam* poteſtatem civilem *conjunctas fuiſſe in* Moſe, *dum viveret.* XIV. *Eaſdem conjunctas fuiſſe in* ſummo Sacerdote, *vivente Joſua.* XV. *Eaſdem conjunctas fuiſſe in* ſummis Sacerdotibus *uſque ad* Saulem Regem. XVI. *Eaſdem conjunctas fuiſſe in* Regibus *uſque ad captivitatem.* XVII. *Eaſdem fuiſſe in* Sacerdotibus *poſt captivitatem.* XVIII. *Apud* Judæos, *negatio providentiæ divinæ & Idololatria, ſola erant crimina* læſæ Majeſtatis divinæ; *in cæteris omnibus, Principibus ſuis parere debebant.*

Veram religionem (ſuperſtitione cæteras nationes occupan) e inſtituit Deus per Abrahamum.

I. HAbet hoc humanum Genus, ab imbecillitatis propriæ conſcientiâ, & admiratione eventuum naturalium, ut plerique credant eſſe omnium rerum viſibilium, Opificem inviſibilem Deum, quem etiam metuunt ſentientes non eſſe ſibi ſatis tutelæ in ſe ipſis. Cæterùm, ut eum rectè colerent, imperfectus uſus rationis, & affectuum vehementia obſtitêre. Metus autem inviſibilium, quando à recta ratione ſeparatur, ſuperſtitio eſt. Hominibus itaque ſine ſpeciali Dei auxilio, utrumque ſcopulum effugere *Atheiſmum* & *ſuperſtitionem*, penè erat impoſſibile: hæc enim à metu ſine rectâ ratione, ille à *rationis opinione* ſine metu proficiſcitur. Maximam itaque partem hominum facile occupavit *Idolola-*

Digitized by Google

Idololatria; & coluerunt Deum omnes pene Gentes ſub *imaginibus* & *figuris* rerum finitarum, ſpectraque ſive phantaſmata, forte ex metu dæmonia appellantes, coluere. Placuit autem divinæ majeſtati (ut in Hiſtoria ſacra ſcriptum legimus) ex genere humano unum per quem ad verum ſui cultum homines perduceret, evocare *Abrahamum*; illi ſe ſupernaturaliter revelare; & cum illo atque illius ſemine celeberrimum illud inire Pactum, quod appellatur *Pactum*, & *Fœdus*, & *Teſtamentum Antiquum*. Is igitur Religionis veræ caput eſt; is *poſt diluvium unum eſſe Deum Creatorem Univerſi* primus docuit. Et ab eo *Regnum Dei per Pacta* initium ſumit. Joſeph. Antiq. Jud. lib. 1. cap. 7.

Pacto inter Deum & Adamum, prohibita eſt diſputatio de mandatis ſuperiorum.

II. Initio mundi regnavit quidem Deus, non ſolùm naturaliter, ſed etiam per *pactum*, ſuper *Adamum* & *Evam*; ut videatur nullam voluiſſe obedientiam præſtari ſibi, praeter illam quam dictaret ratio naturalis, niſi *per pactum*, id eſt, ex ipſorum hominum conſenſu. Quoniam autem *pactum* hoc ſtatim irritum factum eſt, neque unquam poſt renovatum, non eſt inde *Regni* Dei (de quo hoc loco agimus) deducenda origo. Hoc tamen obiter

notandum, praecepto illo de non comedendo de arbore *ſcientiæ boni & mali*, (*ſive judicatio de Bono* & *Malo* prohibita ſit; ſive eſus fructus alicujus arborei) Deum poſtulaſſe praeceptis ſuis obedientiam ſimpliciſſimam, ſine diſputatione, an *Bonum* vel *Malum* eſſet quod praeciperetur; fructus enim arboris, ſi mandatum abſit, nihil habet in natura ſua, quo eſus ejus moraliter *malus*, hoc eſt, *peccatum*, eſſe poſſit.

Pacti inter Deum & Abrahamum formula.

III. Pactum autem inter *Deum & Abrahamum* hac formulâ initum eſt. Gen. 17. verſ. 7, 8. *Statuam pactum meum inter me & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus tuis fœdere ſempiterno, ut ſim Deus tuus & ſeminis tui poſt te in ſempiternum. Daboque tibi & ſemini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in poſſeſſionem æternam.* Quo verò *Abrahamus* & ſemen ejus memoriam fœderis hujus conſervare poſſet, neceſſaria erat ſigni inſtitutio. Adjecta ergo eſt pacto *Circumciſio*, ſed tamen ut ſignum tantum, verſ. 10. *Hoc eſt pactum meum quod obſervabis inter me & te, & ſemen tuum poſt te: Circumcidetur ex vobis omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputii veſtri, ut ſit in ſignum*

Digitized by Google

num Fœderis inter me & vos. Pactum ergo eſt, ut *Abrahamus* agnoſcat, *Deum* eſſe Deum ipſius & ſeminis ejus, hoc eſt, illi ſubmittat ſe regendum; & ut Deus det *Abrahamo* haereditatem terrae illius in qua tunc habitabat, ſed ut peregrinus; utque *Abrahamus* in ſignum memoriale hujus pacti curaret ſe & ſemen ejus maſculinum *circumcidi.*

In Pacto illo continetur agnitio Dei, non ſimpliciter, ſed ejus, qui apparuit Abrahamo.

IV. Cum verò *Abrahamus* etiam ante pactum Deum agnoviſſet mundi creatorem & regem, (neque enim de *exſiſtentia*, neque de *Providentia* Dei unquam dubitavit:) quomodo ſuperfluum non erat, quod obedientiam ſibi naturâ debitam voluerit Deus pretio & per *contractum* acquirere, promittendo ſcilicet *Abrahamo* Regnum terrae *Chanaan*; hac lege, ut acciperet eum pro Deo ſuo, cum jure naturali id jam ante eſſet? Illis itaque verbis, *ut ſim Deus tuus & ſeminis tui poſt te*, non intelligitur ſatisfieri huic *pacto* ab *Abrahamo*, ſolâ agnitione poteſtatis, & dominii, quod Deus habet in homines naturaliter, hoc eſt, agnoſcendo Deum indefinitè, quod *rationis naturalis* eſt, ſed oportere eum agnoſcere definitè illum, qui dixerat ipſi, Gen. 12. verſ. 34. *Egredere de Terra tua,*

&c. Gen. 13. verſ. 14. *Leva oculos*, &c. Qui apparuit ei, Gen. 18. v. 1. ſub ſpecie trium virorum Cœleſtium: & Gen. 15. verſ. 1. per viſionem: & verſ. 3. per ſomnium, quod *Fidei eſt*. Qua ſpecie apparuerit Deus *Abrahamo*, quali ſono eum alloquutus ſit, non explicatur; conſtat tamen, credidiſſe *Abrahamum*, vocem illam fuiſſe vocem Dei, & revelationem veram, & voluiſſe à ſuis coli illum, qui ſic eum alloquutus erat, pro Deo univerſi creatore; fidemque ejus in eo ſitam fuiſſe, non quod crediderit *Deum eſſe*, aut in promiſſis *veracem eſſe*, id quod credunt omnes, ſed quod non dubitaverit Deum fuiſſe illum, cujus vocem & promiſſa audierat. Et *Deum Abrahami* ſignificare, non ſimpliciter *Deum*, ſed *Deum illi apparentem*, quemadmodum cultus quem *Abrahamus* debebat Deo, eo nomine non erat cultus *rationis*, ſed *religionis* & *fidei*; nec quem *ratio*, ſed quem Deus *ſupernaturaliter* e velaverat.

Leges quibus Abrahamus tenebatur, aliæ non erant præter le-

V. Leges autem *Abrahamo* à Deo, vel ab *Abrahamo* familiae ſuae poſitas, tunc vel poſt, ſeculares, vel ſacras, (excepto mandato de *circumciſione*, quod in ipſo *Pacto* continetur) nullas legimus. Ex quo manifeſtum eſt, non fuiſſe

fuiſſe alias leges, aut cultum quibus *Abrahamus* tenebatur, praeter leges naturales, & cultum rationalem, & circumciſionem. *ges naturæ, & legem circiſionis.*

VI. Erat autem *legum* omnium *interpres*, tam ſacrarum, quàm ſecularium, apud ſuos *Abrahamus*, non modo naturaliter, quatenus legibus uteretur naturalibus tantùm, ſed etiam ex ipſa pacti formula, quâ promittitur ab *Abrahamo* obedientia, non pro ſe tantùm; ſed etiam pro ſemine ſuo. *Quod* fruſtra fuiſſet niſi filii ejus illius mandatis obedire tenerentur. Atque quod dicit Deus, Gen. 18. verſ. 18. *Benedicendæ ſunt in illo omnes nationes terræ: ſcio enim quod præcepturus ſit filiis ſuis & domui ſuæ poſt ſe, ut cuſtodiant viam Domini, & faciant judicium & juſtitiam:* quomodo intelligi poteſt, niſi filii & domus ejus teneri ad obedientiam illius mandatis praeſtandam ſupponerentur? *Abrahamus, verbi Dei, & legum omnium, apud ſuos interpres erat.*

VII. Sequitur hinc, ſubditos *Abrahami* ipſi obediendo peccare non potuiſſe, modò *Abrahamus* non imperaſſet *Dei exiſtentiam* vel *Providentiam* negare, vel facere aliquid, quod eſſet expreſſe contra honorem Dei. In cæteris rebus omnibus *Verbum Dei* ex illius ſolius ore petendum erat, ut *le-* *Subditi Abrahami peccare non potuerunt, ipſi obediendo.*

gum,

Digitized by Google

gum omnium & *verborum Dei interpretis*. Deus enim *Abrahami* quis fuerit & quomodo colendus, ab *Abrahamo* ſolo doceri poterant. Qui vero poſt *Abrahami* mortem ſubditi erant imperio *Iſaaci* aut *Jacobi*, ſine peccato per eandem rationem ipſis in omnibus paruêre, quamdiu pro Deo & Rege ſuo agnoſcerent & profiterentur *Deum Abrahami*. Prius enim *Deo* ſimpliciter ſe ſubmiſerant, quam *Abrahamo*; prius autem *Abrahamo*, quam *Deo Abrahami*; & rurſus prius *Deo Abrahami*, quam *Iſaaco*. In ſubditis itaque *Abrahami*, unicum erat *crimen læſæ majeſtatis divinæ*, negare Deum; ſed in poſteris eorum, læſæ majeſtatis crimen hoc quoque erat, *negare Deum Abrahami*, hoc eſt, colere Deum aliter quam ab *Abrahamo* eſt inſtitutum, nimirum ſub imaginibus (*c*) manu-factis, prout fecerunt cæteræ nationes, quæ propter eam cauſam appellabantur *Idololatræ*. Atque hucuſque ſubditi circa mandata principum ſuorum, quid faciendum & quid fugiendum erat, ſatis facile dignoſcere potuerunt.

Annot. (*c*) Sub imaginibus manu-factis] *Vid. cap.* 15. *art.* 14. *ubi cultum talem irra-*

irrationalem eſſe oſtendimus. At ſi juſſu civitatis fiat, cui verbum Dei ſcriptum non eſt cognitum neque receptum, cultum talem cap. 15. *art.* 18. *oſtendimus eſſe rationalem. Cæterum ubi Deus regnat per pactum, in quo, ne ſic colant, expreſſe cavetur, ut per pactum Abrahami; ibi ſive injuſſu ſive juſſu civitatis fiat, male fit.* Annot.

Pactum Dei cum populo Hebræo ad montem Sinai.

VIII. Ut pergamus jam, ductum ſequendo ſcripturæ ſacræ, idem *Pactum* renovatum eſt, Gen. 26. verſ. 3, 4. cum *Iſaaco*; & Gen. 28. verſ. 14. cum *Jacobo*, ubi Deus ſe appellat non ſimpliciter *Deum*, quem natura eſſe dictat; ſed diſtincte *Deum Abrahami* & *Iſaaci*: & poſt, idem *Pactum* renovaturus per *Moſen* cum toto populo *Iſraëlis*, , Exod. 3. verſ. 6. *Ego* inquit, *ſum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob.* Deinde cum populus ille conſtitiſſet in deſerto prope montem *Sinai*, non modo liberrimus, ſed etiam ſubjectionis humanæ propter memoriam recentem ſervitutis Ægyptiacæ inimiciſſimus, *Pactum* illud *antiquum* propoſitum eſt omnibus redintegrandum, hac formula, Exod 19. verſ. 5. *Si ergo audieritis vocem meam & cuſtodieritis*

tis Pactum meum (nimirum *Pactum* initum cum *Abrahamo*, *Iſaaco*, & *Jacobo*) *eritis mihi in peculium ex cunctis populis*; *mea eſt enim omnis terra*, *& vos eritis mihi in Regnum Sacerdotale*, *& gens ſancta*. Reſpondit autem omnis populus ſimul, verſ. 8. *Cuncta quæ loquutus eſt Dominus*, *faciemus*.

Inde regimen Dei, nomen regni ſortitum eſt.

IX. In hoc Fœdere animadvertenda eſt inter alia, appellatio *Regni* non ante uſurpata. Quamquam enim Deus & per *naturam*, & per *Pactum* cum *Abrahamo* eſſet ipſorum Rex, debebant tamen ei obedientiam & cultum naturalem tantum, quatenus ſubditi ipſius; religioſum verò qualem inſtituit *Abrahamus*, quatenus ſubditi *Abrahami*, *Iſaaci*, vel *Jacobi* ſuorum Principum naturalium; ipſi enim *Verbum Dei* nullum acceperant præter illud naturale verbum rectæ rationis, neque *pactum* inter Deum & ipſos ullum intercеſſerat, niſi quatenus volontates eorum includerentur in voluntate *Abrahami*, ut Principis ſui. Jam vero per pactum initum ad montem *Sinai*, conſenſu habito ſingulorum, fit *regnum Dei* ſuper eos *inſtitutivum*. Ab hoc tempore initium habet celeberrimum illud in ſcripturis ſacris, & ſcriptis Theologorum *Regnum Dei*: atque huc ſpectat, quod

Digitized by Google

quod cum *Iſraelitæ* Regem expoſcerent, dixit Deus *Samueli* 1. Sam. 8. verſ. 7. *Non te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos*; & quod dixit *Samuel Iſraelitis*, 1. Sam. 12. verſ. 12. *Dixiſtis, Rex imperabit nobis, cum Dominus Deus veſter regnaret in vobis*, & quod dicitur Jerem. 31. verſ. 31. *Pactum, quod pepigi, &c. cum ego dominatus ſum eorum*; atque etiam doctrina *Judæ Galilæi*; cujus mentio fit apud Joſeph. Ant. Jud. lib. 18. cap. 2. his verbis: *Quartæ autem ſtudium ſapientiæ ſectantium viæ primus autor fuit Judas Galilæus. Hi cætera cum Phariſæis conſentiunt; niſi quod conſtantiſſimo libertatis amore flagrant, credentes ſolum Deum, Dominum habendum ac Principem, & facilius vel exquiſitiſſima pœnarum genera laturi, una cum cognatis ſuis ac cariſſimis, quam mortalem aliquem appellare Dominum.*

Quænam leges Judæis à Deo impoſitæ ſint.

X. Jure regni per *Pactum* ſic conſtituto, videndum proximo loco eſt, quaſnam eis Deus propoſuerit *leges*. Eæ verò omnibus notæ ſunt, nimirum *Decalogus*, & illæ aliæ tam *judiciales*, quam *ceremoniales*, quæ habentur à viceſimo capite *Exodi* uſque ad finem *Pentateuchi*, & obitum *Moſis*. *Legum* autem in univerſum per manum *Moſis* tra-

Digitized by Google

traditarum, aliæ ſunt quæ naturaliter obligant, ut quæ a *Deo*, quatenus *Deo naturæ*, latæ ſunt, & vim ſuam obtinuerunt etiam ante *Abrahamum*. Aliæ quæ obligant ex vi *pacti* initi cum *Abrahamo*, ut pote latæ a *Deo*, quatenus *Deo Abrahami*, quæ vim ſuam habuerunt ante *Moſen*, propter *Pactum* illud prius. Aliæ vero obligant ex *pacto* illo ſolo quod poſtremum, initum eſt cum ipſo populo, utpote latæ a *Deo* quatenus *Rege peculiari Iſraelitarum*. Primi generis ſunt omnia præcepta *Decalogi* quæ pertinent ad mores, qualia ſunt, *Parentes honorabis*; *non occides*; *non mæchaberis*; *non furaberis*; *non dices falſum teſtimonium*; *non concupiſces*. Sunt enim leges naturales. Præterea præceptum *de non aſſumendo Dei nomine in vanum*; eſt enim pars cultus naturalis, ut oſtenſum eſt capite præcedente, articulo 15. Item ſecundum, *de non adorando per imaginem* a ſe ipſis factam; eſt enim & hoc religionis naturalis, ut eodem articulo oſtenditur. Secundi generis eſt præceptum *Decalogi* primum, *de non habendis diis* alienis; in eo enim conſiſtit eſſentia *pacti Abrahami*, per quod Deus nihil aliud exigit, quam ut ipſe Deus ipſius eſſet & ſeminis ejus. Item præceptum

Digitized by Google

ceptum *de ſanctificando ſabbato*. Eſt enim inſtituta ſeptimi diei ſanctificatio in memoriam creationis Hexemeræ, ut apparet ex his verbis, Exod. 31. v. 17. *Pactum eſt* (ſubauditur *ſabbatum*) *ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignumque perpetuum: ſex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & in ſeptimo die ab opere ceſſavit.* Tertii generis ſunt leges *politicæ*, *judiciales*, *ceremonialeſque*, quæ ſpectabant ad *Judæos* ſolos. Primi & ſecundi generis *leges* in *tabulis lapideis* ſcriptæ, nempe *Decalogus*, in ipſa *Arca* conſervabantur: cæteræ ſcriptæ in totius legis *volumina*, reponebantur in *arcæ latere*. Deut. 31. v. 26. hæ enim retenta fide *Abrahami* poterant mutari, illæ non poterant.

XI. *Leges* Dei omnes ſunt *Verbum Dei*, ſed non e converſo omne *Verbum Dei* eſt lex. *Ego ſum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti.* Verbum Dei eſt, lex non eſt. Neque omne id quod ad *Verbum Dei* declarandum, una cum ipſo enunciatur, aut ſcribitur, ſtatim *Verbum Dei* eſt. Nam, *hæc dicit Dominus*, non eſt Domini vox, ſed præconis, ſive Prophetæ. Id omne & ſolum Verbum Dei eſt, quod Deum loquutum eſſe pronun-

Quid ſit, & quomodo cognoſcendum Verbum Dei.

Digitized by Google

nunciavit Propheta verus. Scripta autem Prophetarum comprehendentia tam quæ Deus, quam quæ ipſe Propheta dicit, ideo Verbum Dei appellantur; quia Verbum Dei continent. Quoniam autem *Verbum Dei* id omne & ſolum eſt, quod pro tali exhibetur a vero Propheta, ſciri quid ſit *Verbum Dei* ante non poteſt, quam cognoſcatur quis ſit Propheta verus; nec *Verbo Dei* credi, quam credatur Prophetæ. *Moſi* à populo *Iſraelitico* creditum eſt propter duas res: *miracula*, & *fidem*; utcunque enim magna & evidentiſſima miracula operatus fuerat, non tamen ei credidiſſent, ſaltem non credendum erat, ſi ad alium cultum eos ex *Ægypto* evocaſſet, quam ad cultum Dei *Abrahami*, *Iſaaci*, & *Jacobi*, patrum ſuorum. Fuiſſet enim contra *Pactum* ab illis cum Deo initum. Similiter duæ res ſunt, nimirum *prædictio futurorum ſupernaturalis*; quod eſt ingens miraculum, & *fides in Deum Abrahami liberatorem eorum ex Ægypto*, quas Deus omnibus *Judæis* pro notis veri Prophetæ habendas propoſuit. Cui alterutra harum deeſt, is propheta verus non eſt, nec pro verbo Dei habendum eſt, quod pro tali obtendit. Si deſit fides, reprobatur his verbis:

Deut.

Deut. 13. verſ. 1. 2. 3. 4. 5. *Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomnium vidiſſe ſe dicat, & prædixerit ſignum atque portentum, & evenerit quod loquutus eſt, & dixerit tibi: eamus, & ſequamur Deos alienos, &c. Propheta ille, aut fictor ſomniorum interficietur.* Si prædictio eventuum deſit, rejicitur his verbis; Deut. 18. verſ. 21. 22. *Quod ſi tacita cogitatione reſponderis, quomodo poſſum intelligere, quod Verbum Dominus non eſt loquutus? Hoc habebis ſignum. Quod in nomine Domini Propheta ille prædixerit, & non evenerit, hoc Dominus non eſt loquutus, ſed per tumorem animi ſui Propheta confinxit.* Jam quod *Verbum Dei* ſit id quod per verum Prophetam pro tali enunciatur, & quod verus Propheta apud Judæos fuerit, cujus fides vera erat, & cujus prædictionibus eventus reſpondebant, extra controverſiam eſt. Sed quid ſit ſequi Deos alienos, & utrum eventus, qui prædictionibus reſpondere affirmantur, eis vere reſpondeant, necne; multas controverſias pati poteſt, præſertim in prædictionibus quæ obſcure atque ænigmatice eventum præſignificant, quales ſunt prædictiones prophetarum fere omnium, ut qui non palam, ſicut Moſes, ſed *per ænigmata*

&

Digitized by Google

& figuras Dominum vident. Num. 12. verſ. 8. De his autem judicari aliter non poteſt, quam per *Rationem naturalem*; dependet enim judicatio illa ex interpretatione Prophetæ & comparatione ejuſdem cum eventu.

Quodnam fuerit verbum Dei ſcriptum.

XII. Pro *Verbo Dei ſcripto* habebant *Judæi* librum legis totius, qui appellabatur *Deuteronomium*; uſque autem ad captivitatem, quantum ex Hiſtoria ſacra colligi poteſt, illum ſolum, nam liber hic traditus eſt ab ipſo *Moſe* Sacerdotibus aſſervandus & reponendus in latere Arcæ Fœderis, & à Regibus deſcribendus, Deut. 3. verſ. 9. 26. idemque longo poſt tempore autoritate Regis *Joſiæ* pro *Verbo Dei* recognitus; 2 Reg. 23. verſ. 1. Cæteri verò libri Teſtamenti veteris quando fuerint in canonem primùm recepti, non apparet. Quod autem attinet ad Prophetas, *Iſaiam* & cæteros, cum prædicerent non niſi ea, quæ vel in captivitate, vel poſt captivitatem futura erant, eorum ſcripta non potuerunt pro Propheticis illico haberi, propter legem ſuprà citatam ex Deut. 18. verſ. 21. 22. quâ jubebantur *Iſraëlitæ*, ne pro Propheta haberent, niſi eum cujus prædictionibus eventus reſponderent. Atque hinc fortè eſt, quod *Judæi*, quos inter-

Digitized by Google

interfecerunt, cùm prophetarent, eorum ſcripta poſt, propter eventum prædictionum, pro Propheticis, hoc eſt pro verbo Dei habuerunt.

XIII. Cognito, quæ fuerint ſub *Pacto vetere leges*, & quod *Verbum Divinum* ab initio receptum; conſiderandum deinceps eſt, penes quem, vel quos, de ſcriptis Prophetarum poſt ſurgentium, an recipienda eſſent pro *Verbo Dei*, id eſt, an eventus prædictionibus reſponderent, necne, judicandi, & apud quem, vel quos *leges jam receptas & Verbum Dei ſcriptum interpretandi* reſideret autoritas; id quod per ſingula tempora, & mutationes Reipublicæ Iſraëliticæ inveſtigandum eſt.

Poteſtatem interpretandi Verbum Dei, & ſummam poteſtatem civilem conjunctas fuiſſe in Moſe dum viveret.

Manifeſtum autem eſt, poteſtatem hanc, vivente *Moſe*, totam fuiſſe penes ipſum. Nam ſi ipſe *interpres legum* & *Verbi* non eſſet, oportet ut munus illud pertinuerit vel ad *ſingulos* privatim, vel ad congregationem ſive *Synagogam* plurium, vel ad *ſummum Sacerdotem*, vel ad alios *Prophetas*. Primo, munus illud minimè fuiſſe privatorum hominum, aut congregationis ex illis compoſitæ, ex eo conſtat, quod non adhibiti, imò prohibiti fuerint graviſſimis minis, ne aliter quam *Moſen*, *Deum audirent*. Nam ſcriptum eſt,

Sacer-

Digitized by Google

Sacerdotes autem & populus ne tranſeant terminos, nec aſcendant ad Dominum, ne fortè interficiat illos: deſcenditque Moſes ad populum, & omnia narravit eis. Exod. 19. 24. 25. Deinde quod neque ſinguli, neque congregatio debeat prætendere, quod Deus per illos loquutus ſit, & per conſequens, quod ipſi *Verbum Dei interpretandi jus* habeant, ortâ occaſione ex ſeditione *Core*, *Dathan*, *Abiron*, & ducentorum & quinquaginta Synagogæ procerum, manifeſtè & expreſſe declaratur. Nam contendentibus illis, Dominum non minus loqui per ipſos, quam per Moſen, ſic arguunt: *ſufficiat vobis: quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus; cur elevamini ſuper populum Domini?* Num. 16. v. 3. Quid autem de hac controverſia ſtatuerit Dominus, ex eo intelligitur, quod *Deſcenderunt (Core, Dathan Abiron) vivi in infernum*, & *ignis egreſſus à Domino interfecit ducentos quinquaginta viros*, ibid. v. 33. & 35.

Secundò, Autoritatem illam non fuiſſe penes Aaronem ſummum Sacerdotem, manifeſtum eſt ſimili controverſia inter ipſum unà cum *Maria* ſorore, & Moſen. Quæſtio enim erat an Deus per *Moſen* ſolum loquutus fuerit

Digitized by Google

fuerit, an etiam per ipſos, hoc eſt, an ſolus *Moſes*, an etiam ipſi *Verbi Dei interpretes* eſſent. Sic enim dixerunt: *Num per Moſen loquutus eſt Dominus? non & nobis ſimiliter loquutus eſt?* Num. 12. v. 2. Deus autem hos increpavit, diſtinxitque inter *Moſen* & alios *Prophetas*. *Si quis* (inquiens) *fuerit inter vos Propheta, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum; at non talis ſervus meus Moſes*, &c. *Ore enim ad os loquor ei, & non per ænigmata & figuras Dominum videt; quare ergo non timuiſtis?* &c. ibid. v. 6. 7. 8. Poſtremò, quod *interpretatio Verbi Dei*, vivente *Moſe*, non fuerit penes Prophetas alios quoſcunque, ex eo colligitur, quod jam citavimus de excellentia ejus ſuper omnes alios; & ex ratione naturali, quandoquidem ejuſdem Prophetæ eſt, mandata Dei & ferre & explicare; aliud autem *verbum Dei* tunc non erat præter illud, quod per *Moſen* annunciatum eſt. Et ex eo etiam quod Propheta eo tempore alius exſtiterit nemo, qui ad populum prophetaverit, præter 70 ſeniores, qui per *ſpiritum Moſis* prophetaverunt. Atque id quoque injuriâ factum credebat *Joſua*, Moſis tunc miniſter, poſt ſucceſſor, donec conſentiente Moſe factum

O ſciret.

Digitized by Google

ſciret. Id quod ex ipſo textu Scripturæ manifeſtum eſt. *Deſcendit Dominus per nubem, &c. auferens de ſpiritu, qui erat in Moſe, & dans ſeptuaginta viris.* Num. 11. v. 25. Poſtquam autem nunciatum eſſet, quod prophetarent, dixit *Joſua* ad *Moſen*: *Domine mi, prohibe eos. Moſes* autem reſpondit, *quid æmularis pro me?* &c. Cum ergo *Moſes* ſolus *Verbi Dei nuncius* eſſet, neque erat *munus interpretandi* penes *privatos*, nec penes *Synagogam*, nec penes *Sacerdotem*, nec penes alios *Prophetas*; reſtat, *interpretem Verbi Dei* unum fuiſſe *Moſen*, qui ſummam etiam poteſtatem habebat in rebus civilibus. Certamen autem *Core*, & cæterorum conjuratorum contra *Moſen* & *Aaronem*; & *Aaronis* cum ſorore contra *Moſen*, ſuſcitatum fuiſſe non propter animarum ſuarum ſalutem, ſed propter ambitionem, & regnum in populum.

Eaſdem conjunctas fuiſſe in ſummo Sacerdote, vivente Joſuâ.

XIV. Tempore *Joſuæ interpretatio legum* & *Verbi Dei erat* penes *Eleazarum* ſummum *Sacerdotem*, eundemque Regem ſub Deo abſolutum. Id quod colligitur primò ex ipſo *pacto*, in quo Reſpublica *Iſraëlitarum* appellatur *Regnum Sacerdotale*, vel, ut recitatur 1 Pet. 2. 9. *Sacerdotium Regale*: quod nullo modo dici poterat, niſi per inſtitutio-

tutionem & *pactum* populi poteſtas Regia intelligeretur eſſe penes *Sacerdotem.* Neque repugnat antè dictis, ubi non *Aaron* ſed *Moſes* regnum ſub Deo habuit: cum neceſſarium ſit ubi unus homo inſtituit Reipublicæ futuræ formam, illum unum, Regnum pro ſuo tempore moderari (ſive *Monarchia*, ſive *Ariſtocratia*, ſive *Democratia* ſit) quod inſtituit; & habere potentiam omnem in præſens, quam aliis tributurus ſit in futurum. Habuiſſe autem *Eleazarum* Sacerdotem non modo *Sacerdotium*, ſed etiam *imperium ſummum*, expreſſe habetur per ipſam *Joſuæ* ad adminiſtrationem rerum vocationem. Sic enim ſcriptum eſt: *Tolle Joſuam filium Nun, &c. qui ſtabit coram Eleazaro Sacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, ut audiat eum omnis Synagoga filiorum Iſraël. Pro hoc, ſi quid agendum eſt, Eleazar Sacerdos conſulet Dominum; Ad verbum ejus egredietur, & ingredietur ipſe, & omnes filii Iſraël cum eo.* Num. 27. v. 18, 19, 20, 21. Ubi *conſulere Deum, quicquid agendum ſit*, hoc eſt, *Verbum Dei interpretari*, & in nomine Dei imperare in omnibus, pertinet ad *Eleazarum*; *Egredi autem & ingredi ad verbum ejus,*

Digitized by Google

hoc eſt; ei obedire, pertinet & ad *Joſuam* & ad *omnem populum*. Notandum quoque eſt, vocem illam, *partem gloriæ tuæ*, apertè ſignificare, non habuiſſe *Joſuam* poteſtatem æqualem ei, quam habuerat Moſes. Interim manifeſtum eſt, etiam tempore *Joſuæ* poteſtatem ſummam civilem, & autoritatem interpretandi verbum Dei, fuiſſe ambas in eadem perſona.

Eaſdem conjunctas fuiſſe in ſummo Sacerdote uſque ad Saulem Regem.

XV. Poſt mortem *Joſuæ* ſequuntur tempora *Judicum* uſque ad *Saulem* Regem; in quibus manifeſtum eſt jus regni à Deo inſtituti manſiſſe apud *Sacerdotem*. Erat enim *regnum* ex pacto *Sacerdotale*, id eſt, regnum Dei per Sacerdotem; atque tale eſſe debuit, uſque dum forma illa à populo ipſo, conſentiente Deo, mutaretur: id quod non eſt factum antequam petentibus Regem conſenſiſſet Deus, dixiſſetque Samueli: *Audi populum in omnibus, quæ loquuntur tibi: non enim te, ſed me abjecerunt, ne regnem ſuper eos.* 1 Sam. 8. v. 7. Poteſtas itaque civilis ſumma debebatur *jure*, ex inſtitutione Dei, Sacerdoti ſummo. Facto autem poteſtas illa in Prophetis erat, quibus (à Deo extraordinarie ſuſcitatis) Iſraelitæ (gens Prophetarum avida) propter exiſtimationem prophetiæ protegendos ſe

Digitized by Google

ſe & judicandos ſubjecerunt. Ratio hujus rei erat, quod inſtitutione Regni Dei ſacerdotalis, etſi pœnæ ſtatutæ fuerint & Magiſtratus qui judicarent; jus tamen pœnas ſumendi dependebat ab arbitrio privato. Et penes diſſolutam multitudinem & ſingulos erat, punire vel non punire, prout à privato zelo excitarentur. Ideoque Moſes imperio proprio morte multavit neminem; ſed quando interficiendus aliquis eſſet, unus vel plures, in eum vel eos, (autoritate divina, dicendoque, *Hoc dicit Dominus*) multitudinem concitavit. Erat autem conforme hoc naturæ regni Dei peculiaris. Ibi enim verè regnat Deus, ubi legibus, non hominum, ſed Dei metu obeditur. Et ſi quidem homines tales eſſent, quales eſſe debent, optimus is eſſet civitatis ſtatus. Sed hominibus quales ſunt regendis, neceſſaria eſt potentia (qua & jus comprehendo & vires) cogendi. Et propterea etiam ab initio per *Moſen* præſcripſit Deus leges futuris Regibus; Deut. 17. v. 14. & Moſes ultimis ad populum verbis prædixit, *Novi quod poſt mortem meam inique agetis & declinabitis citò de via, quam præcepi vobis.* Deut. 31. 29. Cum ergo ſecundum hanc prædictionem ſur-

rexerit alia generatio, *quæ non noverat Dominum & opera, quæ fecerat cum Iſrael, fecerunt filii Iſrael malum in conſpectu Dei, & ſervierunt Baalim*: Jud. 2. 10, 11. ſcilicet abjecerunt regimen Dei, hoc eſt, *Sacerdotis* per quem Deus regebat, & poſtea cum ab hoſtibus vincerentur & ſervitute premerentur, Dei voluntatem non amplius à *Sacerdote*, ſed à Prophetis exſpectavêre. Hi igitur judicabant Iſraël de *facto*, *jure* autem obedientia eorum debita erat *Sacerdoti ſummo*. Quamquam igitur *Regnum Sacerdotale* poſt mortem Moſis & *Joſuæ* ſine viribus erat, non erat tamen ſine *jure*. Quod autem ad eundem Sacerdotem pertineret *interpretatio Verbi Dei*, ex eo manifeſtum eſt, quod Deus poſt tabernaculum, & arcam fœderis conſecratam, non amplius loquuus ſit in monte *Sinai*, ſed in tabernaculo Fœderis, à propitiatorio quod erat inter Cherubinos, quò præter Sacerdotem nemini accedere licebat. Siquidem igitur *jus* Regni ſpectetur, ſimul erat *ſummum imperium civile*, & *Verbum Dei interpretandi autoritas* in Sacerdote; ſi vero *factum* conſideres, ſimul erant in Prophetis qui Iſraëlitas judicabant. Nam, ut *Judices*, autoritatem habebant civilem;

ut

Digitized by Google

Prophetæ, interpretabantur verbum Dei; atque ita omni modo hucuſque duæ illæ poteſtates inſeparabiles exſtitêre.

XVI. Conſtitutis Regibus, dubium non eſt, quin *Autoritas civilis* penes Reges eſſet. Cum enim Regnum Dei per Sacerdotem, petentibus Iſraëlitis & conſentiente Deo, finitum eſſet; quod notat etiam Hieronymus loquens de libris *Samuelis*: Samuel (inquit) mortuo *Heli*, & occiſo *Saul*, veterem legem abolitam monſtrat. Porro in *Sadoc* atque *David* novi Sacerdotii & novi imperii Sacramenta teſtantur, jus, quo Reges gubernabant, in ipſa populi conceſſione fundatum fuiſſe. Sacerdos id tantum jure poterat quod Deus juberet, Rex autem jure poterat quicquid poterat jure unuſquiſque in ſe. Illi enim *Iſraelitæ*, *jus* de omnibus *judicandi*, & pro omnibus *Bellum gerendi* conceſſerunt; in quibus duobus continetur quidquid juris ab homine in hominem transferri poteſt. *Judicabit* (inquiunt) *nos Rex noſter*, *& egredietur ante nos & pugnabit bella noſtra pro nobis*. 1. Sam. 8. v. 23. *Judicia* ergo penes Reges erant. *Judicare* autem nihil aliud eſt, quam *leges* ad facta *interpretando applicare*; ad eoſdem ergo

Eaſdem conjunctas fuiſſe in Regibus uſque ad captivitatem.

Digitized by Google

go pertinebat *legum interpretatio.* Et quia præter *legem Moſaicam*, aliud Verbum Dei ſcriptum uſque ad captivitatem non agnoſcebatur, penes Regem etiam erat autoritas *interpretandi Verbum Dei.* Imo ſiquidem Verbum Dei pro lege recipiendum ſit, quamquam fuiſſet aliud Verbum Dei ſcriptum præter *legem Moſaicam*, cum interpretatio legum eſſet penes Reges, interpretatio ejus debebat eſſe penes eoſdem. Quando *Deuteronomium* (in quo continebatur *lex Moſaica*) longo tempore perditum, rurſus inventum erat, conſuluere quidem Dominum Sacerdotes *de libro illo*; non autem autoritate ſua, ſed præcipiente *Joſia*, nec immediate, ſed per *Holdam* Prophetiſſam. Ex quo apparet, autoritatem admittendi *libros* pro *Verbo Dei*, non fuiſſe penes *Sacerdotem*. Neque tamen ſequitur, autoritatem illam fuiſſe penes Prophetiſſam; quia de Prophetis, utrum pro veris habendi eſſent, necne, judicabant alii. Quorſum enim dedit Deus notas & ſigna omni populo, quibus Prophetæ veri à falſis diſtinguerentur, nimirum prædictionum eventum, & conformitatem cum Religione a Moſe inſtituta, ſi illis notis uti non liceret? Autoritas ergo admit-

tendi

Digitized by Google

tendi libros pro *Verbo Dei*, penes Regem erat, adeoque liber ille legis approbatus & receptus fuit autoritate *Joſiæ* Regis, ut apparet ex 4. Reg. 22. & 23. ubi narratur, convocaſſe eum Regni ordines, nempe *Senes*, *Sacerdotes*, *Prophetas*, & *omnem populum*; & coram ipſis *librum legiſſe*, & *verba fœderis ejus ſuſcitaſſe*, hoc eſt, feciſſe, ut *Fœdus* illud agnitum fuerit pro *fœdere Moſaico*, id eſt, pro *Verbo Dei*, & denuo receptum & confirmatum ab Iſraelitis. Erat ergo etiam temporibus Regum poteſtas civilis, & poteſtas *diſcernendi Verbum Dei* a verbo hominum; & *Verbum Dei interpretandi*, omnis penes ipſos. Prophetæ miſſi erant non cum autoritate, ſed forma & jure præconum ſeu prædicatorum, de quibus auditores judicabant: ſiquidem, qui ipſius facilia perſpicue docentibus non auſcultarent, punirentur, non ſequitur ex eo, obligatos fuiſſe Reges omnia ſequi, quæ illi Dei nomine ſequenda dicerent. Quanquam enim interfectus fuerit *Joſia* bonus Rex Judæ, quod ſermonibus Dei ex ore *Nechao* Regis Ægypti non obediverit, id eſt, quod bonum conſilium, quamquam ab hoſte videretur proficiſci, reſpueret, non tamen dicet quiſquam,

fuiſſe *Joſiam* ullo vinculo *legum divinarum* vel *humanarum* obligatum credere *Pharaoni Nechao* Regi Ægypti, quod diceret, *Deum ſibi loquutum eſſe*. Quod autem objicere quis poſſit, Reges propter defectum doctrinæ raro ſatis idoneos eſſe ad libros antiquos, quibus Verbum Dei continetur, interpretandum; atque ob eam rem non æquum eſſe, munus illud ab eorum autoritate dependere; objicere idem poſſit contra Sacerdotes & omnes mortales; poſſunt enim errare; licetque eſſent Sacerdotes cæteris hominibus natura & artibus melius inſtructi, ſunt tamen Reges ſatis idonei ad tales interpretes ſub ſe conſtituendos. Atque ita, quamquam Reges non interpretentur ipſi Verbum Dei, tamen interpretandi munus ab eorum autoritate dependere poteſt; & qui ideo autoritatem illam Regibus abjudicant, quod ipſum munus exercere non poſſint, idem faciunt, ac ſi dicerent, non debere autoritatem docendi Geometriam a Regibus dependere, niſi ipſi fuerint Geometræ. Reges oraſſe pro populo, populo benedixiſſe, templum conſecraſſe, Sacerdotibus præcepiſſe; Sacerdotes officio ſuo amoviſſe, alios conſtituiſſe legimus. Sacrificia quidem

non

non obtulerunt, quia id Aaroni & filiis hereditarium erat. Manifeſtum autem eſt, fuiſſe Sacerdotium, ſicut vivente *Moſe*, ita per omne tempus a *Saule* Rege ad captivitatem Babylonicam, non magiſterium, ſed miniſterium.

XVII. Poſt reditum a ſervitute Babylonica, renovato & ſignato *fœdere* reſtitutum eſt *regnum Sacerdotale*, quale erat a morte *Joſuæ* ad initium Regum; niſi quod non habetur expreſſe, quod *Eſdræ* (cujus auſpiciis *Judæi* reduces ſtatum ſuum ordinabant) aut cuiquam alii præterquam ipſi Deo jus tradiderint imperii. Videtur potius reformatio illa nihil aliud eſſe; quam ſingulorum de iis quæ in libro legis ſcripta erant, obſervandis vota & promiſſa nuda. Veruntamen forte non ex populi intentione ex *pacto*, quod tum renovabant, (nam pactum erat idem cum eo quod factum eſt ad montem Sinai) erat ille ſtatus *Regnum Sacerdotale*, hoc eſt, ſuprema autoritas civilis & ſacra unica erat in Sacerdotibus. Utcunque autem ambitione eorum, qui de Sacerdotio contenderunt, & interventu Principum externorum, ita turbatum poſtea ſit uſque ad tempora Servatoris noſtri *Jeſu*

Eaſdem fuiſſe in Sacerdotibus poſt captivitatem.

Chriſti, ut ex hiſtoriis temporum illorum ſciri non poſſit, ubi autoritas illa reſideret; conſtat tamen, non fuiſſe illis temporibus poteſtatem *interpretandi Verbum Dei* à ſumma poteſtate civili ſeparatam.

Apud Judæos negatio Providentiæ divinæ, & idololatria ſola erant crimina læſæ Majeſtatis divinæ: in cæteris omnibus, Principibus ſuis parere debebant.

XVIII. Ex his facile cognitu eſt, quid Judæis per omne tempus ab *Abrahamo* ad *Chriſtum* circa mandata principum ſuorum faciendum erat. Sicut enim in Regnis mere humanis, magiſtratui ſubordinato obediendum eſt in omnibus, præterquam cum mandata ejus continent in ſe crimen læſæ majeſtatis, ita in regno Dei, Principibus *Abrahamo*, *Iſaaco*, *Jacobo*, *Moſi*, *Sacerdoti*, *Regi* cuique pro tempore ſuo obediendum in omnibus erat; niſi ubi mandata eorum continebant *crimen læſæ majeſtatis Divinæ*. Crimen vero læſæ majeſtatis divinæ erat, primo, *negatio providentiæ divinæ*: erat enim hoc, negare *Deum eſſe Regem per naturam*. Deinde *Idololatria*, ſive cultus deorum, non *aliorum* (unus enim eſt Deus) ſed *alienorum*, hoc eſt, cultus, quanquam unius Dei, ſub aliis *nominibus attributis ritibuſque*, quam qui ab *Abrahamo* & *Moſe* inſtituti erant. Erat enim hoc *negare Deum Abrahami* eſſe eorum Regem per *pactum* cum *A-*

brahamo

Digitized by Google

brahamo & ipſis initum. In cæteris rebus omnibus obediendum erat, & ſiquidem Rex vel Sacerdos habens ſummum imperium juſſiſſet aliud aliquid contra leges, peccatum erat illud ejus, qui ſummum habebat imperium, non ſubditi; cujus officium eſt mandata ſuperiorum non diſputare, ſed exſequi.

CAPUT XVII.

De Regno Dei per Pactum novum.

I. *Vaticinia de* Chriſti dignitate. II. *Vaticinia* de Chriſti humilitate & paſſione. III. *Jeſum eſſe* ILLUM CHRISTUM. IV. Regnum Dei *per* pactum novum *non eſſe Regnum Chriſti, ut Chriſti, ſed ut Dei.* V. Regnum Dei per pactum novum, *cæleſte eſſe, & incipere à die judicii.* VI. *Regimen* Chriſti *in hoc mundo non fuiſſe* imperium, *ſed* conſilium, *ſive regimen per doctrinam & perſuaſionem.* VII. Pacti novi *promiſſa utrinque quænam ſint.* VIII. Leges à Chriſto *nullæ additæ præter inſtitutionem Sacramentorum.* IX. *Pœnitemini, Baptizamini, Serva mandata,* & *ſimiles formulæ non ſunt* leges. X. *Pertinet ad autoritatem civilem definire, quid ſit peccatum injuſtitiæ.* XI. *Pertinet ad autoritatem civilem definire, quid conducat ad pacem & defenſionem civitatis.*

vitatis. XII. *Pertinet ad autoritatem civilem judicare (quando opus eſt) quæ definitiones, & quæ illationes, veræ ſunt.* XIII. *Pertinet ad officium* Chriſti *docere moralia, non ut theoremata, ſed ut leges; remittere peccata; & docere omnia, quorum non eſt ſcientia propriè dicta.* XIV. *Diſtinctio Temporalium a Spiritualibus.* XV. *Verbum Dei quotupliciter intelligatur.* XVI. *Non omnia quæ habentur in Scriptura ſacra pertinere ad Canonem fidei Chriſtianæ.* XVII. *Verbum legitimi interpretis ſacrarum Scripturarum eſſe Verbum Dei.* XVIII. *Autoritas interpretandi Scripturas eadem eſt, quæ determinandi fidei controverſias.* XIX. *Eccleſiæ plures ſignificationes.* XX. *Quid ſit* Eccleſia, *cui attribuuntur jura, actiones, & ſimilia perſonalia.* XXI. Civitas Chriſtiana *idem quod* Eccleſia Chriſtiana. XXII. *Plures civitates non conſtituunt unam* Eccleſiam. XXIII. Eccleſiaſtici *qui.* XXIV. Electionem Eccleſiaſticorum *ſpectare ad* Eccleſiam, conſecrationem *ad* Paſtores. XXV. *Poteſtatem peccata pœnitentibus remittendi, non pœnitentium retinendi, ſpectare ad* Paſtores; *ſed de pœnitentia judicandi, ad Eccleſiam.* XXVI. Excommunicatio *quid; & in quos cadere non poteſt.* XXVII. Interpretationem Scripturæ *dependere ab autoritate* civitatis. XXVIII. Chriſtianam civitatem *Scripturas interpretari debere per Paſtores Eccleſiaſticos.*

Vaticinia de Chriſti dignitate. I. DE *Jeſu Chriſto* Servatore noſtro, qui *Regnum Dei* per *pactum* novum reſtituturus erat, partim *dignitatem*

tatem ejus Regalem, partim *humilitatem* & *paſſionem* prænunciantes, multæ in *Teſtamento vetere* exſtant Prophetiæ non obſcuræ. De *dignitate* inter alias hæ; benedicens Deus Abrahamo promittit ei filium Iſaac, additque: *Et Reges populorum orientur ex eo.* Gen. 17. verſ. 16. Jacobus benedicens filio ſuo *Judæ: Non auferetur* (inquit) *ſceptrum de Juda.* Gen. 49. verſ. 10. Deus ad Moſen; *Prophetam* (inquit) *ſuſcitabo eis ex medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore ejus; loquetúrque ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus, quæ loquetur, in nomine meo audire noluerit, ego ultor exſiſtam.* Deut. 18. verſ. 18. Iſaias: *Dabit Dominus ipſe vobis ſignum. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emanuel.* Iſa. 7. verſ. 14. Idem: *Parvulus natus eſt nobis*, & *filius datus eſt nobis, & factus eſt Principatus ſuper humerum ejus: & vocabitur nomen ejus Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſeculi, Princeps pacis.* Iſa. 9. 6. Rurſus: *Egredietur virga de Radice Jeſſe, & flos de Radice ejus aſcendet: requieſcet ſuper eum Spiritus ſapientiæ*, &c. *Non ſecundum viſionem oculorum judicabit;* neque

Digitized by Google

neque ſecundum auditum aurium arguet, ſed judicabit in Juſtitia pauperes, &c. *& percutiet terram virgâ oris ſui, & ſpiritu labiorum interficiet impium.* Iſa. 11. verſ. 1, 2, 3, 4, 5. Præterea ejuſdem *Iſaiæ* capitibus 51, 52, 53, 54, 56, 60, 61, 62, penè nihil aliud continetur, præter deſcriptionem adventus & operum futuri *Chriſti*. Jeremias: *Ecce dies veniet, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael & domui Judæ fœdus novum*, &c. Jer. 31. verſ. 31. Baruc: *Hic eſt Deus noſter*, &c. *Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Bar. 3. v. 36. 38. Ezechiel. *Suſcitabo ſuper eas paſtorem unum qui paſcat eas, ſervum meum David, & faciam cum eis Pactum pacis.* Ezech. 34. verſ. 23. Daniel: *Aſpiciebam ergo in viſione noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & uſque ad antiquum dierum pervenit, & dedit ei poteſtatem & honorem & regnum, & omnes populi, & tribus & linguæ ipſi ſervient, poteſtas ejus poteſtas æterna.* Dan. 7. v. 13. Aggæus: *Adhuc unum modicum eſt, & ego commovebo cœlum & terram, & mare & aridum, & movebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Agg. 2. verſ. 7. 8. Zacharias ſub

Digitized by Google

ſub viſione *Jeſu* magni Sacerdotis: *Adducam ſervum meum Orientem*, &c. Zachar. 3. verſ. 8. & rurſus: *Exulta ſatis filia Sion, jubila filia Jeruſalem, Ecce Rex tuus & ſalvator.* Zach. 9. v. 9. His aliiſque vaticiniis permoti, exſpectarunt Judæi *Chriſtum*, Regem à Deo mittendum, qui ipſos redimeret, & præterea omnibus gentibus imperaret. Imo in totum imperium Romanum vaticinium emanaverat (quod etiam in favorem inceptorum ſuorum, etſi falſo interpretatus eſt imperator Veſpaſianus) *Ex Judæa venturum, qui rerum potiretur.*

II. Vaticinia autem de *humilitate* & *paſſione Chriſti*, inter alia hæc ſunt. Iſaiæ: *Languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit: & nos putavimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo & humiliatum.* Iſa. 53, v. 4. Et mox: *Oblatus quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum, ſicut ovis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe, obmuteſcet*, &c. v. 7. Et rurſus; *Abſciſſus eſt de terra viventium, propter ſcelus populi percuſſi eum*, &c. v. 8. *Et ideo diſpertiam ei plurimos, & fortium dividet ſpolia, pro eo, quod tradidit in mortem animam ſuam & cum ſceleratis reputatus eſt, &* *Vaticinia de Chriſti humilitate & paſſione.*

ipſe

ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus rogavit. verſ. 12. Et Zachariæ: *Ipſe pauper, aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ.* Zach. 9. v. 9.

Jeſum eſſe illum Chriſtum. III. Imperante *Tiberio Cæſare* prædicare cœpit ſervator noſter JESUS Galilæus, filius (ut putabatur) *Joſephi*, annuncians populo Judæorum *Regnum Dei* ab ipſis exſpectatum appropinquaſſe; & eſſe ſe *Regem*, id eſt, CHRISTUM ILLUM; *Legem* explicans: *Apoſtolos duodecim*, & *diſcipulos ſeptuaginta*, ſecundum numerum Principum tribuum, & ſeptuaginta Seniorum, (ad ſimilitudinem *Moſis*) in miniſterium aſſumens; *viam ſalutis* per ſe & per illos *docens*, Templum purgans, ſigna ingentia faciens, & ea omnia adimplens, quæ Prophetæ de futuro *Chriſto* vaticinati fuerant. Hunc Phariſæis (quorum doctrinam falſam, & ſimulatam ſanctitatem reprehenderat) & per eos populo inviſum, regni affectati accuſatum, & crucifixum, deſcriptâ ejus Genealogiâ, nativitate, vitâ, doctrinâ, morte & reſurrectione, comparandoque ea quæ fecit, cum iis quæ prædicta fuerunt, verum fuiſſe CHRISTUM, & *Regem* à Deo promiſſum, & ad renovandum inter ipſos

Digitized by Google

ipſos & Deum *Pactum novum* à Deo Patre miſſum, & oſtendunt Evangeliſtæ, & Chriſtiani omnes conſentiunt.

Regnum Dei per Pactum novum, non eſſe regnum Chriſti, ut Chriſti, ſed ut Dei.

IV. Ex eo, quod CHRISTUS à Deo Patre miſſus fuerit ad percutiendum *fœdus* inter ipſum & populum, manifeſtum eſt, etſi *Chriſtus* Patri ſuo æqualis ſit quoad naturam, minorem tamen fuiſſe quoad jus Regni. Etenim munus tale propriè loquendo, non Regium eſt, ſed Pro-regium, quale erat regimen Moſis. Regnum enim non ejus, ſed *Patris* erat: id quod CHRISTUS ſignificavit ipſe, cum ut ſubditus baptizaretur, & apertè profeſſus eſt, quando orare docuit: *Pater noſter*, &c. *adveniat Regnum tuum.* Et ubi dixit: *Non bibam*, &c. *uſque in diem illum, cum bibam illud vobiſcum novum in Regno Patris mei.* Math. 26. verſ. 29. & Sanctus Paulus: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes vivificabuntur; unuſquiſque autem in ſuo ordine; primitiæ Chriſtus; deinde ii qui ſunt Chriſti, qui in adventu ejus crediderunt; deinde finis, cum tradiderit Regnum Deo & Patri.* 1. Cor. 15. v. 22, 23, 24. Idem tamen appellatur etiam *Regnum Chriſti.* Nam & mater filiorum Zebedæi rogavit CHRISTUM dicens: *Dic, ſedeant hi duo filii mei u-*

nus

nus ad dextram tuam & unus ad ſiniſtram in Regno tuo. Math. 20. v. 21. Et latro in cruce: *Domine, memento mei, cum veneris in Regnum tuum.* Luc. 23. v. 42. Et Sanctus Paulus: *Hoc enim ſcitote intelligentes, quod omnis fornicator &c. non habet hæreditatem in Regno Chriſti & Dei*, Eph. 5. v. 5. Alibi; *Teſtificor coram Deo & Jeſu Chriſto qui judicaturus eſt vivos & mortuos per adventum ipſius & Regnum ejus.* 2. Tim. 4. verſ. 1. Et, *liberavit me Dominus ab omni opere malo, & ſalvum faciet in Regnum ſuum cœleſte*, verſ. 18. Neque mirandum eſt idem regnum utriſque tribui; quum uterque *Pater* & *Filius*, idem ſit *Deus*; & *Pactum novum* de *Regno Dei* non ſit propoſitum in nomine PATRIS, ſed in nomine PATRIS. FILII, & SPIRITUS SANCTI, *unius Dei.*

Regnum Dei per pactum novum cœleſte eſſe & incipere à die judicii.

V. Regnum autem Dei, cujus reſtituendi cauſa CHRISTUS à Deo Patre miſſus eſt, non antè initium ſumit, quàm ab adventu ejus ſecundo, nimirum à die judicii, cum venturus eſt in majeſtate comitantibus Angelis. Promiſſum enim eſt Apoſtolis, in Regno Dei, judicaturos ſe duodecim tribus Iſraël: *Vos qui ſequuti eſtis me in regeneratione, cum ſederit filius hominis in ſede*

Digitized by Google

ſede majeſtatis ſuæ, ſedebitis & vos judicantes duodecim tribus Iſraël. Matth. 19. verſ. 29. Id quod præſtandum non eſt, niſi in die judicii: nondum ergo eſt CHRISTUS in ſede Majeſtatis ſuæ. Neque tempus quò CHRISTUS in terris verſatus eſt, regnum dicitur, ſed *regeneratio*, hoc eſt, renovatio, ſive reſtitutio Regni Dei, & evocatio eorum qui in regnum futurum recipiendi erant. Et ubi dicitur, *Cum venerit filius hominis in majeſtate ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes Gentes, & ſeparabit eos ab invicem, ſicut Paſtor ſegregat oves ab hœdis*; Matth. 25. v. 21. manifeſtè colligitur, nullam futuram ſeparationem, quoad locum, ſubditorum Dei ab ipſius hoſtibus; ſed permixtim victuros eſſe uſque in adventum CHRISTI futurum. Id quod confirmatur etiam per comparationem Regni Cœlorum cum tritico zizaniis mixto; & cum reti omne genus piſcium comprehendente. At regnum propriè dici non poteſt multitudo hominum ex ſubditis & hoſtibus ſimul promiſcuè habitantibus. Præterea *Apoſtoli*, cùm Servatorem noſtrum interrogarent, an in eo tempore, quod aſcenderet in cœlum, reſtitu-

Digitized by Google

tituturus eſſet Regnum Iſraël, aperte teſtabantur, putare ſe tunc, cum CHRISTUS aſcenderet, Regnum Dei nondum adveniſſe. Porrò Verba CHRISTI, *non eſt regnum meum de hoc mundo*. Et: *non bibam &c. donec Regnum Dei veniat*. Et: *Non miſit Deus filium ſuum in hunc mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per illum*. Et: *ſi quis non audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non judico eum: non enim veni, ut Judicem mundum, ſed ſalvificem mundum*. Et: *homo, quis me conſtituit judicem, aut diviſorem inter vos?* & ipſa appellatio *Regni cæleſtis* idem teſtatur. Idem colligitur ex verbis Prophetæ Jeremiæ loquentis de *Regno Dei* per *Pactum novum*: *Non docebit vir ultra proximum ſuum, & vir fratrem ſuum, dicens, cognoſce Dominum; omnes enim cognoſcent me à minimo eorum uſque ad maximum, ait Dominus*. Jerem. 31. v. 34. Id quod de Regno hujus mundi intelligi non poteſt. Regnum igitur Dei cujus conſtituendi cauſa CHRISTUS in hunc mundum venit; de quo Prophetæ vaticinati ſunt; & de quo orantes dicimus; *Adveniat Regnum tuum*, (ſi ſubditos ab hoſtibus loco ſeparatos, ſi judicia, ſi majeſtatem habere debet, prout eſt præ-

Digitized by Google

prædictum,) ab eo tempore incipiet, in quo Deus oves ab hœdis ſeparabit, in quo Apoſtoli judicabunt 12 Tribus Iſraël; in quo CHRISTUS veniet in Majeſtate & gloria; in quo denique omnes cognoſcent Deum, ita ut non opus ſit doceri, id eſt, in ſecundo CHRISTI adventu, ſive die judicii ultimi. Quod ſi regnum Dei reſtitutum jam eſſet, nulla ratio reddi poſſet, quare CHRISTUS, completo opere propter quod miſſus eſt, iterum veniret, aut quare ſic precaremur: Adveniat Regnum tuum.

Regimen Chriſti in hoc mundo non fuiſſe imperium, ſed conſilium, ſive regimen per doctrinam & perſuaſionem.

VI. Quamquam autem *Regnum Dei* per CHRISTUM *Fœdere novo* conſtituendum, cœleſte fuerit, non eſt ideo putandum, eos, qui in CHRISTUM credentes Pactum illud inirent, non fore etiam in terris ita regendos, ut in fide ſua & obedientia pacto promiſſa perſeverarent. Fruſtra enim fuiſſet regnum cœleſte, & promiſſa patria, niſi in ipſam perducendi eſſemus. Perduci autem non poſſunt, niſi qui in via diriguntur. *Moſes* cum inſtituiſſet *Regnum Sacerdotale*, ipſe per totum tempus peregrinationis uſque ad ingreſſum terræ promiſſæ, etſi non eſſet Sacerdos, populum tamen rexit, & conduxit. Eadem ratione Servatoris noſtri eſt,

Digitized by Google

eſt, (quem ſimilem *Moſi* ea in re Deus eſſe voluit) quatenus, à Patre miſſi, Cœleſtis civitatis futuros cives, etiam in hac vita ita regere, ut in illam pervenire & ingredi poſſint, etiamſi Regnum non ejus propriè, ſed Patris fuerit. Sed Regimen quo fideles ſuos in hac vita CHRISTUS regit, non eſt propriè *Regnum*, ſive *imperium*; ſed *munus Paſtoritium* ſive *jus docendi*, id eſt, non dedit ei Deus Pater poteſtatem *judicandi*, de *meo* & *tuo*, ſicut Regibus terræ; nec poteſtatem *cogendi* per *pœnas*; neque *leges ferendi*; ſed mundo oſtendendi, & *docendi viam* & *ſcientiam ſalutis*, hoc eſt, *prædicandi* & *explicandi*, quid faciendum iis eſt, qui in *regnum cœlorum* intraturi ſunt. Quod non habuerit CHRISTUS poteſtatem à Patre ad *judicandum* in quæſtionibus *Mei* & *Tui*, hoc eſt, in omnibus *quæſtionibus juris*, inter eos, qui non crediderunt; ſatis oſtendunt verba illa CHRISTI ſuprà citata: *Homo quis, me conſtituit judicem aut diviſorem inter vos?* Et ratione confirmatur; cum enim CHRISTUS miſſus fuerit ad *Pactum* inter Deum & homines *percutiendum*, neque obligatur quiſquam ad obedientiam præſtandam ante pactum initum, ſi judicaſſet de quæſtionibus

juris

Digitized by Google

juris, nemo ſententiæ ejus teneretur obedire. Sed cognitionem juris non fuiſſe CHRISTO commiſſam in hoc mundo, neque inter fideles, neque inter infideles, ex eo apparet, quod jus illud ſine controverſia pertineat ad *Principes*, quamdiu autoritati eorum à Deo non derogatur: non autem derogatur ante diem judicii, ut apparet ex verbis ſancti Pauli loquentis de die judicii: *Deinde finis* (inquit) *cum tradiderit regnum Deo & Patri, cum evacuaverit omnem Principatum & poteſtatem, & virtutem.* 1. Cor. 15. v. 24. Secundo, verba Servatoris noſtri, *Jacobum* & *Johannem*, ubi dixiſſent, *Vis dicamus ut ignis deſcendat de cœlo & conſumat illos?* [nimirum *Samaritanos*, qui euntem in *Jeruſalem* noluerunt hoſpitio accipere] increpantis dicentiſque: *Filius hominis non venit animas perdere ſed ſalvare*; & illa: *ecce mitto vos, ut oves in medio luporum. Excutite pulverem*, & ſimilia, & verba illa: *Non miſit Deus filium ſuum in hunc mundum, ut judicet mundum, ſed ut ſalvetur mundus per illum.* Et illa, *Si quis audierit verba mea & non cuſtodierit, ego non judicio eum, non enim veni, ut judicem mundum*, &c. oſtendunt non fuiſſe datam ei poteſtatem

quemquam condemnandi, aut punien-di. Legitur quidem: *Pater non judicat quemquam, ſed omne judicium dedit Filio;* illud verò cum intelligi poſſit & debeat de die judicii futuri, antecedentibus non repugnat. Quod denique miſſus non ſit ad leges novas ferendas, neque ergo fuerit ex officio & miſſione *legiſlator* propriè dictus, ſicuti neque *Moſes*, ſed lator & promulgator legum paternarum (Deus enim, non *Moſes* neque CHRISTUS, ex pacto Rex erat) ex eo colligitur, quod dixerit: *Non veni ſolvere*, nimirum leges antea à Deo latas per *Moſen*, quas ſtatim interpretatur) *ſed adimplere*. Et: *Qui ſolverit unum de mandatis illis minimis & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in Regno cœlorum*. Non ergo habuit CHRISTUS à Patre ſibi commiſſam autoritatem Regiam aut imperatoriam in mundo, ſed conſiliariam & doctrinalem tantùm; id quod ſignificat ipſe tum ubi vocat *Apoſtolos* non venatores, ſed piſcatores hominum; tum ubi comparat regnum Dei grano ſinapis & fermento abſcondito in farina.

Pacti novi promiſſa utrimque quænam ſint.

VII. Promiſit Deus primum *Abrahamo* ſemen numeroſum, poſſeſſionem terræ *Chanaan*, & benedictionem gentium

Digitized by Google

tium in ſemine ejus, ea lege, ut ipſe & ſemen ejus ei ſervirent; deinde ſemini *Abrahami* ſecundum carnem *Regnum Sacerdotale*, Regimen liberrimum, in quo nulli humano imperio ſubjiciendi erant, ea lege ut ſervirent Deo *Abrahami* eo ritu, quem doceret *Moſes*; Poſtremo & illis & omnibus gentibus *Regnum Cœleſte*, & æternum, ea lege ut ſervirent Deo *Abrahami* eo ritu, quem doceret CHRISTUS. *Pacto* enim *novo*, hoc eſt, *Chriſtiano*, conventum eſt ex parte Hominum, *ut Deo ſervirent Abrahami, eo ritu, quem doceret* JESUS: ex parte Dei, ut *remitteret illis peccata, & in Regnum Cœleſte ipſos introduceret*. De *regno Cœleſti*, quale fuerit, diximus ſupra articulo quinto. Appellari autem ſolet, quandoque *Regnum Cœlorum*, quandoque *Regnum Gloriæ*, quandoque *vita æterna*. Quod requiritur ex parte Hominum, nempe ſervire Deo, prout docuerit CHRISTUS, duo continet, *obedientiam Deo præſtandam*, [hoc enim eſt ſervire Deo] & *Fidem* in JESUM, nempe, ut credamus, JESUM eſſe ILLUM CHRISTUM, à Deo promiſſum; ea enim ſola cauſa eſt, quare illius potius quam alterius ſequenda ſit doctrina. *Obedientiæ* autem

Digitized by Google

loco in ſacris Scripturis ſæpiſſimè ponitur *pœnitentia*, propterea quod CHRISTUS ubique docet, voluntatem apud Deum pro facto haberi: *pœnitentia* autem obedientis animi ſignum eſt infallibile. His intellectis, eas eſſe *fœderis Chriſtiani* conditiones, quas diximus; nempe ex parte Dei, dare hominibus Remiſſionem peccatorum & vitam æternam; ex parte hominum, pœnitere, & credere in JESUM CHRISTUM: ex multis locis Scripturæ ſacræ evidentiſſimè apparebit. Primò verba illa: *Appropinquavit Regnum Dei, pœnitemini & credite Evangelio;* Marc. I. v. 15. continent pactum totum. Similiter illa: *Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine ejus Pœnitentiam, & Remiſſionem peccatorum in omnes Gentes, incipientibus ab Jeroſolyma.* Luc. 24. verſ. 46. 47. & iſta: *Pœnitemini & convertimini, ut deleantur peccata veſtra; ut cum venerint tempora refrigerii,* &c. Act. 3. verſ. 19. Aliquando vero altera pars proponitur expreſſe, altera ſubintelligitur, ut hic: *Qui credit in filium habet vitam æternam; qui incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.* Joh.

Joh. 3. v. 36. Ubi *Fides* exprimitur, *Pœnitentia* tacetur. Et in Prædicatione CHRISTI, *Pœnitemini: appropinquavit enim Regnum Dei.* Matth. 4. verſ. 17. Ubi *Pœnitentia* exprimitur, ſubauditur *fides*. Sed manifeſtiſſime, & formaliſſimè *contractus novi*, partes ibi explicantur, ubi Princeps quidam regnum Dei tanquam licitans, ſervatorem noſtrum interrogat: *Magiſter bone, quid faciens vitam æternam poſſidebo?* Luc. 18. verſ. 18. Proponit autem primo CHRISTUS partem pretii unam, nempe obſervationem præceptorum, ſive *obedientiam*, quam cum præſtitiſſe ſe reſpondiſſet, adjungit alteram, *Unum*, inquiens, *deeſt; omnia, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis Theſaurum in cœlo, & veni ſequere me.* v. 22. Hoc *fidei* erat. Is itaque non ſatis credens CHRISTO & theſauris cœleſtibus triſtis abiit. Continetur autem idem pactum his verbis: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur.* Marc. 16. v. 15. 16. Ubi *Fides* exprimitur, *Pœnitentia* in baptizatis ſupponitur. Et his, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in Regnum Dei.* Joh. 3. verſ. 5. Ubi *renaſci*

naſci ex aqua idem eſt quod regeneratio, id eſt converſio ad CHRISTUM. Quod autem duobus locis proximè citatis, aliiſque requiratur *Baptiſmus*, intelligendum eſt, ſicut *circumciſio* erat, ad *pactum vetus*; ita eſſe *Baptiſmum* ad *pactum novum*. Cum ergo illa non ad eſſentiam, ſed ad memoriam *pacti veteris*, ut ceremonia, & ſignum pertinuerit (quod in deſerto omiſſum eſt) ſimiliter etiam hæc, non ad eſſentiam initi fœderis novi, ſed ad memoriam & ſignum adhibita eſt; & modo voluntas adſit, per neceſſitatem omitti quoad actum poteſt; *Pœnitentia* autem & *Fides*, quæ de eſſentia *pacti* ſunt, ſemper requiruntur.

Leges à Chriſto nullæ additæ, præter inſtitutionem Sacramentorum.

VIII. In *Regno Dei* poſt hanc vitam *leges* futuræ *nullæ* ſunt; tum quia neque legibus locus eſt, ubi peccato non eſt; tum etiam quia leges à Deo nobis datæ ſunt, non ut in cœlo, ſed ad cœlum dirigamur. Quas igitur leges CHRISTUS [non ipſe ſanxit, nam autoritatem legiſlativam, ut ſupra articulo ſexto oſtenſum eſt, aſſumere ſibi noluit, ſed] pro paternis propoſuit, id nunc inquiramus. Habemus autem locum ſcripturæ ubi *leges Dei* uſque ad id tempus traditas, omnes contrahit in præcepta duo: *Diliges*

Domi-

Digitized by Google

Dominum Deum tuum in toto corde, & in tota anima tua, & in tota mente tua: hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum: in his duobus mandatis univerſa lex pendet, & Prophetæ. Matth. 22. verſ. 37, 38, 39, 40. Horum quidem primum datum antè eſt per *Moſen* totidem verbis. Deut. 6. v. 5. Secundum autem etiam ante *Moſen*: eſt enim lex naturalis, initium habens cum ipſa natura rationali. Eſt autem utrumque ſimul omnium legum ſumma; nam continentur omnes leges cultus divini naturalis in his verbis, *diliges Deum*: & omnes leges cultus divini, ex *pacto veteri* debiti, in eo, quod dicitur: *diliges Deum tuum*, hoc eſt, *Deum* quatenus Regem peculiariter *Abrahami* & ſeminis ejus: & omnes leges naturales & civiles his verbis: *diliges proximum tuum, ſicut te ipſum.* Nam qui diligit Deum, & proximum, animum habet obediendi, & divinis & humanis legibus. Ampliùs autem quàm animum obediendi Deus nihil exigit. Habemus alium locum, ubi CHRISTUS *leges interpretatur*, nempe quintum, ſextum, & ſeptimum Sancti Matthæi capita integra. Eæ verò leges omnes

Digitized by Google

habentur vel in *decalogo*, vel in *lege morali*, vel continentur in *fide Abrahami*, ut continetur in *fide Abrahami* illa de non repudianda uxore: illud enim, *erunt duo in carne una*, neque à Christo primo, neque à *Moſe*, ſed ab *Abrahamo* traditum eſt, qui primus mundi creationem prædicavit. Leges igitur quas Christus in altero loco contrahit, in altero explicat, aliæ non ſunt quam illæ, ad quas tenentur omnes mortales qui agnoſcunt Deum *Abrahami*. Præter has nullam legem à Christo traditam legimus præter inſtitutionem Sacramentorum *Baptiſmi* & *Euchariſtiæ*.

Pœnitemini, baptizamini, ſerva mandata, & ſimiles formulæ, non ſunt leges.

IX. Quid ergo dicetur de præceptis hujuſmodi: *Pœnitemini. Baptizamini. Serva mandata. Credite Evangelio. Venite ad me. Vende omnia quæ habes, da pauperibus, ſequere me; &* ſimilibus? Dicendum eſt, non eſſe *leges*, ſed vocationem ad *fidem*, quale eſt illud Iſaiæ, *Venite, emite abſque argento & abſque ulla commutatione vinum & lac.* Iſa. 55. v. 1. Neque ſi vocati non veniunt, propterea peccant contra ullam legem, ſed contra prudentiam tantùm; neque punietur *infidelitas*, ſed peccata priora. Quare Sanctus *Johannes* de incredulo dicit: *ira Dei manet*

net ſuper illum; non dicit: *ira Dei veniet* ſuper illum. Et: *Qui non credit, jam judicatus eſt, quia non credit*: non dicit: *judicabitur, ſed jam judicatus eſt.* Imo non ſatis concipi animo poteſt, *remiſſionem peccatorum*, beneficium eſſe à *fide*, niſi etiam è contrariò intelligatur, punitionem peccatorum, damnum eſſe ab *infidelitate*.

X. Ex eo, quod Servator noſter Principum ſubditis & civitatum civibus, nullas leges præſcripſit diſtributivas, hoc eſt, regulas nullas dedit, quibus civis ſcire, & dignoſcere poſſit, quid ſit *ſuum* ſibi proprium, quid *alienum*, neque quibus formulis, verbis, circumſtantiiſve *dari*, *tradi*, *invadi*, *poſſideri* rem oporteat, ut *accipientis*, *invadentis*, vel *poſſidentis* jure exiſtimetur, intelligendum neceſſariò eſt, non tantum apud infideles inter quos ipſe CHRISTUS judicem ſe & *diſtributorem* eſſe negavit, ſed etiam apud Chriſtianos, cives ſingulos regulas illas accipere debere à civitate, hoc eſt, ab eo homine vel eâ curiâ, quæ civitaris ſummum habet imperium. Sequitur ergo legibus illis: *non Occides*, *non Mœchabere*, *non Furabere*, *Parentes honorabis*, nihil aliud præcepiſſe, quam ut cives & ſubditi ſuis principibus & ſum-

Pertinet ad autoritatem civilem definire, quid ſit peccatum injuſtitiæ.

ſummis Imperantibus in quæſtionibus omnibus, circa *meum*, *tuum*, *ſuum*, *alienum*, abſolute obedirent. Etenim præcepto: *Non occides*, non omnis occiſio prohibetur; nam qui dixit: *non occides*, idem dixit: *occidatur is*, *qui fecerit opus in ſabbato*. Exod. 35. v. 2. Neque omnis occiſio cauſa inaudita; dixit enim: *occidat unuſquiſque fratrem & amicum & proximum ſuum*: Exod. 32. v. 27. & occiſa ſunt tria & viginti millia hominum. Neque omnis occiſio hominis innocentis; vovit enim Jephte, *quicunque fuerit egreſſus*, *&c. eum holocauſtum offeram Domino*: Jud. 11. v. 31. & votum ejus Deo acceptum eſt. Quid ergo prohibetur? Hoc tantum, ne quis occidat quemquam, quem occidere non ſit ipſi jus, id eſt, nemo occidat, niſi id facere *ſuum* ſit. Jubet ergo lex CHRISTI, circa occaſionem, & proinde etiam circa omnem læſionem hominis & circa pœnas ſtatuendas, ſoli civitati obedire. Similiter præcepto, *non Mœchabere*, non prohibetur omnis concubitus, ſed tantum cum *aliena*; quæ vero *aliena* eſt, judicatio ad civitatem pertinet, & per regulas quas præſcribet civitas, determinanda eſt. Imperatur ergo præcepto hoc mari & fœminæ, ſerva-

re

Digitized by Google

re fidem, quam dederint mutuò, ex præſcripto civitatis. Pariter præcepto, *non Furabere*, non prohibetur omnis rei invaſio, aut clandeſtina ablatio, ſed alienæ tantum; jubetur ergo civis hoc unum, ne invadat aut ſurripiat quicquam, quod invadi aut ſurripi prohibet civitas; & in univerſum non vocare quicquam *homicidium*, *adulterium*, vel *furtum*, niſi quod fiat contra leges civiles. Poſtremo, cum juſſerit CHRISTUS parentes honorare, nec præſcripſit quibus ritibus, quibus appellationibus, quali obedientia honorandi ſunt, intelligitur honorandos eſſe voluntate quidem & internè, ut filiorum ſuorum reges & dominos, externè verò non ulterius, quàm permittit civitas, quæ *ſuum cuique* (ſicut & res alias) *honorem* aſſignabit: Cum autem natura juſtitiæ in eo conſiſtat, ut *ſuum* cuique tribuatur, manifeſtum eſt, ad civitatem pertinere etiam Chriſtianam, quid ſit juſtitia, & quid injuſtitia, ſive peccatum contra juſtitiam, determinare. Quod autem ad civitatem pertinet, id pertinere cenſendum eſt ad eum vel eos, qui habent ſummum civitatis imperium.

XI. Porro quoniam Servator noſter civibus nullas indicavit leges circa ci- *Pertinet ad auto-*

ritatem civilem definire, quid oonducat ad pacem & defenſionem civitatis.

vitatis regimen, præter leges naturæ, hoc eſt, præter mandatum obedientiæ civilis, non poteſt civis quiſquam privatim determinare, quis ſit amicus, vel quis hoſtis publicus, quando bellum, quando fœdus, quando pax, quando induciæ ineundæ ſint; neque qui cives, quæ & quorum hominum autoritas, quæ doctrinæ, qui mores, quæ orationes, quæ combinationes & quorum hominum, ſaluti civitatis vel commodæ vel adverſæ ſint. Hæc ergo & ſimilia omnia, à civitate, id eſt, à ſummis imperantibus, ſi opus ſit, diſcenda ſunt.

Pertinet ad autoritatem civilem, judicare (quando opus eſt) quæ definitiones, & quæ illationes veræ ſint.

XII. Præterea, hæc omnia, propugnacula, domos, templa ædificare; pondera ingentia movere, ferre, tollere; maria tutò tranſmittere; machinas ad omnem vitæ uſum conſtruere; orbis terrarum faciem, ſiderum curſus, anni tempeſtates, temporum rationes, & denique naturam rerum cognoſcere; jura naturalia & civilia callere; ſcientiæque omnes, quæ Philoſophiæ nomine comprehenduntur, partim ad vivendum, partim ad bene vivendum neceſſariæ ſunt. Horum ſcientia (quia Christus eam non tradidit) ratiocinatione, id eſt, texendo conſequentias initio ſumtō ab experientiis, addiſcenda

Digitized by Google

da eſt. Sed ratiocinationes hominum, interdum rectæ, interdum erroneæ ſunt: & proinde id quod concluditur & tenetur pro veritate, quandoque veritas, quandoque error eſt. Errores autem, etiam circa Philoſophica hæc, aliquando nocent publicè, magnarumque ſeditionum & injuriarum occaſionem præbent. Oportet igitur, quoties repugnans bono publico, & paci communi controverſia de his rebus oritur, eſſe aliquem qui de ratiocinatione, id eſt, an quod infertur, rectè inferatur, necne, ſententiam ferat, ut controverſia finiatur. Nullæ autem in hanc rem datæ regulæ ſunt à CHRISTO; neque enim venit in hunc mundum ut doceret *logicam*. Reliquum igitur eſt, judices talium controverſiarum eoſdem eſſe, quos Deus per naturam prius inſtituerat, nimirum, eos, qui à ſummo Imperante in unaquaque civitate conſtituuntur. Porrò ſi controverſia, de eorum, quæ in uſu communi ſunt, nominum ſive appellationum ſignificatione accurata, & propria, i. e. de definitionibus ſuſcitetur, ita ut ad pacem civitatis, vel ad juris diſtributionem opus ſit, ut determinetur, pertinebit determinatio ad civitatem; nam hujuſmodi definitiones ex obſervatione diverſo-

Digitized by Google

verſorum conceptuum, ad quos ſignificandos appellationes illæ diverſis temporibus & cauſis adhibentur, homines ratiocinando expiſcantur. Deciſio autem quæſtionis, an quis rectè ratiocinatus fuerit, civitatis eſt. Exempli cauſa; ſi mulier partum ediderit formæ inſolitæ, vetet autem lex hominem occidere, naſcitur quæſtio an partus ſit homo. Quæritur ergo, quid ſit homo? Nemo dubitat, quin judicabit civitas, idque nulla habita ratione definitionis Ariſtotelicæ, quod Homo ſit Animal rationale. Atque hæc (nimirum *jus*, *politia*, & *ſcientiæ naturales*) ſubjecta ſunt de quibus CHRISTUS præcepta tradere, aut quicquam docere, præter hoc unum, ut in omnibus circa illa controverſiis cives ſinguli civitatis ſuæ legibus & ſententiis obedirent, ad officium ſuum pertinere negat. Hoc tamen meminiſſe oportet, eundem CHRISTUM ut Deum potuiſſe jure non modo docere, ſed etiam imperare quæ voluit.

Pertinet ad officium Chriſti docere moralia, non ut theoremata, ſed

XIII. Officii Servatoris noſtri ſumma erat, viam docere, & media omnia ad ſalutem & vitam æternam; mediorum autem ad ſalutem unum eſt, *juſtitia* & *obedientia civilis*, & *obſervatio* omnium legum *naturalium*. Doceri autem

autem poſſunt hæc duobus modis; altero, ut theoremata per rationem naturalem; deducendo jus & leges naturales à principiis contractibuſque humanis; atque doctrina ea ſic tradita, examini poteſtatum civilium ſubjecta eſt: altero, ut leges, per autoritatem divinam, oſtendendo, talem eſſe voluntatem Dei; atque hoc modo docere ad eum ſolum pertinet, cui voluntas Dei ſupernaturaliter cognita eſt, hoc eſt, ad CHRISTUM. Secundo, ad officium CHRISTI pertinebat condonare pœnitentibus peccata; nam id ad hominum, qui jam peccaverant, ſalutem neceſſarium erat, neque ab alio fieri potuit. Non enim pœnitentiam ſequitur remiſſio peccatorum naturaliter, (ut debita) ſed dependet (ut gratuita) à voluntate Dei ſupernaturaliter revelanda. Tertio, ad Chriſti officium pertinebat, docere ea mandata Dei omnia, ſive circa cultum, ſive circa dogmata fidei, quæ ratione naturali ſciri non poſſunt, ſed revelatione tantum; qualia ſunt ipſum eſſe Chriſtum; *Regnum ſuum non eſſe terreſtre, ſed cœleſte; eſſe præmia & pœnas poſt hanc vitam; animam eſſe immortalem; Sacramenta tot & talia fore; &* ſimilia.

ut leges, remittere peccata, & docere omnia quorum non eſt ſcientia propriè dicta.

XIV.

Digitized by Google

Diſtinctio temporalium à ſpiritualibus. XIV. Ex iis, quæ dicta ſunt in articulis proxime præcedentibus, non eſt difficile diſtinguere inter *ſpiritualia* & *temporalia*. Cum enim per *ſpiritualia*, ea intelligantur quæ fundamentum habent in autoritate & officio CHRISTI, neque niſi ea CHRISTUS docuiſſet, ſciri poſſent; ſintque cætera omnia temporalia; ſequitur, definitionem & ſententiæ lationem, circa *juſtum* & *injuſtum*, cognitionem controverſiarum omnium circa *media pacis* vel *defenſionis publicæ*, & examen doctrinarum librorumque in omni *ſcientia rationali*, *Juris eſſe temporalis*. Quæ verò à CHRISTI verbo & autoritate tantum dependentia, *myſteria fidei* ſunt, eorum judicationem *juris* eſſe *ſpiritualis*. Definire autem, quid ſit *ſpirituale*, quid *temporale*, quoniam Servator noſter diſtinctionem illam non tradidit, rationis inquiſitio eſt, pertinetque ad *jus temporale*. Quamquam enim Sanctus Paulus multis in locis diſtinguat inter *ſpiritualia* & *carnalia*, vocetque *ſpiritualia*, ea, quæ ſunt *Spiritus*, nimirum, *ſapientiam*, *ſermonem ſcientiæ*, *fidem*, *facultatem ſanandi morbos*, *operationem miraculorum*, *prophetiam*, *diſcretionem ſpirituum*, *ſcientiam linguarum*, *interpretationem ſermonum*, Rom. 8. 5. 1. Cor.

Digitized by Google

Cor. 12. 8. 9. omnia per *Spiritum Sanctum* ſupernaturaliter inſpirata, & ea quæ *animalis homo* non poteſt intelligere, ſed ille tantum, qui cognovit ſenſum Chriſti: 2. Cor. 2. 14, 15, 16. bona verò fortunæ *carnalia* vocet, Rom. 15. 27. & eos, qui homines ſunt, *carnales*: 1. Cor. 3. 1, 2, 3, non tamen definivit, neque regulas dedit, quibus ſciamus quid à ratione naturali, quid à ſupernaturali inſpiratione proficiſcatur.

Verbum Dei quotupliciter intelligatur.

XV. Cum igitur conſtet, Servatorem noſtrum judicandi determinandique controverſias omnes circa *temporalia*, ſummam autoritatem commiſiſſe, vel potius non abſtuliſſe Principibus, iiſque qui in ſingulis civitatibus ſummum obtinent imperium. Videndum deinceps eſt, cui commiſerit ſimilem autoritatem circa *ſpiritualia*. Id quia ſciri non poteſt niſi ex *Verbo Dei*, & *Eccleſiæ traditione*, inquirendum proximo loco eſt; quid ſit *Verbum Dei*; quid illud *interpretari*; quid *Eccleſia* ſit, & quid *Eccleſiæ voluntas* & mandatum. Ut omittamus, quod *Verbum Dei* in Scriptura ſacra ponatur aliquando pro *Filio Dei*: accipitur ea vox tripliciter. Primò propriiſſimè pro eo, quod Deus loquutus eſt; ſic Verbum

Dei

Digitized by Google

eſt quidquid loquutus eſt Deus ad *Abrahamum* & *Patriarchas*; *Moſen* & *Prophetas*; vel Servator noſter ad diſcipulos, & alios quoſcunque. Secundo, quicquid dictum eſt ab hominibus juſſu vel impulſu Spiritus Sancti; quo ſenſu agnoſcimus, Scripturas ſacras eſſe *Verbum Dei*. Tertio quidem in novo teſtamento frequentiſſimè *Verbum Dei* ſignificat doctrinam Evangelicam, ſive *verbum de Deo*, ſive *verbum de Regno Dei* per CHRISTUM. Ut ubi dicitur CHRISTUS prædicaſſe *Evangelium Regni* Matth. 4. v. 23. Ubi Apoſtoli dicuntur prædicare *Verbum Dei*. Act. 13. v. 46. Ubi Verbum Dei appellatur *Verbum vitæ*. Act. 5. v. 20. *Verbum Evangelii*. Act. 15. verſ. 7. *Verbum Fidei*, Rom. 10. verſ. 8. *Verbum veritatis*, [addita interpretatione] id eſt, *Evangelium ſalutis*, Epheſ. 1. 13. Et ubi appellatur *Verbum Apoſtolorum*. Dicit enim Sanctus Paulus: *Si quis non obedit verbo noſtro*, &c. 2. Theſſ. 3. v. 14. Quæ loca intelligi aliter non poſſunt quam de *doctrina Evangelica*. Similiter ubi dicitur *Verbum Dei diſſeminari*, *creſcere*, & *multiplicari*, Act. 12. v. 24. & cap. 13. v. 49. id de ipſa voce Dei, vel Apoſtolorum concipere difficile eſt; de

Digitized by Google

de doctrina facile. Atque in hac tertia acceptione, *Verbum Dei*, eſt omnis quæ hodie è cathedris docetur, & in Theologorum libris continetur *doctrina de fide Chriſtiana.*

Non omnia, quæ habentur in Scriptura ſacra, pertinere ad canonem fidei Chriſtianæ.

XVI. Jam Scriptura ſacra, ut quam agnoſcimus à Deo inſpiratam, tota Verbum Dei eſt in ſecunda acceptione. Et innumera ejuſdem loca in prima. Et cum maxima pars ejus verſetur in *Regni cœleſtis* vel prædictione, vel præfiguratione ante CHRISTI incarnationem, vel in Evangelizatione & explicatione, poſt etiam in tertia ſignificatione, ubi *Verbum Dei* ſumitur pro *Verbo de Deo*, id eſt, pro *Evangelio*, Scriptura ſacra eſt *Verbum Dei*, ideoque etiam *canon* & *regula* omnis *doctrinæ Evangelicæ*. Quoniam autem in iiſdem ſcripturis multa leguntur *Politica*, *Hiſtorica*, *Moralia*, *Phyſica*, & alia, quæ nihil omnino ſpectant ad *Myſteria fidei*, ea loca etſi veram doctrinam contineant, & Canon ſint talium doctrinarum, non tamen Canon eſſe poſſunt myſteriorum Religionis Chriſtianæ.

Verbum legitimi interpretis Scripturarum eſſe Verbum Dei.

XVII. Et quidem *Verbi Dei*, non vox, & litera, doctrinæ Chriſtianæ Canon eſt, ſed ſententia vera & genuina: non enim regitur animus per Scripturas niſi intellectas. Scripturis

igitur,

igitur, ut fiant Canon, interprete opus eſt. Sequitur autem hinc duorum alterum, aut verbum interpretis eſſe Verbum Dei, aut Canonem doctrinæ Chriſtianæ non eſſe Verbum Dei. Horum poſterius falſum eſſe neceſſe eſt. Doctrina enim, quæ nulla ratione humana, ſed per revelationem divinam tantum ſciri poteſt, regula eſſe non poteſt niſi divina. Quem enim fatemur ſcire non poſſe, an doctrina aliqua vera ſit necne, ejus ſententiam in eadem doctrina pro regula habere impoſſible eſt. Prius igitur verum eſt: *verbum interpretis* Scripturarum, eſſe *Verbum Dei.*

Autoritas interpretandi Scripturas eadem eſt, quæ determinandi fidei controverſias.

XVIII. Interpres autem is, cujus ſententiæ tantum honoris defertur, ut habeatur pro *Verbo Dei*, non eſt quilibet qui ex lingua Hebræa & Græca vertit ſcripturam auditoribus ſuis Latinis, Latinè; Gallis, Gallicè; & cæteris ſingulis vernaculè; non enim eſt hoc interpretari. Eſt enim ea univerſim ſermonis natura, ut quamquam inter ſigna quibus conceptus noſtros aliis patefacimus, principem locum mereatur, non tamen id munus explere ſolus ſine ope multarum circumſtantiarum poſſit. Habet enim viva vox præſentes interpretes, nimirum

rum tempus, locum, vultum, geſtum, conſilium loquentis, atque etiam ipſum qui loquitur, animum ſuum aliis verbis, quoties opus eſt, explicantem. Hæc interpretationis adjumenta in ſcriptis veteris ævi deſiderata revocare, neque ingenii quotidiani, neque ſine eruditione & rerum antiquarum ſumma peritia omnino ingenii eſt. Non ſufficit igitur ad interpretationem ſcripturarum, ut quis linguam calleat, qua loquuntur. Neque interpres Scripturæ canonicus unuſquiſque eſt, qui commentarios in eas ſcribit. Poſſunt enim homines errare, poſſunt etiam eam vel ad ambitionem ſuam inflectere; vel in ſervitutem præjudiciis ſuis trahere etiam repugnantem; unde ſequetur, habendam eſſe ſententiam erroneam pro *Verbo Dei*. Etiamſi autem accidere hoc non poſſet, tamen ſtatim ut commentatores hi diſceſſerint, commentarii eorum explicationibus, & procedente tempore, explicationes expoſitionibus, expoſitiones novis commentariis indigebunt ſine fine; ut nullo modo doctrinæ Chriſtianæ canon ſive regula, qua controverſiæ Religionis determinandæ ſint, conſiſtere poſſit in qnacunque interpretatione ſcripta. Reſtat, ut interpres canonicus debeat

Digitized by Google

debeat eſſe aliquis, cujus munus legitimum ſit, ortas controverſias, *Verbum Dei* in ipſis judiciis explicando, terminare; & cujus propterea autoritati ſtandum non minus ſit, quam eorum, qui Scripturam ipſam pro Canone fidei primi nobis commendaverunt, idemque ſit *interpres Scripturæ* & *doctrinarum* omnium *judex ſupremus*.

Eccleſiæ plures ſignificationes.

XIX. Quod ad nomen attinet *Eccleſiæ*, ab origine idem ſonat quod Latine *Concio*, ſive conventus civium, ſicut & *Eccleſiaſtes* idem quod *concionator*, id eſt, is qui ad conventum loquitur. Quo ſenſu legimus in Actis Apoſtolorum *Eccleſiam legitimam*, & *Eccleſiam confuſam*. Act. 19. v. 32. 40. illam pro cœtu convocato, hanc pro concurſu populi per tumultum. Cæterum per *Eccleſiam Chriſtianorum* in Scriptura Sacra intelligitur interdum quidem conventus, interdum vero ipſi Chriſtiani, etſi non actu congregati, ſiquidem in cœtum introire, & communicare cum congregatis conceſſum ſit. Exempli cauſa: *Dic Eccleſiæ*, Matth. 10. v. 17. de congregata intelligitur; aliter enim *dicere* aliquid *Eccleſiæ* impoſſibile eſt. Sed, *devaſtavit Eccleſiam*, Act. 8. v. 3. de non congregata. Sumitur autem *Eccleſia* ali-

Digitized by Google

aliquando pro baptizatis; ſive fidei Chriſtianæ profeſſoribus, ſive illi ſint interne Chriſtiani, ſive ſimulate; ut, ubi legimus aliquid dictum, vel ſcriptum, ad *Eccleſiam*, vel dictum, decretum, factum ab *Eccleſia*; aliquando autem pro *electis* tantum, ut ubi dicitur *ſancta & immaculata Eccleſia*. Epheſ. 5. v. 27. Non autem ſunt electi, quatenus militant, proprie dicta *Eccleſia*; nam convenire neſciunt, ſed ſunt *Eccleſia futura*, nimirum in die illa in qua à reprobis ſegregati triumphaturi ſunt. Rurſus *Eccleſia* ſumi aliquando poteſt pro omnibus ſimul Chriſtianis collectivè; ut ubi CHRISTUS vocatur *caput Eccleſiæ*, & *caput corporis Eccleſiæ*. Eph. 5. v. 23. Col. 1. v. 18. Aliquando pro partibus ejus, ut *Eccleſia Epheſi*, *Eccleſia quæ eſt in domo ejus*, *ſeptem Eccleſiæ*, &c. Poſtremo, *Eccleſia* prout pro cœtu actu congregato ſumitur, pro diverſo fine congregandi, ſignificat aliquando eos, qui congregantur ad deliberationes & judicia, quo ſenſu vocatur etiam concilium, & ſynodus; aliquando eos, qui conveniunt in domum orationis ad colendum Deum, qua ſignificatione ponitur 1. Cor. 14. v. 4, 5. 23. 28. &c.

XX.

Digitized by Google

Quid ſit Eccleſia, cui attribuuntur jura, actiones, & ſimilia, perſonalia.

XX. *Eccleſia* autem, cui attribuuntur *perſonalia*, & propria *jura actioneſque*, & de qua neceſſe eſt intelligi illa; *dic Eccleſiæ; qui non obedierit Eccleſiæ*; & ejuſmodi omnes loquendi formulas; definienda ita eſt, ut intelligatur ea voce *multitudo hominum qui Pactum novum cum Deo per Chriſtum inierunt*, (hoc eſt, multitudo eorum, qui ſuſceperunt Sacramentum Baptiſmi) *quæ multitudo, & jure in unum locum convocari poſſit ab aliquo, & eo convocante, adeſſe omnes vel per ſe, vel per alios obligantur*. Nam multitudo hominum, ſi coire in unum cœtum, ubi opus eſt, non poteſt, una *perſona* dicenda non eſt. *Eccleſia* enim neque loqui, neque decernere, neque audiri poteſt, niſi ut cœtus. Quæ à ſingulis dicta ſunt, nempe tot ſententiæ ferè, quot capita, unumquodque eorum hominis unius, non *Eccleſiæ* dictum eſt. Porrò ſi cœtus fiat, ſed illicitus, conſiderabitur ut nullus. Nemo igitur eorum qui adſunt in tumultu, decreto cæterorum tenebitur, præſertim verò ſi diſſenſerit: neque itaque *Eccleſia* talis decernere aliquid poteſt; tum enim decernere aliquid multitudo dicitur, cum unuſquiſque decreto majoris partis obligatur. Oportet igitur ad *Eccle-*

ſiæ

Digitized by Google

ſiæ (cui quidem *perſonalia* tribuimus) definitionem accedere, ut poſſit non modo congregari; ſed & jure. Præterea, etſi ſit, qui jure cæteros convocet, poſſint tamen, qui vocantur, jure non venire, (id quod accidere poteſt inter homines, quorum alius alii non ſubjicitur) non eſt illa *Eccleſia perſona* una. Nam quo jure ii, qui ad tempus & locum, quo vocantur, conveniunt, *una Eccleſia*, eodem etiam ii, qui ad alium locum à ſe conſtitutum confluunt, *alia Eccleſia* eſt. Et quilibet *homodoxorum* numerus *Eccleſia* eſt, & per conſequens tot *Eccleſiæ* erunt, quot ſunt opiniones diverſæ; hoc eſt, eadem multitudo hominum erit ſimul & *una* & *plures Eccleſiæ*. Itaque *Eccleſia* niſi ubi certa & cognita, hoc eſt, legitima poteſtas ſit, per quam ſinguli per ſe, vel per alios in cœtu adeſſe obligentur, una non eſt. Atque unitate legitimæ poteſtatis convocandi Synodos & conventus Chriſtianorum, non uniformitate doctrinæ, fit *una* & capax functionum *perſonalium*; quæ alioquin eſt multitudo, & *perſona* in plurali, utcunque opinionibus conſentientes.

XXI. Iis, quæ dicta jam ſunt, neceſſariâ connexione adhæret, *civitatem Chriſtianorum* hominum, & *Eccleſiam* eorun- *Civitas Chriſtiana idem quod*

Digitized by Google

Eccleſia Chriſtiana. eorundem, prorſus eandem rem eſſe, duobus nominibus propter duas cauſas appellatam. Nam *materia civitatis* & *Eccleſiæ* eadem eſt, nimirum iidem homines Chriſtiani. *Forma* autem quæ conſiſtit in legitima poteſtate eos convocandi, eadem quoque eſt; conſtat enim, ſingulos cives obligari eo venire, quo à civitate convocantur. Quæ vero *civitas* vocatur, quatenus conflatur ex *hominibus*, eadem quatenus conſtat ex *Chriſtianis*, *Eccleſia* nominatur.

Plures civitates non conſtituunt unam Eccleſiam. XXII. Cum iiſdem cohæret & hoc, *ſi plures ſint civitates Chriſtianæ, eas ſimul omnes Eccleſiam perſonaliter unam non eſſe.* Poſſunt quidem conſenſu mutuo una fieri, ſed non aliter, quam ut fiant etiam una civitas. Convenire enim niſi ad certum tempus & locum conſtitutum, non poſſunt. Sunt autem perſonæ, loca, & tempora conventuum juris civilis; neque quiſquam civis, vel externus, pedem in ullum locum inferre jure poteſt, niſi permittente civitate, quæ loci domina eſt. Quæ vero niſi permittente civitate fieri jure non poſſunt, ea ſi jure fiant, fiunt per autoritatem civitatis. Eſt certe *Eccleſia univerſa* unum *Corpus myſticum*, cujus caput eſt CHRISTUS, ſed eadem ratione, qua omnes ſimul homines

Digitized by Google

Deum rectorem mundi agnoſcentes, unum regnum, & *una civitas* ſunt, quæ tamen neque *una perſona* eſt, neque unam actionem aut ſententiam communem habet. Præterea ubi dicitur Christus eſſe *caput corporis Eccleſiæ*, manifeſtè apparet, dictum id eſſe ab Apoſtolo de electis, qui quamdiu in hoc mundo ſunt, potentiâ tantum *Eccleſiæ* ſunt, quæ actu antè non erit, quam à reprobis quidem ſegregentur, inter ſe verò congregentur in die judicii. *Eccleſia Romana* permagna olim fuit; ſed fines imperii egreſſa non eſt. Neque ergo *univerſa*, niſi eo ſenſu, quo dictum etiam eſt de *Romana civitate*, *Orbem jam totum victor Romanus habebat*, cum non haberet partem ejus viceſimam. Poſtquam autem imperium civile in partes diſcerptum fuit, ſingulæ civitates inde exortæ, totidem erant *Eccleſiæ*, & quam habuit in eas *Eccleſia Romana* poteſtatem, ea tota pendere potuit ex ipſarum autoritate, quæ excuſſis Imperatoribus, Doctores tamen Romanos habere contentæ ſunt.

XXIII. *Eccleſiaſtici* appellari poſſunt, qui munus in *Eccleſia* exercent publicum. Munerum autem erat aliud *Miniſterium*, aliud *Magiſterium*. *Mi-* *Eccleſiaſtici qui.*

Digitized by Google

niſtrorum munus erat inſervire menſis, procurare bona *Eccleſiæ* temporalia, portioneſque (quo tempore divitiarum omni abolitâ proprietate de communi alebantur) in ſingulos diſtribuere. *Magiſtri* autem pro ordine, alii *Apoſtoli*, alii *Epiſcopi*, alii *Presbyteri*, hoc eſt, majores natu ſive ſeniores, appellabantur; non tamen ut *Presbyteri* nomine *ætas*, ſed *officium* diſtingueretur. Fuit enim *Timotheus* Presbyter, quamquam juvenis; ſed quia plerumque *Seniores* ad *magiſteria* adhibebantur, nomen ætatis ad ſignificandum munus uſurpatum eſt. Iidem *Magiſtri* pro diverſitate munerum vocabantur alii *Apoſtoli*, alii *Prophetæ*, alii *Evangeliſtæ*, alii *Paſtores* ſeu *doctores*. Et opus quidem *Apoſtolicum* univerſum erat; *Propheticum* autem, revelationes proprias in *Eccleſia* proponere; *Evangeliſticum*, prædicare, ſive præcones eſſe Evangelii apud infideles; *Paſtoritium*, docere, confirmare & regere animos eorum, qui jam crediderant.

Electionem Eccleſiaſticorum ſpectare ad Eccleſiam; conſecra-

XXIV. In *Electione Eccleſiaſticorum* duo conſideranda ſunt; *electio* perſonarum, & conſecratio ſive inſtitutio, quæ & ordinatio appellatur. Primos *Apoſtolos* duodecim ipſe Christus & *elegit* & *ordinavit*. Poſt aſcenſio-

ſionem CHRISTI, *Matthias* in locum *tionem ad* *Judæ* proditoris ſuffectus eſt, *Eccleſiâ* *Paſtores.* (quæ ex hominibus circiter centum & viginti tunc temporis congregata eſt) duos eligente: *ſtatuerunt enim duos: Joſeph & Matthiam*; ſed Deo ipſo ſorte unum *Matthiam* approbante. Atque duodecim hos appellat Sanctus Paulus *magnos* & *primos Apoſtolos*; item *Apoſtolos circumciſionis*. Poſtea additi duo alii *Apoſtoli*, *Paulus* & *Barnabas*: ordinati quidem à Doctoribus & Prophetis *Eccleſiæ Antiochenæ* (quæ erat *Eccleſia particularis*) per impoſitionem manuum, electi verò juſſu Spiritus ſancti. Quod fuerint ambo *Apoſtoli*, conſtat ex decimo quarto Actorum, verſu 13. Quod *Apoſtolatum* ex eo receperunt, quod juſſu Spiritus ſancti à Prophetis Doctoribuſque Eccleſiæ Antiochenæ ſegregati fuerint ad opus Dei, oſtendit ipſe Sanctus Paulus, qui diſtinctionis cauſa vocat ſe *Apoſtolum ſegregatum in Evangelium Dei*. Rom. I. v. I. Sed ſi quæratur ulterius; *qua autoritate* factum ſit, ut pro juſſu Spiritus Sancti receptum ſit, quod Prophetæ & Doctores illi profectum à Spiritu Sancto eſſe dixerint, reſpondendum neceſſariò eſt, *Autoritate Eccleſiæ Antiochenæ*. Prophetæ

Digitized by Google

enim & Doctores antequam admittantur, examinandi ſunt ab Eccleſia; dicit enim Sanctus Johannes: *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus, ſi ex Deo ſunt, quoniam multi Pſeudo-Prophetæ exierunt in mundum.* A qua autem *Eccleſia*, niſi ad quam ſcripta eſt ea Epiſtola? Similiter reprehendit Sanctus Paulus *Eccleſias Galatiæ* quod judaizarent; Gal. 2. verſ. 14. etiamſi viderentur ipſi id facere Auctore *Petro*; nam cum dixiſſet, ſe *Petrum* ipſum reprehendiſſe his verbis: *Si tu, cum Judæus ſis, gentiliter vivis & non judaice, quomodo Gentes cogis judaizare?* non multo poſt interrogat ipſos, dicens: *Hoc ſolum à vobis volo diſcere: ex operibus legis Spiritum accepiſtis, an ex auditu fidei?* Gal. 3. verſ. 2. Ex quo patet id quod reprehendit in *Galatis*, fuiſſe *Judaiſmum*, quamquam *Petrus Apoſtolus* judaizare cogeret. Cum igitur, quos doctores ſequeretur *Eccleſia*, non *Petri*, neque ergo hominis erat determinare, etiam *Eccleſiæ Antiochenæ* autoritati innitebatur Doctorum & Prophetarum ſuorum electio. Quoniam autem per doctorum, ſic electorum, impoſitionem manuum, Spiritus Sanctus ſegregavit ſibi *Apoſtolos*, *Paulum* & *Barnabam*;

Digitized by Google

nabam; manifeſtum eſt, ſummorum in *Eccleſia* qualibet Doctorum *conſecrationem* & *impoſitionem manuum* ad ejuſdem *Eccleſiæ* Doctores pertinere. *Epiſcopos* autem, qui & *Presbyteri* vocati erant, etſi non omnes Presbyteri Epiſcopi, ordinaverunt tum *Apoſtoli*, (nam *Paulus* & *Barnabas* cum docuiſſent in *Derbe*, *Lyſtra*, & *Iconio*, *Preſbyteros* conſtituerunt per ſingulas Eccleſias, Act. 14. verſ. 22.) tum etiam *Epiſcopi* alii: *Titus* enim in *Creta* relictus eſt à *Paulo*, ut conſtitueret per civitates *Presbyteros*: Tit. 1. verſ. 5. Et *Timotheo* dictum eſt: *Noli negligere gratiam Dei quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per Prophetiam, cum impoſitione manuum presbyterii*; 1. Tim. 4. verſ. 14. Eidemque datæ regulæ ſunt circa *Presbyterorum* electionem. Non autem intelligi id poteſt, niſi de ordinatione eorum, qui ab Eccleſia eligerentur. Conſtituere enim doctorem in Eccleſia, niſi Eccleſiâ permittente, nemo potuit. Nam ipſorum *Apoſtolorum* munus erat, non imperare, ſed docere; & quamquam qui commendati ab *Apoſtolis* vel *presbyteris* fuerant, propter exiſtimationem commendantium non rejicerentur, cum tamen ſine *voluntate Eccleſiæ* eligi non poſ-

Digitized by Google

ſent, etiam per *autoritatem Eccleſiæ* electi cenſebantur. Similiter miniſtri qui *Diaconi* vocantur, ab *Apoſtolis ordinati*, ab *Eccesia* tamen *electi* erant. Nam cum ſeptem *Diaconi* eligendi ordinandique erant, non eos eligebant *Apoſtoli*, ſed *conſiderate*, inquiunt, *fratres*, *viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem*, &c. atque illi *elegerunt Stephanum*, &c. & *ſtatuerunt eos ante conſpectum Apoſtolorum*. Act. 6. verſ. 3. 6. Conſtat itaque ex conſuetudine *Eccleſiæ* ſub *Apoſtolis*, Eccleſiaſticorum omnium *ordinationem* quidem, ſive *conſecrationem*, quæ fit per *orationem* & *manuum impoſitionem* ad *Apoſtolos* & *Doctores ſpectaſſe*, *electionem* verò ordinandorum ad *Eccleſiam*.

Poteſtatem peccata pœnitentibus remittendi non pœnitentium retinendi, ſpectare ad Paſtores: ſed de pœnitentia judicandi, ad Eccleſiam.

XXV. De poteſtate *ſolvendi & ligandi*, id eſt, *peccata remittendi* & *retinendi*, dubium eſſe non poteſt, quin ea data ſit à *Chriſto* futuris tunc *Paſtoribus*, eodem modo quo præſentibus *Apoſtolis*. Data autem eſt *Apoſtolis* omnis poteſtas *remittendi peccata*, quam ipſe habuit *Chriſtus*: *Sicut miſit me pater*, inquit *Chriſtus*, *& ego mitto vos*: Joh. 20. v. 21. ſubjungitque, *quorum remiſeritis peccata*, *remittuntur*, *& quorum retinueritis*, *retenta ſunt*. v. 23. Sed quid ſit *Solvere* & *ligare*, ſive *peccata* remit-

Digitized by Google

remittere & *retinere*, dubitationem habet. Primum enim *peccata* ejus *retinere*, qui baptizatus in remiſſionem peccatorum verè pœnitens eſt, videtur contra ipſum pactum novi Teſtamenti, neque ergo à *Chriſto* fieri, nedum à paſtoribus poſſe. *Remittere* autem non pœnitenti, videtur eſſe contra voluntatem Dei Patris, à quo *Chriſtus* ad convertendum mundum, hominesque ad obedientiam reducendum miſſus eſt. Deinde ſi Paſtoribus ſingulis eo modo *remittere* & *retinere peccata* conceſſum eſſet, omnis metus Principum, & Magiſtratuum civilium, unàque omne regimen civile deſtrueretur. Dictum enim eſt à Chriſto, immo etiam natura ipſa dictat: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere; ſed potius timete eum, qui poteſt & animam & corpus perdere in Gehennam.* Matth. 10. v. 28. Neque eſt quiſquam ita mente captus, ut non potius mallet iis qui *peccata remittere* & *retinere* poſſunt, quàm regibus potentiſſimis obtemperare: Neque tamen ex altera parte exiſtimandum eſt, *remiſſionem peccatorum* nihil aliud eſſe præter exemptionem à pœnis Eccleſiaſticis; quid enim mali habet excommunicatio præter conſequentem ex ea

Digitized by Google

pœnam æternam; vel boni, in Eccleſiam recipi, ſi extra eam eſſet ſalus; Tenendum igitur eſt, *Paſtores habere poteſtatem peccata verè & abſolutè remittendi*, ſed *pœnitentibus*; & *retinendi*, ſed *impœnitentium*. Dum autem putant homines, pœnitere nihil aliud eſſe, quàm ut facta ſua quiſque condemnet, mutetque conſilia; quæ ſibimet ipſis peccata eſſe & culpam habere videantur; orta eſt opinio, poſſe eſſe pœnitentiam ante confeſſionem peccatorum coram hominibus; & eſſe pœnitentiam non effectum, ſed cauſam confeſſionis. Atque inde difficultas dicentium, peccata eorum, quos pœnitet, jam remiſſa eſſe in Baptiſmo, non pœnitentium omnino remitti non poſſe, contra Scripturam eſt, & contra verba *Chriſti* dicentis, *quorum remiſeritis*, &c. Sciendum igitur primo loco ad difficultatis hujus ſolutionem, peccati veram agnitionem eſſe ipſam pœnitentiam. Nam qui ſcit ſe peccaſſe, ſcit ſe erraſſe; errare autem velle impoſſibile eſt; itaque qui ſcit ſe peccaſſe, nollet factum; id quod eſt pœnitere. Deinde ubi dubium eſſe poteſt, an quod factum eſt, peccatum ſit, necne; conſiderandum eſt, pœnitentiam non antecedere confeſſionem peccatorum, ſed ſubſequi.

Pœni-

Digitized by Google

Pœnitentia enim non eſt, niſi de peccato agnito. Oportet igitur pœnitentem, & factum agnoſcere, & cognoſcere quod ſit peccatum, hoc eſt, quod ſit contra legem. Si quis igitur, quod à ſe factum eſt, putet non eſſe contra legem, impoſſibile eſt, ut ejus pœniteat. Ergo ante pœnitentiam neceſſaria eſt factorum ad legem applicatio. Ad legem autem ſine interprete facta applicare, fruſtra eſt; non enim verba legis, ſed ſententia legiſlatoris, actionum regula eſt. Eſt autem legis interpres certè homo vel homines; non enim judex eſt unuſquiſque facti ſui, an ſit peccatum necne. Itaque explicandum factum eſt, de quo dubitatur, an ſit peccatum, ante hominem vel homines. Atqui hoc facere, confeſſio eſt. Jam, quando legis interpres judicaverit, factum ejus eſſe peccatum: ſi acquieſcat peccator judicio, ſtatuatque apud ſe, non facere amplius, pœnitentia eſt. Atque hoc modo vera pœnitentia aut non eſt, aut confeſſionem non antecedit, ſed ſequitur. His ita explicatis non eſt intellectu difficile, qualis illa ſit poteſtas *ſolvendi* & *ligandi*. Cum enim in remiſſione duo ſint; Alterum, *judicium* ſive *condemnatio*, qua factum judicatur eſſe peccatum;

alterum, (ubi condemnatus judicio acquieſcens obediverit, id eſt, pœnituerit) *peccati remiſſio*, vel (ſi non pœnituerit) *retentio*: primum eorum, id eſt, judicare an ſit peccatum, ad *interpretem legis*, id eſt, *judicem ſummum*; ſecundum, remiſſio vel retentio peccati pertinet ad *Paſtorem*; & eſt illa ipſa, de qua agitur *poteſtas ligandi & ſolvendi*. Atque hanc veram fuiſſe ſententiam noſtri Servatoris in ejuſmodi poteſtatis inſtitutione, ex 18. capite Sancti Matthæi, v. 15, 16, 17, 18, ſic apparet: Diſcipulos alloquens: *Si peccaverit*, inquit, *in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum.* (Notandum obiter eſt, ſi peccaverit in te, idem eſſe quod ſi injuriam tibi fecerit, ideoque loqui *Chriſtum* de iis, quæ pertinent ad *tribunal civile*) addit, *ſi te non audierit* (hoc eſt, ſi neget feciſſe, vel ſi factum confeſſus, feciſſe injuſtè neget (*adhibe tecum adhuc unum aut duos. Quodſi hos non audierit, dic Eccleſiæ.* Quare autem *Eccleſiæ*, niſi ut ipſa judicet an peccatum ſit necne? *Quodſi Eccleſiam non audierit*, hoc eſt, ſi ſententiæ *Eccleſiæ* non acquieverit, ſed ſuſtinuerit, non eſſe peccatum, quod ea peccatum eſſe judicaverit, hoc eſt, ſi non pœnituerit, (nam

Digitized by Google

(nam certum eſt, pœnitere facti neminem, quod non exiſtimat eſſe peccatum) non dicit, *dic Apoſtolis*, ut ſciamus, ſententiam definitivam in quæſtione an ſit peccatum necne, relinqui non illis, ſed *Eccleſiæ*; ſed *ſit tibi*, inquit, *ſicut Ethnicus & Publicanus*, hoc eſt, tanquam extra *Eccleſiam*, tanquam non baptizatus, id eſt, tanquam is cujus *peccata retinentur*. Baptizabantur enim omnes Chriſtiani in remiſſionem peccatorum. Quoniam autem quæri poterat, quis haberet tantam poteſtatem, quanta eſt Baptiſmi beneficium impœnitentibus auferendi, oſtendit *Chriſtus*, eos ipſos, quibus autoritatem dederat pœnitentes baptizandi in remiſſionem peccatorum, & faciendi ex Ethnicis Chriſtianos, autoritatem quoque habere peccata eorum, qui ab *Eccleſia* judicarentur impœnitentes, retinendi, eoſque ex Chriſtianis reddendi Ethnicos; ideoque ſtatim ſubjungit: *Amen dico vobis, quæcunque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo.* Ex quo intelligi poteſt, *poteſtatem ſolvendi* & *ligandi*, ſive *remittendi* & *retinendi peccata*, quæ & *poteſtas clavium* dicitur, aliam non eſſe à poteſtate data alio loco his verbis:

verbis: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: Matth. 28. v. 19. Et quemadmodum Paſtores Baptiſmum negare non poſſunt ei, quem *Eccleſia* dignum cenſet, ita neque retinere peccata ejus, quem *Eccleſia* abſolvendum judicat; neque etiam remittere peccata ejus, quem *Eccleſia* pronunciat eſſe contumacem. Et de peccato quidem judicare, *Eccleſiæ eſt*: *Paſtorum* verò, *judicatos* ab Eccleſia *ejicere*; vel intra eam recipere. Ita Sanctus *Paulus* ad *Eccleſiam Corinthiacam*: *Nonne de iis*, inquit, *qui intus ſunt, vos judicatis?* ipſe tamen fornicarium ab *Eccleſia* ſeparandum pronunciavit: *Ego quidem*, inquit, *abſens corpore, præſens autem ſpiritu*, &c.

Excommunicatio quid, & in quos cadere non poteſt.

XXVI. Actus retentionis peccatorum is eſt, qui vocatur ab Eccleſia *Excommnuicatio*, & à Sancto *Paulo*, *tradere Satanæ*. Nomen *Excommunicationis*, idem ſonans quod ἀπό συνάγωγον ποιεῖν, è *Synagoga ejicere*, tractum videtur à lege Moſaica, qua eos, qui a Sacerdote leproſi judicati ſunt, extra caſtra ſeorſim habere imperatum eſt, donec rurſus Sacerdotis judicio mundi, & certis ritibus (inter quos erat corporis lavatio) purificati eſſent. Levit. 13,

Digitized by Google

13, verſ. 46. Progrediente inde tempore Judæis mos erat, eos etiam qui tranſibant à *Gentiliſmo* ad *Judaiſmum*, tanquam immundos, non recipere, niſi prius *lavatos*; & diſſentientes à doctrina *Synagogæ*, *Synagoga ejicere*. Ad ſimilitudinem hujus ritus tranſeuntes ad Chriſtianiſmum (ſive Judæi eſſent, ſive Gentes) non niſi per *Baptiſmum* in *Eccleſiam* recipiebantur: & diſſentientes ab *Eccleſia*, *communione Eccleſiæ* privabantur. *Tradi* autem *Satanæ* ideo dicebantur, quia quod extra *Eccleſiam* erat, id omne regno *Satanæ* comprehendebatur. Finis hujuſmodi diſciplinæ erat, ut deſtituti ad tempus gratia & privilegiis *Eccleſiæ* ſpiritualibus humiliarentur ad ſalutem. Effectus autem quoad ſecularia is erat, ut *excommunicatus* non modo cœtibus ſive Eccleſiis, & participatione Myſteriorum prohiberetur, ſed tanquam noxius contagione, etiam pejor Ethnico, à cæteris Chriſtianis ſingulis fugeretur. Nam *cum Ethnicis commiſceri* permiſit Apoſtolus; cum his *ne cibum* quidem *una ſumere*, 1. Cor. 5. v. 10. 11. Quum ergo talis ſit *excommunicationis* effectus, manifeſtum eſt primo loco, *civitatem Chriſtianam non poſſe excommunicari*. Eſt enim civitas Chriſtiana, Eccleſia

Digitized by Google

Eccleſia Chriſtiana; ut oſtenſum eſt ſupra articulo 21, & ejuſdem extenſionis. *Eccleſia* autem *excommunicari* non poteſt; vel enim excommunic bit ſe ipſam, quod eſt impoſſibile, vel *excommunicabitur* ab *alia Eccleſia*, eaque vel *univerſali*, vel *particulari*; *univerſalis* autem *Eccleſia*, cum *perſona* non ſit, (ut oſtenſum eſt articulo 22) neque ergo agat aut faciat quicquam, *excommunicare* neminem poteſt. *Particularis* autem *Eccleſia*, *excommunicando aliam Eccleſiam* nihil agit, nihil mutat: quorum enim *communis* non eſt cœtus, eorum *excommunicatio* eſſe non poteſt; neque ſi *Eccleſia* aliqua, puta *Jeroſolymitana* aliam, puta *Romanam excommunicaſſet*, non illam magis *excommunicaſſet* quam ſe ipſam. Nam qui aliam ſua communione privat, ſe quoque privat communione illius. Secundo, *neminem poſſe civitatis alicujus abſolutæ, cives ſimul omnes excommmunicare, vel templorum uſum vel cultum Dei publicum eis interdicere*. Non enim *excommunicari* poſſunt ab *Eccleſia*, quam ipſi conſtituunt; ſiquidem enim id facerent, non modo non *Eccleſia*, ſed ne *civitas* quidem eſſent, diſſolverenturque ſua ſponte: id verò non eſt *excommunicari*, neque *interdici*. Quodſi ab alia *Eccleſia excommmunicentur*, habendi ſunt, illi

Eccleſiæ, tanquam ethnici. Sed *Ethnicos*; per doctrinam *Chriſti*, nulla *Eccleſia Chriſtiana* prohibere poteſt, quin congregent ſe, & inter ſe *communicent*, prout eorum civitatibus viſum fuerit, præſertim ſi coeant ad colendum *Chriſtum*, quamquam id fiat ritu & modo ſingulari. Ergo neque *excommunicatos*; qui ut ethnici tractandi ſunt. Tertio, *excommunicari non poſſe Principem, qui habet ſummum civitatis imperium.* Neque enim per doctrinam *Chriſti* ſubditus unus, vel plures ſimul, Principi ſuo quamquam Ethnico loca publica, aut privata intercedere, aut introitum in quemcumque cœtum negare poteſt, aut prohibere, ne faciat, quicquid in ſua ditione voluerit. Eſt enim crimen læſæ majeſtatis in omni civitate, civi cuicunque, vel quotcunque civibus ſimul, autoritatem ſibi quamcunque in totam civitatem arrogare. Qui vero autoritatem arrogant ſibi in eum qui habet civitatis ſummum imperium, eandem arrogant in ipſam civitatem. Præterea, Princeps ſummus, ſi Chriſtianus ſit, hoc amplius habet ut civitas, cujus voluntas continetur in ipſius voluntate, id ipſum ſit, quod vocamus *Eccleſiam.* Neminem igitur excommunicat *Eccleſia*, niſi quem excommunicat autoritate Principis. Sed Princeps non

Digitized by Google

excommunicat ſe ipſum, non igitur *excommunicari* poteſt à ſubditis ſuis. Poteſt quidem eſſe, ut cœtus civium rebellium, vel proditorum, pronunciet Principem ſummum eſſe *excommunicatum*, ſed non *jure*. Multo minus Princeps à Principe *excommunicari* poteſt; eſſet enim hoc, non *excommunicatio*, ſed potius indictio belli per convicium. Nam cum una non ſit *Eccleſia* quæ conflatur ex civibus duarum civitatum abſolutarum, propter defectum (ut dictum ſupra eſt articulo 22.) poteſtatis ritè conveniendi in unum cœtum, illi qui unius Eccleſiæ ſunt, non tenentur obedire alteri, neque ergo propter inobedientiam poſſunt *excommunicari*. Quod autem dicat aliquis, Principes, cum *Eccleſiæ univerſalis* membra ſint, poſſe etiam *univerſalis Eccleſiæ* autoritate *excommunicari*, locum non habet, propterea quod *Eccleſia univerſalis* (ut dictum eſt articulo 22.) non eſt *una perſona*, de qua poſſit dici, quod *fecerit*, *decreverit*, *ſtatuerit*, *excommunicaverit*, *abſolverit*, & ſimilia perſonalia; neque habet rectorem ullum in terris, cujus juſſu convenire & deliberare poſſit. Nam rectorem eſſe *Eccleſiæ univerſalis*, & poſſe eam convocare, idem eſt, ac rectorem eſſe & domi-

Digitized by Google

dominum omnium per univerſum orbem Chriſtianorum, id quod nemini conceditur, præterquam ſoli Deo.

Interpretationem Scripturæ dependere ab autoritate civitatis.

XXVII. Oſtenſum eſt ſupra articulo 18 autoritatem *interpretandi Scripturas ſacras* non conſiſtere in eo, quod interpres poſſit impunè ſententiam, quam inde elicit, aliis vel ſcripto vel viva voce exponere & explicare, ſed in eo, quod non ſit aliis contra ſententiam ejus faciendi aut docendi jus; ita ut *interpretatio* de qua agimus, idem ſit quod *Poteſtas* (in omnibus controverſiis per ſcripturam ſacram determinandis) definiendi. Nunc oſtendendum eſt, autoritatem illam pertinere ad ſingulas *Eccleſias*, & dependere ab autoritate ejus, vel eorum qui habent ſummum imperium; modo ſint Chriſtiani. Si enim ab autoritate civili non dependeat, dependere eam oportet vel ab arbitrio ſingulorum civium, vel ab autoritate externa. Ne verò ab arbitrio dependeat ſingulorum, prohibent inter alia, conſequutura inde incommoda & abſurda. Quorum præcipuum eſt hoc, quod non modo omnis tolleretur (contra præceptum *Chriſti*) obedientia civilis, ſed etiam omnis ſocietas & pax humana (contra leges naturales) diſſolveretur. Cum enim

Scriptu-

Digitized by Google

Scripturam Sacram ſinguli interpretentur ſibi, id eſt, unuſquiſque judicem ſe faciat, quid Deo placeat, quid diſpliceat, non ante Principibus obedire poſſunt, quàm ipſi de mandatis eorum, utrum conformia ſint ſcripturæ necne, judicaverint. Atque ſic vel non obediunt, vel obediunt propter judicium proprium, hoc eſt, ſibi obediunt, non civitati. Tollitur ergo obedientia civilis. Rurſus cum unuſquiſque propriam ſequatur ſententiam, neceſſe eſt, controverſias quæ oriuntur, innumerabiles fore, neque determinabiles: unde inter homines (qui natura ſua diſſenſionem omnem habent pro contumelia) naſceretur primo odium, deinceps jurgium, & bellum; atque ita omnis periret ſocietas & pax. Habemus præterea in exemplum, id quod ſub lege vetere circa librum legis obſervari voluit Deus, nimirum ſcribi quidem, publicè haberi & Canonem doctrinæ divinæ eſſe voluit: ſed non inde à ſingulis, ſed à ſolis Sacerdotibus definiri controverſias. Eſt denique præceptum Servatoris noſtri, ut ſi quid oriatur offenſionis inter ſingulos, ut *audiant Eccleſiam*. Itaque *Eccleſiæ* munus eſt controverſias determinare. Non ergo ſingulo-

Digitized by Google

ſingulorum, ſed *Eccleſiæ* eſt Scripturas ſacras interpretari. Ut ſciamus autem, autoritatem *interpretandi Verbum Dei*, hoc eſt, omnes quæſtiones de Deo & Religione determinandi, non ſpectare ad perſonam quamcunque externam, perpendendum inprimis eſt, quid momenti ea poteſtas habeat in animis civium, civilibuſque actionibus. Nemini enim ignotum eſſe poteſt, actiones hominum voluntarias neceſſitate naturali ipſorum ſequi opiniones quas habent de bono & malo, præmiis & pœnis; ex quo fit ut obedientiam illis quorum arbitrio vel felices vel miſerrimos in æternum futuros ſe credunt, præſtare neceſſariò velint. Quorum autem arbitrio, quæ doctrinæ & quæ actiones neceſſariæ ſunt ad ſalutem, ſtatuitur, eorum arbitrio exſpectant homines felicitatem vel perditionem æternam; iis igitur in omnibus rebus obſequentur. Quod cum ita ſit, manifeſtiſſimum eſt, cives qui ſe obligari credunt, circa eas doctrinas, quæ ad ſalutem neceſſariæ ſunt, autoritati externæ acquieſcere, non conſtituere civitatem per ſe, ſed eſſe externi illius ſubditos. Neque ergo, etſi Princeps aliquis ſummus tantum autoritatis alii cuicun-
que

Digitized by Google

que ſcripto concederet, ita tamen ut imperium civile retinuiſſe intelligeretur, ſcriptum tale validum erit; nec quicquam transferet, quod ad retinendum, & bene adminiſtrandum imperium, ſit neceſſarium. Nam per cap. 2. art. 4. *transferre jus* nemo dicitur, niſi dederit *ſignum idoneum voluntatis transferendi*; qui verò *voluntatem retinendi* imperium aperte ſignificavit, non poteſt dediſſe ſignum idoneum transferendi media ad imperium neceſſaria. Non erit igitur hujuſmodi ſcriptum ſignum voluntatis, ſed ignorantiæ in contrahentibus. Secundo, conſiderandum eſt quam abſurdum ſit, civitatem, vel ſummum imperantem conſcientias civium regendas committere hoſti. Sunt enim, ut ſupra oſtenſum eſt cap. 5. art. 6. inter ſe in ſtatu hoſtili, quicunque in unitatem perſonæ non coaluerunt. Neque obſtat quod non ſemper pugnent: (nam & inter hoſtes induciæ fiunt) ſufficit ad hoſtilem animum, quod diffidentia ſit, quod civitatum, Regnorum, imperiorum fines, præſidiis armati, ſtatu vultuque gladiatorio ſe mutuo, etſi non feriant, ut hoſtes tamen intueantur. Poſtremo, quam iniquum eſt id poſtulare, quod ipſa poſtulandi ratione

tione juris alieni eſſe confiteris? Interpres ſum Scripturæ Sacræ, tibi, qui civitatis alienæ civis es. Qua ratione? Quibus pactis inter me & te? Autoritate divina. Unde cognita? Ex Sacra Scriptura; en librum, lege. Fruſtra, niſi & eandem mihi interpreter; mei ergo juris eſt, & cæterorum ſingulorum civium, ea interpretatio; id quod negamus ambo. Reſtat ergo quod in omni *Eccleſia Chriſtiana*, hoc eſt, in omni *civitate Chriſtiana*, Scripturæ Sacræ *interpretatio*, hoc eſt, *jus controverſias* omnes *determinandi* dependeat & derivetur ab autoritate illius hominis, vel cœtus, penes quem eſt ſummum imperium civitatis.

Chriſtianam civitatem Scripturas interpretari debere per Paſtores Eccleſiaſticos.

XXVIII. Quapropter omnino duo ſunt genera controverſiarum, unum circa *ſpiritualia*, hoc eſt, circa quæſtiones fidei, quarum veritas ratione naturali inveſtigari non poteſt; quales ſunt quæſtiones *de natura & officio* CHRISTI, *de præmiis* & *pœnis* futuris, de *reſurrectione corporum*, *de natura* & *officiis Angelorum*, *de Sacramentis* & *cultu externo*, & ſimilia; alterum circa quæſtiones ſcientiæ humanæ, quarum veritas ratione naturali, & Syllogiſmis elicitur, ex pactis hominum & definitionibus (id eſt, receptis uſu, & conſenſu

Digitized by Google

ſenſu communi, vocabulorum ſignificationibus) quales ſunt quæſtiones omnes *juris* & *Philoſophiæ*. Exempli cauſa, quando in *jure* quæritur, an ſit promiſſum & pactum, necne? id nihil aliud eſt, quam quærere an verba talia, tali modo prolata, appellentur communi uſu & conſenſu civium *promiſſum*, aut *Pactum*; quod ſi ſic appellantur, verum eſt pepigiſſe; aliter, falſum. Veritas ergo ea dependet à pactis & conſenſu hominum. Similiter quando quæritur in Philoſophia, an idem poſſit eſſe totum in pluribus ſimul locis; determinatio quæſtionis dependet à cognitione communis conſenſus hominum, circa ſignificationem vocabuli *Totius*; ſiquidem enim homines quando dicunt, totum eſſe alicubi, ſignificant communi conſenſu, intelligere ſe, nihil eſſe ejuſdem alibi; falſum eſt, idem eſſe in pluribus ſimul locis. Veritas ergo ea dependet a conſenſu hominum, eademque ratione in cæteris omnibus *Juris* & *Philoſophiæ* quæſtionibus. Et qui contra hunc communem circa rerum appellationes conſenſum hominum, ex obſcuris ſcripturæ locis aliquid ſtatui poſſe judicant, tollendum judicant & ſermonis uſum, & unà omnem ſocietatem humanam.

Dicet

Dicet enim qui vendiderit totum agrum, eſſe totum uno ceſpite, & reliquum tanquam non venditum retinebit: imo ipſam tollit rationem, quæ nihil aliud eſt præter veritatis per talem conſenſum factæ inveſtigatio. Hujuſmodi itaque quæſtiones non neceſſe eſt ut determinet civitas per interpretationem Scripturæ ſacræ; non enim pertinent ad *Verbum Dei*, eo ſenſu quo ſumitur Verbum Dei pro *Verbo de Deo*, id eſt, *Doctrina Evangelica*; neque obligatur, qui habet *Eccleſiæ Imperium*, ad hujuſmodi judicia adhibere *Doctores Eccleſiaſticos*: quæſtionibus autem fidei, id eſt, *de Deo*, quæ captum humanum ſuperant, decidendis, opus eſt benedictione divina (ne poſſimus falli, ſaltem in neceſſariis) per *impoſitionem manuum* ab ipſo CHRISTO derivanda. Nam cum ad ſalutem æternam obligemur ad doctrinam ſupernaturalem, & quam propterea intelligere eſt impoſſibile, ita deſtitui, ut falli poſſimus in neceſſariis, repugnat æquitati. *Infallibilitatem* hanc promiſit Servator noſter (in iis rebus quæ ad ſalutem ſunt neceſſariæ) *Apoſtolis* uſque ad diem judicii, hoc eſt, *Apoſtolis* & *Paſtoribus* ab Apoſtolis ſucceſſivè per *impoſitionem manuum* conſecrandis. Obligatur ergo

R quate-

Digitized by Google

quatenus Chriſtianus, is qui habet civitatis imperium, Scripturas ſacras, ubi quæſtio eſt de *myſteriis fidei*, per *Eccleſiaſticos* ritè ordinatos interpretari. Et ſic in civitatibus Chriſtianis judicium & *ſpiritualium* & *temporalium* pertinet ad autoritatem civilem. Et is homo vel cœtus qui ſummum habet imperium, caput eſt & *civitatis* & *Eccleſiæ*: una enim res eſt *Eccleſia* & *civitas Chriſtiana*.

CAPUT XVIII.

De neceſſariis ad Introitum in Regnum cœlorum.

I. *Propoſita difficultas de repugnantia obediendi Deo & hominibus, tollenda per diſtinctionem inter neceſſaria & non neceſſaria ad ſalutem.* II. *Omnia neceſſaria ad ſalutem contineri in* fide *&* obedientia. III. *Qualis ſit quæ requiritur* obedientia. IV. *Quid ſit* Fides, *& quomodo diſtinguatur à* profeſſione, *à* ſcientia, *& ab* opinione. V. *Quid ſit* credere in CHRISTUM. VI. *Unicum articulum*, JESUM ESSE CHRISTUM, *neceſſarium eſſe ad ſalutem, probatur ex ſcopo Evangeliſtarum.* VII. *Ex prædicatione* Apoſtolorum. VIII. *Ex facilitate Religionis Chriſtianæ.* IX. *Ex eo quod ſit* fundamentum *fidei.* X. *Ex diſertiſſimis* CHRISTI *&* Apoſtolorum

lorum *verbis.* XI. *In eo Articulo contineri fidem veteris Teſtamenti.* XII. Fides & obedientia *quomodo concurrant ad ſalutem.* XIII. *In civitate Chriſtiana, nullam eſſe repugnantiam inter mandata Dei & civitatis.* XIV. *Doctrinas quæ hodie controvertuntur de Religione, ſpectare pleraſque ad jus regnandi.*

Propoſita difficultas de repugnantia obediendi Deo & hominibus tollenda per diſtinctionem inter neceſſaria & non neceſſaria ad ſalutem.

I. AUtoritatem omnem in rebus *ſecularibus* derivare ab autoritate ejus qui ſummum habet imperium, ſive is unus homo ſit, ſive unus cœtus, in confeſſo ſemper fuit. Eandem in *ſpiritualibus* ab autoritate *Eccleſiæ* dependere ex proximè antecedentibus manifeſtum eſt; & præterea hoc, *civitatem* omnem *Chriſtianam* eſſe *Eccleſiam* hujuſmodi autoritate præditam. Ex quibus colligere etiam quantumlibet ingenio tardus poteſt, in *civitate Chriſtiana*, (hoc eſt, in civitate cujus ſummum imperium habet Princeps vel cœtus Chriſtianus) *omnem uniri ſub Chriſto poteſtatem tam ſecularem quam ſpiritualem*; ideoque in omnibus, iis eſſe obediendum. Contra autem, quia *obedire oportet Deo, magis quam hominibus*, orta eſt difficultas, quo pacto obedientia tutò id præſtari poſſit, ſi quando imperatum fuerit aliquid, quod CHRISTUS fieri prohibet. Cauſa difficultatis eſt, quod cum Deus non

Digitized by Google

æquivalet *Pœnitentiæ*. Conſiſtit enim *Pœnitentiæ* virtus non in dolore, qui peccati recordationem comitetur, ſed in converſione in viam, & inſtituto non peccandi amplius, ſine quo dolor ille non pœnitentis, ſed deſperantis eſſe dicitur. Quoniam autem qui Deum amant, non poſſunt non velle obedire legi Divinæ, & qui amant proximum, non poſſunt non velle obedire legi morali, quæ conſiſtit, ut ſupra capite 3. oſtenſum eſt, in *ſuperbiæ, ingratitudinis, contumeliæ, inhumanitatis, inclementiæ, injuriæ*, ſimiliumque offenſarum prohibitione, quibus proximi læduntur. Itaque voci *obedientiæ* æquivalet etiam *Amor*, ſive *Charitas*; Etiam *juſtitia*, (quæ conſtans voluntas eſt ſuum cuique tribuendi) æquivalet eidem. Jam ſufficere ad ſalutem *Fidem* & *Pœnitentiam*, manifeſtum eſt; primum ex ipſo fœdere Baptiſmi; nam interrogantibus *Petrum* iis, qui ab ipſo die *Pentecoſtes* convertebantur, *Quid faciemus?* Reſpondit; *Pœnitemini, & baptizetur unuſquiſque veſtrûm in nomine Jeſu in remiſſionem peccatorum*: Actor. 2. verſ. 38. Nihil ergo ad obtinendum Baptiſmum, hoc eſt, introitum in Regnum Dei, faciendum aliud erat, niſi *pænitere* &

credere

Digitized by Google

credere in nomen JESU. Pacto enim, quod fit in Baptiſmo, promittitur regnum cœlorum. Deinde ex verbis CHRISTI reſpondentis ad Principem interrogantem, quid faciens vitam æternam poſſideret: *Mandata noſti, non occides, non mœchaberis*, &c. quod *obedientiæ*; &, *Vende omnia quæ habes, veni, & ſequere me*; quod *fidei* erat. Lucæ 18. v. 20. Marc. 10. v. 18. Et ex eo quod dicitur *juſtus* (non quilibet, ſed *juſtus*) *ex fide vivet*: eſt enim *juſtitia* voluntatis diſpoſitio eadem, quæ *Pœnitentia* & *Obedientia.* Et ex verbis Sancti *Marci*: *Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquavit Regnum Dei, pœnitemini & credite Evangelio*; quibus non obſcurè ſignificatur, non opus eſſe ad ingreſſum in Regnum Dei, aliis virtutibus præter *pœnitentiam* & *fidem*. *Obedientia* itaque quæ ad ſalutem *neceſſariò* requiritur, nihil aliud eſt præter *voluntatem* ſive *conatum obediendi*, id eſt, faciendi ſecundum leges Dei, id eſt, ſecundum leges morales quæ eædem omnibus ſunt, & leges civiles, hoc eſt, mandata imperantium in rebus *temporalibus*, & leges Eccleſiaſticas in *ſpiritualibus*; quæ duo genera legum in diverſis civitatibus & Eccleſiis ſunt

Digitized by Google

diverſa, & cognoſcuntur promulgatione, vel ſententiis publicis.

Quid ſit Fides, & quomodo diſtinguatur à profeſſione, à ſcientia, & opinione.

IV. Ut ſciamus, quid ſit *Fides Chriſtiana*, definienda eſt in univerſum *Fides*, & à cæteris animi actibus quibuſcum vulgò confundi ſolet, diſtinguenda. *Objectum Fidei* univerſaliter ſumtæ, nimirum, *id quod creditur*, ſemper *propoſitio* eſt, (id eſt, oratio affirmans vel negans) quam veram eſſe concedimus. Sed quoniam conceduntur propoſitiones propter diverſas cauſas, accidit, hujuſmodi conceſſiones diversè nominari. Concedimus autem quandoque propoſitiones, quas tamen in animum non recipimus. Idque vel ad tempus, nimirum, tantiſper donec ex conſideratis conſequentiis, earum veritatem examinaverimus, quod vocatur *ſupponere*; vel etiam ſimpliciter, ut metu legum, quod eſt *profiteri*, vel *confiteri* ſignis externis; vel obſequii ſpontanei cauſa, quod faciunt homines animo civili erga eos, quos reverentur, & erga alios ſtudio pacis, id quod ſimpliciter *concedere* eſt. Propoſitiones autem quas pro veris recipimus, concedimus ſemper propter aliquas rationes noſtras. Eæ verò derivantur vel ab ipſa *propoſitione*, vel à *perſona proponentis*. Derivantur autem

ab

Digitized by Google

ab *ipſa propoſitione*, revocando in memoriam, quibus rebus ſignificandis nomina, ex quibus propoſitio conflatur, communi conſenſu uſurpantur; quod ſi fiat, aſſenſus quem præbemus, dicitur *Scire*. Si verò recordari non poſſimus, quid certò per ea nomina intelligendum ſit, ſed modò hoc videtur, modò illud, tum dicimur *opinari*. Exempli cauſa: ſi propoſitum ſit, *duo & tria eſſe quinque*; revocando autem in memoriam, ordinem nominum numeralium, ita conſenſu communi eorum, qui ejuſdem ſunt linguæ, (quaſi pacto quodam ſocietati humanæ neceſſario) conſtitutum eſſe, ut quinarius totidem unitatum nomen ſit, quot in binario & ternario continentur ſimul ſumtis; ac aſſentiatur quis, verum id ideo eſſe, quia 2. & 3. ſimul idem ſunt quod 5: dicetur aſſenſus ille *ſcientia*. Et ſcire veritatem iſtam, nihil eſt aliud quàm agnoſcere, eſſe eam à nobis ipſis factam. Quorum enim arbitrio & loquendi lege numerus.. vocatus eſt binarius, . . . ternarius, & . . . . . quinarius, eorum arbitrio factum eſt, ut vera ſit propoſitio: *binarius* & *ternarius* ſimul ſumti faciunt *quinarium*. Similiter ſi meminerimus, quid ſit, quod vocatur *furtum*, &

Digitized by Google

quid *injuria*, *ſciemus* ex ipſis vocibus, an verum ſit, *furtum eſſe injuriam*, necne. *Veritas* idem eſt, quod *vera propoſitio*; *vera* autem eſt *propoſitio*, in qua *nomen conſequens*, quod vocatur à Logicis *Prædicatum*, complectitur amplitudine ſua *nomen antecedens*, quod vocatur *ſubjectum*; & *veritatem ſcire*, idem quod, eſſe eam à nobiſmet ipſis ipſa nominum uſurpatione factam, *meminiſſe*. Neque temerè olim à Platone dictum eſt, *ſcientiam eſſe memoriam*. Accidit autem interdum, ut voces, etſi certam & ex conſtituto definitam habeant ſignificationem, uſu tamen vulgari, ad ornandum vel etiam fallendum particulari ſtudio à propriis ſignificationibus ita divellantur, ut conceptus propter quos rebus impoſitæ fuerunt, revocare in memoriam difficultatem magnam habeat, neque niſi acri judicio, & diligentiâ maximâ ſuperandam. Accidit quoque, plurimas voces nullam habere propriam ſive determinatam & eandem ubique ſignificationem, atque intelligi non ſua vi, ſed ſignorum aliorum ſimul adhibitorum. Tertio, nomina quædam ſunt rerum inconceptibilium. Earum ergo rerum, quarum ipſa ſunt nomina, conceptus nulli ſunt. Et

propterea

Digitized by Google

propterea propoſitionum, quas conſtant, veritatem ex ipſis nominibus fruſtra quærimus. In his caſibus dum conſiderando vocum definitiones veritatem alicujus propoſitionis inveſtigamus, prout ſpes eſt inveniendi, putamus eam aliquando veram, aliquando falſam. Quorum utrumque ſeorſim, *opinari* dicitur, atque etiam *credere*, ambo ſimul *dubitare*. Quando verò rationes noſtræ propter quas aſſentimur propoſitioni alicui, non *ab ipſa propoſitione*, ſed *à perſona proponentis* derivantur, ut quem ita peritum judicamus ut non fallatur, neque cauſam videmus quare velit fallere; aſſenſus noſter, quia naſcitur non à noſtræ, ſed alienæ ſcientiæ *fiducia*, *Fides* appellatur. Et quorum fiducia credimus, *illis* vel *in illos credere* dicimur. Ex iis quæ dicta ſunt, apparet differentia, primum, inter *Fidem* & *Profeſſionem*: illa enim cum aſſenſu interno ſemper conjungitur, hæc non ſemper. Illa animi perſuaſio interna, hæc obedientia externa eſt. Deinde inter *fidem* & *opinionem*; hæc enim noſtræ rationi innititur, illa alienæ exiſtimationi. Denique inter *fidem* & *ſcientiam*: hujus enim eſt propoſitionem examinatione communitam &

Digitized by Google

manſam lentè admittere; illius autem integram deglutire. Prodeſt ad ſcientiam explicatio nominum, quibus id, quod inquirendum eſt, proponitur, imò unica via ad *ſcientiam* eſt, *per definitiones*; ad *fidem* autem nocet hoc. Nam quæ ſupra captum humanum credenda proponuntur, nunquam explicatione evidentiora, ſed contrà obſcuriora & creditu difficiliora fiunt. Acciditque homini, qui *myſteria fidei* ratione naturali conatur demonſtrare, idem quod ægroto, qui pilulas ſalubres, ſed amaras, vult prius mandere, quam in ſtomachum demittere; ex quo fit, ut ſtatim revomantur, quæ alioqui devoratæ eum ſanaſſent.

Quid ſit credere in Chriſtum. V. Vidimus ergo, quid ſit *credere*. *Credere* autem *in* CHRISTUM quid eſt? vel, *fidei in* CHRISTUM quænam propoſitio eſt objectum? Quando enim dicimus: *Credo in* CHRISTUM, ſignificamus quidem, cui, non autem *quid* credimus. Eſt autem *credere in* CHRISTUM nihil aliud, quam credere, JESUM *eſſe* CHRISTUM, nimirum ILLUM, qui ſecundum *Moſis* & *Prophetarum* Iſraëliticorum vaticinia venturus erat in hunc mundum, ad *inſtituendum Regnum Dei*. Id verò ſatis apparet ex verbis ipſius CHRISTI ad Martham:

Ego

Digitized by Google

Ego ſum (inquit) *reſurrectio & vita; qui* CREDIT IN ME, *etiamſi mortuus fuerit, vivet; & omnis qui vivit, &* CREDIT IN ME, *non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi; Utique, Domine, ego credidi; quia* TU ES CHRISTUS *Filius Dei vivi, qui in hunc mundum veniſti.* Joh. 11. verſ. 25, 26, 27. Quibus verbis videmus: CREDERE IN ME, explicari per QUIA TU ES CHRISTUS: Eſt ergo *credere in* CHRISTUM nihil aliud, quàm credere ipſi JESU dicenti, ſe eſſe CHRISTUM.

VI. Concurrentibus ad ſalutem *fide* & *obedientiâ*, utraque *neceſſariò*, qualis ſit ea *obedientia*, & cui debita, monſtratum eſt ſupra art. 3. *Articuli* autem *fidei*, quinam requirantur, id nunc inquirendum eſt. Dico autem, alium Articulum fidei (*) præter hunc, JESUM ESSE CHRISTUM, homini Chriſtiano, ut *neceſſarium* ad ſalutem, requiri nullum. Diſtinguendum autem eſt, ut ſupra art. 4. inter *fidem* & *profeſſionem*. *Profeſſio* ergo plurium dogmatum (ſi jubeatur) *neceſſaria* eſſe poteſt; eſt enim pars *obedientiæ* legibus debitæ: ſed non quærimus jam de *obedientia neceſſaria* ad ſalutem, ſed de *fide*. Probatur autem primo, ex ſcopo Evangeliſtarum, qui erat per deſcriptionem

Unicum articulum Jeſum eſſe Chriſtum, *neceſſarium eſſe ad ſalutem, probatur ex ſcopo Evangeliſtarum.*

Annot. p. 475.

tionem vitæ Servatoris noſtri illum unum articulum ſtabilire. Sciemus autem, talem fuiſſe ſcopum & conſilium Evangeliſtarum, ſi obſervemus ipſam hiſtoriam. Sanctus Matthæus incipiens à Genealogia ejus, oſtendit Jesum eſſe ex genere Davidis; natum ex Virgine; cap. 1. à *Magis* ut regem Judæorum adoratum; ab *Herode* eadem de cauſa quæſitum ad necem, cap. 2. Regnum ejus & à *Johanne Baptiſta* & à ſe ipſo prædicatum; cap. 3. 4. leges docuiſſe, non ut Scribæ, ſed ut qui haberet autoritatem; cap. 5, 6. 7. morbos miraculoſè ſanaſſe; cap. 8, 9. *Apoſtolos* præcones Regni in omnes Judææ partes ad prædicationem Regni dimiſiſſe; cap. 10. nunciis à Johanne quærentibus, an is eſſet Chriſtus, necne, reſpondiſſe, referrent quæ vidiſſent, nempe miracula, quæ in Christum ſolum competerent; cap. 11. Regnum ſuum argumentis, parabolis, & ſignis apud Phariſæos & alios comprobaſſe, & declaraſſe; cap. 12. & ſeqq. uſque ad 21. ſalutatum fuiſſe in Regem, cum ingrederetur Jeroſolymam; cap. 21. ſe Chriſtum illum eſſe, contra Phariſæos ſuſtinuiſſe; alios de *Pſeudo-Chriſtis* præmonuiſſe; Regnum ſuum quale eſſet, parabolis oſtendiſſe; cap.
22,

Digitized by Google

22, 23, 24, 25. captum & accuſatum fuiſſe eo nomine, quod ſe Regem eſſe dixerit; crucique titulum inſcriptum, HIC EST JESUS REX JUDÆORUM, cap. 26. 27. denique poſt reſurrectionem dixiſſe *Apoſtolis*, *datam ſibi eſſe omnem poteſtatem in cœlo & in terra*: cap. 28. Quæ omnia eo pertinent, ut credamus, Jeſum eſſe illum Chriſtum. Talis erat ergo in deſcribendo Evangelio ſcopus Sancti Matthæi; qualis autem erat hujus, talis erat cæterorum Evangeliſtarum; id quod ſeorſim Sanctus *Johannes* in fine Evangelii ſui expreſſè habet: *Hæc*, inquit, *ſcripta ſunt, ut ſciatis, quia Jeſus eſt Chriſtus Filius Dei viventis*, Joh. 29. 31.

(*) Dico autem, alium Articulum fidei præter hunc.] *Aſſertionem hanc quam novitate ſua Theologis pleriſque diſplicere poſſe video, etſi ſatis in ſequentibus confirmatam, amplius tamen explicare, operæ pretium eſſe duxi. Primo igitur cum Articulum hunc*, Jeſum eſſe Chriſtum, *ſolum ad ſalutem neceſſarium eſſe dico, non dico, ſolam fidem ad ſalutem neceſſariam eſſe, ſed requiro etiam Juſtitiam, ſive obedientiam legibus Dei debitam, hoc eſt, voluntatem rectè vivendi.* Annot. ad p. 473.

Digitized by Google

Annot. *vendi. Secundo non nego, quin multorum aliorum articulorum profeſſio, ſi modo profeſſio eorum ab Eccleſia imperetur, ad ſalutem quoque neceſſaria ſit, ſed cum fides interna, profeſſio externa ſit, illam propriè fidem, hanc obedientiæ partem eſſe dico, ita ut articulus ille ad fidem internam, non autem ad profeſſionem Chriſtiani ſolus ſufficiat. Poſtremò, quemadmodum, ſi veram & internam pœnitentiam peccatorum, ſolam, ex parte Juſtitiæ, ad ſalutem neceſſariam eſſe dixiſſem, tamen pro paradoxo habendum non fuiſſet, quoniam in ea juſtitiam, obedientiam, atque animum ad omnes virtutes reformatum contineri intelligimus; ita, cum fidem unius Articuli ſufficere ad ſalutem dico, mirandum minus eſt, cum in eo tot alii articuli comprehendantur. Nam verba hæc,* Jeſus eſt Chriſtus, *ſignificant, Jeſum eſſe illum, quem Deus venturum in mundum ad Regnum ſuum inſtaurandum promiſerat per Prophetas, hoc eſt, Jeſum eſſe Filium Dei Creatoris cœli & terræ, natum ex virgine, mortuum pro peccatis eorum, qui eſſent in illum credituri; eſſe Chriſtum, id eſt, Regem, revixiſſe (nam alioqui regnaturus non eſt,) judicaturum mundum & remuneraturum eorundem opera; aliter enim Rex eſſe non poteſt; item reſurrecturos*

turos

Digitized by Google

turos eſſe homines; nam abſque hoc ad judicium venturi non ſunt. Itaque unico hoc articulo totum continetur Symbolum Apoſtolorum: quod tamen ſic contrahendum ideo exiſtimavi, quod viderem, propter hunc ſolum, ſine cæteris, qui ex eo per conſequentiam deducuntur, permultos tum à Chriſto, tum ab Apoſtolis ejus in Regnum Dei admiſſos fuiſſe: ut latro in cruce, ut Eunuchus à Philippo baptizatus, ut duo millia hominum ad Eccleſiam à Sancto Petro ſimul aggregata. Si quibus autem hoc diſplicet, quod eos omnes, qui articulo qualicunque, ab Eccleſia definito, aſſenſum internum non præbent, (nec tamen contradicunt, ſed, ſi jubeantur, concedunt) non damnatos in æternum cenſeam, quid illis faciam, neſcio. Nam ut ſententiam mutem, Scripturæ Sacræ, quæ ſequuntur, teſtimonia apertiſſima impediunt. Annot.

VII. Secundò probatur idem ex prædicatione Apoſtolorum, erant enim Regni præcones, nec Chriſtus eos miſit ad prædicandum aliud, quam Regnum Dei: Luc. 9. verſ. 2. Actor. 15. verſ. 6. Quid autem poſt Chriſti aſcenſionem fecerint, intelligi poteſt ex eorum accuſatione. *Trahebant* (inquit *Sanctus Lucas*) *Jaſonem & quoſdam fratres*

Ex prædicatione Apoſtolorum.

tres ad Principes civitatis, clamantes: quod hi ſunt, qui urbem concitant, & huc venerunt, quos ſuſcepit Jaſon: & hi omnes contra decreta Cæſaris faciunt, Regem alium dicentes eſſe Jeſum: Act. 17. verſ. 7. Etiam ſubjectum concionum Apoſtolicarum quale fuerit, apparet ex his verbis: *De ſcripturis* (ſubaudi Veteris Teſtamenti) *adaperiens, & inſinuans, quia Chriſtum oportuit pati, & reſurgere à mortuis, & quia* HIC EST JESUS CHRISTUS: Act. 17. v. 3.

Ex facilitate religionis Chriſtianæ

VIII. Tertio, ex iis locis, quibus eorum, quæ à Chriſto ad ſalutem requiruntur, declaratur facilitas. Nam ſi ad ſalutem neceſſario requiratur aſſenſus animi internus veritati omnium & ſingularum propoſitionum, quæ circa fidem Chriſtianam hodie vel controvertuntur, vel à diverſis Eccleſiis diverſe definitæ ſunt, nihil eſſet Religione Chriſtiana difficilius. Quomodo ergo verum eſſet, *jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve?* Math. 11. verſ. 30. &, *parvulos in eum credere?* Math. 18. v. 6. &, *placuiſſe Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes?* 1. Cor. 1. v. 21. vel quomodo ſatis ad ſalutem inſtructus fuit latro pendens in cruce, cujus fidei confeſſio continebatur his verbis: *Me-*

Digitized by Google

Memento mei, cum veneris in Regnum tuum. Vel ipſe Sanctus Paulus unde tam citò ex hoſte doctor Chriſtianorum fieri potuit?

IX. Quarto, ex eo quod articulus ille fidei fundamentum ſit, neque alii fundamento ipſe innitatur. *Si quis vobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus aut illic, nolite credere: ſurgent enim Pſeudo-Chriſti, & Pſeudo-Prophetæ, & dabunt ſigna magna,* &c. Matth. 24. verſ. 23. Ex quo ſequitur, propter fidem hujus articuli, negandam eſſe fidem ſignis & prodigiis. *Licet nos, aut Angelus de cœlo*, ait Apoſtolus, *evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vobis, Anathema ſit.* Gal. 1. 8. Ergo propter hunc articulum neganda eſſet fides ipſis Apoſtolis & angelis, (puto ego & Eccleſiæ) ſi contrarium docerent. *Cariſſimi nolite* (inquit *Sanctus Johannes*) *omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus ſi ex Deo ſunt, quoniam multi Pſeudo-Prophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoſcitur Spiritus Dei; Omnis ſpiritus qui confitetur* JESUM CHRISTUM VENISSE *in carne, ex Deo eſt*, &c. Joh. 4. Eſt ergo Articulus ille, menſura ſpirituum, ſecundum quam autoritas Doctorum vel recipitur vel rejicitur. Negari quidem non poteſt, quin a Doctoribus

Ex eo quod ſit fundamentum fidei.

Digitized by Google

toribus didicerint, omnes qui hodie Chriſtiani ſunt, fuiſſe JESUM, qui ea omnia fecit, quibus Chriſtus eſſe agnoſceretur: non tamen ſequitur, eoſdem articulum illum doctoribus credere, vel Eccleſiæ, ſed ipſi Jeſu. Erat enim ille articulus *Eccleſiâ* Chriſtianâ prior, etſi cæteri omnes poſteriores fuerint. Et *Eccleſia* ſuper illum, non hic ſuper *Eccleſiam* fundatus eſt. Matth. 16. v. 18. Præterea ita eſt articulus ille, *Jeſus eſt Chriſtus*, fundamentalis, ut cæteri omnes dicantur a Sancto Paulo illi ſuperædificari: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Chriſtus.* (hoc eſt; *Jeſus eſt Chriſtus.*) *Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, &c. uniuſcujuſque opus manifeſtum erit. Si cujus opus manſerit, quod ſuperædificavit mercedem accipiet; ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur; ipſe autem ſalvus erit.* 1. Cor. 3. v. 11. 12. &c. Ex quibus patet, per fundamentum intelligi articulum hunc, JESUM ESSE CHRISTUM. Non enim ſuperædificatur ſuper perſonam *Chriſti*, aurum, argentum, fœnum, ſtipula, &c. quibus ſignificantur doctrinæ. Et poſſe falſas doctri-

Digitized by Google

doctrinas fundamento ſuperſtrui, nec tamen ut damnentur, qui eas docuerint.

X. Poſtremo, quod articulus ille ſolus neceſſario tenendus ſit *fide interna*, evidentiſſime ex plurimis Sacræ Scripturæ locis, quocunque interprete, probari poteſt. *Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere, & illæ ſunt quæ perhibent teſtimonium de me.* Joh. 5. 39. Intelligit autem Chriſtus ſcripturas ſolius Teſtamenti veteris: nondum enim ſcriptum erat Teſtamentum novum. Jam verò teſtimonium de Chriſto in veteri Teſtamento nullum aliud exſtat, præter quam quod venturus erat Rex æternus tali loco, talibus parentibus naſciturus, talia docturus, & facturus, quibus rebus ut ſignis dignoſcendus erat. Quæ omnia hoc unum teſtantur JESUM qui ita natus, ea docuerit & fecerit, eſſe CHRISTUM. Alia igitur fides ad vitam æternam præter illum Articulum non requirebatur. *Omnis qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum*: Joh. 11, v. 25. Credere autem in Jeſum, (ut ibidem explicatur) idem eſt, quod credere JESUM ESSE CHRISTUM. Qui ergo id credit, non morietur in æternum, & per

Ex diſertiſſimis Chriſti & Apoſtolorum verbis.

Digitized by Google

per conſequens, articulus ille ſolus eſt ad ſalutem neceſſarius. *Hæc ſcripta ſunt, ut credatis, quia* JESUS EST CHRISTUS *Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus*: Joh. 20. v. 31. Quare, qui ſic credit, habebit vitam æternam; neque ergo opus habet alia fide. *Omnis ſpiritus, qui confitetur Jeſum Chriſtum veniſſe in carne, ex Deo eſt*: 1. Joh. 4. v. 2. & *omnis ſpiritus, qui credit, quoniam* JESUS EST CHRISTUS, *ex Deo natus eſt*: 1. Joh. 5. v. 1. &: *Quis eſt, qui vincit mundum, niſi qui credit, quoniam* JESUS EST *Filius Dei?* 1. Joh. 5. v. 1. Si igitur non ſit opus aliud credere, ut quis ſit *ex Deo, natus ex Deo*, & ut *vincat mundum*, quam JESUM ESSE CHRISTUM, unicus ille articulus ſufficit ad ſalutem. *Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? dixit autem Philippus: ſi credis ex toto corde, licet. Reſpondens ait: Credo, Filium Dei eſſe Jeſum Chriſtum.* Act. 8. v. 36. 37. Si quidem ergo articulus ille ex toto corde, hoc eſt, fide interna creditus, ſufficit ad Baptiſmum, ſufficit etiam ad ſalutem. Præter hæc loca, alia innumera ſunt, quæ idem clare & expreſſe affirmant. Imo ubicunque legimus, Servatorem noſtrum cujuſpiam

fidem

Digitized by Google

fidem laudaſſe, vel dixiſſe, *Fides tua te ſalvum fecit*, vel ſanaſſe quempiam propter fidem, ibi propoſitio credita alia non erat quam hæc, JESUS EST CHRISTUS, vel directè, vel per conſequens.

In eo articulo contineri fidem veteris Teſtamenti.

XI. Quoniam autem credere *Jeſum eſſe Chriſtum* nemo poteſt, qui, cum ſciat, per *Chriſtum* intelligi Regem illum, qui a Deo promiſſus eſt per *Moſen* & Prophetas in *Regem* & *Servatorem* mundi, non credat etiam *Moſi* & *Prophetis*, neque credere his poſſit, qui non credit *Deum* & *exiſtere*, & *mundum gubernare*, contineri neceſſe eſt fidem illam de Deo & de veteri Teſtamento, in fide hac Teſtamenti novi. Cum ergo in regno Dei per naturam crimen læſæ Majeſtatis divinæ, ſolus eſſet Atheiſmus, & negatio Providentiæ divinæ; in regno autem per Pactum vetus, etiam Idololatria; jam in regno per pactum novum additur etiam *Apoſtaſia*, ſive renunciatio hujus ſemel recepti articuli, *Jeſum eſſe Chriſtum*. Cæteris doctrinis, ſi modo a legitima Eccleſia definitæ fuerint, non eſt ſane contradicendum: eſt enim peccatum inobedientiæ; obedientia autem ad ſalutem neceſſaria eſt. Cæterum ut credantur *fide interna*, oſten-

ſum

ſum eſt ampliter in proxime antecedentibus, neceſſarium non eſſe.

Fides & obedientia quomodo concurrant ad ſalutem.

XII. Partes in ſalute Chriſtiani perficienda *Fides* & *Obedientia* diverſas habent; hæc enim *potentiam* ſive *capacitatem* contribuit, illa *actum*; atque utraque ſuo modo juſtificare dicitur. *Chriſtus* enim non omnibus, ſed *pœnitentibus*, ſive *obedientibus*, hoc eſt, juſtis (non dico *inſontibus*, ſed *juſtis*; *juſtitia* enim eſt voluntas obediendi legibus, & convenire in peccatorem poteſt; voluntas autem obediendi, obedientia eſt apud Chriſtum) peccata remittit. Non enim quilibet, ſed *juſtus ex fide vivet*. *Juſtificat* ergo *Obedientia* quia *facit juſtum*, eo modo, quo *Temperantia* facit *temperatum*, *Prudentia prudentem*, *Caſtitas caſtum*, nimirum eſſentialiter: conſtituitque hominem in eo ſtatu, ut veniæ capax ſit. Rurſus *Chriſtus* non omnibus juſtis peccata condonare promiſit, ſed ſolis *credentibus ipſum eſſe Chriſtum*. *Juſtificat* ergo fides, eo ſenſu, quo *juſtificare* dicitur judex, qui *abſolvit*; nimirum per *ſententiam*, quæ *actu* ſalvum facit. Atque in hac acceptione juſtificationis (eſt enim vox æquivoca) juſtificat *fides ſola*; in illa autem *ſola obedientia*; ſed neque juſtitia ſola, neque fides ſola *ſalvificat*, ſed ſimul ambæ.

XIII.

Digitized by Google

XIII. Ex iis quæ hactenus dicta ſunt, facile erit perſpicere, quid ſit officium civium Chriſtianorum erga ſummos imperantes. Qui quamdiu Chriſtianos eſſe ſe profitentur, ſubditis ſuis, ut Chriſtum negent vel contumeliâ afficiant, imperare non poſſunt; nam ſi hoc imperarent, profiterentur, ſe non eſſe Chriſtianos. Cum enim oſtenſum ſit, & ratione naturali, & ex Scripturis ſacris, oportere cives principibus rectoribuſque ſummis civitatis in omnibus obedire, præterquam in iis, quæ ſunt contra mandata Dei; & mandata Dei in civitate Chriſtiana, circa *temporalia* quidem, (id eſt, ea quæ ratione humana examinanda ſunt) leges eſſe & ſententias civitatis, prolatas ab iis, quibus legum ferendarum controverſiarumque judicandarum autoritas à civitate commiſſa eſt; circa *ſpiritualia* verò, (id eſt, ea quæ per Scripturam Sacram definienda ſunt) leges eſſe & ſententias civitatis, hoc eſt Eccleſiæ, (nam civitas Chriſtiana & Eccleſia, ut oſtenſum eſt cap. præcedente, art. 20. eadem eſt res) prolatas à Paſtoribus ritè ordinatis, & qui à civitate in eam rem autoritatem acceperunt; ſequitur maniſeſte, in civitate Chriſtiana, obedientiam deberi

In civitate Chriſtiana, nullam eſſe repugnantiam inter mandata Dei & civitatis.

S ſum-

ſummis imperantibus, in rebus omnibus tam *ſpiritualibus*, quam *temporalibus*. Imperantibus autem non Chriſtianis, in *temporalibus* quidem omnibus eandem deberi obedientiam, etiam à cive Chriſtiano, extra controverſiam eſt; in *ſpiritualibus* verò, hoc eſt, in iis quæ pertinent ad modum colendi Dei, ſequenda eſt *Eccleſia* aliqua *Chriſtianorum*. Etenim Deum non loqui in rebus ſupernaturalibus, niſi per Scripturæ ſacræ interpretes Chriſtianos, fidei Chriſtianæ eſt hypotheſis. Quid autem? an principibus reſiſtendum eſt, ubi obediendum non eſt? Minimè ſane; hoc enim contra pactum eſt civile. Quid ergo agendum? Eundum ad Chriſtum per martyrium. Quodſi cui dictu durum videatur, certiſſimum eſt, eum non credere ex toto corde JESUM ESSE CHRISTUM *Filium Dei viventis*, (cuperet enim diſſolvi, & eſſe cum Chriſto,) ſed velle ſimulatâ fide Chriſtianâ pactam civitati obedientiam eludere.

Doctrinas quæ hodie controvertuntur de religione, ſpecta-

XIV. Mirabitur autem forte quiſpiam, ſi excepto uno articulo, JESUM ESSE CHRISTUM, qui neceſſarius eſt ad ſalutem de fide interna, cæteri omnes pertineant ad obedientiam tantum, quæ quidem præſtari poteſt, etſi quis non

non internè credat (modo cupiat credere, & externè profiteatur, quoties opus eſt) quæcunque ab Eccleſia proponuntur; unde factum ſit, ut tot ſint hodie dogmata, quæ dicuntur omnia ita de fide eſſe, ut niſi ea quis credat internè, intrare in Regnum cœlorum non poſſit. Quod ſi idem conſideret, in pleriſque controverſiis certamen eſſe de Regno humano, in aliquibus de quæſtu, in aliquibus de gloria ingeniorum, minus mirabitur. Quæſtio de *Eccleſiæ proprietatibus*, quæſtio eſt de *jure imperii*; cognito enim, quid ſit *Eccleſia*; cognoſcitur unà, cujus ſit imperium in Chriſtianos. Nam ſi quælibet civitas Chriſtiana, Eccleſia illa ſit, quam omnem Chriſtianum illi civitati ſubjectum audire præcepit ipſe Chriſtus, tum civis quilibet tenetur civitati ſuæ, hoc eſt ei vel iis obedire, quorum eſt imperium ſummum, non modo in *temporalibus*, ſed etiam in *ſpiritualibus*. Sin quælibet civitas Chriſtiana non ſit Eccleſia illa, tum eſt aliqua alia Eccleſia univerſalior, cui oportet obedire. Omnes igitur Chriſtiani illi obedire debent, ſicut obedirent Chriſto ſi veniret in terras. Imperabit ergo illa vel per Monarcham, vel per cœtum aliquem. Quæſtio itaque eſt de

re pleraſque ad jus regnandi.

Digitized by Google

jure imperii. Eodem ſpectat quæſtio *de infallibilitate*; quiſquis enim verè & internè crederetur ab univerſo genere humano non poſſe errare, certus imperii, tam temporalis, quam ſpiritualis eſſet, niſi ipſe nollet, in univerſum genus humanum: ſi dicat enim, obediendum ſibi eſſe in *temporalibus*, eo quod putatur non errare, tale imperii jus ei conceditur. Eodem ſpectat privilegium interpretandi Scripturas. Cujus enim eſt controverſias, quæ ex diverſa Scripturarum interpretatione oriri poſſunt, determinare, ejus eſt omnes ſimpliciter controverſias determinare: cujus autem eſt hoc, ejuſdem eſt imperium in omnes, qui agnoſcunt, Scripturas eſſe Verbum Dei. Eodem ſpectat diſputatio de *poteſtate remittendi & retinendi* peccata, ſive de *autoritate excommunicandi*. Unuſquiſque enim, ſi mentis compos ſit, obediet in omnibus ſimpliciter ei, cujus arbitrio credit ſe ſalvandum aut damnandum eſſe. Eodem ſpectat poteſtas *inſtituendi ſocietates*; ab eo enim dependent, per quem exſiſtunt, qui quot Monachos, tot habet ſubditos quamquam in civitate hoſtium. Eodem ſpectat quæſtio *de judice legitimi Matrimonii*. Cujus enim eſt judicatio ea, ejus quoque eſt cogni-

Digitized by Google

cognitio cauſarum de hæreditate & ſucceſſione in omnia bona & jura, non modo privatorum hominum, ſed etiam ſummorum Principum. Eodem quodammodo ſpectat *Cœlibatus Eccleſiaſticorum.* Cœlibes enim minus quam cæteri cohærent cum reliqua civitate. Et præterea incommodum non contemnendum eſt, neceſſarium eſſe Principibus vel Sacerdotium (quod magnum eſt vinculum civilis obedientiæ) amittere, vel regnum hæreditarium non habere. Eodem quoque ſpectat *Canonizatio Sanctorum*, quam Ethnici *Apotheoſim* appellarunt; nam qui ſubditos alienos tanto præmio allicere poteſt, talis gloriæ avidos ad quidlibet audendum & faciendum inducere poteſt. Quid enim niſi honorem apud poſteros quæſiverunt *Decii*, aliique Romani, qui ſe devoverunt, & mille alii, qui in pericula incredibilia ſe conjecerunt? Controverſiæ de *Purgatorio* & *indulgentiis*, de quæſtu ſunt. Quæſtiones de *libero arbitrio*, *de juſtificatione*, *de modo recipiendi Chriſtum in Sacramento*, Philoſophicæ ſunt. Sunt & quæſtiones de ritibus non introductis, ſed relictis in Eccleſia non ſatis purgata à gentiliſmo: ſed non eſt opus plures enumerare. Sciunt omnes, eam eſſe natu-

Digitized by Google

ram hominum, ut diſſentientes de quæſtionibus, ubi agitur de *potentia*, vel *lucro*, vel *præſtantia ingenii*, alteri alteros convicientur & anathematizent. Non eſt ergo mirum, ſi dogmata fere omnia, poſtquam incaluerint homines diſputando, dicantur ab his vel illis, *neceſſaria* eſſe ad ingreſſum in Regnum Dei, non modò ut contumaciæ nomine damnentur, qui ea non concedunt, id quod poſt Eccleſiæ ſententiam verum eſt, ſed infidelitatis: quod falſum eſſe oſtendi ſupra ex pluribus evidentiſſimis Scripturæ locis; quibus addo hunc Sancti Pauli: *Qui manducat, non manducantem non ſpernat; qui non manducat, manducantem non judicet. Deus enim illum aſſumſit. Alius judicat diem inter diem; alius autem judicat omnem diem: unuſquiſque abundet in ſuo ſenſu.* Rom. 14. v. 3. 6.

FINIS.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

Sub titulo

LIBERTATIS.

Cap. I.

DE Hominum ſtatu extra ſocietatem civilem. pag. 57
II. De Lege Naturæ circa contractus. 74
III. De legibus naturæ reliquis. 93
IV. Quod Lex naturalis eſt lex divina. 120

Sub titulo

IMPERII.

Cap. V.

DE cauſis & generatione Civitatis. 134
VI. De Jure ejus ſive Concilii, ſive Hominis unius, qui in civitate cum ſumma poteſtate eſt. 145
VII. De tribus Civitatum ſpeciebus, Democratia, Ariſtocratia, Monarchia. 174

VIII.

VIII. *De Jure Dominorum in ſervos.* 195
IX. *De jure parentum in liberos, & de Regno Patrimoniali.* 202
X. *Specierum trium Civitatis, quoad incommoda ſingularum, comparatio.* 216
XI. *Loca & Exempla Scripturæ ſacræ de Jure Regni, quæ ſecunda videntur antedictis.* 266
XII. *De cauſis internis Civitatem diſſolventibus.* 273
XIII. *De officiis eorum qui ſummum Imperium adminiſtrant.* 292
XIV. *De legibus & peccatis.* 313

Sub titulo

RELIGIONIS.

CAP. XV.

DE *Regno Dei per naturam.* 341
XVI. *De regno Dei per Pactum vetus.* 371
XVII. *De Regno Dei per Pactum novum.* 401
XVIII. *De Neceſſariis ad introitum in Regnum Cœlorum.* 462

Digitized by Google

005676 144
Digitized by Google